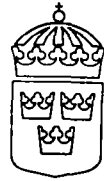

Regeringens proposition

1989/90: 107

om godkännande av FN-konventionen om
barnets rättigheter

Prop.
1989/90: 107

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 22 mars 1990.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Bengt Lindqvist

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att riksdagen med visst förbehåll godkänner en av Förenta nationernas generalförsamling den 20 november 1989 antagen konvention om barnets rättigheter. Konventionen öppnades för undertecknande den 26 januari 1990. Sverige undertecknade den samma dag. Konventionen förutsätter ratifikation för att bli gällande. Konventionen innehåller bestämmelser avsedda att tillförsäkra barn grundläggande rättigheter och att bereda barn skydd mot övergrepp och utnyttjande. Genom konventionen upprättas en kommitté som ges behörighet att granska konventionens efterlevnad. Tillträdet till konventionen föranleder inga ändringar i gällande lagstiftning.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 mars 1990

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Engström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Freivalds, Lööw, Persson, Molin, Sahlin, Larsson, Åsbrink

Föredragande: statsrådet Lindqvist

Proposition om godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter

1 Inledning

Det är först under nittonhundratalet som barn i den internationella och nationella debatten kommit att mer allmänt betraktas som individer med egna rättigheter och egna behov. År 1900 utgav författarinnan Ellen Key sin bok *Barnets århundrade*. I boken argumenterade Ellen Key kraftigt för ett skydd av barnets rättigheter. Hon såg framför sig det kommande århundradet, 1900-talet, som det århundrade när barnets rättigheter skulle vinna erkännande. Setti ett globalt perspektiv kan konstateras, nu när nittonhundratalet lider mot sitt slut att mycket – alltför mycket – återstår innan det går att säga att Ellen Keys vision blivit verklighet. Framgångar har emellertid trots allt vunnits i kampen för barnets rättigheter. Som en sådan framgång får ses den nu av Förenta nationerna (FN) antagna konventionen om barnets rättigheter.

Konventionen har föregåtts av olika internationella deklARATIONER och överenskommelser. År 1924 antog Nationernas förbund en förklaring (*Genève-deklarationen*), i vilken fastslogs fem huvudprinciper beträffande barns skydd och välfärd. Deklarationen hade ursprungligen utformats av engelsmannen Eglantyne Jebb vid den Internationella Rädda Barnen-Unionen.

År 1948 antog FN den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. De rättigheter som fastslås i denna liksom i senare tillkomna FN-instrument på området för mänskliga rättigheter tillkommer varje mänsklig varelse, dvs. barn i princip i lika hög grad som vuxna.

År 1959 antog FN:s generalförsamling en särskild Förklaring om barnets rättigheter. I förklaringen fastslås tio principer beträffande barns rätt och skydd.

En förklaring innebär emellertid inte några rättsliga förpliktelser för staterna. Förklaringen är en meningsyttring av det internationella samfundet som förutsätts utöva ett moraliskt inflytande på staternas regeringar och

på den allmänna opinionen. En förklaring kan således sägas vara moraliskt men inte folkrättsligt bindande.

Bindande för de stater som anslutit sig är däremot de inom FN år 1966 antagna konventionerna om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (SÖ 1971:41) resp. om medborgerliga och politiska rättigheter (SÖ 1971:42). För Sveriges del kompletteras dessa konventioner av 1950 års europeiska konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (SÖ 1952:35) och dess tilläggsprotokoll. Till de konventioner om mänskliga rättigheter som antagits av FN och som Sverige har anslutit sig till hör också konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (SÖ 1971:40), konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (SÖ 1980:8) och konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (SÖ 1986:1).

Bland de förklaringar som särskilt berör barn och ungdomar och som tillkommit inom FN kan i detta sammanhang vidare nämnas Förklaringen om sociala och rättsliga principer rörande skydd av barn och omsorg om barns välfärd, särskilt med hänsyn till nationell och internationell placering i fosterhem och adoption samt Förenta nationernas minimistandardregler för rättskipning rörande ungdomsbrottslighet (Pekingreglerna).

I samband med det av FN utropade internationella barnåret 1979 lade Polen i FN fram ett förslag till en konvention om barnets rättigheter. Förslaget byggde i huvudsak på Förklaringen om barnets rättigheter.

År 1979 tillsattes en arbetsgrupp under kommissionen för de mänskliga rättigheterna för att på grundval av det polska förslaget utarbeta ett utkast till en konvention om barnets rättigheter. Sedan arbetsgruppen, som arbetat under polskt ordförandeskap, fullgjort sitt uppdrag i februari 1989 kunde kommissionen den 8 mars 1989 utan omröstning besluta att överlämna ett utkast till konvention till Ekonomiska och sociala rådet (ECOSOC). Den 24 maj 1989 beslutade ECOSOC utan omröstning att överlämna utkastet till generalförsamlingen. Utkastet var resultatet av ett långvarigt och komplicerat arbete. Sverige och, för att nämna våra grannländer, Finland och Norge tillhörde de länder som varit mest aktiva i arbetet på konventionen. Även frivilligorganisationerna bidrog på ett synnerligen konstruktivt sätt till konventionsarbetet. Under arbetet i arbetsgruppen utvidgades konventionsutkastet till att slutligen omfatta 54 artiklar, varav 41 behandlar sakfrågor.

Generalförsamlingens tredje utskott antog den 15 november 1989 konventionen utan omröstning. Den 20 november 1989, på trettioårsdagen av tillkomsten av förklaringen om barnets rättigheter, antog generalförsamlingen utan omröstning konventionen om barnets rättigheter. Konventionen öppnades för undertecknande den 26 januari 1990. Sverige undertecknade konventionen samma dag. Den 15 mars 1990 hade konventionen undertecknats av 76 stater och ratificerats av 2 stater, Ghana och Vietnam.

Konventionen blir bindande för de stater som undertecknat och ratificerat den. Den står vidare öppen för anslutning av stater som inte undertecknat den inom föreskriven tid. Konventionen träder i kraft trettio dagar efter dagen för deponering av det tjugonde ratifikations- eller anslutnings-

instrumentet. För stat, som deponerar sitt ratifikations- eller anslutningsinstrument senare än denna dag, träder konventionen i kraft trettio dagar efter det att dess instrument deponerats.

Konventionstexten har remitterats till ett antal myndigheter och organisationer.

Till protokollet i detta ärende bör fogas dels konventionstexten i engelsk lydelse jämte en översättning till svenska som *bilaga 1*, dels en förteckning över remissinstanserna och sammanställning av remissyttrandena som *bilaga 2*.

Under ärendets beredning har nordiska överläggningar hållits.

Vid beredningen av detta ärende har jag samrått med cheferna för justitie-, utrikes-, försvars-, social-, kommunikations-, utbildnings-, arbetsmarknads-, bostads- och miljö- och energidepartementen samt statsråden Hjelm-Wallén, Wallström, Lööv och Persson i de frågor som berör deras ansvarsområden.

2 Konventionens innehåll

Konventionen om barnets rättigheter består av en inledning och 54 artiklar. Jag lämnar här en översiktlig redogörelse för dess innehåll.

2.1 Inledningen

I inledningen framhålles bl. a. den gemensamma utgångspunkt för konventionen som finns i bestämmelserna i FN:s stadga om den inneboende värdigheten hos alla medlemmar av människosläktet och deras lika och oförbytliga rättigheter. Det pekas vidare på att medlemsstaterna enligt FN:s stadga beslutat främja sociala framsteg och bättre levnadsvillkor under större frihet. Konventionsstaterna erkänner vad som förklarats och överenskommit i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och i de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter om att envar är berättigad till de rättigheter som anges i dessa dokument utan någon form av diskriminering.

I inledningen erinras vidare om att det i förklaringen om de mänskliga rättigheterna sägs att barn har rätt till särskild omvårdnad och hjälp. Det framhålles också att familjen bör ges nödvändigt skydd och bistånd med hänsyn till att familjen är den grundläggande enheten i samhället och den naturliga miljön särskilt för barns utveckling och välfärd.

Barnets behov av omvårdnad understryks genom en hänvisning till att detta behov fastslagits i Genève-deklarationen och senare tillkomna dokument. Det i FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna ingående uttalandet om att "barnet på grund av sin fysiska och psykiska omognad behöver särskilt skydd och särskild omvårdnad, innefattande lämpligt rättsligt skydd, såväl före som efter födelsen" citeras. Vidare erinras om FN-förklaringen rörande skydd och omsorg om barn vid placering i fosterhem och vid adoption samt om Pekingreglerna och om FN-förklaringen om skydd av kvinnor och barn i nödsituationer och vid väpnad konflikt.

I inledningen erkänner konventionsstaterna vidare att det i alla länder finns barn som lever under exceptionellt svåra förhållanden och att dessa barn kräver särskild uppmärksamhet. Betydelsen av varje folks traditioner och kulturella värden när det gäller barnets skydd och harmoniska utveckling betonas. Slutligen erkänner konventionsstaterna betydelsen av internationellt samarbete för att förbättra barns levnadsvillkor i varje land, men särskilt i utvecklingsländerna.

2.2 De enskilda bestämmelserna

Del I

I *artikel 1* anges vad som avses med barn i konventionens mening. Enligt artikeln är barn varje människa under 18 år, om inte barnet har blivit myndigt tidigare enligt den lag som gäller för barnet. I *artikel 2* slås fast att konventionsstaterna är förpliktade att utan någon form av diskriminering tillförsäkra ett barn de rättigheter som barnet har enligt konventionen. Konventionsstaterna åläggs också att vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, åsikter eller tro.

I *artikel 3* slås fast att vid alla åtgärder som rör barn skall barnets bästa komma i främsta rummet. I artikeln anges också konventionsstaternas skyldigheter när det gäller att ge ett barn skydd och omvårdnad och dessa skyldigheters förhållande till bl. a. föräldrarnas skyldigheter och rättigheter. Konventionsstaterna åläggs vidare att tillse att vissa minimikrav är uppfyllda i fråga om institutioner och liknande som ansvarar för vård eller skydd av barn.

I *artikel 4* förbinder sig konventionsstaterna att vidta alla lämpliga åtgärder, bl. a. lagstiftningsåtgärder, för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen. Av artikeln framgår att när det gäller ekonomiska, sociala och kulturella åtgärder skall utgångspunkten vara att åtgärderna skall vidtas med utnyttjande till det yttersta av tillgängliga resurser och, om det behövs, i internationellt samarbete.

I *artikel 5* slås fast att konventionsstaterna skall respektera föräldrars, familjemedlemmars eller den lokala gemenskapens rätt att på ett sätt som står i överensstämmelse med barnets stigande ålder och mognad ge barnet fostran och vägledning. *Artikel 6* stadgar att ett barn har en inneboende rätt till liv och att konventionsstaterna till det yttersta av sin förmåga skall säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

I *artikel 7* fastslås att ett barn skall registreras omedelbart efter födelsen och att ett barn har rätt till ett namn och till ett medborgarskap. Vidare stadgas att barn har rätt att bli omvårdade av sina föräldrar. I artikeln åläggs konventionsstaterna ett särskilt ansvar i fråga om rätten till medborgarskap när det gäller sådana barn som riskerar att bli statslösa.

Artikel 8 innehåller bestämmelser om konventionsstaternas skyldigheter att respektera barnets rätt att behålla sin identitet (t. ex. namn, medbor-

garskap och släktförhållanden) och att bistå barnet med att återfå denna identitet, när barnet olagligt har berövats sin identitet.

I *artikel 9* behandlas konventionsstaternas skyldigheter när det gäller skiljande av barn och föräldrar. I artikeln slås fast att barn och föräldrar endast får skiljas åt, när ett sådant åtskiljande är i överensstämmelse med barnets bästa. Den som berörs av åtskiljandet skall ha möjlighet att delta i förfarandet och att lägga fram sina synpunkter. När barnet är skilt från en förälder har barnet rätt att upprätthålla ett personligt förhållande och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom när detta skulle strida mot barnets bästa. Har barn och föräldrar blivit skilda åt genom en åtgärd som en konventionsstat tagit initiativet till är staten skyldig att på begäran upplysa barnet och föräldrarna om den bortavarande familjemedlemmens vistelseort, om inte lämnandet av upplysningen skulle vara till skada för barnet. En begäran om att få reda på den bortavarandes vistelseort får inte medföra några skadliga följder för dem som berörs.

Innehållet i *artikel 10* ansluter till vad som sägs i artikel 9 och reglerar konventionsstaternas förpliktelser när det gäller barns och föräldrars rätt att lämna ett land och att återvända till sitt eget i familjeåterföreningssyfte. Ansökningar om att resa in i ett land eller att lämna ett land i detta syfte skall behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt. Framställandet av en sådan begäran får inte medföra några negativa följder för den sökande eller för familjemedlemmarna.

I artikeln slås också fast att barn vars föräldrar bor i olika stater har rätt att upprätthålla regelbundna personliga förhållanden och direkta kontakter med båda föräldrarna. Konventionsstaterna förpliktas i detta sammanhang att respektera barnets och föräldrarnas rätt att lämna varje land och att återvända till sitt eget. Rätten att lämna ett land får endast underkastas sådana inskränkningar som föreskrivs i lag och som är nödvändiga för att skydda bl. a. den nationella säkerheten eller den allmänna ordningen.

Enligt *artikel 11* skall konventionsstaterna vidta åtgärder för att bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet. Därvid skall konventionsstaterna främja ingåendet av internationella överenskommelser och anslutningen till sådana överenskommelser.

I *artikel 12* åläggs konventionsstaterna att tillförsäkra barn rätten att fritt ge uttryck för sina åsikter, när barnet är i stånd att bilda sig egna åsikter. Barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. I alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden skall barnet ges en möjlighet att bli hört, antingen direkt eller genom företrädare eller något lämpligt organ. Det sätt som barnet höres på skall vara förenligt med statens processuella regler.

Artikel 13 stadgar att barn har rätt till yttrandefrihet. I artikeln anges att denna rätt innefattar friheten att oberoende av territoriella gränser söka, motta och sprida information och tankar av alla slag och genom valfritt uttrycksmedel. Endast sådana inskränkningar tillåts som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda andra människors rättigheter eller anseende eller som är nödvändiga för att skydda bl. a. den nationella säkerheten eller den allmänna ordningen.

I *artikel 14* åläggs konventionsstaterna att respektera ett barns rätt till

tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Konventionsstaterna skall också respektera föräldrarnas rättighet och skyldighet att på ett sätt som står i överensstämmelse med barnets utvecklingsgrad vägleda barnet när barnet utövar sina rättigheter. Religions- och trosfriheten får endast inskränkas genom lag och endast om det är nödvändigt med hänsyn till den allmänna säkerheten, ordningen, hälsan eller sedligheten eller andra personers grundläggande fri- och rättigheter.

Församlingsfriheten har upptagits i *artikel 15*, vari fastslås att barnet har rätt till fredliga sammankomster. I artikeln slås också fast att barnet har rätt till föreningsfrihet. Utövandet av dessa rättigheter får inte underkastas andra inskränkningar än sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till bl. a. den nationella säkerheten, den allmänna ordningen eller för skyddande av andra människors fri- och rättigheter.

Enligt *artikel 16* får inte något barn utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin brevväxling. Ett barn får inte heller utsättas för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende. Ett barn har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Massmedias viktiga uppgift erkänns i *artikel 17*. Konventionsstaterna skall säkerställa att ett barn har tillgång till information och material från olika nationella och internationella källor. Detta gäller särskilt sådan information och sådant material som syftar till att främja barnets sociala, andliga och moraliska välfärd och fysiska och psykiska hälsa. För att uppfylla artikelns målsättning skall konventionsstaterna uppmantra vissa åtgärder och viss utveckling. Det gäller bl. a. massmedias spridning av information och material av socialt och kulturellt värde för barnet, internationellt samarbete vad gäller sådan information och sådant material från olika kulturer och från nationella och internationella källor samt produktion och spridning av barnböcker. Konventionsstaterna skall vidare uppmantra massmedierna att ta särskild hänsyn till de språkliga behoven hos ett barn som tillhör en minoritetsgrupp eller en urbefolkning. Slutligen skall konventionsstaterna uppmantra utvecklingen av lämpliga riktlinjer för att skydda barnet mot information och material som är till skada för barnets välfärd. Därvid skall innehållet i artiklarna 13 och 18 beaktas.

Enligt *artikel 18* skall konventionsstaterna göra sitt bästa för att säkerställa erkännandet av principen att båda föräldrarna har ett gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrarna eller vårdnadshavaren har enligt artikeln det främsta ansvaret för barnets uppfostran och utveckling. För föräldrarna eller vårdnadshavaren skall därvid barnets bästa komma i främsta rummet. Konventionsstaterna åläggs att ge lämpligt bistånd till föräldrar och vårdnadshavare då de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran. Konventionsstaterna skall därvid säkerställa utvecklingen av institutioner, inrättningar och serviceorgan för vård av barn. Vidare skall konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att ett barn till förvärvsarbetande föräldrar har rätt att åtnjuta den barnomsorg som barnet är berättigat till.

Artikel 19 behandlar konventionsstaternas skyldigheter när det gäller att skydda barn mot våld och andra former av övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller annan persons vård. Enligt *punkt 1* är konventionsstaterna skyldiga att vidta alla lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i upplysningssyfte för att åstadkomma ett sådant skydd. I *punkt 2* exemplifieras vad skyddsåtgärderna bör innefatta. Det nämns bl. a. upprättande av sociala program till stöd både för barnet och för dem som har hand om barnet, rapportering av fall av barnmisshandel och, om så är lämpligt, förfaranden bestående i rättsliga ingripanden.

I *artikel 20* finns regler beträffande barn som tillfälligt eller varaktigt har berövats sin familjemiljö eller som för sitt eget bästa inte kan tillåtas stanna kvar i denna miljö. *Punkt 1* stadgar att ett sådant barn skall ha rätt till särskilt skydd och bistånd från statens sida. Det krävs vidare i *punkt 2* att konventionsstaterna i enlighet med sin nationella lagstiftning skall säkerställa alternativ omvårdnad för ett sådant barn. I *punkt 3* ges exempel på alternativ omvårdnad. Det nämns placering i fosterhem, dvs. familjehem, Kafalah i islamsk rätt, adoption eller, om det är nödvändigt, placering i lämpliga institutioner. Vid övervägande av omvårdnad skall hänsyn tas till önskvärdheten av kontinuitet i barnets uppfostran och till barnets etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund.

Artikel 21 innehåller regler om adoption och gäller för de konventionsstater som erkänner och tillåter adoption eller som i vart fall gör endera.

Enligt *punkt a)* skall staterna säkerställa att en adoption av ett barn godkänns endast av behöriga myndigheter. Myndigheternas beslut skall ske i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden och på grundval av all relevant och tillförlitlig information. Hänsyn skall tas till barnets ställning i förhållande till föräldrar, släktingar och vårdnadshavare. Om det krävs, skall beslutet också bygga på att de personer som berörs har gett sitt fulla samtycke till adoptionen på grundval av sådan rådgivning som kan vara nödvändig.

Enligt *punkt b)* erkänner staterna att internationell adoption kan övervägas som en alternativ form av omvårdnad om ett barn, om barnet inte kan placeras i ett familjehem eller i en adoptivfamilj eller inte kan tas om hand på annat lämpligt sätt i sitt hemland. I *punkt c)* åläggs staterna att säkerställa att barn som berörs av en internationell adoption åtnjuter garantier och normer som motsvarar dem som gäller vid en nationell adoption.

Enligt *punkt d)* är staterna skyldiga att vidta alla lämpliga åtgärder för att vid internationell adoption säkerställa att adoptionsplaceringen inte leder till otillbörlig ekonomisk vinst för dem som medverkar i den.

Slutligen är staterna enligt *punkte e)* skyldiga att, när det är lämpligt, främja målen i artikeln genom att ingå i eller träffa internationella arrangemang eller överenskommelser. Inom denna ram skall staterna sträva efter att säkerställa att placeringen av ett barn i ett annat land sker genom behöriga myndigheter.

Artikel 22 fastslår konventionsstaternas skyldigheter när det gäller flyktingbarn. Av *punkt 1* framgår att med flyktingbarn avses både sådana barn som söker flyktingstatus och sådana som anses som flyktingar enligt tillämplig internationell eller nationell rätt och tillämpliga förfaranden. Vidare är

artikelns bestämmelser tillämpliga oavsett om barnet kommer ensamt eller är åtföljt av sina föräldrar eller någon annan person. Konventionsstaternas åligganden består i att vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att flyktingbarn erhåller lämpligt skydd och humanitärt bistånd vid åtnjutandet av de rättigheter i konventionen som är tillämpliga när det gäller dessa barn. Även tillämpliga rättigheter i andra internationella instrument rörande mänskliga rättigheter eller humanitär rätt, som en konventionsstat tillträtt, omfattas av statens åligganden enligt artikel 22.

I *punkt 2* anges att konventionsstaterna är skyldiga att, på det sätt staten finner lämpligt, i vissa avseenden samarbeta med FN och andra behöriga mellanstatliga organisationer eller icke-statliga organisationer, som samarbetar med FN. Samarbetet mellan en konventionsstat och de angivna instanserna avser skydd och bistånd åt flyktingbarn och spårande av föräldrar eller andra familjemedlemmar till ett flyktingbarn i syfte att erhålla den information som är nödvändig för att barnet skall kunna återförenas med sin familj. Om föräldrarna eller andra familjemedlemmar inte kan påträffas, skall barnet ges samma skydd som enligt konventionen tillkommer varje annat barn som varaktigt eller tillfälligt berövats sin familjemiljö.

I *artikel 23* finns regler om barn med handikapp. I *punkt 1* erkänner konventionsstaterna att ett barn med ett psykiskt eller fysiskt handikapp bör åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och underlättar barnets aktiva deltagande i samhället.

I *punkt 2* erkänner konventionsstaterna att ett barn med handikapp har rätt till särskild omvårdnad. Konventionsstaterna förpliktas att inom ramen för tillgängliga resurser uppmuntra och säkerställa att ett barn som är berättigat till bistånd och de som är ansvariga för omvårdnaden om barnet får det bistånd som man ansökt om och som är lämpligt med hänsyn till barnets tillstånd och föräldrarnas förhållanden eller förhållandena hos någon annan som tar hand om barnet.

I *punkt 3* ställs med hänsyn till att ett barn med handikapp har särskilda behov vissa krav på det bistånd som skall lämnas enligt punkt 2. Biståndet skall vara kostnadsfritt, då så är möjligt, med beaktande av föräldrarnas ekonomiska tillgångar eller de ekonomiska tillgångarna hos andra som tar hand om barnet. Syftet med biståndet skall vara att säkerställa att barnet har effektiv tillgång till och erhåller undervisning och utbildning, hälso- och sjukvård, habilitering, förberedelse för arbetslivet och möjligheter till rekreation. De nämnda formerna av bistånd skall ges barnet på ett sätt som bidrar till barnets största möjliga integrering i samhället och individuella utveckling, däri innefattat barnets kulturella och andliga utveckling.

I *punkt 4* föreskrivs att konventionsstaterna i en anda av internationellt samarbete skall främja utbyte av lämplig information. Vid detta utbyte skall särskild hänsyn tas till utvecklingsländernas behov. Den information som skall utbytas skall avse förebyggande hälsovård och medicinsk, psykologisk och funktionell behandling av handikappade barn, innefattande spridning av och tillgång till information om rehabiliteringsmetoder och om skol- och yrkesutbildning. Informationsutbytet skall syfta till att göra

det möjligt för konventionsstaterna att förbättra sina möjligheter och kunskaper och att vidga sina erfarenheter på de berörda områdena.

Artikel 24 behandlar barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa, sjukvård och rehabilitering. Konventionsstaterna erkänner i *punkt 1* denna rätt och skall sträva efter att säkerställa att inget barn är berövat sin rätt att ha tillgång till sådan hälso- och sjukvård.

I *punkt 2* nämns ett antal åtgärder som staterna särskilt skall vidta i sin strävan att till fullo förverkliga den rätt som ett barn har enligt artikeln. Sålunda skall konventionsstaterna vidta lämpliga åtgärder för att minska spädbarns- och barnadödligheten, säkerställa att alla barn får nödvändig sjukvård och hälsovård med tonvikt på utveckling av primärhälsovården och bekämpa sjukdom och undernäring. När det gäller åtgärder för att bekämpa sjukdom och undernäring framhålles att däri inbegripes åtgärder inom ramen för primärhälsovården. Som exempel på åtgärder nämns utnyttjande av lätt tillgänglig teknik och tillhandahållande av näringsrika livsmedel i tillräcklig omfattning varvid skall beaktas de faror och risker som miljöförstöringen innebär.

Som åtgärder för att förverkliga barnets rätt enligt artikeln nämns vidare att konventionsstaterna skall säkerställa tillfredsställande hälsovård för mödrar före och efter förlossningen. Konventionsstaterna skall också säkerställa att alla grupper i samhället, särskilt föräldrar och barn, får information, har tillgång till undervisning och får stöd vid användning av grundläggande kunskaper om barnhälsovård och näringslära, fördelarna med amning, hygien och ren miljö samt förebyggande av olycksfall. Slutligen skall konventionsstaterna utveckla förebyggande hälsovård, föräldrarådgivning och undervisning om och hjälp i familjeplaneringsfrågor.

I *punkt 3* åläggs konventionsstaterna att vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder för att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa.

I *punkt 4* åtar sig konventionsstaterna att främja och uppmuntra internationellt samarbete för att gradvis uppnå det fulla förverkligandet av den rätt för barnet till hälsa, sjukvård och rehabilitering som artikeln innebär. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Om översyn av den behandling som ett omhändertaget barn får och av alla andra omständigheter rörande barnets omhändertagande stadgas i *artikel 25*. Sådan översyn skall enligt artikeln vara regelbunden och gäller sådana barn som omhändertagits av behöriga myndigheter för omvårdnad, skydd eller behandling av barnets fysiska eller psykiska hälsa.

Artikel 26 gäller barnets rätt till social trygghet, innefattande rätt till socialförsäkring. Enligt artikelns *punkt 1* erkänns denna rätt av konventionsstaterna och dessa förpliktas att vidta nödvändiga åtgärder för att till fullo förverkliga denna rätt i enlighet med sin nationella lagstiftning. Enligt *punkt 2* skall de förmåner, som denna rätt avser, beviljas, där det är lämpligt, med hänsyn till de resurser som finns hos barnet och de personer som ansvarar för barnets underhåll. Hänsyn får också tas till barnets och de nämnda personernas omständigheter i övrigt och till varje annat förhållande som är av betydelse i samband med en ansökan från barnet eller för dess räkning om en förmån.

Artikel 27 behandlar barnets rätt till en viss levnadsstandard. Enligt *punkt 1* erkänner konventionsstaterna rätten för varje barn till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling. I *punkt 2* fastslås att det är föräldrarna eller andra som är ansvariga för barnet som inom ramen för sin förmåga och sina ekonomiska resurser i första hand är skyldiga att säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets utveckling.

I *punkt 3* förpliktas konventionsstaterna att i förhållande till sina nationella villkor och inom ramen för sina resurser vidta lämpliga åtgärder för att bistå föräldrar och andra som är ansvariga för barnet att genomföra barnets rätt till den levnadsstandard som anges i artikeln. Vid behov skall konventionsstaterna därvid tillhandahålla materiellt bistånd och utarbeta stödprogram, särskilt i fråga om mat, kläder och bostäder.

Punkten 4 innebär att konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa indrivning av underhåll till barnet från föräldrar eller andra som har ekonomiskt ansvar för barnet, både inom en konventionsstat och från utlandet. Särskilt i de fall då en person som har det ekonomiska ansvaret för barnet bor i en annan stat än barnet skall konventionsstaterna främja såväl anslutning till internationella överenskommelser eller ingående av sådana överenskommelser som upprättandet av andra lämpliga arrangemang.

Barnets rätt till utbildning behandlas i *artikel 28*. I *punkt 1* erkänner konventionsstaterna denna rätt. I syfte att gradvis förverkliga denna rätt och på grundval av lika möjligheter skall konventionsstaterna särskilt vidta följande åtgärder: a) göra grundutbildning obligatorisk och kostnadsfritt tillgänglig för alla; b) uppmuntra utvecklingen av olika former av undervisning som följer efter grundutbildningen, innefattande såväl allmän utbildning som yrkesutbildning, göra dessa olika former tillgängliga och åtkomliga för varje barn samt vidta lämpliga åtgärder såsom införande av kostnadsfri utbildning och ekonomiskt stöd vid behov; c) göra högre utbildning tillgänglig för alla på grundval av förmåga genom varje lämpligt medel; d) göra studierådgivning och yrkesorientering tillgänglig och åtkomlig för alla barn; e) vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och minska antalet studieavbrott.

I *punkt 2* förpliktas konventionsstaterna att vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att disciplinen i skolan upprätthålls på ett sätt som är förenligt med barnets mänskliga värdighet och i överensstämmelse med konventionen om barnets rättigheter.

Internationellt samarbete i utbildningsfrågor behandlas i *punkt 3*. Konventionsstaterna åläggs att främja och uppmuntra sådant samarbete, särskilt i syfte att bidra till att avskaffa okunnighet och analfabetism i hela världen och för att underlätta tillgång till vetenskaplig och teknisk kunskap och moderna utbildningsmetoder. Särskild hänsyn skall därvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 29 anger syftet med barnets utbildning. I *punkt 1* anges följande mål för utbildningen: a) utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och psykiska och fysiska förmåga; b) utveckla respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna samt för de principer

som uppställts i FN:s stadga; c) utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, egna språk och egna värden, för vistelse-landets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen; d) förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämställdhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar; e) utveckla respekt för naturmiljön.

I *punkt 2* anges att ingenting i artikel 28 eller artikel 29 får tolkas så att det medför inskränkning i den enskildes och organisationers rätt att inrätta och driva utbildningsanstalter, dock alltid under förutsättning att de i artikel 28 punkt 1 uppställda principerna iakttas och att kraven uppfylls på att undervisningen vid dessa anstalter skall stå i överensstämmelse med vad som från statens sida angivits som minimistandard.

Vissa rättigheter som skall tillkomma barn som tillhör etniska, religiösa eller språkliga minoriteter eller som tillhör en urbefolkning behandlas i *artikel 30*. I de stater där det finns sådana minoriteter eller personer som tillhör en urbefolkning får barnen i dessa grupper inte förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.

I *artikel 31, punkt 1* erkänner konventionsstaterna barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. I *punkt 2* åläggs konventionsstaterna att respektera och främja barnets rätt att delta i det kulturella och konstnärliga livet. Konventionsstaterna åläggs också att uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet och för rekreations- och fritidsverksamhet.

Artikel 32 och följande artiklar till och med artikel 36 innehåller bestämmelser som riktar sig mot olika former av utnyttjande av barn.

Artikel 32 riktar sig mot barnarbete och andra former av ekonomiskt utnyttjande. I *punkt 1* erkänner konventionsstaterna barnets rätt till skydd mot ekonomiskt utnyttjande och mot att utföra arbete som kan vara skadligt eller hindra barnets utbildning eller äventyra barnets hälsa eller fysiska, psykiska, andliga, moraliska eller sociala utveckling.

I *punkt 2* anges vilka åtgärder konventionsstaterna skall vidta för att säkerställa den rätt till skydd som barnet har enligt artikeln. De åtgärder som sålunda anges är lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder och åtgärder i upplysningssyfte. Konventionsstaterna åläggs att med beaktande av tillämpliga bestämmelser i andra internationella instrument särskilt vidta följande åtgärder: a) fastställa en minimiålder eller minimiåldrar som minderåriga skall ha uppnått för tillträde till arbete; b) föreskriva en lämplig reglering av arbetstid och arbetsvillkor; c) föreskriva lämpliga straff eller andra påföljder i syfte att säkerställa ett effektivt genomförande av artikeln.

Artikel 33 tar sikte på att skydda barn mot narkotika och liknande. Enligt artikeln skall konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder, inefattande lagstiftningsåtgärder, administrativa och sociala åtgärder och åtgärder i upplysningssyfte för att skydda barn från olaglig användning av

narkotika och psykotropa ämnen såsom dessa definieras i tillämpliga internationella fördrag. Konventionsstaterna förpliktas också att vidta samma typ av åtgärder för att förhindra att barn utnyttjas i den olagliga framställningen av och handeln med sådana ämnen.

I *artikel 34* åtar sig konventionsstaterna att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. I det syftet skall konventionsstaterna särskilt vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra: a) att ett barn förmås eller tvingas att delta i en olaglig sexuell handling; b) att barn utnyttjas för prostitution eller annan olaglig sexuell verksamhet; c) att barn utnyttjas i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material.

Artikel 35 föreskriver att konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra bortförande och försäljning av eller handel med barn för varje ändamål och i varje form.

Serien av artiklar mot utnyttjande av barn avslutas med *artikel 36*, som stadgar att konventionsstaterna skall skydda barnet mot alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet i något avseende.

Artikel 37 innehåller bestämmelser om förbud mot bl.a. tortyr och dödsstraff och om behandlingen av frihetsberövade barn. Enligt artikeln skall konventionsstaterna säkerställa följande: a) inget barn får utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Varken dödsstraff eller livstids fängelse utan möjlighet till frigivning får ådömas för brott som begåtts av personer under 18 år; b) inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Gripande, anhållande, häktning eller fängslande av ett barn skall ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid; c) varje frihetsberövat barn skall behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i barnets ålder. Särskilt skall varje frihetsberövat barn hållas åtskilt från vuxna, om det inte anses vara till barnets bästa att inte göra detta. Vidare skall barnet ha rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök utom i undantagsfall; d) varje frihetsberövat barn skall ha rätt att snarast få tillgång till såväl juridiskt biträde och annan lämplig hjälp som rätt att få lagligheten i sitt frihetsberövande prövad av en domstol eller annan behörig, oberoende och opartisk myndighet. Barnet skall också ha rätt till ett snabbt beslut i saken.

I *artikel 38* ges regler om barn i väpnade konflikter. Punkt 1 innebär ett åtagande för konventionsstaterna att respektera och säkerställa respekt för regler i internationell humanitär rätt som är tillämpliga på staten i väpnade konflikter och som är relevanta för barnet.

Enligt *punkt 2* skall konventionsstaterna vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa att den som inte uppnått 15 års ålder inte deltar direkt i fientligheter. *Punkt 3* ålägger konventionsstaterna att avstå från att rekrytera den som inte har uppnått 15 års ålder till staternas väpnade styrkor. Då rekrytering sker bland dem som fyllt 15 men inte 18 år skall konventionsstaterna sträva efter att i första hand rekrytera dem som är äldst.

I enlighet med sina åtaganden enligt internationell humanitär rätt att

skydda civilbefolkningen i väpnade konflikter åläggs konventionsstaterna slutligen i *punkt 4* att vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa skydd och vård av barn som berörs av en väpnad konflikt.

Artikel 39 behandlar konventionsstaternas förpliktelser när det gäller rehabilitering, habilitering och återanpassning av barn som utsatts för övergrepp och liknande. Enligt artikeln skall konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder för att främja fysisk och psykisk rehabilitering och social återanpassning av ett barn som utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande eller övergrepp; tortyr eller någon annan form av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning; eller väpnade konflikter. Sådan rehabilitering och sådan återanpassning skall äga rum i en miljö som befrämjar barnets hälsa, självrespekt och värdighet.

Artikel 40 omfattar bl. a. de s. k. rättegångsgarantierna. I *punkt 1* erkänner konventionsstaterna rätten för varje barn som misstänks för eller åtalas för eller befunnits skyldigt att ha begått brott att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla för värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och önskvärdheten av att främja att barnet återanpassas och tar på sig en konstruktiv roll i samhället.

I *punkt 2* anges vad konventionsstaterna, med beaktande av tillämpliga bestämmelser i internationella instrument, särskilt skall säkerställa för att uppnå det i punkt 1 angivna syftet. Sålunda skall a) inget barn misstänkas för eller åtalas för eller befinnas skyldigt att ha begått brott på grund av handling eller underlåtenhet som inte var förbjuden enligt nationell eller internationell rätt vid den tidpunkt då den begicks; b) varje barn som misstänks eller åtalas för att ha begått brott i varje fall ha vissa garantier.

Garantierna är följande: I) att betraktas som oskyldig innan barnets skuld blivit lagligen fastställd; II) att snarast och direkt underrättas om anklagelserna mot sig och, om lämpligt, genom sina föräldrar eller vårdnadshavare, och att få juridiskt biträde eller annan lämplig hjälp vid förberedelse och framläggande av sitt försvar; III) att få saken avgjord utan dröjsmål av en behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ i en opartisk förhandling enligt lag och i närvaro av juridiskt eller annat lämpligt biträde. Rätt att närvara skall även tillkomma barnets föräldrar eller vårdnadshavare, såvida det inte anses strida mot barnets bästa, varvid särskilt skall beaktas barnets ålder och situation; IV) att inte tvingas att avge vittnesmål eller erkänna sig skyldig; att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas mot barnet samt att på lika villkor för egen räkning få vittnen inkallade och förhörda; V) att, om barnet anses ha begått brott, få detta beslut och beslut om åtgärder till följd därav ompröva av en högre behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ enligt lag; VI) att utan kostnad få hjälp av tolk, om barnet inte kan förstå eller tala det språk som används; VII) att få sitt privatliv till fullo respekterat under alla stadier i förfarandet.

Enligt *punkt 3* skall konventionsstaterna söka främja införandet av lagar och förfaranden samt upprättandet av myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänks eller åtalas för eller befinns skyldiga att ha begått brott. Därvid skall konventionsstaterna särskilt a)

fastställa en lägsta straffbarhetsålder; b) vidta åtgärder, då så är lämpligt och önskvärt, för behandling av barn under denna ålder utan att använda domstolsförfarande, under förutsättning att mänskliga rättigheter och rättsligt skydd respekteras fullt ut.

Punkt 4 föreskriver att alternativ till anstaltsvård skall finnas tillgängliga. Som exempel nämns vård, ledning och föreskrifter om tillsyn, rådgivning, övervakning, vård i fosterhem, dvs. familjehem, program för allmän utbildning och yrkesutbildning och andra alternativ till anstaltsvård. Genom alternativen skall säkerställas att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för barnens välfärd och som är rimligt både med hänsyn till barnens personliga förhållanden och till brottet i fråga.

Avsnittet i konventionen om vilka rättigheter som tillkommer barn avslutas med *artikel 41* som reglerar konventionens förhållande till nationella eller internationella regler som är mer fördelaktiga för barnet än konventionens bestämmelser. I artikeln sägs att ingenting i konventionen om barnets rättigheter skall inverka på bestämmelser som går längre vad gäller att förverkliga barnets rättigheter och som kan finnas i a) en konventionsstats lagstiftning eller b) för den staten gällande internationell rätt.

Del II

Hur efterlevnaden av konventionen skall kontrolleras och garanteras anges i konventionens andra del.

I *artikel 42* åtar sig konventionsstaterna att genom lämpliga och aktiva åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn.

Kontrollen av efterlevnaden av konventionen skall enligt *artikel 43* utövas av en kommitté för barnets rättigheter. Kommittén skall bestå av tio experter med högt moraliskt anseende och erkänd sakkunskap på konventionens område. Kommitténs medlemmar skall väljas bland konventionsstaternas medborgare och tjänstgöra i sin personliga egenskap. Vid valet skall avseende fästas vid en rättvis geografisk fördelning och vid de viktigaste rättssystemen. Medlemsvalet skall ske vid hemlig omröstning och varje konventionsstat kan föreslå en kandidat bland sina egna medborgare. Det första valet till kommittén skall hållas senast sex månader efter dagen för konventionens ikraftträdande och därefter vartannat år. Artikeln innehåller ytterligare bestämmelser om tillvägagångssättet vid valet och om kommitténs arbetsordning och presidium. Av artikeln framgår också att medlemmarna i kommittén skall erhålla ersättning från FN efter godkännande av generalförsamlingen och på de villkor som denna bestämmer.

Kontrollen av efterlevnaden av konventionen utövas närmare genom ett rapportsystem som regleras i *artikel 44*. Konventionsstaterna förpliktas sålunda att genom FN:s generalsekreterare avge rapporter till kommittén om de åtgärder som de vidtagit för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen och om de framsteg som gjorts i fråga om åtnjutandet av dessa rättigheter. Rapporteringsskyldigheten skall fullgöras genom att en rapport lämnas inom två år efter det att konventionen trätt i kraft för den berörda staten och därefter vart femte år. I rapporterna skall

anges eventuella förhållanden och svårigheter som påverkar graden av uppfyllande av konventionsstatens skyldigheter. Rapporterna skall även innehålla tillräcklig information för att ge kommittén en god uppfattning om genomförandet av konventionens bestämmelser i det berörda landet. I artikeln finns vidare bestämmelser om möjligheter för ett land att begränsa sin rapportering sedan grundläggande information lämnats och om kommitténs rätt att begära ytterligare information från en konventionsstat. Artikeln avslutas med bestämmelser om kommitténs verksamhetsrapport till generalförsamlingen genom ECOSOC och om att konventionsstaterna är skyldiga att göra sina rapporter allmänt tillgängliga för allmänheten i sina respektive länder.

I *artikel 45* finns närmare bestämmelser om bl. a. kommitténs arbete för att främja ett effektivt genomförande av konventionens bestämmelser och internationellt samarbete på konventionens tillämpningsområde och om den roll som FN:s olika organ och andra kompetenta organ och organisationer har att spela i detta sammanhang. I artikeln anges att FN:s fackorgan, FN:s barnfond och andra FN-organ har rätt att närvara när kommittén granskar genomförandet av sådana bestämmelser i konventionen som faller inom deras ansvarsområde. Kommittén kan inbjuda de olika FN-organen och andra kompetenta organ och organisationer att lämna expertråd angående genomförandet av konventionen på deras verksamhetsområden. Inbjudan kan också avse att lämna rapporter om konventionens tillämpning inom dessa områden. Vidare kan kommittén till de nämnda organen och organisationerna överlämna rapporter från konventionsstaterna som innehåller en begäran om eller anger behov av teknisk rådgivning eller tekniskt bistånd jämte kommitténs synpunkter och eventuella förslag beträffande en sådan begäran eller ett sådant behov. Kommittén kan även rekommendera generalförsamlingen att framställa en begäran till generalsekretären om att för kommitténs räkning företa studier angående särskilda frågor som rör barnets rättigheter. Kommittén kan slutligen avge förslag och allmänna rekommendationer på grundval av den information som kommittén erhållit enligt bestämmelserna i konventionen. Sådana förslag och allmänna rekommendationer skall tillställas varje konventionsstat som berörs och rapporteras till generalförsamlingen tillsammans med eventuella kommentarer från konventionsstaterna.

Del III

Denna del innehåller slutbestämmelser som reglerar undertecknande, ratificering och anslutning till konventionen och konventionens ikraftträdande. Enligt *artikel 49* träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter dagen för deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet hos FN:s generalsekretär.

Del III innehåller också bestämmelser om ändring av konventionens innehåll samt om reservationer till konventionen och om uppsägning av den. Ändringsförfarandet regleras i *artikel 50* medan reservationer behandlas i *artikel 51*. Beträffande reservationer kan nämnas att en reservation som strider mot konventionens ändamål och syfte inte är tillåten.

3.1 Allmänt

Tillkomsten av en konvention om barnets rättigheter måste hälsas med stor tillfredsställelse. För första gången finns ett dokument om dessa rättigheter, vilket blir rättsligt bindande för de stater som ansluter sig. Men konventionen får betydelse utöver detta. Genom konventionen ger världssamfundet uttryck för sin syn på världens barn och fastslår på ett stort antal områden en gemensam standard när det gäller barns rättigheter. Genom konventionen klargörs på ett tydligare sätt än tidigare att barn har egna rättigheter som det är staternas skyldighet att respektera och förverkliga. Oftast glömmet vuxenvärlden bort både att barn har egna rättigheter och att dessa rättigheter måste beaktas och respekteras. Man glömmet också ofta bort att barns och ungdomars rättigheter är berörda i de allra flesta sammanhang.

Hälften av jordens befolkning utgörs av barn och ungdomar. I många länder i tredje världen är barns och ungdomars andel av befolkningen än större. Det är barnen och ungdomarna – mänsklighetens framtid – som nu fått sina rättigheter fastslagna i ett för alla länder gemensamt dokument.

Den verklighet som barn och ungdomar möter är emellertid i många länder och i många situationer långt från den verklighet som eftersträvas i konventionen. Visserligen har förbättringar skett på vissa områden men på många andra har barn och ungdomar blivit mer utsatta än tidigare. Särskilt i tredje världen har barns situation i många avseenden försämrats.

Enligt den senaste rapporten från FN:s barnfond, UNICEF, om barnens situation i världen kommer under 1990-talet ca 1,5 miljarder barn att födas. Av dessa kommer 100 miljoner att dö före fem års ålder – såvida inte levnadsvillkoren för barn i tredje världen ändras radikalt under detta årtionde.

Till detta kan läggas, att undernäring och sjukdom som ofta ger men för livet är den framtid som väntar en stor del av tredje världens barn. Likväl har anslagen till hälsovård minskat under 1980-talet i tre fjärdedelar av Afrikas och Latinamerikas länder.

Men det är inte enbart barnadödligheten och hälsoproblemen som utgör en så negativ del av verkligheten i tredje världen. Även på andra områden är situationen katastrofal. Ett exempel: det finns nu mer än 900 miljoner analfabeter och nästan alla lever i utvecklingsländerna. UNICEF uppskattar antalet barn mellan sex och elva års ålder som inte går i skolan till 120 miljoner. Under 1980-talet har anslagen per elev i skolorna i världens 37 fattigaste länder minskat med en fjärdedel. I en femtedel av utvecklingsländerna har antalet grundskolor minskat och i två tredjedelar har anslagen till skolorna sjunkit sedan år 1980.

Förhållandena för barn med handikapp belyser problemen ytterligare. Man brukar grovt räkna med att omkring en halv miljard människor är handikappade. En fjärdedel av dessa, 120 miljoner, är barn, men bara ca

en miljon får hjälp. I tredje världen räknar man med att endast ca tio procent av handikappade barn och ungdomar når vuxen ålder.

Antalet övergivna barn ökar, liksom ungdomsbrottslighet och drogmissbruk bland barn och ungdomar. I Sydostasien synes barnprostitution och barnarbete tillta.

Senare årtionden har vidare fört med sig inslag i barns verklighet, som tidigare inte var lika förekommande. Jag tänker här på bl. a. miljöförstöringen och de lokala krig som främst drabbar civilbefolkningen.

Miljöförstöringen, som ju är ett hot mot hela planetens framtid, drabbar särskilt barnen. I vårt nära grannskap har vi länder, där det finns skakande exempel på detta.

Civilbefolkningen, vari barnen ingår, är den grupp som enligt den internationella humanitära rätten särskilt skall skyddas i väpnade konflikter. Idag är det emellertid denna grupp som är mest utsatt. I t. ex. Libanon är uppemot 90% av de skadade och dödade civila.

Nyhetsinslagen i massmedia från bl. a. Södra Afrika och Mellanöstern ger oss en inblick i barns och ungdomars utsatta ställning i dessa konflikt-drabbade områden. I nyhetsinslagen från världens olika konfliktvärldar ser vi också barn som soldater, som medlemmar antingen i ordinarie styrkor eller i gerillagrupper och därmed som aktiva deltagare i förhärjande och dödande.

Ett resultat av bl. a. de många konflikterna i världen är flyktingproblemet. Hälften av världens flyktingar, dvs. ca åtta miljoner individer eller lika många som Sveriges befolkning, är idag barn. Dessa barn lever under förhållanden som är upprörande och helt oacceptabla.

Även om jag nu till stor del uppehållit mig vid barns och ungdomars materiella villkor är det självklart att även barns själsliga utveckling i hög grad äventyras av de förhållanden som jag har varit inne på. Men även där de materiella villkoren är någorlunda acceptabla far många barn och ungdomar illa.

Det kan mot denna bakgrund vara lätt att bli pessimistisk. Att förfalla till pessimism vore emellertid ett svek mot barnen och ungdomarna och därmed mot allas vår framtid. I stället gäller det för staterna att enskilt och i samarbete åstadkomma förändringar till det bättre. Därvid får opinionsbildningens verkan inte underskattas. Det är inte så lätt att försvara en politik som innebär att ett land inte tar ansvar för sina barn.

De ansträngningar som redan gjorts leder också i de flesta fall till slutsatsen att det lönar sig att söka förbättra barns och ungdomars villkor. Vi får t. ex. inte glömma att största delen av barnen och ungdomarna i vår egen del av världen lever under goda förhållanden och utvecklas till vuxna personer som väl förmår ta ansvar för sina liv.

Det är i detta sammanhang som konventionen har en stor uppgift att fylla. Som jag redan varit inne på är konventionen ett uttryck för världssamfundets syn på vad barn har rätt att kräva av sina länder. Konventionen kommer således att tjäna både som en utgångspunkt för strävandena att förverkliga barnets rättigheter och som ett medel i dessa ansträngningar. Av konventionen framgår också att barn och ungdomar har rätt att som självständiga individer delta i detta arbete.

Ett nytt och konstruktivt inslag i konventioner om mänskliga rättigheter är betoningen av det internationella samarbetets betydelse, i synnerhet att utvecklingsländerna ges en särskild möjlighet att påkalla bistånd för att förverkliga barnets rättigheter. Den kommitté som skall granska efterlevnaden av konventionen får vidare möjlighet att påkalla bistånd och hjälp åt ett land från bl. a. FN och dess fackorgan eller från frivilligorganisationer av typ Röda korset och Rädda Barnen. På detta sätt har man kompletterat den metod som i de andra konventionerna är vanlig när det gäller att åstadkomma efterlevnad av konventionen i fråga. Vad jag tänker på är systemet med granskning från kommitténs sida av rapporter från länderna om deras efterlevnad av konventionen. Förutom att detta system har lett till praktiska svårigheter och problem med eftersläpning i fråga om rapporteringen har granskningen i vissa fall medfört att man fått en polarisering av debatten som i sin tur gjort att föga konstruktivt har kommit ut av den. Det är därför synnerligen tillfredsställande att den nu aktuella konventionen förutom rapporteringssystemet också innehåller bestämmelser som ger möjligheter till gemensamma insatser på det praktiska planet. Viktigt är naturligtvis att så många länder som möjligt ansluter sig till konventionen. Sverige kommer att verka för detta.

Internationellt har Sverige sedan länge arbetat för en förbättring av barns och ungdomars villkor. Detta har skett och sker genom direkta insatser av den svenska regeringen och olika myndigheter, främst SIDA, men också genom bidrag och stöd till FN, till dess fackorgan och till de frivilligorganisationer som arbetar med dessa frågor. Sverige är t. ex. en av de största bidragsgivarna till UNICEF.

Av senare insatser inom ramen för FN från svensk sida vill jag nämna det handlingsprogram mot narkotika som på svenskt initiativ antogs av FN:s generalförsamling vid en extrasession i februari i år. Ungdomar är ju den grupp som är särskilt utsatt för narkotikans faror.

Sverige har också tagit initiativet till utarbetandet av internationella normer som syftar till att säkerställa de handikappades rättigheter på det praktiska planet. Barn med handikapp tillhör de mest utsatta i stora delar av världen.

Det finns en risk att barns och ungdomars villkor uppfattas som något som saknar samband med samhällsfrågor i övrigt. Detta vore en grov missuppfattning. I stället är det ju så att barns och ungdomars villkor till stor del är en återspeglning av de allmänna villkoren i samhället. Barn- och ungdomsfrågorna måste därför sättas in i sitt större samhälleliga sammanhang. Det är emellertid också nödvändigt att barns och ungdomars villkor får en central politisk ställning så att de ägnas tillbörlig uppmärksamhet. Utan en central politisk ställning för dessa frågor finns en risk för att inte all kraft sätts in på att lösa dem. Att barn- och ungdomsfrågorna kräver att omedelbara åtgärder sätts in torde ha framgått av vad jag redan tidigare har sagt.

För att öka medvetandet om regeringarnas gemensamma ansvar för barnen och ungdomarna i världen och för att åstadkomma en kraftsamling kring barnets rättigheter har Sverige tillsammans med Canada, Egypten, Mali, Mexico och Pakistan i samarbete med UNICEF tagit initiativet till

ett toppmöte med världens stats- och regeringschefer om barns villkor. Mötet kommer att äga rum i anslutning till att FN:s generalförsamling inleder sin session i slutet av september i år.

Prop. 1989/90: 107

3.2 Konventionen och den svenska barn- och familjepolitiken

Den för konventionen om barnets rättigheter grundläggande synen att barn är individer med egna rättigheter och behov stämmer väl med hur vi i Sverige ser på barn och ungdomar. Det ingår i vår grundsyn att barnet och dess åsikter skall respekteras och att barnet med stigande ålder och mognad har rätt att ta allt större del i vad som rör barnet själv men också i sådant som rör familjen och samhället i stort. Konventionens krav på att barnets bästa skall komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn stämmer också väl med hur vi ser på saken i Sverige.

Grundvalen för den svenska familjepolitiken är att föräldrarna har det främsta ansvaret för barnet. I detta ligger att det är föräldrarnas uppgift att främja barnets utveckling till en självständig och mogen individ med förmåga att samarbeta med andra, att komma fram till egna omdömen och att kunna fatta egna beslut. I ansvaret ligger också att föräldrarna är skyldiga att tillse att barnets materiella behov tillgodoses.

Samhället kan inte och skall inte ersätta föräldrarna. Däremot kan samhället söka ge föräldrarna det stöd som är nödvändigt för att de skall kunna fylla sin uppgift. Samhället är skyldigt att komplettera föräldrarna så att barnet erhåller den omsorg som är en förutsättning för barnets utveckling.

Vad som sägs i konventionen om fördelningen av uppgifter mellan föräldrarna och samhället och om uppgifternas innehåll stämmer väl med inriktningen av den svenska familjepolitiken. I konventionen betonas just den till konventionen anslutna statens skyldighet att bistå föräldrar och vårdnadshavare då dessa fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran. I konventionstexten pekas i detta sammanhang på statens skyldighet att säkerställa utvecklingen av institutioner, inrättningar och serviceorgan för vård av barn. Särskilt nämns barnets rätt till barnomsorg.

Rätten för varje barn att åtnjuta social trygghet, innefattande socialförsäkring, framhålls i konventionen. Likaså understryks en konventionsstats skyldighet att bistå föräldrarna när det gäller att förverkliga varje barns rätt till en rimlig levnadsstandard.

När det gäller barns hälsa åläggs en konventionsstat att bl. a. tillhandahålla alla barn nödvändig sjukvård och hälsovård. Stark tonvikt läggs på utvecklingen av primärhälsovård och förebyggande åtgärder. Särskilt framhålls i konventionen betydelsen av hälsovård för mödrar före och efter förlossningen.

Den svenska familjepolitiken är uppbyggd på följande sätt. Barnbidraget och andra former av ekonomiskt stöd till barnfamiljer ger dessa familjer ökade ekonomiska resurser utöver vad den egna inkomsten medger. Föräldraförsäkringen ger föräldrar och barn ekonomiska förutsättningar för tid tillsammans i större utsträckning än som annars varit möjligt,

framför allt under barnets första levnadstid men även senare. Vidare kan familjepolitiken sägas bygga på barnomsorgen och en väl utvecklad gemensam sektor, som bl. a. tillhandahåller mödrar och barn hälso- och sjukvård.

Det allmänna barnbidraget är vårt äldsta, allttjämt gällande särskilda, *ekonomiska stöd* till familjer, där det finns barn och ungdomar. Det har efter hand byggts ut och omfattar nu även ett särskilt flerbarnstillägg, som utgår till föräldrar med tre eller flera barn. Härtill kommer det förlängda barnbidraget till de barn över 16 år som går i grundskolan. För barn som går i gymnasieskolan tillkommer studiestödssystemet.

Till det ekonomiska stödet till barnfamiljer hör också bostadsbidragen. Vi har vidare särskilt stöd till vissa barn i form av barnpensioner och vårdbidrag för handikappat barn.

Genom bidragsförskotten ger samhället ett ekonomiskt grundskydd för barn vars föräldrar lever åtskilda. Underhållsbidragskommittén som haft i uppdrag att se över reglerna om underhållsbidrag, bidragsförskott och andra system som påverkar särlevande föräldrars ekonomi har nyligen avlämnat ett betänkande i dessa frågor. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

Ett särskilt stöd motsvarande bidragsförskott utgår till ensamstående adoptivföräldrar. Vidare kan bidrag lämnas för kostnader för att adoptera barn från utlandet.

Genom *föräldraförsäkringen* har föräldrarna rätt till ersättning och genom föräldraledighetslagen rätt till ledighet för att vårda barn. Det finns inte något annat land där föräldrarna har möjlighet att i så stor utsträckning som i Sverige vara lediga från sina arbeten för att ta hand om sina barn. För närvarande ger föräldraförsäkringen en förälder rätt att vara ledig sammanlagt ett år under barnets första åtta år med ersättning motsvarande sjukpenningen. Därutöver tillkommer rätt till ledighet under 90 dagar med ersättning motsvarande den s. k. garantinivån (60 kr. per dag). För vård av sjukt barn kan vidare en förälder vara ledig 90 dagar per barn och år.

På förslag av regeringen har riksdagen beslutat om en successiv utbyggnad av föräldraförsäkringen. Utbyggnaden innebär att föräldraförsäkringen fr. o. m. den 1 juli 1991 kommer att omfatta 18 månader med en ersättning motsvarande sjukpenningen. Som ett led i denna har regeringen nyligen föreslagit att de tre månader som nu ersätts med ett belopp motsvarande garantinivån skall ersättas med ett belopp som motsvarar sjukpenningen. Regeringen har samtidigt föreslagit att rätten att vara hemma för att ta hand om ett sjukt barn utvidgas till att omfatta 120 dagar.

Barnomsorgen intar en central plats i samhällets service till barnfamiljerna. För förskolebarnen finns daghem, familjedaghem, deltidsgupper och öppna förskolor. För skolbarnen finns fritidshem, öppen fritidsverksamhet och familjedaghem. För mål och innehåll i barnomsorgen har riksdagen angett riktlinjer. Utifrån dessa har det pedagogiska programmet för förskolan resp. fritidshemmen utarbetats.

Barnomsorgen är en kommunal uppgift. Under de senaste åren har det skett en kraftig utbyggnad av barnomsorgen. Mellan åren 1980 och 1988 ökade antalet barn i daghem, fritidshem och familjedaghem med ca 185 000 eller drygt 60%. Utbyggnaden fortsätter i snabb takt. Statsbidragen

till kommunal barnomsorg höjdes fr. o. m. den 1 januari 1990 med drygt 900 milj. kr. till totalt 12 miljarder kr.

Staten fastlägger mål och övergripande riktlinjer för *hälso- och sjukvården*. Huvudmännen, dvs. landstingen, ansvarar för planering, organisation, drift och uppföljning av verksamheten och har det dominerande finansieringsansvaret. Alla barn upp till skolåldern omfattas av barnhälsovården, som bl. a. är inriktad på regelbundna hälsokontroller och vaccinationer. Även mödrar och fäder omfattas av den verksamhet som bedrivs inom barnhälsovården. Fr. o. m. att barnet börjat skolan tas barnet om hand inom skolhälsovårdens organisation med skolsköterska och skolläkare. Hälsovården kompletteras av den allmänna sjukvården som har sitt ansvar för barn och ungdom i alla åldrar. Läkemedelsförmåner består bl. a. av prisnedsatta eller kostnadsfria läkemedel och av prisnedsatta livsmedel vid vissa sjukdomar för barn under 16 år. Barn och ungdomar under 20 års ålder har rätt till avgiftsfri tandvård genom landstingens folktandvård.

Det förhållandet att det föreligger god överensstämmelse mellan konventionen och vår allmänna politik på familjeområdet och att barn och ungdomar till allra största delen växer upp under goda förhållanden till ansvarskännande medborgare får emellertid inte innebära att vi blundar för de problem som barn och ungdomar möter även hos oss.

Ett av dessa problem är att föräldrar till följd av sina arbeten har svårt att få tillräcklig tid att ägna åt barnen. Av kvinnor med barn under 16 år förvärvsarbetar mer än 80 %. När det gäller barn i skolåldern förvärvsarbetar 96 % av fäderna och 92 % av mödrarna. Mot denna bakgrund framstår de tidigare nämnda åtgärderna för att bygga ut föräldraförsäkringen och rätten till föräldraledighet som särskilt angelägna.

Förhållandet mellan barn och föräldrar påverkas också starkt i de fall familjen splittras genom att föräldrarna väljer att inte leva tillsammans längre. Översiktligt räknat lever en femtedel av alla barn åtskilda från en av sina föräldrar. I sin tur har en femtedel av dessa barn förlorat kontakten helt eller nästan helt med den frånvarande föräldern.

Regeringen avser att under detta år lägga fram förslag till ändringar i föräldrabalken som ännu starkare än för närvarande betonar föräldrarnas gemensamma ansvar för barnen oberoende av hur föräldrarna har det ordnat sinsemellan. I följande avsnitt kommer att lämnas en redogörelse för andra särskilda insatser för barn vid skilsmässa och separationer.

Sexuella övergrepp mot barn har under senare år uppmärksammats alltmer. I skrämmande stor utsträckning sker dessa övergrepp inom familjen. En annan form av övergrepp inom familjen är att barn tvingas bevittna hur modern utsätts för övergrepp av mannen i familjen.

Inom brottsförebyggande rådet drivs med stöd av medel som särskilt beviljats av regeringen ett projekt som skall följa de insatser som görs för att komma till rätta med sexuella övergrepp mot barn. Projektet skall bl. a. kartlägga omfattningen av övergreppen, utforma information till de yrkesgrupper som kan upptäcka övergreppen samt bilda sig en uppfattning om olika alternativa behandlingsmetoder som prövats utomlands. Inom kort kommer socialstyrelsen att ge ut allmänna råd om handläggningen av ärenden som rör sexuella övergrepp mot barn.

Även barns och ungdomars situation i samhället kräver stor uppmärksamhet. Barn- och ungdomsdelegationen har därvid en rådgivande roll gentemot regeringen i barn- och ungdomsfrågor liksom en utåtriktad opinionsbildande roll. Delegationen förfogar över medel för utvecklingsarbete bland barn och ungdomar. Barnmiljörådet handlägger frågor rörande barns miljö och säkerhet. Statens ungdomsråd har till uppgift att se till att barn och ungdomar har goda uppväxtförhållanden, särskilt vad gäller fritids- och kulturverksamhet. Till detta kommer den verksamhet som med bl. a. statligt stöd bedrivs av frivilligorganisationerna (BRIS – Barnens Rätt i Samhället, Rädda barnen, Svenska röda korset m. fl.) och folkrörelserna.

Flyktingbarnen utgör en särskilt utsatt grupp. Socialstyrelsen har av regeringen fått i uppdrag att följa utvecklingen av det psykiska och fysiska hälsoläget hos landets flyktingbarn och flyktingungdomar. Socialstyrelsen skall även samla in information om förlägningars, kommuners, landstings och organisationers verksamhet i fråga om dessa barn och ungdomar. Uppdraget skall redovisas senast den 1 mars 1991. Inom ramen för sin utvecklings- och försöksverksamhet disponerar socialstyrelsen projektmedel för att utveckla metoder i syfte att förbättra villkoren för flyktingbarn och flyktingungdomar.

Under senare tid har det framkommit att problemen är betydande för invandrarungdomar. Andra generationen invandrare är överrepresenterad bland de ungdomar som är intagna på ungdomsvårdsinstitutionerna. Uppgifter förekommer om ett ökat missbruk bland invandrarungdomar. Regeringen har i årets budgetproposition föreslagit att ytterligare medel ställs till socialstyrelsens förfogande för försöks- och utvecklingsverksamhet när det gäller barn och ungdomar med flykting- eller invandrarbakgrund.

Även regeringens barn- och ungdomsdelegation uppmärksammar i år, liksom under de senaste tre åren, särskilt invandrar- och flyktingungdomar genom stöd med sina arvsfondsmedel till utvecklingsarbete inom föreningslivet.

Utredningen om ungdomars villkor på 90-talet skall bl. a. utreda hur demokrati och jämlikhet för ungdomar kan stärkas och hur invandrarungdomarnas situation ter sig i förhållande till övriga ungdomars. När det gäller ungdomspolitik har regeringen nyligen i en skrivelse till riksdagen (skr. 1989/90:69) redovisat inriktningen inför 1990-talet. Vidare redovisas i skrivelsen vad som skall gälla för ungdomspolitik inom vissa områden det närmaste året. Insatserna skall koncentreras på de mest utsatta ungdomsgrupperna samtidigt med insatser som stärker demokratin och jämlikheten för ungdomar.

I årets budgetproposition föreslås att stödet till ungdomsorganisationerna höjs. Stödet föreslås också bli omgjort för att ge gamla och nya organisationer bättre möjligheter att förnya sin lokala verksamhet. En särskild satsning görs på internationellt ungdomsutbyte och en svensk ungdomsoffensiv för Europa.

Trots att det mesta våldet i samhället utövas av vuxna är det särskilt viktigt att motverka våldet bland ungdomen. Det kan t. ex. noteras att det ofta är ungdomar som blir offer för ungdomsvåldet. En oroande tendens är

den ökade utslagningen av grupper av ungdomar med hög grad av kriminalitet och ökade våldstendenser.

Regeringen beslutade den 16 november 1989 om en kommission för att samordna och intensifiera arbetet mot våldsbrotten, för att ge ett bättre stöd åt brottsoffren och för att ta till vara det folkliga engagemanget i dessa frågor. Kommissionen skall särskilt uppmärksamma ungdomsvåldet.

Socialstyrelsen har nyligen redovisat en utvärdering av socialtjänstlagen. Utvärderingen har bl. a. avsett socialtjänstlagens praktiska tillämpning beträffande särskilt utsatta grupper av barn och ungdomar samt familjehemmens ställning.

Olika undersökningar tyder på en ökning av alkoholkonsumtionen i ungdomsgrupperna. Socialstyrelsen har i januari i år redovisat ett regeringsuppdrag, som avsåg åtgärder mot detta problem. Socialstyrelsens förslag till åtgärder bereds för närvarande inom socialdepartementet.

Under åren 1989 och 1990 genomförs en landsomfattande aktion mot alkohol och andra droger. Aktionen leds av den s. k. ATHENA-gruppen, vilken består av representanter för berörda myndigheter och folkrörelser.

På regeringens initiativ har det inrättats en särskild aktionsgrupp mot narkotika. Gruppen består av företrädare för berörda myndigheter, kommun- och landstingsförbunden, Athenagruppen, statens ungdomsråd och regeringens samordningsorgan för narkotikafrågor. Gruppen skall bl. a. ta initiativ för att stärka arbetet mot narkotika.

Narkotikamissbruket synes visserligen ha pressats tillbaka under senare år. Haschrökningen bland ungdom har minskat kraftigt. Samtidigt synes nyrekryteringen till intravenöst missbruk bland unga ha gått ned. Vissa rapporter tyder emellertid på att denna positiva utveckling är på väg att vända. Riskerna är också stora för ett ökat missbruk av kokain och andra nya preparat.

Spridningen av HIV/aids utgör ett allvarligt hot mot folkhälsan. HIV kommer att finnas kvar i vårt samhälle under mycket lång tid, kanske i flera generationer. Ungdomar tillhör de mest prioriterade målgrupperna för riktade informationsinsatser för att motverka en ökad smittspridning. Skolan har ett ansvar att inom ramen för den obligatoriska sexual- och samlevnadsundervisningen ge ungdomar kunskaper om sexuellt överförbara sjukdomar, preventivmedel etc. Information om HIV bör snarast möjligt integreras i denna undervisning. Stöd har utgått från aids-anlaget till bl. a. fortbildningsinsatser riktade till skolpersonal. En väsentlig del av de centralt initierade informationsinsatserna mot HIV under budgetåret 1990/91 skall riktas till ungdomar.

Det finns omkring 39000 barn och ungdomar som på grund av funktionshinder kan vara i behov av särskilda insatser från samhället, t. ex. från socialtjänst, habilitering samt hälso- och sjukvård. En stor andel är flerhandikappade genom exempelvis syn- och hörselskador, rörelsehinder och epilepsi.

Allergi och annan överkänslighet har blivit en av vår tids folksjukdomar. Minst vart tredje barn är drabbat. Allergitutredningens betänkande Att förebygga ALLERGI/överkänslighet remissbehandlas för närvarande.

Jag kommer i anslutning till konventionens artiklar att mer i detalj gå in

4 Godkännande av konventionen

Mitt förslag: Riksdagen godkänner konventionen om barnets rättigheter med förbehåll beträffande artikel 37 punkt c:s bestämmelser om åtskiljande av barn och vuxna.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker eller har ingen erinran mot att Sverige ratificerar konventionen. En del remissinstanser anser dock att ändringar i svensk lagstiftning är påkallade. Några instanser anser att Sverige vid ratificeringen bör reservera sig i vissa avseenden.

Skälen för mitt förslag: Som jag redan framhållit i avsnitt 3.1 är det närmast en självklarhet att Sverige bör ratificera den av FN nu antagna konventionen om barnets rättigheter. Även om det i det långvariga och komplicerade konventionsarbetet på en hel del punkter inte varit möjligt att nå så långt som varit önskvärt från svensk sida måste resultatet av konventionsarbetet anses i hög grad tillfredsställande. Enligt min mening har man genom konventionen fått ett instrument som, rätt använt, kan bli ett effektivt medel i kampen för barnets mänskliga rättigheter. Av särskild betydelse är givetvis att konventionen får så bred anslutning som möjligt bland världens länder. Det är mot denna bakgrund jag nu föreslår ett godkännande av konventionen. Jag återkommer i anslutning till artikel 37 till det förbehåll jag anser bör göras.

4.1 Allmänna överväganden

Genom att ratificera konventionen förpliktar sig Sverige att på det sätt som anges i konventionen respektera och främja ett barns rättigheter. Som jag redan nämnt i avsnitt 3.2 föreligger god överensstämmelse mellan konventionen och vår allmänna politik på familjeområdet. Konventionen om barnets rättigheter bygger också i mycket på konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Genom sin anslutning till dessa konventioner är Sverige sedan länge förpliktigt att se till att svenska förhållanden motsvarar dessa konventioners krav.

Från remissinstansernas sida föreligger inte heller några invändningar som innebär att en svensk ratificering ifrågasätts. Vad remissinstanserna ifrågasätter är i stället i huvudsak mindre anpassningar av svensk lagstiftning till konventionen. Remissinstanserna har därutöver framfört allmänna synpunkter, bl. a. på den praxis som förekommer på olika områden samt på vilka åtgärder som kan och bör vidtas för att ytterligare förbättra barns förhållanden.

Jag kommer i åtskilliga avseenden att ta ställning till remissinstansernas synpunkter i samband med min genomgång i det följande av de enskilda artiklarna i konventionen. Jag kommer därvid att behandla förhållandet

mellan den svenska lagstiftningen och de enskilda artiklarna. Jag kommer också att ta upp de allmänna frågor som innehållet i artiklarna väcker. En del av dessa frågor har emellertid inte en sådan anknytning till ratificeringen av konventionen att de bör tas upp nu utan behandlingen av dem får anstå till mer lämpligt sammanhang. Detsamma gäller de förslag till ändringar i konventionen som vissa instanser redan nu föreslagit. Jag vill emellertid framhålla att man genom remissyttrandena fått en värdefull genomgång av barns och ungdomars situation och av hur man bör se på denna situation. Remissyttrandena kan således tjäna som ett gott underlag för det fortsatta arbetet med att förbättra barns och ungdomars förhållanden.

Innan jag går in på de enskilda artiklarna vill jag vidare framhålla vissa nödvändiga utgångspunkter för en jämförelse mellan konventionens bestämmelser och svenska förhållanden. Jag ansluter mig därvid till vad föredragande statsrådet anförde vid godkännandet av bl. a. konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (prop. 1971:125 s. 25 f.).

En granskning av konventionsbestämmelserna leder till slutsatsen, att svensk rätt och praxis till sin allmänna syftning står i god överensstämmelse med dessa bestämmelser men att man kan vara tveksam om huruvida svensk rätt eller praxis i alla detaljer överensstämmer med konventionens krav. Den bedömning, som i sådana fall måste göras, blir i viss utsträckning beroende av vilka allmänna principer man vill lägga till grund för tolkningen av konventionens bestämmelser. Man måste därvid hålla i minnet att konventionen är avsedd att tillämpas på ett världsomfattande plan och således på rättssystem och andra förhållanden av mycket skiftande art. På grund härav måste konventionen tolkas så, att den får en rimlig mening inom ramen för varje nationellt system. Artiklarna är också i många fall utformade så att det finns utrymme för lämplighetsbedömning beträffande de åtgärder som staterna skall vidta.

Förutom de nu omnämnda allmänna principerna kan också förarbetena till konventionsbestämmelserna tjäna till ledning vid tolkningen av bestämmelserna. Den sammanställning av rapporterna från arbetsgruppens möten som för närvarande förbereds kan bli ett värdefullt hjälpmedel.

Det är mot den nu skildrade bakgrunden som man får se de artiklar i konventionen som behandlar efterlevnaden av den. Av intresse är i detta sammanhang främst artiklarna 4 och 44.

Enligt *artikel 4* skall konventionsstaterna vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen. I fråga om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter skall konventionsstaterna vidta sådana åtgärder med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete. Enligt *artikel 44, punkt 1* skall konventionsstaterna avge rapporter om de åtgärder som de vidtagit för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen och om de framsteg som gjorts i fråga om åtnjutandet av rättigheterna. Enligt *punkt 2* samma artikel skall i rapporterna anges eventuella förhållanden och svårigheter som påverkar graden av uppfyllande av skyldigheterna enligt konventionen. Rapporterna skall även innehålla tillräcklig information för att ge en

4.2 De enskilda artiklarna och svenska förhållanden

Definitionen i *artikel 1* av vem som i konventionens mening skall anses vara barn medför i sig inte några problem för svensk del. Enligt 9 kap. 1 § föräldrabalken är den som är under 18 år underårig och omfattas av föräldrabalkens regler om bl. a. vårdnad och umgänge, underhållsskyldighet och omyndighet. Det skydd och de rättigheter som dessa regler innebär i personligt och ekonomiskt avseende kompletteras av särskilda regler avseende barn och ungdom på de många andra områden som berör dessa grupper. Som exempel bland många kan nämnas socialtjänstlagens (1980:620) särskilda regler om omsorger om barn och ungdom, lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. (omsorgslagen), lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och de särskilda reglerna i 6 kap. brottsbalken om sexualbrott mot barn och ungdom.

Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) har påpekat att utlänningslagstiftningen bygger på ett familjebegrepp innefattande man, hustru och ogifta barn under 16 år och att en anpassning av lagstiftningen måste ske utifrån artikelns definition av barn som personer under 18 år. Jag vill här endast påpeka att artikeln inte innebär att man i all nationell lagstiftning rörande barn och ungdomar måste ha en åldersgräns av 18 år. Det är endast beträffande de rättigheter som behandlas i konventionen som man har att utgå från att dessa rättigheter avser alla personer under 18 år.

I konventionens inledning hänvisas till vad som sägs i FN:s förklaring om barnets rättigheter, att "barnet på grund av sin fysiska och psykiska omognad behöver särskilt skydd och särskild omvårdnad, innefattande lämpligt rättsligt skydd, såväl före som efter födelsen". Någon risk föreligger inte för att detta uttalande, sammanställt med artikel 1, skulle kunna tas till intäkt för ett påstående att svensk abortlagstiftning skulle stå i strid med konventionen. Hänvisningen till förklaringens innehåll i detta avseende skall nämligen inte uppfattas som ett ståndpunktstagande i abortfrågan utan är endast en hänvisning till gällande internationell norm på området, som varje land inom ramen för normen får tolka på sitt sätt. Hänvisningen är resultatet av en ömtålig kompromiss i konventionsarbetet. Kompromissen träffades mot bakgrund av att de deltagande länderna var införstådda med att det inte var möjligt att uppnå någon enighet om det ofödda barnets rätt. Detta framgår också av särskilda uttalanden till protokollen från arbetet med konventionsutkastet.

Sammanfattningsvis anger således artikel 1 endast en övre gräns för när en mänsklig varelse skall anses vara barn, dvs. vid 18 år eller vid tidigare uppnådd myndighet enligt den lag som är tillämplig på barnet.

Till detta kommer att enligt folkrätten inledningen – till skillnad från artiklarna – inte anses rättsligt bindande. Inledningen är endast av betydelse för tolkningen av artiklarna.

Svenska ekumeniska nämnden, De fria kristna samfundens råd och

Sveriges frikyrkoråd betonar i sitt gemensamma remissyttrande att det med hänsyn till det ofödda barnets rätt, som uppmärksammas i konventionsinledningen, är angeläget med en översyn av den svenska abortlagstiftningen och att det i en sådan översyn bör läggas vikt vid frågan om fostrets integritet. Jag vill med anledning härav upplysa om att utredningen om det ofödda barnet i sitt slutbetänkande (SOU 1989: 51) Den gravida kvinnan och fostret – två individer. Om fosterdiagnostik. Om sena aborter behandlat frågor av etisk, medicinsk, psyko-social och juridisk art rörande fosterdiagnostik och sena aborter. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

Artikel 2 vänder sig mot alla former av diskriminering när det gäller att tillförsäkra ett barn de rättigheter som anges i konventionen. Artikeln ansluter sig i sin lydelse till vad som sägs i artikel 2 punkt 2 konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och artikel 2 punkt 1 konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

Kraven i artikeln tillgodoses genom de grundläggande fri- och rättigheter som garanteras av 2 kap. regeringsformen, särskilt 15 och 16 §§ som vänder sig mot diskriminering på grund av ras, hudfärg eller etniskt ursprung eller kön. I 20 § samma kapitel ges vidare regler som likställer utlänning i Sverige med svensk medborgare i ett antal avseenden. Sanktioner mot överträdelser finns i 16 kap. 9 § brottsbalken som innehåller bestämmelser om olaga diskriminering och 8 § samma kapitel som riktar sig mot hets mot folkgrupp. Bestämmelserna i brottsbalken om förtal och hets mot folkgrupp har motsvarigheter i tryckfrihetsförordningens bestämmelser om tryckfrihetsbrott.

Förbundet Adoptioncentrum har pekat på två grupper av barn, nämligen flyktingbarn och barn i familjehem och undrat om de verkligen tillgodoses på det sätt konventionen kräver.

Ett par andra remissinstanser har också uppmärksammat flyktingbarnens utsatta situation och har väckt ett antal frågor rörande dessa barns rättigheter i Sverige. Som kommer att framgå vid den följande genomgången av artiklarna är det min uppfattning att Sverige uppfyller konventionens krav även såvitt gäller familjehemsplacerade barn och flyktingbarn.

Även om sålunda innehållet i artikel 2 inte i sig vållar några problem för svensk del förekommer i dagens samhälle oroande tendenser till olika former av rasism eller fientlighet mot dem som är annorlunda eller tillhör en minoritet. Detta drabbar inte minst barnen. DO har i sitt remissvar betonat vikten av att öka all förskole- och skolpersonals medvetenhet, beredskap och förmåga att hantera frågor av detta slag. Enligt DO handlar det inte minst om att öka förmågan att ge adekvat stöd åt de barn, som trots samhällets ansträngningar utsätts för trakasserier på grund av sitt etniska ursprung.

Kommissionen mot rasism och främlingsfientlighet har i sitt betänkande (SOU 1989: 13) Mångfald mot enfald föreslagit åtgärder mot främlingsfientlighet och rasism. Bl. a. har kommissionen ägnat ett kapitel åt frågan om utbildning och fortbildning av lärare och skolledare i frågor om rasism och diskriminering m. m. I propositionen om åtgärder mot etnisk diskri-

minering m. m. (prop. 1989/90:86) som företags riksdagen i februari i år har regeringen tagit ställning till kommissionens olika förslag.

Även jämställdheten mellan könen är ett område där skolan har en betydelsefull roll att spela. Skolan måste hela tiden förbereda pojkar och flickor på ett sådant sätt inför deras fortsatta tillvaro att de kan ta ansvar för barn, hem och hushåll och göra insatser i yrkeslivet. Skolan skall också stärka elevernas självförtroende så att de vill och vågar använda möjligheterna till inflytande i exempelvis fackliga och politiska sammanhang.

Förutom att skolan skall eftersträva en jämn könsfördelning mellan kvinnor och män när det gäller personalen är det av stor vikt att de attityder personalen förmedlar till eleverna är sådana att de motverkar fördomar av olika slag. Jämställdhetsfrågorna ingår nu också som ett övergripande ämnesområde i den centrala utbildningsplanen för den nya grundskolläroplanen. De bör självfallet ingå som en naturlig del i all lärarfortbildning.

Beträffande läromedlen har jämställdhetsaspekten fått en betydligt kraftigare markering än den haft tidigare. Statens institut för läromedel avser att regelmässigt beakta hur läromedlen i orienteringsämnen svarar mot läroplanens mål när det gäller jämställdhet mellan kvinnor och män.

För gymnasieskolan uppställdes i propositionen Jämställdhetspolitiken inför 90-talet (prop. 1987/88: 105) bl. a. vissa mål beträffande intagning av underrepresenterat kön på de olika utbildningslinjerna. Trots de insatser som gjorts har man inte lyckats förändra de traditionellt könsbundna valen till gymnasieskolans utbildningslinjer. Den år 1988 tillsatta ledningsgruppen för jämställdhetsfrågor avser att särskilt följa dessa frågor och föreslå åtgärder. Samråd kommer också att ske mellan utbildningsdepartementet och skolöverstyrelsen om vilka ytterligare åtgärder som bör vidtas.

Att beklaga i detta sammanhang är att man i konventionsarbetet inte lyckades ena sig om en särskild artikel med ett uttryckligt stadgande om att barn till föräldrar som är gifta med varandra och barn till föräldrar som inte är gifta med varandra skall ha samma rättigheter. Förslag till en artikel med detta innehåll framlades av bl. a. Kina och stöddes av bl. a. Sverige. Förslaget stötte emellertid på sådant motstånd från flera länders sida att förslaget föll.

Genom förbudet i nu ifrågavarande artikel mot diskriminering av barn på grund av barnets börd eller på grund av barnets eller föräldrarnas ställning fastslås emellertid i konventionen principen om likabehandling av barn oberoende av om föräldrarna är gifta med varandra eller ej. I artikel 18 slås vidare fast att båda föräldrarna har ett gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Detta gäller utan begränsning, dvs. oavsett om föräldrarna är gifta med varandra eller ej.

Artikel 3, punkt 1 innehåller den grundläggande principen att barnets bästa skall komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Principen gäller åtgärder som vidtas av offentliga organ men också sådana som vidtas av privata sociala välfärdsinstitutioner. När det gäller att tillämpa denna princip är det naturligtvis en lagstiftningsfråga men i hög grad också en fråga om tillämpning av lagstiftningen och praktiskt handlande överhuvudtaget. Att barnets bästa skall komma i främsta rummet

utesluter inte att även andra hänsyn får tas men innebär att vad som bäst gagnar barnet i första hand skall vara vägledande.

Svensk rätt rörande barn och ungdomar utgår från principen om barnets bästa. Principen är förankrad i grundlagen genom bestämmelserna i 1 kap. 2 § regeringsformen om att det grundläggande målet för den offentliga verksamheten skulle vara den enskildes välfärd i olika avseenden. Det åligger därvid det allmänna att särskilt verka för social omsorg och trygghet och för en god levnadsmiljö.

Principen om barnets bästa framgår uttryckligen av exempelvis vårdnadsreglerna i föräldrabalkens 6 kap. och av 27 § socialtjänstlagen. Principen uttrycks också men med andra ord än barnets bästa i t. ex. 1 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) (jfr 2 och 3 §§ i den nya LVU som träder i kraft den 1 juli 1990, prop. 1989/90:28, SoU15, rskr. 112, SFS 1990:52) och i 4 kap. 6 § föräldrabalken om förutsättningarna för adoption.

Även vid utformningen av bl. a. reglerna om barn och unga i brottmålsprocessen har principen om barnets bästa varit av grundläggande betydelse. Som exempel kan nämnas 7 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, som medger häktning av den som är under 18 år endast när det föreligger synnerliga skäl för detta. Sådana skäl måste också enligt 30 kap. 5 § brottsbalken föreligga för att någon skall kunna dömas till fängelse för brott som han eller hon begått före fyllda 18 år. En domstol kan också döma till lindrigare straff än vad som är stadgat för brottet när den tilltalade är under 21 år (29 kap. 7 § brottsbalken). Särskilda regler gäller vidare till skydd för barn som målsägande (se bl. a. lagen, 1988:609, om målsägandebiträde) och när barn hörs under förundersökning rörande brott (15–19 §§ förundersökningskungörelsen, 1947:948).

Som redan framgått av de exempel jag nu har gett skall principen om barnets bästa tillämpas på förhållandevis väsensskilda områden. Det kan därför vara svårt att ge en sådan beskrivning av vad som avses med barnets bästa att den passar på alla områden utan att bli alltför urvattnad. I propositionen med förslag till de nuvarande reglerna om vårdnad och umgänge i 6 kap. föräldrabalken (prop. 1981/82:168 s. 22 f. och s. 59 f.) finns dock uttalanden som kan tjäna till ledning.

Vid tvister om vårdnad och umgänge har domstolen enligt 6 kap. föräldrabalken att välja den lösning som är bäst för barnet. I propositionen anges att den lösning som är bäst för barnet är den som bäst kan antas främja att barnet får sina grundläggande rättigheter tillgodosedda.

Ett barns grundläggande rättigheter anges i 6 kap. 1 § föräldrabalken. Enligt denna bestämmelse har barn rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

Som framgår av propositionen ingår i rätten till omvårdnad inte endast rätten för barnet att få sina materiella behov tillfredsställda. Minst lika viktig är också den del som kan hänföras till barnets psykiska och sociala behov. I barnets rätt till trygghet ligger bl. a. att få leva i ett stabilt förhållande och att ha någon att lita på. Till en god vård och fostran hör att

barnet får känna att det behövs och att barnet får pröva sin förmåga och utveckla sina inneboende resurser för att efter hand frigöra sig från sitt beroende av föräldrarna. I en god fostran ligger också att barnet får lära sig att sätta gränser för sitt handlande och ta ansvar. (Jfr delbetänkande av utredningen om barnens rätt, SOU 1979:63, Barnets rätt – 2 Om föräldraansvar m. m. s. 56 f.).

När det gäller barns rätt att behandlas med aktning för sin person och egenart innebär denna rätt att barn skall visas hänsyn och respekt i fråga om de individuella egenskaper och särdrag som ett barn har. Barn har med stigande ålder rätt till ett allt starkare integritetsskydd.

Som sägs i propositionen kan denna uppräknade av de rättigheter barn har ge föräldrarna en vägledning om vad de skall iaktta vid sin uppfostran av barnen. Som jag redan nämnt är den också avsedd som en vägledning för domstolarna när det gäller att bestämma vad som är bäst för barnet. Angivandet av dessa rättigheter bör emellertid också enligt min mening uppfattas som en allmängiltig norm och därmed som en hjälp även för andra som har hand om barn eller bestämmer i frågor som rör barn när det gäller att fastslå vad som är barnets bästa.

En sådan allmängiltig norm får på de olika tillämpningsområden som det kan vara fråga om naturligtvis kompletteras med de särskilda aspekter som områdets karaktär påkallar. Från exempelvis skolans värld kan när det gäller utbildningens inriktning mot barnets bästa nämnas vad som sägs i 1 kap. 1 § skollagen (1985:1100) om utbildningens allmänna mål. Enligt bestämmelsen är detta mål att ge eleverna kunskaper, utveckla deras färdigheter och i samarbete med hemmen främja deras utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarsställande samhällsmedlemmar.

Vissa remissinstanser har anfört bl. a. att de svenska reglerna om omhändertagande av barn enligt utlänningslagstiftningen skulle stå i strid med artikel 3.

Brottsförebyggande rådet har ifrågasatt om kravet på att barnets bästa skall komma i främsta rummet är tillgodosett så länge det kvarstår en möjlighet att döma barn till fängelse. Riksåklagaren har varit inne på synpunkter liknande dem som brottsförebyggande rådet har framfört.

I anledning av dessa farhågor vill jag säga att när det gäller barn i särskilda situationer måste den närmare innebörden av principen om barnets bästa tolkas utifrån de artiklar i konventionen som just tar sikte på dessa situationer.

Det har ifrågasatts om inte principen om barnets bästa uttryckligen borde framgå av all lagtext som det kan komma i fråga att tillämpa. Även om detta är ett eftersträvansvärt mål kan jag inte finna att frånvaron av en ordalydelse om barnets bästa i någon författning skulle strida mot artikeln. Det är den allmänna inriktningen i lagstiftning och praxis som är avgörande. Då denna för svensk del står i överensstämmelse med artikeln finner jag att den svenska lagstiftningen inte står i strid med artikeln.

Punkterna 2 och 3 i artikel 3 som behandlar konventionsstatens allmänna skyldigheter och förhållandet mellan staten och föräldrarna överensstämmer med vedertagen svensk uppfattning. Jag har redan i anslutning

till punkt 1 nämnt regeringsformens bestämmelser i 1 kap. 2 § om det allmännas skyldighet att verka för social omsorg och trygghet och för en god levnadsmiljö. I de ävenledes redan nämnda bestämmelserna i 6 kap. 1 § föräldrabalken har barnets rätt till omvårdnad, trygghet och en god uppfostran också fastslagits.

Som exempel på tillämpningen i Sverige av principerna i punkterna 2 och 3 kan vidare nämnas socialtjänstlagens särskilda bestämmelser i 12–18 §§ beträffande omsorger om barn och ungdom. Som anges i dessa bestämmelser har samhället ett särskilt ansvar för barn och ungdomar. Inom socialtjänsten skall socialnämnden tillsammans med föräldrarna medverka till att barn och ungdomar får trygga uppväxtförhållanden och i övrigt gynnsamma levnadsbetingelser. Socialnämnden kan oftast i frivilliga former ge barnen det stöd och den hjälp som de behöver. Behöver en ung människa samhällets bistånd men kan föräldrarnas och den unges medverkan inte erhållas har samhället getts laglig möjlighet att under vissa förutsättningar ändå besluta om behövlig vård av den unge för att förhindra att han eller hon utvecklas på ett ogynnsamt sätt.

De särskilda omsorgerna enligt omsorgslagen syftar till att ge utvecklingsstörda och barndomspsykotiska barn och ungdomar möjlighet att leva som andra. Omsorgerna skall vara inriktade på att utveckla den enskildes egna resurser och verksamheten skall vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmande och integritet.

Sveriges Kristna Ungdomsråd har i sitt remissvar i anslutning till punkt 3 anfört att det finns stora brister i den fysiska miljön i svenska skolor och menat att detta utgör ett hot mot elevernas hälsa. Eftersom alla barn har skolplikt måste de gå till skolan även om de blir sjuka av att vistas där. Skolpersonalen utser skyddsombud som bevakar personalens intressen. Sveriges Kristna Ungdomsråd efterlyser liknande möjligheter för eleverna för att Sverige skall kunna leva upp till konventionens krav.

Den fysiska miljö i vilken skolarbetet utförs är av varierande standard. Kommunerna har som arbetsgivare ansvar för att hålla goda skollokaler. Detta framgår av arbetsmiljölagen (1977:1160). Många kommuner har de senaste åren satsat betydande belopp på förbättringar av den fysiska miljön i skolan.

Riksdagen beslöt våren 1989 att såväl enskilda som offentliga arbetsgivare skall erlägga en arbetsmiljöavgift. Avgifterna förs till en särskild arbetslivsfond, från vilken bidrag kan utgå till arbetsgivare för rehabiliteringsåtgärder och arbetsmiljöförbättrande åtgärder.

I propositionen (1989/90:62) om insatser för aktiv rehabilitering och arbetslivsfondens verksamhet, m. m. har regeringen dragit upp riktlinjer för hur fondens medel skall användas och en organisation för fördelning och förvaltning av fondmedlen. Även kommunala arbetsgivare skall kunna ansöka om bidrag från arbetslivsfonden. Kommunerna bör därvid särskilt kunna beakta de behov som finns inom skolans område.

För att ytterligare förbättra kommunernas möjligheter att vidta åtgärder när det gäller arbetsmiljön har riksdagen vid behandlingen av propositionen (1989/90:41) om kommunalt huvudmannaskap för lärare, skolledare, biträdande skolledare och syofunktionärer beslutat att ett stimulansbidrag

om 300 milj. kr. per år under en tioårsperiod skall ställas till kommunernas förfogande för förbättringar av skolornas fysiska miljö.

Regeringen har i propositionen (1989/90: 61) om elevmedverkan i arbetsmiljöarbetet föreslagit att elever på grundskolans högstadium och i gymnasieskolan samt studerande på högre utbildningsnivåer från och med den 1 juli 1990 skall ges tillfälle att medverka i arbetsmiljöarbetet genom elevskyddsombud. Elevskyddsombuden skall beredas tillfälle att delta i skyddsarbetet i alla väsentliga avseenden. De skall delta i planeringen av förändringar beträffande lokaler, arbetsmetoder och arbetsförhållanden i övrigt. Vidare skall de medverka vid skyddskommittésammanträden och skyddsronder. Arbetsmiljölagen föreslås också bli tillämplig för elever på grundskolans låg- och mellanstadium. Även för dessa stadier finns en skyldighet att samråda med eleverna i lämpliga former.

Genom dessa åtgärder bör det finnas goda möjligheter att under de närmaste åren rätta till stora delar av dagens arbetsmiljöproblem i skolan.

Jag har redan inledningsvis berört *artikel 4*. Som framgår av artikeln skall konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder för att genomföra konventionens bestämmelser. Detta betyder att det inte är tillräckligt att garantera rättigheterna i lag utan konventionsstaten har ett ansvar för att förhållandena på de olika områden som berörs av konventionen också rent faktiskt motsvarar konventionens krav.

För svensk del torde det just vara tillämpningen av den lagstiftning som berör barn och ungdomar som kräver särskild uppmärksamhet. Verkligheten stämmer inte alltid överens med vad som sägs i våra regler och i en del fall uppnår vi inte de mål som är syftet med reglerna. Även om detta i mycket är frågor som faller utanför de överväganden som bör göras i nu förevarande sammanhang innebär det att konventionen har en stor roll att spela i alla nationella sammanhang som har med barn och ungdom att göra.

När det gäller en konventionsstats förverkligande av de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna i konventionen får kraven på staten i fråga sättas i relation till statens resurser. Som framgår är emellertid kraven högt ställda; de åtgärder av lämplig art som staten skall vidta skall företas med utnyttjande till det yttersta av statens resurser. I praktiken innebär artikeln att man måste ställa högre krav på ett rikt land än ett fattigt. För Sveriges del innebär det således att vi hela tiden måste ställa oss frågan: Gör vi tillräckligt för våra barn och ungdomar med hänsyn till att Sverige är ett förhållandevis rikt land? Frågan kan naturligtvis knappast besvaras generellt men får stor betydelse så fort vi har att ta ställning till resursanvändning inom barn- och ungdomsområdet.

Som jag nämnt i avsnitt 3.1 är det ett nytt och konstruktivt inslag i konventionen att det internationella samarbetet betonas när det gäller att förverkliga barnets rättigheter. Den kommitté som skall granska efterlevnaden av konventionen har getts särskilda möjligheter att verka för hjälp och bistånd åt länder som inte förmår uppfylla konventionens krav. Det internationella samarbetet betonas också i artikel 4, när det gäller förverkligandet av de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. Man får dock hålla i minnet att artikeln ställer starka krav på landet i fråga att

använda sina resurser på ett lämpligt sätt. Till frågan om det internationella biståndet återkommer jag i avsnitt 5.

Artikel 5 ålägger staterna att respektera föräldrarnas eller annan vårdnadshavares ansvar för att barnet i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av sin förmåga ges ledning vid utövandet av de rättigheter som erkänns i konventionen.

Den princip som artikeln ger uttryck för står i överensstämmelse med innehållet i 6 kap. 11 § föräldrabalken, där det anges att vårdnadshavaren både har rätt till och är skyldig att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Det framhålls där särskilt att vårdnadshavaren i takt med barnets stigande ålder och utveckling skall ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.

De principer som gäller enligt den svenska socialtjänstlagstiftningen överensstämmer också väl med stadgandet i artikel 5 om respekten för föräldrarnas rätt att ge barnet lämplig ledning. Socialtjänsten skall ta hänsyn till människans ansvar för sin och andras sociala situation och socialtjänstens insatser skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

Artikel 6 innehåller de grundläggande bestämmelserna om barns rätt till liv och till överlevnad och utveckling. Bestämmelsen motsvaras väl av vad som gäller inom bl. a. svensk hälso- och sjukvård och socialtjänst. När det gäller hälso- och sjukvården vill jag särskilt peka på den svenska mödra- och barnhälsovården med dess målsättning att bl. a. minska dödlighet, sjuklighet och handikapp hos blivande och nyblivna mödrar och barn. Vi har också lyckats nedbringa dödligheten bland barn under det första levnadsåret till ca 6,4 promille. Detta kan jämföras med exempelvis Amerikas Förenta Stater där denna dödlighet är ungefär tre gånger så hög.

Kravet i *artikel 7* på registrering av ett barn omedelbart efter födelsen är tillgodosett genom folkbokföringslagen (1967:198), varav följer att det för varje person skall fastställas personnummer som identitetsbeteckning. I lagen ges anvisningar om till vilket pastorsämbete anmälan om barns födelse skall göras. Anmälan, som skall ske ofördröjligen och vara skriftlig, skall göras av den inrättning på vilken barnet har fötts eller av barnmorska.

Rätten till namn regleras i namnlagen (1982:670). I 1 § finns bestämmelser om efternamn. I 30 § föreskrivs att varje barn skall ges ett eller flera förnamn, som inom tre månader från födseln skall anmälas till pastorsämbetet. Vårdnadshavare kan vid vite åläggas att anmäla barnets namn.

Av de övriga rättigheter som enligt artikel 7 tillkommer ett barn bör rätten att så långt det är möjligt få vetskap om sina föräldrar kommenteras något. Enligt 4 § lagen (1984:1140) om insemination har ett barn som avlats genom insemination rätt att självt få del av uppgifter om spermagivaren endast under förutsättning att barnet har uppnått tillräcklig mognad. Den avvägning som härvid görs sker emellertid i barnets eget intresse. Begränsningen enligt 4 § lagen om insemination torde således med en rimlig tolkning vara förenlig med artikeln i denna del.

Rätten att så långt det är möjligt bli vårdad av sina föräldrar motsvaras av

de regler om vårdnad som finns i 6 kap. föräldrabalken och av de principer som gäller enligt den svenska socialtjänstlagstiftningen.

Beträffande ett barns rätt till nationalitet gäller följande.

Enligt 2 kap. 7 § regeringsformen får ingen medborgare som är eller har varit bosatt i riket berövas sitt medborgarskap annat än då han samtidigt blir medborgare i annan stat.

Lagen (1950:382) om svenskt medborgarskap bygger på härstamningsprincipen. Den innebär att föräldrarnas medborgarskap avgör vilket medborgarskap barnet får. Om modern är svensk medborgare får barnet alltid svenskt medborgarskap. Samma sak gäller om fadern är eller vid sin död var svensk medborgare och gift med barnets mor. Om en svensk man gifter sig med en utländsk kvinna blir ett gemensamt barn, som fötts före äktenskapet, svensk medborgare om barnet är ogift och inte har fyllt 18 år.

Den som inte får svenskt medborgarskap på det här sättet genom föräldrarna kan bli svensk medborgare genom naturalisation. Det kan ske efter ansökan samt i vissa fall enbart genom en anmälan.

Den som är statslös eller politisk flykting kan bli naturaliserad svensk medborgare efter fyra år i Sverige.

Det finns statslösa barn i Sverige. Vanligen är det fråga om barn till statslösa personer som kommit till Sverige som flyktingar. Det kan också förekomma att ett barn, vars föräldrar är utländska medborgare, på grund av lagstiftningen i föräldrarnas hemland inte får deras medborgarskap.

Svea hovrätt har i sitt remissvar föreslagit att lagen om svenskt medborgarskap ändras så att barn som föds i Sverige av statslösa föräldrar erhåller svenskt medborgarskap vid födelsen. Liknande synpunkter har framförts av statens invandrarverk och av Svenska röda korset. Enligt Sveriges Kristna Ungdomsråd bör Sverige se över möjligheterna att tillförsäkra statslösa flyktingbarn en nationalitet när de kommer till Sverige.

Rätten att förvärva ett medborgarskap enligt punkt 1 motsvarar vad som redan gäller för Sveriges del enligt artikel 24 punkt 3 konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Vidare bör också nämnas 1961 års konvention om begränsning av statslöshet, som Sverige ratificerat. Innebörden av dessa konventioners bestämmelser liksom av den nu aktuella konventionens bestämmelser är inte att ge ett statslöst barn en ovillkorlig rätt från födelsen till medborgarskap i det land barnet föds i utan rätten får villkoras genom nationell lag och i enlighet med landets internationella åtaganden, såsom anges i den nu aktuella artikelns punkt 2. Svensk rätt torde därför inte komma i konflikt med artikelns stadganden.

Artikel 8 behandlar ett barns rätt att behålla sin identitet och konventionsstaternas skyldighet att bistå ett barn, som berövats sin identitet, så att barnet snabbt kan få sin identitet återställd. Artikelns bygger på ett förslag från Argentina. Bakgrunden till artikeln är bl. a. de erfarenheter som man haft i Argentina och andra länder när det gäller behandlingen av barn, vilkas föräldrar mördats av grupper med anknytning till tidigare råddande totalitära regimer. I många fall har dessa barn tvångsadopterats och barnens verkliga identitet har utplånats genom att all registrering av denna identitet tagits bort.

Svenska flyktingrådet har i sitt remissvar påpekat att barn ibland utvi-

sas från Sverige under pågående faderskapsutredning. Enligt flyktingrådet bör betydelsefulla rättigheter såsom namn, identitet och medborgarskap inte äventyras genom att barnet avlägsnas ur landet innan faderskapsutredningen är klar.

Vad flyktingrådet här har påpekat torde inte utgöra något problem såvitt gäller tillämpningen av konventionen. Barn för vilka en sådan utredning görs har vanligen en sådan anknytning till Sverige att utvisning inte kan komma i fråga. Enligt min bedömning kan det inte sägas att tillämpningen av den svenska utlänningslagstiftningen i detta hänseende kolliderar med konventionens krav.

Ingen svensk medborgare som är eller har varit bosatt i riket får enligt 2 kap. 7 § regeringsformen berövas sitt medborgarskap i annat fall än då han samtidigt, efter uttryckligt samtycke eller genom att inträda i allmän tjänst, blir medborgare i en annan stat. När det gäller barn under 18 år får emellertid föreskrivas att medborgarskapet skall följa föräldrarna eller en av dem. Lagen om svenskt medborgarskap uppstår två typsituationer när ett barn kan förlora sitt svenska medborgarskap på grund av att medborgarskapet följer föräldrarna eller en av dem. I 7 § sägs att svenskt medborgarskap förloras av ogift barn under 18 år som blir utländsk medborgare genom att utländskt medborgarskap på visst sätt förvärfvas av föräldrarna. Vidare kan barn till svensk medborgare, som under särskilt angivna förutsättningar anses helt sakna anknytning till Sverige, fråntas sitt svenska medborgarskap enligt 8 §. Som villkor gäller dock att förlusten av medborgarskapet inte medför att barnet kommer att sakna medborgarskap.

Förutsättningarna för att beröva en svensk dennes medborgarskap är i detalj reglerade i lag och de materiella bestämmelserna får anses vara restriktiva. De lämnar också garanti för att förlusten av det svenska medborgarskapet inte leder till att barn blir statslösa. Mot bakgrund härav kan svensk lagstiftning sägas stå väl i överensstämmelse med konventionens krav på respekt för barnets rätt att behålla sin nationalitet.

I namnlagen finns regler om förlust och byte av efternamn. Förlust av namn kan komma i fråga endast i vissa speciella situationer, t. ex. som en konsekvens av utgången i ett faderskapsmål eller på grund av att någon genom anmälan förvärvat ett namn som han eller hon inte hade rätt till. Rätt till byte av efternamn kan föreligga i skilda situationer. När det gäller namnbyte beträffande den som inte fyllt 18 år är förutsättningarna utformade med sikte på att namnbytet skall vara förenligt med barnets bästa.

Artikel 9, punkt 1 innehåller regler om ett barns skiljande från föräldrarna. Artikeln tar sikte på att ett skiljande av barnet från föräldrarna skall få ske mot deras vilja endast efter beslut av behöriga myndigheter och när en sådan åtgärd är nödvändig för barnets bästa.

En förälder eller föräldrarna kan skiljas från vårdnaden om ett barn enligt 6 kap. 7 och 8 §§ föräldrabalken genom att vårdnaden flyttas över till en eller två särskilt förordnade förmyndare.

En sådan åtgärd kan enligt 7 § på talan av socialnämnd beslutas av domstol, under förutsättning att en förälder vid utövandet av vårdnaden om ett barn gjort sig skyldig till missbruk eller försummelse eller i övrigt brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa

eller utveckling. Står barnet under endast den ena förälderns vårdnad skall dock vårdnaden i första hand flyttas över på den andre föräldern. En så ingripande åtgärd som att flytta över vårdnaden till särskilt förordnad förmyndare förutsätter — i enlighet med konventionens krav — att åtgärden är nödvändig för barnets bästa.

Vid överflyttande enligt 8 § av vårdnaden om ett barn, som stadigvarande vårdats och fostrats i annat enskilt hem än föräldrahemmet, till den eller dem som tagit emot barnet gäller som förutsättning att det är uppenbart bäst för barnet att förhållandet får bestå och att vårdnaden flyttas över.

Ett barn kan vidare skiljas från föräldrarna genom att domstol beslutar om vård enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Ett åtskiljande kan också bli aktuellt när ett barn mellan 15 och 18 år misstänks för brott. På grund av regler i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare kan den unge meddelas åtalseftergift och i stället bli föremål för vård enligt socialtjänstlagen (1980:620) och LVU. Sådan vård kan vidare komma till stånd sedan åtal väckts genom att domstolen beslutar att överlämna den unge till vård inom socialtjänsten. Vården kan innebära att den unge placeras i ett annat hem än föräldrarnas. Socialnämnden beslutar om vilken åtgärd enligt de angivna lagarna som skall vidtas. Nämndens beslut kan i första hand överklagas till länsrätten. Genom den nu berörda lagstiftningen har de intressen som ligger bakom punkten 1 tillgodosetts.

Jag vill samtidigt peka på att riksdagen — som jag tidigare nämnt — nyligen antagit en ny lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (nya LVU) vilken fr. o. m. den 1 juli 1990 ersätter den nu gällande lagen (prop. 1989/90:28, SoU15, rskr. 112, SFS 1990:52). Den nya lagen bygger till stor del på den nuvarande och innebär såvitt avser ett barns rättigheter inga inskränkningar i förhållande till den nu gällande LVU.

Bestämmelsen i artikel 9 punkt 2 om rätten för berörda personer att ta del i handläggningen tillgodoses bl. a. genom reglerna om handläggningen i föräldrabalken, rättegångsbalken, förvaltningsprocesslagen (1971:291) samt genom föreskrifterna om rätt till muntlig förhandling i 10 § LVU (35 § nya LVU).

Jag vill därutöver göra följande kommentar. Ett beslut om vård enligt LVU föregås i flera fall av ett beslut om ett omedelbart omhändertagande av barnet. Sett för sig uppfyller i regel inte ordningen i samband med ett sådant omhändertagande kraven enligt denna punkt. Detta slag av omhändertagande bör dock inte ses fristående utan som ett förberedande led i ett beslutsförfarande i vårdfrågan. I förevarande hänseende bör således inte kunna råda tvekan om svensk lagstiftnings förenlighet med punkt 2 i artikeln.

Svea hovrätt ifrågasätter om regleringen i föräldrabalken och i LVU på ett tillfredsställande sätt tillvaratar möjligheten för den förälder som inte är vårdnadshavare att delta i en process där barn skiljs från föräldrar. Enligt min mening tar bestämmelserna i artikeln främst sikte på situationer då barnet skiljs från föräldrar som är vårdnadshavare. Bestämmelserna i föräldrabalken och LVU överensstämmer därvid med de krav som anges. För

övrigt kan tilläggas att ett förfarande enligt föräldrabalken och en ansökan om vård enligt LVU alltid skall föregås av en allsidig utredning. Det är naturligt att socialnämnden i samband därmed inhämtar och beaktar synpunkter även från en förälder som inte är vårdnadshavare men som berörs.

I fråga om bestämmelserna i *artikel 9 punkterna 3 och 4* om möjligheterna till kontakt mellan barn och föräldrar som är åtskilda vill jag hänvisa till reglerna i föräldrabalken och LVU. Enligt 6 kap. 15 § föräldrabalken har vårdnadshavaren ett ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som inte är vårdnadshavare eller med någon annan som står barnet särskilt nära så långt möjligt tillgodoses. När det gäller barn som är föremål för vård enligt LVU kan socialnämnden enligt 16 § samma lag (14 § nya LVU) besluta att inte röja den unges vistelseort för föräldrar eller vårdnadshavare om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården eller omhändertagandet. Motsatsvis torde således det omvända förhållandet gälla, dvs. att vistelseorten skall meddelas. I den nämnda paragrafen sägs också att socialnämnden får bestämma hur umgänget mellan barnet och föräldrarna skall utövas. I den nya LVU (14 §) har vidare införts en bestämmelse som betonar socialnämndens ansvar för att en ung människas behov av umgänge med bl. a. föräldrar så långt möjligt tillgodoses.

Det förtjänar vidare att nämnas att 22 § socialtjänstlagen föreskriver att vård av barn utanför det egna hemmet bör utformas så att den främjar samhörigheten med de anhöriga och kontakten med hemmiljön. Denna bestämmelse gäller även barn som skilts från sina föräldrar mot deras vilja. Jag vill också i anslutning till punkt 4 nämna att enligt 24 kap. 9 § rättegångsbalken skall efter ett anhållande den anhållnes närmaste anhöriga och andra personer som står den anhållne särskilt nära underrättas om anhållandet så snart det kan ske utan men för utredningen.

Rädda Barnen, Svenska röda korset, Svenska OMEP-kommittén, Svenska ekumeniska nämnden, De fria kristna samfundens råd, Sveriges frikyrkoråd och Sveriges Kristna Ungdomsråd har gjort gällande att flyktbarn i Sverige skiljs från sina föräldrar på ett sätt som strider mot artikeln. Jag delar inte denna uppfattning.

Artikelns första två punkter handlar om ingripanden av familjerättslig eller socialrättslig karaktär. Det framgår bl. a. genom förbehållet rörande ingrepp som är nödvändiga för barnets bästa. Något förbud för fördragslutande stater mot att ha en lagstiftning, som tillåter omhändertagande av vuxna personer som har minderåriga barn, är det inte fråga om.

Jag kommer under artikel 37 att kommentera frågan huruvida utlänningslagens bestämmelser om tagande i förvar är förenliga med konventionen.

Enligt *artikel 10, punkt 1* skall ansökningar från ett barn eller dess föräldrar om att resa in i eller lämna en konventionsstat för familjeåterförning behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt och inte medföra negativa följder för de sökande eller för medlemmar av deras familj.

Svenska OMEP-kommittén nämner artikeln som en av de artiklar där svensk praxis inte överensstämmer med konventionen. Svenska Ekumeniska Nämnden, De fria kristna samfundens råd, Sveriges frikyrkoråd och

Sveriges Kristna Ungdomsråd ifrågasätter om svenska myndigheter tar tillräcklig hänsyn till barnets bästa när man bedömer familjeåterföreningsfall i flyktingärenden.

Organisationerna pekar på den striktare tillämpning som nyligen införts beträffande asylreglerna. Jag vill därför framhålla att den nya tillämpning, varigenom krigsvägrare och s. k. de factoflyktingar inte regelmässigt beviljas uppehållstillstånd, inte påverkar besluten när det gäller familjeåterförening.

Enligt 2 kap. 4 § 1 utlänningslagen (1989: 529) får uppehållstillstånd ges till en utlänning som är nära anhörig till en i Sverige bosatt person.

Minderåriga barn som har sina föräldrar i Sverige beviljas uppehållstillstånd om de inte själva är gifta eller sammanboende. En förälder som har vårdnaden om ett barn, som är svensk medborgare eller som har fått permanent uppehållstillstånd, beviljas också som regel uppehållstillstånd. Detsamma gäller om föräldern visserligen inte har del i vårdnaden men har umgängesrätt som utnyttjas på ett sätt som visar att det finns en seriös bindning mellan föräldern och barnet. Föräldrar och barn beviljas också uppehållstillstånd för att besöka varandra.

Sverige torde sålunda uppfylla kraven i punkt 1.

Punkt 2 handlar om att barn, vilkas föräldrar är bosatta i olika stater, skall ha rätt att upprätthålla personliga förhållanden och direkta kontakter med båda föräldrarna. Barnet och föräldrarna skall ha rätt att lämna vilket land som helst, innefattande sitt eget, och att resa in i sitt eget land. Rätten att lämna ett land får endast vara underkastad vissa särskilt angivna inskränkningar.

Inte heller på den här punkten föreligger det några problem vid en svensk ratifikation.

Varje svensk medborgare har en grundlagsskyddad rätt att resa in i, vistas i och lämna Sverige (2 kap. 7 och 8 §§ regeringsformen).

För utländska medborgares vidkommande erfordras det enligt denna punkt endast en fri rätt att lämna riket. Några inskränkningar av annat slag än sådana som uttryckligen tillåts enligt konventionen förekommer inte i svensk lagstiftning eller praxis.

När det gäller den skyldighet som i *artikel 11* åläggs en konventionsstat att bekämpa internationella olovliga bortföranden och kvarhållanden av barn kan nämnas det bistånd utrikesdepartementet lämnar i enskilda fall samt lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m. m. och om överflyttning av barn.

Genom lagen har två olika konventioner på området införlivats med svensk rätt. Det gäller Europarådskonventionen den 20 maj 1980 om erkännande och verkställighet av avgöranden rörande vårdnad om barn samt om återställande av vård om barn samt Haagkonventionen den 25 oktober 1989 om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn. Anslutningen till Haagkonventionen innebär att det är möjligt att mellan konventionsstater få överflyttat ett barn som olovligen har förts bort från den stat där barnet hade sitt hemvist vid bortförandet eller som olovligen hålls kvar i en annan konventionsstat.

Anslutningen till Europarådskonventionen innebär att ett avgörande om

vårdnad som har meddelats i en konventionsstat kan erkännas och verkställas i Sverige och att ett svenskt avgörande får verkan i de andra konventionsstaterna. Även när en förälder har vårdnaden om sitt barn direkt på grund av lag och barnet olovligen förs bort till en annan konventionsstat kan en överflyttning från denna stat komma i fråga. Konventionen gäller endast barn som är under 16 år.

Enligt *artikel 12, punkt 1* skall konventionsstaterna tillförsäkra barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter skall därvid tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2 kap. 1 § regeringsformen tillförsäkrar alla medborgare, dvs. även barn (jfr SOU 1975:75 s. 185), rätten att fritt bilda egna åsikter och fritt uttrycka dessa. I vilken utsträckning barnets åsikter skall tillmätas betydelse i frågor som rör barnet är närmare reglerat i den lagstiftning som berörs. Förekommande regler av detta slag är väl förenliga med de principer som artikeln ger uttryck för. Som exempel kan nämnas att det i 4 kap. 5 § föräldrabalken som huvudregel beträffande adoptioner slås fast att den som har fyllt 12 år inte får adopteras utan eget samtycke. Enligt 6 kap. 18 § föräldrabalken får ett barn höras inför domstol i vårdnads- och umgängesrättsmål om särskilda skäl talar för det och det är uppenbart att barnet inte tar skada av det. När socialnämnden företar utredning i dessa mål inhämtas också på lämpligt sätt barnets inställning.

Några remissinstanser har i anslutning till artikel 12 tagit upp frågan om talerätt för barn. Utredningen om barnens rätt har ägnat frågan stort utrymme och föreslagit regler om talerätt för barn. En del remissinstanser har ställt sig positiva till utredningens förslag men har ansett att det inte skulle vara lämpligt med talerätt för barn under 15 år. I promemorian (Ds 1989:52) Vårdnad och umgänge har frågan diskuterats och det har i anslutning därtill framhållits att vårdnads- och umgängestvister beträffande barn som har fyllt 15 år sällan förekommer. De förslag som förs fram i promemorian syftar till att bana väg för samförståndslösningar i så stor utsträckning som möjligt och eftersom frågan om talerätt för barn till följd av promemorians förslag skulle få en allt mindre aktualitet, har det i promemorian inte tagits upp något förslag i den delen.

I medborgarskapslagen finns en regel som tillgodoser kravet på hänsynstagande till barnets åsikter. Vid förvärv av svenskt medborgarskap genom anmälan (2 a §) för barn vars föräldrar inte är gifta med varandra fordras barnets samtycke om barnet fyllt 15 år.

På det straffprocessuella området finns särskilda regler för förhör med barn. Vid huvudförhandling i brottmål i tingsrätt skall den tilltalade höras – eller i vart fall få tillfälle att yttra sig – oavsett om det är fråga om ett barn eller inte.

Det kan vidare nämnas att lagen (1988:609) om målsägandebiträde ger bl. a. ett barn som är målsägande möjlighet att få ett eget juridiskt biträde. Ett sådant biträde förordnas på begäran av målsäganden eller när det finns skäl till det. Det sistnämnda kan bli aktuellt exempelvis när ett barn har utsatts för brott av någon anhörig.

Bestämmelsen i artikel 12 motsvaras också av vad som gäller inom den

svenska socialtjänsten. Jag vill hänvisa till bestämmelsen i 56 § socialtjänstlagen som föreskriver att barn som har fyllt 15 år har rätt att själva föra sin talan i mål och ärenden enligt den lagen och att barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras. En motsvarande bestämmelse finns i 19 § LVU (36 § nya LVU).

I motsats till vad DO, Svenska röda korset, Rädda Barnen, Svenska OMEP-kommittén och Svenska flyktingrådet gjort gällande anser jag att Sveriges praxis i asylärenden är förenlig med kraven i denna artikel.

I förarbetena till 1989 års utlänningslagstiftning (prop. 1988/89: 86 s. 81) framhålls att myndigheterna skall ta särskild hänsyn till barnens situation i asylärenden. Barnen skall uppmärksammas som individer som kan ha egna skäl för uppehållstillstånd.

Redan i samband med polisens grundutredning i ett asylärende utfrågas vårdnadshavaren om de medföljande barnens förhållanden. Frågorna gäller barnens fysiska och psykiska tillstånd samt eventuella egna asylskäl. Med utgångspunkt i den information som lämnas avgör polisen om barnet självt skall höras.

Utänför familjen är det främst inom skolans område som barn och ungdom i vanliga fall hämtar sina egna erfarenheter av den för en demokrati grundläggande principen om varje individs rätt till åsiktsfrihet och till att få åsikterna tillmätta betydelse. Det är därför en av skolans huvuduppgifter att aktivt påverka eleverna till att omfatta demokratiska värderingar, synsätt och förhållningssätt.

För att skolan skall kunna förbereda eleverna för ett framtida yrkes- och samhällsliv där medbestämmanderätt, medansvar och demokratiska arbetssätt blivit allt viktigare, har det ansetts nödvändigt att ge eleverna ett betydande inflytande och medansvar.

Sedan år 1981 finns bestämmelser i olika skolförfattningar om skolans skyldighet att fortlöpande informera och samråda med företrädare för elever och vårdnadshavare om skolverksamheten.

Elevernas rätt till inflytande och ansvar gäller två områden, dels undervisningens utformning och innehåll, dels skolans beslutsprocesser och dess arbetsmiljö i vid mening.

Vad gäller undervisningen föreskriver bl. a. läroplanen för grundskolan ett betydande elevinflytande. Lärare och elever skall tillsammans avgöra urvalet av stoff inom föreskrivna huvudmoment. Eleverna skall också vara med och planera hur lång tid de vill ägna åt olika moment, vilka läromedel de skall använda, hur arbetet skall organiseras samt besluta om längden på arbetspassen m. m.

I gymnasieskolan och inom vuxenutbildningen har nyligen införts en rätt för eleverna att i skolkonferensen få delta i beslut i frågor som är av stor betydelse för eleverna. Till frågor av detta slag räknas bl. a. avgivande av budgetförslag för den enskilda skolan, principer för användningen av tilldelade medel, utläggning av läsåret, m. m.

Regeringen har – som jag tidigare nämnt – nyligen i propositionen (1989/90: 61) om elevmedverkan i arbetsmiljöarbetet föreslagit vissa ändringar i arbetsmiljölagen (1977: 1160). I propositionen föreslås att elever

på grundskolans högstadium, i gymnasieskolan och studerande på högre utbildningsnivåer och i vuxenutbildning ges tillfälle att medverka i arbetsmiljöarbetet på arbetsstället genom elevskyddsombud.

I läroplanerna för de olika skolformerna kommer strävandena att förverkliga idéerna om en icke-auktoritär skola till uttryck på flera sätt. I t. ex. läroplanen för grundskolan framhålls bl. a. att grundskolan är en del av samhället, att läroplanen speglar demokratins samhällssyn och människosyn, att skolans innehåll och arbetssätt skall befrämja denna samhälls- och människosyn och att skolan har skyldighet att ge eleverna ökat ansvar och medinflytande i takt med deras stigande ålder och mognad.

I läroplanen sägs vidare att skolan skall fostra eleverna till ett demokratiskt handlingsätt och att den skall utveckla sådana egenskaper hos eleverna som kan bära upp och förstärka demokratins principer om tolerans, samverkan och likaberättigande mellan människorna.

Artikel 13 stämmer väl med svenskt synsätt. Bestämmelserna i regeringsformen om grundläggande fri- och rättigheter gäller alla medborgare, barn som vuxna. Enligt 2 kap. 1 § 1 regeringsformen är varje medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet, dvs. frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor.

Yttrandefriheten får under vissa förutsättningar begränsas genom lag. Vissa allmänna förutsättningar anges i 2 kap. 12 § andra stycket regeringsformen.

Begränsning får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Den får aldrig sträcka sig längre än vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett begränsningen och ej heller så långt att denna utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningar får inte heller göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.

De allmänna förutsättningarna kompletteras beträffande yttrandefriheten av ytterligare föreskrifter som anger de ändamål för vilka begränsningar får göras. I 2 kap. 13 § regeringsformen föreskrivs sålunda att yttrandefriheten får begränsas med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskilds anseende, privatlivets helgd och förebyggande och beivrande av brott. Vidare får friheten att yttra sig i näringsverksamhet begränsas. Slutligen anges att i övrigt får begränsningar av yttrandefriheten ske endast om särskilda viktiga skäl föranleder det. En i Sverige bosatt utlänning är i princip likställd med svensk medborgare i fråga om yttrandefrihet. Utlänningars yttrandefrihet kan dock begränsas särskilt genom lag.

Yttrandefriheten i tryckt skrift regleras särskilt i tryckfrihetsförordningen. Tryckfriheten innebär i korthet en rätt att utan föregående granskning utge skrifter och en frihet att i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter utan andra begränsningar än vad som följer av de allmänna bestämmelser som finns i tryckfrihetsförordningen. Begränsningar i tryckfriheten finns intagna i 7 kap. 4 § och 5 § tryckfrihetsförordningen. I 4 § upptas en katalog av gärningar som — om de begås genom tryckt skrift och är straffbara enligt lag — anses innefatta tryckfrihetsbrott. Det rör sig om

brott mot rikets säkerhet, högmålsbrott, landsförräderi m. m., brott mot allmän ordning och ärekränkning. 5 § innebär att tryckfriheten begränsas av bestämmelser i sekretesslagen och regler i vissa andra lagar om tystnadsplikt för särskilda kategorier av personer.

Bestämmelserna i *artikel 14* om tanke-, samvets- och religionsfrihet avser rättigheter som i Sverige tillgodoses i 2 kap. 1 § 6 regeringsformen och religionsfrihetslagen (1951:680).

När det gäller konventionens artikel 14, *punkt 2*, i vilken understryks föräldrars eller vårdnadshavares rätt att ge barnet ledning kompletteras denna bestämmelse av artikel 18, moment 4 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. I denna artikel förpliktar sig konventionsstaterna att respektera föräldrars frihet att tillförsäkra sina barn den religiösa och moraliska uppfostran, som står i överensstämmelse med föräldrarnas egen övertygelse. Motsvarande bestämmelse finns också i artikel 2, första tilläggsprotokollet till den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna (jfr också punkt 16.7 i det avslutande dokumentet från uppföljningsmötet i Wien 1986-1989 med konferensen om säkerhet och samarbete i Europa, ESK).

I grundskolan och gymnasieskolan är religionskunskap ett undervisningsämne. Undervisningen är icke-konfessionell och skall behandla alla de stora världsreligionerna samt andra livsåskådningar som kan vara aktuella att behandla. Då kristendomen emellertid betytt mest för det svenska samhällets religiösa liv och traditioner är det naturligt att undervisningen tar den kristna livsåskådningen till utgångspunkt.

Med hänvisning till den nu nämnda objektiva karaktären av religionsundervisningen i svenska skolor ansågs något förbehåll inte behöva göras mot bestämmelsen i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (prop. 1971: 125 s. 37, UU 13, rskr. 270). Till detta kommer att elever kan, om vårdnadshavaren kräver det, få befrielse från att delta i den av grundskolan anordnade religionsundervisningen. Detta gäller ovillkorligt om en elev tillhör ett trossamfund som har fått regeringens tillstånd att bedriva sådan undervisning (3 kap. 12 § skollagen). Mot denna bakgrund bör det inte finnas någon anledning till betänkligheter när det gäller förhållandet mellan religionsundervisningen i svenska skolor och artikeln.

Enligt 12 § religionsfrihetslagen görs anmälan om inträde i och utträde ur svenska kyrkan av vårdnadshavaren. Har barnet fyllt femton år krävs barnets samtycke.

Svea hovrätt har i sitt remissvar anfört att åtminstone den som fyllt 15 år skall anses ha nått sådan mognad att han eller hon själv skall ha rätt att ansöka om in- och utträde. Hovrätten har därvid hänvisat till respekten för barnets rätt till religionsfrihet och den målsättning som konventionen ger uttryck för.

Enligt min mening torde de rättigheter som vårdnadshavarna har i den svenska lagstiftningen falla inom ramen för de uppgifter som föräldrarna tillägs i konventionen om barnets rättigheter och konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter samt den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter. Det bör understrykas att inträde i svenska kyrkan mellan femton och arton år endast kan ske med den underåriges samtycke.

verade av hänsyn till den allmänna ordningen och den nationella säkerheten.

Artikel 16 föreskriver bl. a. att inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- eller familjeliv. Att ingen – barn eller vuxen – får utsättas för ingrepp av det slag som anges i artikel 16 är en av de grundläggande principerna för en demokratisk rättsstat. I målsättningsstadgandet i 1 kap. 2 § regeringsformen anges att det allmänna skall tillförsäkra män och kvinnor lika rättigheter samt värna om den enskildes privat- och familjeliv. I 2 kap. 6 § regeringsformen finns bestämmelser om skydd mot husrannsakan och mot undersökning av förtroliga försändelser m. m. Dessa rättigheter kan begränsas endast genom lag och för sådan inskränkning gäller samma förutsättningar som jag har berört i anslutning till artikel 15.

Det skydd som regeringsformen sålunda tillförsäkrar medborgarna ligger sedan till grund för de bestämmelser som närmare reglerar de förfaranden som innebär ingrepp i den enskildes privat- eller familjeliv. Det skydd som artikeln avser att skapa finns således i exempelvis rättegångsbalkens regler om husrannsakan, liksom i de regler i LVU och LSPV som behandlar ingrepp i den enskildes rättssfär.

Artikeln tar närmast sikte på förhållandet mellan staten och det enskilda barnet. Som jag sagt i anslutning till artikel 3 har barn rätt till ett allt starkare integritetsskydd i takt med barnets stigande ålder. Detta gäller även i förhållande till vårdnadshavarna, föräldrarna. Det förtjänar därför att upprepas vad departementschefen anför i propositionen med förslag till de nuvarande vårdnads- och umgängesreglerna i föräldrabalken (prop. 1981/82:168 s. 60).

Enligt departementschefen kan rätten till privatliv och skydd mot insyn inte vara absolut. Inskränkningar måste tålas och accepteras för att vårdnadshavarna skall kunna fullgöra sin tillsynsskyldighet. Vårdnadshavarna kan t. ex. behöva genomsöka barnets privata tillhörigheter eller t. o. m. öppna brev som har adresserats till barnet, om det behövs för att skingra eller få bekräftat misstankar om att barnet deltar i något som kan vara skadligt för barnet eller på annat sätt är olämpligt.

Till detta vill jag för egen del lägga att det i det enskilda fallet får bli en avvägning mellan respekten för barnets integritet och vårdnadshavarens skyldighet att ta ansvar för barnet. Departementschefens uttalande ger sålunda inte utrymme för att exempelvis utöva någon regelmässig brevcensur gentemot ett äldre barn utan grundad misstanke om att allt inte står rätt till.

När det gäller förhållandet mellan vårdnadshavaren och barnet vill jag också nämna 14 kap. 4 § andra stycket sekretesslagen (1980:100). Bestämmelsen innebär att sekretess för uppgift till skydd för underårig även gäller i förhållande till vårdnadshavaren och får inte efterges av denne, om det kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren.

I *artikel 17* betonas den viktiga uppgift som massmedierna utför och betydelsen av att barn får tillgång till information och material från såväl inhemska som utländska källor.

Svea hovrätts yttrande innehåller emellertid en mer principiell fråga. Denna bör dock inte lösas i detta sammanhang. Jag kan emellertid nämna att frågan om reglerna för medlemskap i svenska kyrkan för närvarande är föremål för översyn av en utredning inom kyrkan.

Vissa begränsningar i rätten att utöva sin religion finns intagna i religionsfrihetslagen. I dess 1 § tillförsäkras envar frihet att utöva sin religion, om han inte därigenom stör samhällets lugn eller åstadkommer allmän förgälselse. Enligt 3 § gäller för offentlig gudstjänst inga andra hinder än sådana som i allmänhet är stadgade för allmänna sammankomster. Dessa regler finns i lagen (1956:618) om allmänna sammankomster. Enligt 3 § får allmän sammankomst inte utan tillstånd hållas på platser som på visst närmare angivet sätt utgör allmän plats. Tillstånd får vägras endast om det är nödvändigt med hänsyn till trafik eller allmän ordning. De angivna inskränkningarna och övriga som kan förekomma (jfr prop. 1975/76:209 s. 114 ff och artikel 9 punkt 2 den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna) torde stå väl i överensstämmelse med konventionens krav enligt artikel 14 *punkt 3*.

Artikel 15 behandlar barnets rätt till föreningsfrihet och till fredliga sammankomster.

Varje medborgare är enligt 2 kap. 1 § regeringsformen gentemot det allmänna tillförsäkrad föreningsfrihet, mötesfrihet och demonstrationsfrihet. Föreningsfriheten definieras som en frihet att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften. Med mötesfrihet avses frihet att anordna och bevista sammankomster för upplysning, meningsyttring eller liknande syften eller för framförandet av konstnärliga verk. Demonstrationsfriheten innebär frihet att anordna och delta i demonstrationer på allmän plats.

Föreningsfriheten, mötesfriheten och demonstrationsfriheten får under vissa särskilda förutsättningar (samma förutsättningar gäller beträffande inskränkning av yttrandefriheten) begränsas genom lag. Förutsättningarna kompletteras av ytterligare föreskrifter som närmare anger de ändamål för vilka inskränkningar i friheterna får göras. Mötes- och demonstrationsfriheten får begränsas av hänsyn till ordning och säkerhet vid sammankomsten eller demonstrationen eller till trafiken (2 kap. 14 § regeringsformen). I övrigt får dessa friheter inskränkas endast av hänsyn till rikets säkerhet eller för att motverka farsot. Föreningsfriheten får begränsas endast såvitt gäller sammanslutningar vilkas verksamhet är av militär eller liknande natur eller innebär förföljelse av folkgrupp av viss ras, med viss hudfärg eller av visst etniskt ursprung.

De regler som enligt de nämnda principerna inskränker utövandet av mötes- och demonstrationsfriheten återfinns i lagen om allmänna sammankomster. Dessa regler står i överensstämmelse med det utrymme som konventionstexten (jfr också artikel 11 i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna) lämnar för hänsynstagande till den allmänna ordningen.

De bestämmelser som innebär inskränkningar i föreningsfriheten finns i 18 kap. 4 § brottsbalken (olovlig kårverksamhet). Bestämmelserna är moti-

Enligt det krav som uttrycks i *punkt a)* skall konventionsstaterna uppmuntra massmedierna att sprida information och material av socialt och kulturellt värde för barn i enlighet med andan i artikel 29.

I vårt land står massmedierna fria från staten och får fritt ägna sig åt nyhetsförmedling, kritik och opinionsbildning. De spelar därmed en betydelsefull roll i den demokratiska processen.

För Sveriges Radio-koncernens programföretag gäller även vissa särskilda regler. Det är fråga om dels föreskrifterna i radiolagen (1966:753) och radioansvarighetslagen (1966:756), dels bestämmelserna i de avtal som har träffats mellan staten och företagen.

I radiolagen föreskrivs att programföretagens sändningsrätt skall utövas opartiskt och sakligt. Därvid skall beaktas att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet skall råda i ljudradion och televisionen. Radiolagen anger också att programföretag i programverksamheten skall hävda det demokratiska statskicketets grundidéer samt principen om alla människors lika värde och den enskilda människans frihet och värdighet.

Radioansvarighetslagen innehåller särskilda regler om straffrättsligt och skadeståndsrättsligt ansvar för vad som förekommer i programföretagens sändningar. Lagen innebär i princip att bara en person — programutgivaren — är straffrättsligt ansvarig. Det skall finnas en programutgivare för varje program med uppgift att förebygga yttrandefrihetsbrott i programmet. Ingenting får sändas mot hans vilja.

Bestämmelserna i avtalen mellan staten och programföretagen innebär att programverksamheten skall bedrivas med beaktande av ljudradions resp. den fria åsiktsbildningens och kulturens utveckling. Programmen skall enligt bestämmelserna bl. a. ge kunskaper och upplevelser samt förmedla erfarenheter. De skall också utformas så att de genom kvalitet, tillgänglighet och mångsidighet i skälig omfattning tillgodoser skiftande behov och intressen hos landets befolkning.

Även mindre grupper intressen skall i görligaste mån tillgodoses. Programutbudet skall vidare som helhet präglas av fortbildningsambitioner. Det skall också utformas så att utrymme ges åt en mångfald av åsikter och meningsinriktningar och så att hänsyn tas till olika förutsättningar hos hela befolkningen. Sveriges Utbildningsradio har som särskild uppgift att bedriva programverksamhet inom bl. a. områdena förskola och ungdomsskola.

På filmområdet finns inte några författningsbestämmelser som motsvarar stadgandet i punkt a). Ändå kan den statliga filmpolitiken sägas vara i samklang med stadgandet. De statliga bidrag som utgår för filmkulturella insatser bland barn och ungdom syftar till att öka barns möjligheter att se film på biograf och att delta i medicundervisning. Statliga medel utgår även till främjandet av spridning och visning av värdefull film för barn och ungdom.

I 1990 års budgetproposition (prop. 1989/90: 100 bil. 10 s. 419) föreslås att bidraget till lokalt arbete med video permanentas. Detta stöd bör främst avse verksamheter med inriktning på barn och ungdom och syfta till att förbättra möjligheterna för dessa grupper att på egen hand arbeta med den rörliga bilden som uttryckssätt.

I enlighet med bestämmelserna i det avtal som staten träffat med film- och videobranchen avsätts medel för stöd till distribution av värdefulla videogram i syfte att öka möjligheterna för den enskilde att få del av ett kvalitativt och varierat utbud av film på video. Enligt avtalets bestämmelser skall stöd till videogram för barn och ungdom särskilt uppmärksammas.

På litteraturområdet finns särskilda bestämmelser i förordningen (1978:490) om statligt litteraturstöd som reglerar det statliga stödet till bokutgivning. Sålunda finns bl. a. särskilda stödordningar för utgivning av barn- och ungdomslitteratur resp. barn- och ungdomsserier. Litteraturstödet syftar ytterst till att tillförsäkra den enskilde medborgaren en bred och kvalitativt värdefull bokutgivning som ger möjlighet till ökad kunskap och kulturell upplevelse. Ett särskilt distributionsstöd utgår enligt förordningen (1981:445) om statligt stöd till distribution av böcker till sådana titlar som erhållit litteraturstöd.

Vad som här anförts innebär att Sverige kan ställa sig bakom punkt a.

När det gäller *punkt b)* kan konstateras att Sverige på olika sätt söker uppmuntra internationellt samarbete rörande produktion, utbyte och spridning av material från olika kulturer och nationella och internationella källor.

Den självständighet som programföretagen inom Sveriges Radio-koncernen åtnjuter innebär att företagen själva deltar i det internationella samarbetet på radio- och TV-området. De avtal som träffats om programverksamheten innebär att sådant samarbete uppmuntras. Genom arbetet i internationella organ uppmuntras också samarbetet så långt programföretagens självbestämmanderätt tillåter.

Även på litteraturområdet uppmuntras internationellt samarbete genom att översättningar från främmande språk kan erhålla stöd tack vare bestämmelserna i den nyss nämnda litteraturstödsförordningen. Ett särskilt stöd för översättning av svensk modern skönlitteratur till de stora europeiska språken utgår också.

Bestämmelserna i *punkt c)*, som innehåller ett krav på att produktion och spridning av barnböcker skall uppmuntras, kan godtas. Återigen kan hänvisas till förordningen om statligt litteraturstöd och de nämnda stödordningarna för barn- och ungdomslitteratur resp. tecknade serier för barn och ungdom.

Bestämmelserna i *punkt d)* innebär att särskild hänsyn skall tas till de språkliga behoven hos ett barn som tillhör en minoritetsgrupp eller en urbefolkning.

Enligt avtalen mellan staten och Sveriges Radio-koncernens moderbolag skall koncernen i programverksamheten ta särskild hänsyn till språkliga och etniska minoriteter.

Motsvarigheten på litteraturområdet utgörs av den stödordning som inrättats för lättläst litteratur på punkt och tal och för litteratur på invandrar- och minoritetsspråk.

Punkt e) tar fasta på att barn bör skyddas mot information och material som är till skada för barnets välfärd. Detta stadgande har sin svenska motsvarighet i de bestämmelser om förhandsgranskning av filmer som

finns i förordningen (1959:348) med särskilda bestämmelser om biograf-föreställningar m. m. (biograf-förordningen). Dessa innebär bl. a. att en film eller en film-del, som är avsedd att visas offentligt för barn, inte får godkännas i den mån den kan vålla barn under sju år, elva år resp. femton år psykisk skada. I prop. 1989/90:70 om våldsskildringar i rörliga bilder m. m. som lämnats till riksdagen tidigare i år föreslås att nuvarande åldersgränser skall behållas i fråga om filmer och videogram som får visas offentligt för barn. Enligt förslaget bör regleringen emellertid mjukas upp så att ett barn som är i sällskap med en vuxen får se filmer och videogram som har godkänts för barn i den närmaste högre åldersgruppen. Detta skall dock inte gälla för filmer och videogram avsedda för publik över femton år.

I propositionen föreslås vidare att biografbyrån skall utöva tillsyn över videogrammarknaden med hjälp av en regional tillsynsorganisation. Vidare föreslås att ett råd mot skadliga våldsskildringar skall inrättas. Rådet skall samordna insatser från myndigheter, organisationer och näringsliv mot skadliga våldsskildringar. Rådet skall också ta initiativ till utbildning och information om våldsskildringar. På sikt ses just barns och ungdomars egen kunskap och förmåga att hantera våldsskildringar som det bästa skyddet mot skadliga effekter av dessa.

I detta sammanhang bör också nämnas brottsbalkens regler i 16 kap. 10 b § om olaga våldsskildring. I den nämnda propositionen föreslås bl. a. att även vissa former av oaktsam spridning av sådan skildring straffbeläggs.

För Sveriges Radio-koncernens del ligger skyddet redan i de allmänna programreglerna, t. ex. den regel som säger att programverksamheten skall bedrivas med beaktande av ljudradions resp. televisionens centrala ställning i samhället.

Inte heller punkt e) innebär således något hinder för ratificering för Sveriges del.

I detta sammanhang bör också nämnas att Sverige har undertecknat, men ännu inte ratificerat Europarådets konvention om gränsöverskridande television. Konventionen innehåller minimiregler för innehållet i gränsöverskridande TV-sändningar. Vissa av dessa regler tar särskilt sikte på att skydda barns och ungdomars intresse. I artikel 7 punkt 2 stadgas att program som kan skada barns eller ungdomars kroppsliga, själsliga eller moraliska utveckling inte får sändas på tider då det är troligt att barn och ungdomar ser programmen. Artikel 11 punkt 3 handlar om reklamslag som riktar sig till barn eller där barn förekommer. Sådana slag får inte innehålla något som kan skada barns intressen och skall ta hänsyn till barns särskilda känslighet.

Mot bakgrund av vad som här har anförts om Sveriges inställning till barns rättigheter kan konstateras att bestämmelserna i artikel 17 är godtagbara från svensk synpunkt.

Föräldrabalkens regler bygger på den princip som slås fast i *artikel 18, punkt 1* nämligen att föräldrarna har ett gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling.

Den som har vårdnaden om ett barn (båda föräldrarna eller en av dem, såvida inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förord-

nade förmyndare) har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och skall se till att barnets behov av omvårdnad, trygghet och god fostran blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare svarar även för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till dess ålder, utveckling och övriga omständigheter samt skall bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning (6 kap. 2 § föräldrabalken).

Vårdnadshavarens ansvar för att tillgodose barnets behov av umgänge med en förälder som av någon anledning är skild från vårdnaden är särskilt reglerat i föräldrabalken (6 kap. 15 §).

Riksförbundet BRIS – Barnens Rätt I Samhället har i sitt remissyttrande tagit upp ett förslag om föräldrassamtal, innebärande att alla föräldrar som separerar och som har barn under 15 år skulle kunna vända sig till närmaste socialkontor för samtal. Syftet med samtalen skulle vara att ge information om föräldrarnas gemensamma ansvar och barns behov vid separationer. Det är givetvis en angelägen sak att sådan information verkligen når de föräldrar som har separerat eller står i begrepp att separera. Enligt min mening bör sådan information kunna ges inom ramen för familjerådgivningen.

I departementspromemorian (Ds 1989:52) Vårdnad och umgänge behandlas vissa frågor om vårdnad och umgänge. Promemorian har som utgångspunkt att det typiskt sett är bäst för barnet om föräldrarna kan enas i dessa frågor. De förslag som läggs fram syftar till att bana väg för samförståndslösningar i så stor omfattning som möjligt. I detta syfte föreslås att samarbetsamtal skall erbjudas föräldrar i alla kommuner och att en domstol i mål om vårdnad eller umgänge skall ges möjlighet att ta initiativ till att samarbetsamtal kommer till stånd.

Det föreslås vidare att gemensam vårdnad skall kunna komma i fråga inte blott när föräldrarna är ense om det utan även om ingen av dem helt motsätter sig en sådan vårdnadsform. Ogifta föräldrar skall kunna få gemensam vårdnad genom en anmälan till socialnämnd i samband med att faderskapet fastställs. För de fall då gemensam vårdnad inte är aktuell utan ena föräldern skall anförtros vårdnaden skall domstolen som hittills avgöra frågan om vem som skall ha vårdnaden efter vad som är bäst för barnet. Det föreslås en uttrycklig bestämmelse om att domstolen därvid skall fästa särskilt avseende vid barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Den regeln får betydelse bl. a. vid umgängessabotage. I anslutning till reglerna om vårdnad och umgänge föreslås att vårdnadshavaren skall lämna sådana upplysningar om barnet som kan främja umgänget.

Vidare föreslås att en erinran tas in i socialtjänstlagen om att socialnämnden också efter det att en tvist om vårdnad eller umgänge har avgjorts skall tillgodose det behov av stöd och hjälp som kan föreligga. Vidare innehåller promemorian vissa förslag som tar sikte på förfarandet i vårdnadsmål. De berörda förslagen föreslås i promemorian träda i kraft den 1 oktober 1990. Promemorian har remissbehandlats och övervägs nu i justitiedepartementet.

Som redan framgått av vad jag sagt i avsnitt 3.2 bygger även den svenska

socialtjänstlagstiftningen på att det är föräldrarna som i första hand ansvarar för barnets uppfostran och utveckling.

I anslutning till bestämmelserna i *punkt 2* om statens skyldighet att bistå föräldrarna vill jag peka på föräldraförsäkringen som bygger på principen om ett gemensamt vårdansvar för föräldrarna. Genom lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m. m. samt 4 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring har förvärvsarbetande föräldrar i Sverige goda möjligheter att vara lediga för att ta hand om sina barn. Denna rätt kan utnyttjas av båda föräldrarna. Föräldrapenning motsvarande förälderns sjukpenning, dvs. normalt 90 procent av inkomsten, utgår under ett års tid. Därutöver har en förälder rätt att vara ledig med föräldrapenning på garantinivå (60 kr) under 90 dagar. Ledigheten kan tas ut som heltids- eller deltidsledighet under barnets åtta första levnadsår.

Obetald rätt till ledighet kan utnyttjas av båda föräldrarna. Sådan rätt föreligger till dess barnet fyllt ett och ett halvt år. En förälder har också rätt att minska sin arbetstid till trekvartstid till dess barnet fyllt åtta år eller avslutat det första skolåret.

Riksdagen har beslutat om en successiv utbyggnad av föräldraförsäkringen så att en förälder skall kunna vara hemma med föräldrapenning på sjukpenningnivå i sammanlagt ett och ett halvt år. I årets budgetproposition (1989/90:100 bil. 7) har regeringen som ett led i denna utbyggnad föreslagit att de tre månader som nu ersätts med 60 kr per dag i stället skall ersättas med föräldrapenning på sjukpenningnivå.

Utöver vad som nu redovisats kan en förälder vara hemma för vård av ett sjukt barn under 90 dagar per barn och år. I propositionen 1989/90:100 bil. 7 har regeringen föreslagit en utvidgning till 120 dagar per barn och år från den 1 juli 1990.

De generösa reglerna om ersättning till föräldrar som är lediga från sitt arbete för vård av barn har varit en förutsättning för kvinnornas deltagande i arbetslivet. I synnerhet de minsta barnen behöver vara nära sina föräldrar. Det finns inte något annat land där föräldrar genom stöd från det allmänna har möjlighet till en så lång betald ledighet för att ta hand om sina barn.

Jämställdhetsombudsmannen har pekat på vissa bestämmelser i 4 kap. lagen om allmän försäkring och gjort gällande att de påverkar föräldrarna i beslutet om vilken av dem som skall utnyttja rätten till ledighet. Den ena regeln som hon pekar på är 4 kap. 6 § sista meningen. Den ger gravida kvinnor rätt att behålla en förmånlig nivå på föräldrapenningen även efter en lång ledighet. Någon sådan rätt tillkommer inte en man som är ledig för vård av barn. Det andra förhållandet som jämställdhetsombudsmannen velat belysa rör beräkningen av föräldrapenningen vilken anges missgynna en förälder som retroaktivt skulle ha fått höjd lön om han eller hon varit i tjänst. Slutligen har jämställdhetsombudsmannen föreslagit en översyn av förhållandet mellan reglerna om föräldrapenning samt föräldraledighet och reglerna om allmän tilläggspension.

Vad jämställdhetsombudsmannen här fört fram torde knappast påverka bedömningen av om Sverige uppfyller konventionens krav. Jag vill emellertid när det gäller betydelsen av att båda föräldrarna i detta sammanhang

tar sitt ansvar för barnen nämna att det i årets budgetproposition förutskickats förslag om att ytterligare medel avsätts för informationsinsatser i syfte att öka pappornas uttag av föräldrapenning.

Jämställdhetsombudsmannen har gjort gällande att den regel till skydd mot omplacering av en förälder i dennes anställning som finns i lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m. m. är alltför svag för att garantera föräldrar de rättigheter som ges i denna lag. Frågan om en omformulering av denna bestämmelse diskuterades i propositionen 1988/89:69 om utbyggnad av föräldraförsäkringen och förstärkt föräldraledighet (bilaga 2 avsnitt 2.1.3). Chefen för arbetsmarknadsdepartementet förklarade därvid att hon ville avvakta pågående utredningsarbete och att frågan fick övervägas i ett senare sammanhang. Det utredningsarbete som avsågs är ännu inte avslutat.

Det är angeläget att föräldrar som utnyttjar sin rätt till ledighet för vård av barn inte missgynnas på arbetsplatsen. Redan nu finns alltså en regel som förbjuder omplacering. Enligt min mening är den regeln tillräcklig för att Sverige skall uppfylla de krav som konventionen ställer genom innehållet i punkt 2.

Beträffande bestämmelsen i *punkten 3* om barnomsorg kan nämnas att varje kommun enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen åläggs ett ansvar för att bedriva förskole- och fritidshemsverksamhet för de barn som stadigvarande vistas i kommunen. Kommunerna skall dessutom genom en planmässig utbyggnad av förskole- och fritidshemsverksamheten sörja för att de barn som på grund av bl. a. föräldrarnas förvärvsarbete behöver viss extra omvårdnad i vissa fall får det. Kommunerna är också skyldiga att anta en plan för förskole- och fritidshemsverksamheten. Statsbidrag lämnas till kommunal barnomsorg enligt förordningen (1987:860) om statsbidrag till kommunerna för barnomsorg. Regeringen har vidare i den av riksdagen antagna propositionen (1984/85:209) om förskola för alla barn angett som målsättning att senast år 1991 genom planmässig utbyggnad åstadkomma en fullt utbyggd barnomsorg för alla barn från ett och ett halvt års ålder till dess de börjar skolan.

Genom omsorgslagen har utvecklingsstörda och barndomspsykotiska barn och ungdomar bl. a. rätt till kortidstillsyn före och efter skoldagen och under lovdagar.

I *artikel 19* behandlas statens skyldigheter när det gäller att motverka övergrepp och vanvård av barn i bl. a. familjen. I skrämmande stor utsträckning är det även i vårt land inom familjen som barn blir utsatta för de grövsta formerna av övergrepp. Undersökningar tyder också på att vi riskerar att få en – om än förhållandevis liten – grupp i samhället, där sociala och andra problem förs vidare från generation till generation. Samhället har ett särskilt ansvar mot barnen i dessa grupper för att dessa sociala arv bryts.

För svensk del torde artikeln inte medföra några problem när det gäller regelverkets överensstämmelse med konventionens krav. Artikeln får snarare tjäna som utgångspunkt i den debatt som vi ständigt måste föra om huruvida vi verkligen gör vad vi kan för de barn och ungdomar som artikeln tar sikte på. Särskilt när det gäller barn som utsätts för övergrepp

inom familjen har vi att göra med en grupp som tillhör de mest utsatta och försvarslösa. Det är här fråga om ett svek från de människor som är grundvalen för ett barns trygghet, nämligen föräldrarna.

Ur svensk synpunkt hade det varit önskvärt om konventionen hade innehållit en artikel med ett uttryckligt förbud mot aga. Det visade sig emellertid i konventionsarbetet inte finnas förutsättningar för en sådan bestämmelse. Artikel 19 riktar sig emellertid mot alla former av fysisk och psykisk misshandel av barn som står under någons vård. Bestämmelsen kompletteras sedan på skolans område av stadgandet i artikel 28 punkt 2 om att skoldisciplin skall upprätthållas på ett sådant sätt att barnets mänskliga värdighet respekteras. Artikel 36 som vänder sig mot utnyttjande av barn i allmänhet kan också sägas beröra denna fråga. Artikel 37, slutligen, förbjuder förnedrande behandling eller bestraffning.

Utifrån straffrättslig synpunkt är främst av intresse brottsbalkens bestämmelser om misshandel i 3 kap. 5 och 6 §§ vilka täcker fysisk misshandel och orsakande av mera påtagliga former av psykiskt lidande. Även bestämmelsen om vållande av kroppsskada eller sjukdom i 3 kap. 8 § kan vara tillämplig i vissa fall.

Bestämmelserna om sexualbrott i 6 kap. brottsbalken innehåller vissa stadganden till skydd särskilt för barn och ungdomar. Vad gäller artikel 19 kan hänvisas till 6 kap. 4 § om sexuellt utnyttjande av underårig. I bestämmelsen föreskrivs straff för den som har sexuellt umgänge med den som är under 18 år och som är hans avkomling eller står under hans fostran eller för vars vård eller tillsyn han har att svara på grund av myndighets beslut.

I detta sammanhang bör också nämnas den översyn av kriterierna för gradindelningen av sexualbrott mot barn som för närvarande sker inom justitiedepartementet. Översynen sker på grundval av en departementspromemoria (Ds 1989:6), som nyligen remissbehandlats, och syftar till att markera allvaret när det gäller sådana övergrepp mot barn. Vidare får jag hänvisa till vad jag anfört i avsnitt 3.2 om det projekt som bedrivs av brottsförebyggande rådet och om de allmänna råd som socialstyrelsen inom kort utkommer med.

När det gäller socialtjänsten är det i första hand socialnämnden som skall verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden.

Nämnden skall i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdomar samt med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos de barn och ungdomar som har visat tecken till en ogynnsam utveckling. Nämnden skall också i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdomar som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet. Till skydd för den unge har samhället också ålagts en skyldighet att i sådana situationer som omnämns i artikeln under vissa förutsättningar bereda barn och ungdomar vård även i fall då det inte går att få samtycke till vården.

I detta sammanhang förtjänar att särskilt nämnas 71 § socialtjänstlagen (ny lydelse fr. o. m. den 1 juli 1990, se prop. 1989/90:28) som ålägger

myndigheter och sjukvårdspersonal m. fl., som i sin verksamhet får uppgifter om barn och ungdom, att anmäla till socialnämnden när det föreligger misshandel av barn eller andra omständigheter som motiverar ingripande av socialnämnden till barnets skydd.

Jag kan också nämna en nyligen upprättad promemoria inom justitiedepartementet (Ds 1990: 11) Sekretess inom och mellan myndigheter på vårdområdet. I promemorian föreslås bl. a. att sekretesslagen ändras så att hälso- och sjukvårdssekretess inte hindrar att uppgifter om barn och ungdomar lämnas mellan myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten, om det behövs för att den enskilde skall få nödvändig vård eller behandling.

Det bästa skyddet mot övergrepp mot barn är naturligtvis att göra det möjligt för föräldrarna att vara bra föräldrar och därigenom hindra försummelse av och övergrepp mot barnet. Föräldrautbildningen, som Sverige är tämligen ensamt om, har härvid en stor roll att spela. Jag återkommer till denna i anslutning till artikel 24.

Även den öppna förskolan får ses i detta sammanhang. Verksamheten intar något av en särställning inom den kommunala barnomsorgen genom att den i lika hög grad vänder sig till barn som till deras vårdnadshavare. Utbyggnaden av den öppna förskolan har inneburit att det i allt fler bostadsområden skapats naturliga träffpunkter för föräldrar med småbarn, där man under ledning av pedagogiskt utbildad personal gemensamt kan utveckla olika typer av verksamheter.

Under senare år har det dessutom i olika bostadsområden växt fram gruppverksamheter som direkt vänder sig till föräldrar som på grund av sin sociala situation är i behov av särskilt stöd, t. ex. unga ensamstående mödrar. Sådana stödverksamheter drivs ofta i samverkan mellan barnhälsovård, socialtjänst och öppen förskola.

Jag vill i sammanhanget även nämna det upplysnings- och utbildningsarbete som bedrivs av ideella organisationer. Deras insatser har bidragit till en ökad medvetenhet kring problem som rör barnmisshandel och sexuella övergrepp mot barn. Den verksamhet som bedrivs av ideella organisationer som arbetar för barn i utsatta situationer kommer även i framtiden att vara av stor betydelse. Organisationerna erhåller stöd på lokal basis för den lokala verksamheten. De är dock beroende av en fungerande central organisation, bl. a. för utvecklingsarbete i olika avseenden. Regeringen har därför i årets budgetproposition föreslagit att det statliga stödet till dessa organisationer skall utökas.

Beträffande bestämmelserna i *punkten 2* kan jag nämna att det på flera orter finns lokala samrådsgrupper, där representanter för socialtjänst, barn- och ungdomspsykiatri samt polis och åklagare i förekommande fall samarbetar i enskilda ärenden som gäller misstänkta sexuella övergrepp. På flera håll i landet finns dessutom s. k. länsgrupper för barnmisshandelsfrågor. Grupperna utformar handlägningsrutiner för ärenden som rör misstänkt barnmisshandel eller misstänkta sexuella övergrepp mot barn. De svarar som regel även för information och utbildning till berörda myndigheters handläggare av enskilda ärenden.

Med stöd av statliga medel pågår ett omfattande utvecklingsarbete inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg. Detta rör såväl det förebyggan-

de arbetet som själva behandlingsarbetet. Gemensamt för mycket av utvecklingsarbetet är inriktningen på familjebehandling med utgångspunkt från barnets behov av närhet, stabilitet och kontinuitet. I detta sammanhang vill jag särskilt betona vikten av att utgå från ett barnperspektiv vid utformningen av olika stöd- och behandlingsinsatser för föräldrar och barn. Kunskapen om barns grundläggande behov behöver spridas till alla de personer som på olika nivåer är involverade i arbetet på att motverka att barn får illa.

I *artikel 20* stadgas om alternativ omvårdnad, vilket är vad som kommer i fråga för bl. a. ensamman flyktingbarn, dvs. flyktingbarn som kommit hit till Sverige utan någon vårdnadshavare eller annan vuxet stöd.

Bestämmelserna i artikeln tillgodoses genom bestämmelserna i 22 § socialtjänstlagen vari föreskrivs att socialnämnden skall sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende. Socialnämnden har också, enligt samma paragraf, ett ansvar för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård. Bestämmelser i 4 § omsorgslagen ger en rätt till boende i familjehem eller elevhem samt korttidsvård för utvecklingsstörda och barndomspsykotiska barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet.

Svenska ekumeniska nämnden, De fria kristna samfundens råd och Sveriges frikyrkoråd anser att det är en stor risk att man i samband med placering av barn från minoritetsgrupper bortser från deras behov av att komma till en familj med samma kultur och religion. Sveriges Kristna Ungdomsråd framför liknande synpunkter. Med anledning härav vill jag framhålla att socialnämnden i samband med val av familjehem skall göra en grundlig utredning och en lämplighetsbedömning av familjehemmet. Därvid skall beaktas också föräldrarnas situation när det gäller t. ex. kulturella och religiösa förhållanden.

Jag vill också hänvisa till föredragande departementschefens uttalanden i propositionen om ny LVU att barns rätt till kontinuitet och stabilitet bör vara ett övergripande mål för alla hjälpinsatser, oavsett om det gäller stöd i hemmet eller vård utom hemmet. I propositionen betonas även barns och ungdomars rätt till respekt för och kontakt med sin egen historia och sin sociala och kulturella bakgrund (prop. 1989/90:28 s. 52 f.). I detta sammanhang kan också nämnas att socialstyrelsen i allmänna råd (1986:2) om individriktade insatser i invandrarfamiljer betonar att socialnämnden i första hand bör sträva efter att placera barnet i ett familjehem med samma kulturella, etniska och språkliga bakgrund som barnet. Om det inte går att finna något sådant lämpligt familjehem, får placeringen ändå inte leda till att barnet avskärs från sitt ursprung. I de fall ett barn av utländskt ursprung placeras i ett svenskt familjehem är det av särskild vikt att en konkret plan görs upp för hur barnet skall bibehålla kontakten med sitt ursprung.

Inom socialstyrelsen pågår för närvarande en kartläggning av de ensamman flyktingbarnens situation. Kartläggningen sker i form av en enkät till landets samtliga kommuner. Kartläggningen kommer bl. a. att visa vilken placeringsform som används, hur det förhåller sig med förordnande av god man för barnet i fråga och vilka problem som föreligger.

När det gäller den i *punkt 3* omnämnda formen av omvårdnad, kafalah i islamsk rätt kan den sägas innebära att ett barn uppfostras hos fosterföräldrar, som intar föräldrarnas ställning i förhållande till barnet, men att barnet trots detta behåller sina rättsliga relationer, såsom namn och arvsrätt, till sina biologiska föräldrar.

De krav beträffande adoption som ställs under *artikel 21, punkt a)* motsvaras helt av bestämmelserna i 4 kap. föräldrabalken. Beslut om adoption fattas av allmän domstol och beslutet kan överklagas. Rätten skall pröva om det är lämpligt att en adoption äger rum. Tillstånd till adoptionen får ske endast om adoptionen är till fördel för barnet och sökanden har uppfostrat barnet eller avser att göra så eller om det annars finns särskild anledning till adoptionen med hänsyn till det personliga förhållandet mellan sökanden och barnet. Den som inte fyllt 18 år får inte adopteras utan föräldrarnas samtycke. Den som har fyllt 12 år får inte adopteras utan eget samtycke. I vissa undantagssituationer behövs inte samtycke. I ärende om adoption skall rätten inhämta upplysningar om barnet och sökanden och huruvida vederlag eller bidrag till barnets underhåll är givet eller utfäst. Om barnet inte har fyllt 18 år, skall yttrande inhämtas från socialnämnden i den kommun där sökanden är kyrkobokförd och från socialnämnden i den kommun där den som har vårdnaden om barnet är kyrkobokförd.

Under *punkt b)* förutsätts att internationell adoption skall kunna komma i fråga om barn inte kan tas om hand på lämpligt sätt i sitt hemland. Genom bestämmelser i bl. a. lagen (1971:796) om internationella rättsförhållanden rörande adoption, lagen (1979:552) om internationell adoptions hjälp och lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn ges möjligheter att ta emot adoptivbarn från länder där barnen av olika anledningar inte kan tas om hand.

Den som avser att ta emot ett utländskt barn i sitt hem i syfte att adoptera det måste enligt 25 § socialtjänstlagen inhämta socialnämndens medgivande till att ta emot barnet, innan barnet lämnar sitt hemland. Nämnden gör härvid en bedömning av om de blivande adoptivföräldrarna kan antas kunna ge barnet en god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden. Innan socialnämnden beslutar i en fråga om medgivande, skall nämnden pröva om det förmedlingssätt som sökanden kommer att använda sig av är tillförlitligt eller inte. I den frågan skall nämnden inhämta yttrande från statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA), om detta inte är uppenbart obehövligt.

NIA:s verksamhet regleras i förordningen (1988:1128) med instruktion för statens nämnd för internationella adoptionsfrågor. NIA har till uppgift bl. a. att underlätta adoption i Sverige av utländska barn. Visar prövningen av förmedlingssättet att det kan befaras att detta inte är tillförlitligt, skall socialnämnden vägra sitt medgivande. I ett beslut om medgivande skall nämnden ange för vilket förmedlingssätt medgivandet gäller.

Lagen (1979:552) om internationell adoptions hjälp har till syfte att kanalisera den förmedlingsverksamhet som normalt föregår en adoption av ett utländskt barn till organisationer som står under offentlig insyn och kontroll.

Organisationerna utför ett betydelsefullt arbete både när det gäller att stå som garantier för att barn förmedlas till Sverige på ett acceptabelt sätt och i fråga om att ge adoptivföräldrar och adoptivbarn allmänt stöd. NIA är den myndighet som har tillsynen och kontrollen över organisationerna.

Som jag nämnt i avsnitt 3.2 utgår ett särskilt bidrag motsvarande bidragsförskottet till ensamstående adoptivföräldrar. Fr. o. m. den 1 januari 1989 (prop. 1988/89:3. SoU8, rskr. 53) lämnas vidare under vissa förutsättningar ett bidrag till föräldrar som adopterar barn från utlandet för vissa kostnader som uppkommer i samband med adoptionen. Bidrag lämnas med 50% av kostnaderna enligt schabloner för olika länder, dock högst 20 000 kr. per barn.

Under *punkt c)* krävs att barn som berörs av internationell adoption skall åtnjuta samma skydd och behandlas enligt samma normer som gäller vid nationell adoption. De svenska adoptionsbestämmelserna gör i dessa hänseenden ingen skillnad mellan internationella adoptioner och adoptioner i Sverige av svenska barn.

Enligt lagen om internationella rättsförhållanden rörande adoption prövas ansökan om adoption av svensk domstol enligt svensk lag. Har adoption beslutats i en främmande stat gäller beslutet här under vissa förutsättningar. I andra fall krävs NIA:s godkännande av det utländska beslutet.

Kravet under *punkt d)* att förhindra dem som medverkar vid en adoption att göra en otillbörlig ekonomisk vinst på förfarandet är tillgodosett genom bestämmelser i 4 kap. föräldrabalken, lagen om internationell adoptionshjälp och socialtjänstlagen.

Beträffande *punkt e)* kan nämnas att Sverige ratificerat 1967 års europeiska konvention om adoption av barn (prop. 1968:114, SÖ 1968:1). Konventionen kan sägas bygga på grundtanken att det är barnets intressen som i första hand skall tas till vara. Denna grundtanke kommer till uttryck i bl. a. regler som avser att garantera att en adoption kommer till stånd bara då detta är förenligt med barnets bästa och som tillförsäkrar adoptivbarnet samma ställning i förhållande till adoptanten som ett barn vars föräldrar är gifta med varandra. Sverige kommer vidare att delta i det kommande arbetet inom Haagkonferensen på en konvention om internationella adoptioner.

När det gäller adoptionsavtal med andra länder kan nämnas att Sverige för närvarande har avtal med myndigheter eller organisationer i Republiken Korea, Filippinerna, Ecuador och Grekland.

I anledning av vissa remissynpunkter från Förbundet Adoptionscentrum och Familjeföreningen för Internationell Adoption vill jag framhålla följande.

Som ovan framgår är den svenska lagstiftningen utformad så att adoptioner till Sverige skall ske på ett etiskt godtagbart sätt. Huvuddelen av adoptionerna går genom auktoriserade adoptionsorganisationer. Det gör att enskilda familjer kan adoptera även om de inte har detaljkunskap om andra länders rättssystem, kultur etc. Till adoptionsorganisationerna utgår statsbidrag och till familjerna ett bidrag för adoptionskostnaderna.

Familjer som har särskilda förbindelser i andra länder har möjlighet att adoptera barn utan att gå genom någon organisation. Det gäller ofta

svenskar bosatta i det land där de adopterar eller invandrare till Sverige som adopterar i hemlandet. Några skäl att förbjuda adoptioner av detta slag finns inte. Givetvis bör också dessa adoptioner ske på ett etiskt godtagbart sätt. NIA skall i dessa fall kontrollera att förmedlingen av barnet sker på ett lämpligt sätt. Också i dessa fall skall familjen ha socialnämndens medgivande att ta emot barnet.

Avslutningsvis vill jag nämna förmynderskapsutredningens betänkande (SOU 1989:100) Adoptionsfrågor. Utredningen, som i första hand varit inriktad på de internationella adoptionerna, har bl. a. undersökt om gällande bestämmelser i tillräcklig mån tillgodoser barnens intresse. Utredningen har bl. a. föreslagit att vissa brister i detta hänseende avhjälpas. Betänkandet remissbehandlas för närvarande. De av utredningen konstaterade bristerna är dock inte sådana som föranleder betänkligheter inför en ratificering av konventionen.

Artikel 22 behandlar flyktningbarns rättigheter. Enligt min bedömning torde svensk rätt och praxis stå i överensstämmelse med konventionens krav.

Svenska OMEP-kommittén har nämnt den här artikeln som en av dem "där kränkningar sker".

Beträffande de farhågor som framförts från Svenska ekumeniska nämnden, De fria kristna samfundens råd, Sveriges frikyrkoråd och Sveriges Kristna Ungdomsråd om att barn inte behandlas som självständiga individer vid handläggningen av asylärenden ber jag att få hänvisa till vad jag anfört under artikel 12.

Rädda Barnen, statens ungdomsråd och Svenska Flyktingrådet har bl. a. velat understryka barnens rätt att bli hörda. Praxis i fråga om barnens hörande har jag redovisat under artikel 12.

DO, statens invandrarverk, Rädda Barnen, Svenska röda korset och Svenska flyktingrådet anser att offentligt biträde bör förordnas för ensamma flyktningbarn i högre utsträckning och på ett tidigare stadium än vad som sker i dag. Enligt flyktingrådet är nuvarande praxis sådan att offentligt biträde förordnas först efter tre dagar. DO anser att offentligt biträde alltid bör förordnas omedelbart.

Enligt propositionen 1988/89:86 med förslag till ny utlänningslag m. m. (s. 135) bör offentligt biträde alltid förordnas då det är fråga om asylsökande som till följd av minderårighet inte ens med tolk kan förväntas utföra sin talan på ett ur rättssäkerhetssynpunkt betryggande sätt. Så sker också i praxis.

När det gäller de särskilda åtgärder som vidtas för dessa barn vill jag hänvisa till vad jag sagt i avsnitt 3.2 och beträffande omhändertagande av ensamma barn under artikel 20. Jag återkommer också till frågorna i anslutning till artikel 39.

Av *artikel 23* framgår att barn med handikapp liksom alla andra barn har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv, innebärande bl. a. ett aktivt deltagande i samhället. Att dessa barn inte skall inta någon andrarangsplats utan i stället tack vare särskilda insatser från samhällets sida vara jämställda med andra barn stämmer väl med den svenska grundsynen.

Genom socialtjänstlagen har kommunerna ett grundläggande ansvar för

att barn med funktionshinder och deras familjer får det stöd och den hjälp de behöver. Socialtjänstens övergripande ansvar för barn och ungdomar slås fast genom 12 § socialtjänstlagen. Genom 6 § om bistånd tillförsäkras den enskilde rätt till olika stödinsatser som han eller hon kan ha behov av och som inte tillgodoses på annat sätt. Socialtjänstens ansvar för människor med funktionshinder understryks genom föreskrifterna i 21 § socialtjänstlagen som handlar om omsorger om människor med handikapp, vare sig det gäller barn eller vuxna. Enligt 21 § skall socialnämnden verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra. Socialnämnden skall medverka till att den enskilde får en meningsfull sysselsättning och att han får bo på ett sätt som är anpassat efter hans behov av särskilt stöd.

För barn med funktionshinder har landstingen byggt upp habiliteringsorganisationer. I verksamheterna kan ingå t. ex. medicinsk kontroll, utredning och behandling, sjukgymnastik, hjälpmedelsutprovning, språk- och talträning, pedagogiska insatser, stödsamtal och rådgivning till föräldrarna.

I anslutning till landstingens hörcentraler och öronavdelningar finns pedagogisk hörselvård. Det pedagogiska stödet till synskadade barn ges i huvudsak av förskolekonsulenter samt reselärare för barn i skolåldern.

Föräldrar med ett handikappat barn under 16 år som behöver särskild tillsyn och vård i hemmet kan få vårdbidrag med samma belopp som folkpensionen jämte pensionstillskott för en förtidspensionär. Omkring 16 300 vårdbidrag per månad beräknas bli utgivna år 1990. Vid bedömning av rätt till vårdbidrag beaktas även merkostnader på grund av barnets handikapp. Den del av vårdbidraget som utgör ersättning för merkostnader är skattefri. För barn som vistas på institution kan s. k. ferievårdbidrag lämnas när barnet vistas i föräldrahemmet.

När det gäller ekonomiskt stöd kan vidare nämnas att regeringen nyligen har förelagt riksdagen en proposition med förslag om ett särskilt tillägg till folkpensionen till föräldrar som till följd av vård om ett handikappat barn gått miste om ATP. I detta sammanhang bör också nämnas den i budgetpropositionen föreslagna höjningen av antalet dagar för den tillfälliga föräldrapenningen från nuvarande 90 till 120 dagar. Syftet är att ge utökad stöd till föräldrar med barn som bl. a. på grund av handikapp särskilt ofta har behov av föräldrarnas vård och omsorg.

Nya bestämmelser om bilstöd till handikappade trädde i kraft den 1 oktober 1988. Stöd för inköp av bil kan numera lämnas föräldrar med barn med handikapp under förutsättning att föräldern sammanbor med barnet och har behov av fordon för förflyttning tillsammans med barnet.

Enligt lagen (1965: 136) om elevhem för vissa rörelsehindrade barn m. fl. skall landstingskommunen sörja för att rörelsehindrade eller annars fysiskt handikappade barn som är i behov av inackordering för att kunna delta i grundskoleundervisning får inackordering i särskilda elevhem. Motsvarande gäller även förskolebarn. Barnen skall enligt lagen ha rätt till den vård som påkallas av handikappet. Avgift får inte tas ut för inackordering, vård eller förskoleundervisning.

Enligt lagen (1985: 568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. har psykiskt utvecklingsstörda rätt till särskilda omsorger om de behöver sådant stöd och sådan hjälp i sin livsföring och deras behov inte tillgodoses på något annat sätt. De särskilda omsorgerna, som kan vara boende i familjehem eller elevhem, skall syfta till att ge psykiskt utvecklingsstörda möjlighet att leva som andra och i gemenskap med andra. Omsorgerna skall vara inriktade på att utveckla den enskildes egna resurser. Verksamheten skall vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. De särskilda omsorgerna är avgiftsfria.

Enligt 3 kap. skollagen (1985: 1 100) har alla barn som är bosatta i landet skolplikt. Skolplikten motsvaras av en rätt att få utbildning inom det offentliga skolväsendet, dvs. grundskolan, särskolan, specialskolan och sameskolan.

Barn i allmänhet har vanlig skolplikt. Den fullgörs normalt i grundskolan. Den vanliga skolplikten är 9-årig och upphör vid utgången av det kalenderår då barnet fyller 16 år.

Ett övergripande mål för skolan är att den skall försöka motverka att elever får svårigheter i skolarbetet. Därför måste skolans innehåll, arbetsätt och organisation utformas så att den passar elevens behov. Detta har inneburit att vi har en långt gående integration av elever med fysiska handikapp i grundskolan och gymnasieskolan.

Barn som är psykiskt utvecklingsstörda eller har sådant fysiskt handikapp att de inte kan gå i grundskolan har särskild skolplikt. Sådan skolplikt fullgörs normalt i särskolan eller specialskolan. Psykiskt utvecklingsstörda tas i regel emot i särskolan och övriga i specialskolan.

Den särskilda skolplikten är 10-årig och upphör vid utgången av vårterminen det kalenderår då barnet fyller 17 år. Om elev i grundskolan inte tillfredsställande slutfört sista årskursen när skolplikten upphör, men bedöms ha förmåga att fullfölja utbildningen, skall eleven beredas tillfälle att göra detta under högst två år efter det att skolplikten upphörde. Detsamma gäller sådana elever i specialskolan som inte är psykiskt utvecklingsstörda.

I gymnasieskolan finns möjlighet till specialklasser med bl. a. lägre elevantal för syn- eller hörselskadade samt för rörelsehindrade elever. För döva och hörselskadade elever finns en särskilt tillrättalagd utbildning inom gymnasieskolan på en ort i landet.

Regeringen har i februari i år till riksdagen överlämnat en proposition (1989/90: 92) om gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar. Förslaget tar sikte på speciellt anpassad utbildning i gymnasieskolan kombinerad med särskilda omvårdnadsinsatser i vissa fall.

Ungdomar som inte kan gå i gymnasieskolan därför att de är psykiskt utvecklingsstörda har rätt att efter skolpliktens upphörande få annan utbildning inom det offentliga skolväsendet till utgången av vårterminen det kalenderår då de fyller 21 år. Om de inte bereds utbildning i specialskolan, skall de tas emot i särskolan.

Utbildningen vid grundskolan, särskolan och specialskolan är kostnadsfri för eleverna.

1989 års handikapputredning har till huvuduppgift att kartlägga och analysera de insatser för funktionshindrade som görs inom socialtjänsten

samt inom habiliteringen och rehabiliteringen. Utredningen har hittills avlämnat delbetänkandet (SOU 1989:54) Rätt till gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar, som ligger till grund för den tidigare nämnda propositionen om svårt rörelsehindrade ungdomars utbildning i gymnasieskolan och delbetänkandet Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten (SOU 1990:2), som för närvarande bereds i regeringskansliet. Bland utredningar som berör handikappade och som nyligen remissbehandlats kan nämnas hjälpmedelsutredningens betänkande (SOU 1989:39) och den s. k. hörselvårdsutredningens slutrapport.

Statsbidraget till handikapporganisationerna spelar en stor roll när det gäller insatserna för handikappade. I 1989 års budgetproposition förstärktes bidraget, vilket bl. a. innebar att fyra nya organisationer kunde få statligt stöd för sin verksamhet. En uppräkningsförelås i årets budgetproposition, vilket gör att bidraget totalt uppgår till 79 milj. kr. Allmänna arvsfondens medel anslås bl. a. till stöd till omsorger om barn och ungdom med handikapp. Som exempel på verksamheter som erhållit anslag kan nämnas verksamheter för dövblinda och hörselskadade samt lek och kommunikation för gravt utvecklingsstörda flerhandikappade.

Statens handikappråd verkar för förbättrade levnadsförhållanden för handikappade och främjar samarbetet i handikappfrågor mellan samhällsorganen och mellan dessa och handikapporganisationerna.

Beträffande internationellt samarbete vill jag här nämna att jag tagit initiativet till ett arbete i FN på internationella normer med syfte att i praktiken säkerställa de handikappades jämlikhet och fulla delaktighet i samhällslivet.

Barnets rätt till hälso- och sjukvård enligt bestämmelsen i *artikel 24, punkt 1* överensstämmer med det övergripande målet för svensk hälso- och sjukvård, nämligen en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Jag vill vidare nämna att det i förarbetena till hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) anges att åtskillnad mellan människor vad gäller möjligheterna att få vård inte får göras till följd av kön, nationalitet, ålder, språk, religion, kultur och andra liknande förhållanden (prop. 1981/82:97 s. 114).

Bestämmelserna i *punkten 2* uppfylls väl av vad som gäller inom svensk hälso- och sjukvård. Jag vill särskilt framhålla att svensk mödra- och barnhälsovård har som målsättning att minska dödlighet, sjuklighet och handikapp hos blivande och nyblivna mödrar och hos barn. Målsättningen är vidare att söka minska skadliga påfrestningar för föräldrar och barn samt att stödja och aktivera föräldrar i deras föräldraskap och härigenom skapa gynnsamma förutsättningar för en allsidig utveckling hos barn. Såväl mödra- som barnhälsovården har i Sverige en inriktning på förebyggande insatser. Jag kan vidare nämna att riksdagen år 1979 beslutade om genomförande av en allmän föräldrautbildning i anslutning till ett barns födelse (prop. 1978/79:168, SoU45, rskr. 385). Målen för verksamheten är ökade kunskaper, möjlighet till kontakt och gemenskap samt möjligheter till medvetenhet om och påverkan av samhälleliga förhållanden. Föräldrautbildning är en del av verksamheten inom mödra- och barnhälsovården.

I fråga om bestämmelsen i *punkten 3* vill jag hänvisa till lagen

(1982:316) med förbud mot omskärelse av kvinnor. Med hänsyn till de särskilda svårigheter som förelegat när det gäller det internationella arbetet mot kvinnlig omskärelse får det ses som en stor framgång att det varit möjligt att i konventionen få in en bestämmelse som innebär förbud mot denna sedvänja. Som Rädda barnen påpekar i sitt remissvar får uttrycket traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa anses innefatta sådana sedvänjor som behandlats av kommissionen för de mänskliga rättigheterna, nämligen kvinnlig omskärelse, traditionella sedvänjor vid födelsen och behandling som gynnar barn av manligt kön framför barn av kvinnligt kön.

Barnmiljörådet har i sitt remissyttrande pekat på behoven av t.ex. barnkunnig personal och barnvänliga lokaler inom hälso- och sjukvården. Jag delar barnmiljörådets synpunkter och vill understryka betydelsen av — det närmast självklara — att man i den hälso- och sjukvård som berör barn tar hänsyn till barns särskilda förutsättningar och behov. Jag kommer även att beröra denna fråga i anslutning till artikel 31. Jag vill även hänvisa till 18 § socialtjänstlagen som ålägger huvudmannen för bl. a. ett sjukhus att se till att barn får ta del i verksamhet som motsvarar förskola eller fritidshemsverksamhet.

Barnmiljörådet har vidare framhållit att man vid anläggandet av hälso- och skyddsaspekter bör utgå från riskerna för påverkan på barn och inte enbart från riskerna för påverkan på vuxna. Detta gäller enligt rådet t.ex. gränsvärden för miljögifter och strålningsdoser, där barn är mycket känsligare än vuxna för påverkan.

Jag delar även dessa barnmiljörådets synpunkter och vill peka på att det i förarbetena (prop. 1981/82:219 s. 56) till hälsoskyddslagen (1982:1080) framhålls att sanitär olägenhet får anses föreligga även när en störning är skadlig enbart för dem som är känsligare än "normalt". Jag vill också nämna den i fjor tillsatta kommittén för översyn av miljöskyddslagstiftningen (Dir. 1989:32) som bl. a. har till uppgift att utreda hur de olika lagarna som gäller miljöskydd skall kunna bli effektivare i arbetet för en bättre miljö.

Beträffande de farhågor som uttryckts av bl. a. Sveriges Kristna Ungdomsråd rörande bristfälligheter i miljön i dagens svenska skolor ber jag att få hänvisa till vad jag anfört under artikel 3 punkt 3.

DO har pekat på att asylsökande barn i Sverige endast har rätt till akut sjukvård. DO har bl. a. åberopat att Svenska barnläkarföreningen krävt att alla asylsökande barn skall få tillgång till ordinär barnhälsovård.

Vad ombudsmannen pekat på är en följd av de allmänna bestämmelserna i hälso- och sjukvårdslagen om landstingets ansvar för hälso- och sjukvård. Hälso- och sjukvård skall således erbjudas dem som är bosatta i landstingskommunen (3 §). Om någon som vistas i landstingskommunen utan att vara bosatt där behöver omedelbar hälso- och sjukvård, skall landstingskommunen erbjuda sådan vård. Så länge ett flyktingbarn inte anses bosatt i Sverige har det sålunda endast rätt till omedelbar hälso- och sjukvård.

Artikel 24:s bestämmelser om rätt till sjukvård skall i detta sammanhang jämföras med artikel 22:s bestämmelser om flyktingbarns rättigheter. En sådan jämförelse ger enligt min mening inte vid handen att den svenska

regleringen skulle stå i strid med konventionens bestämmelser i nu aktuellt hänseende. Den fråga som ombudsmannen pekat på torde också till dels få sin lösning i och med att den eftersträfvade snabbare handläggningen av asylärenden kommer till stånd. Oberoende härav vill jag emellertid betona att jag förutsätter att man — när det gäller att erbjuda flyktingbarn hälso- och sjukvård — i så stor utsträckning som möjligt utgår från barnets behov. Jag kan därvid hänvisa till socialstyrelsens allmänna råd (1988: 8) Hälsovård för flyktingar och asylsökande. Jag förutsätter också att frågan uppmärksammas vid socialstyrelsens översyn av det psykiska och fysiska hälsoläget hos landets flyktingbarn och flyktingungdomar.

Den i *artikel 25* inskrivna rätten till tillsyn över behandling m. m. av omhändertagna barn står i samklang med vad som gäller för vård av unga enligt LVU. Enligt 5 § LVU skall socialnämnden noga följa vården av den som har beretts vård med stöd av lagen. När vård enligt lagen inte längre behövs skall nämnden besluta att den skall upphöra. I samma paragraf och i 41 § socialtjänstförordningen (1981: 750) finns vidare bestämmelser som tar sikte på en regelbunden uppföljning av om vården fortfarande behövs. I 13 och 21 §§ nya LVU finns bestämmelser motsvarande de nu angivna. Beträffande barn som vårdas enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (LSPV) gäller de allmänna kraven på god vård enligt den svenska hälso- och sjukvårdslagstiftningen. I LSPV finns vidare särskilt föreskrivet att den som har beretts vård ofördröjligen skall skrivas ut, om det inte längre finns förutsättningar för vård. Frågan om utskrivning skall prövas fortlöpande (16 §).

De principer som gäller enligt svensk socialtjänst- och svensk socialförsäkringslagstiftning överensstämmer väl med bestämmelserna i *artikel 26* om social trygghet. Till området för social trygghet hör också hos oss lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag och lagen (1964: 143) om bidragsförskott.

Som jag nämnt i avsnitt 3.2 utgör det allmänna barnbidraget vårt äldsta, alltjämt gällande, särskilda ekonomiska stöd till familjer där det finns barn och ungdomar. Barnbidraget, som utges med samma belopp för alla barn under 16 års ålder, betalas ut till ca en miljon familjer med sammanlagt ca 1,6 miljoner barn. Familjer med tre eller flera barn får dessutom flerbarnstillägg. Barnbidragen höjdes den 1 januari 1990 med 900 kr. per barn och år. Per månad utgör barnbidraget 560 kr. Inklusivt flerbarnstillägg erhåller en familj med fem barn 5488 kr. i månaden i barnbidrag. I samband med skattereformen har förutskickats att barnbidraget skall höjas fr. o. m. den 1 januari 1991 till 835 kr. per månad.

För elever i grundskolan eller viss annan utbildning som fyllt 16 år utgår förlängt barnbidrag. Bidraget utgår med samma belopp som det allmänna barnbidraget. Jag behandlar rätten till studiehjälp för elever i gymnasieskolan i anslutning till artikel 28.

Barnpension utges till barn vars far eller mor eller båda föräldrar har avlidit. Barnpension från folkpensioneringen utges fr. o. m. den 1 januari 1990 med 40% av basbeloppet. Utgår barnpension från tilläggs-pensioneringen, som är knuten till den avlidna förälderns arbetsinkomst, minskas

barnpensionen från folkpensioneringen. Pensionen från folkpensioneringen skall dock alltid utgå med minst 25 % av basbeloppet.

Jag återkommer i anslutning till artikel 27 till de övriga formerna av ekonomiskt stöd till barnfamiljer. Föräldraförsäkringen har jag redan behandlat i anslutning till artikel 18.

När det gäller en konventionsstats skyldighet enligt *artikel 27* att bistå föräldrarna i fråga om att förverkliga varje barns rätt till en rimlig levnadsstandard torde Sverige väl — som jag framhållit i avsnitt 3.2. — uppfylla de krav som ställs. När det gäller stöd till föräldrar i annat avseende än ekonomiskt får jag hänvisa till vad jag anför i samband med övriga artiklar som berör de förhållanden som är en förutsättning för barns utveckling i olika avseenden.

Förutom det allmänna barnbidraget, som jag behandlat i anslutning till föregående artikel, kan här nämnas bostadsbidragen och bidragsförskotten. Bostadsbidrag lämnas för närvarande till ca 230 000 familjer med ca 465 000 barn.

Bidragsförskott kan enligt lagen (1964:143) om bidragsförskott lämnas för barn som endast en av föräldrarna har vårdnaden om eller som står under vårdnad av annan än föräldrarna. Bidragsförskott kan också lämnas när föräldrarna har gemensam vårdnad men bor åtskilda. De bidragsberättigade barnen garanteras ett generellt ekonomiskt bidrag, som i regel motsvarar 40 % av basbeloppet. Antalet barn för vilka bidragsförskott utgår kan beräknas till drygt 270 000.

Ett särskilt bidrag lämnas till sådana barn som är adopterade av endast en person. Reglerna motsvarar i huvudsak dem som gäller för bidragsförskott. Bidrag lämnas vidare under vissa förutsättningar till föräldrar som adopterar barn från utlandet.

Föräldrar med ett sjukt barn som behöver särskild tillsyn eller vård i hemmet har rätt till vårdbidrag enligt regler som motsvarar dem som avser vårdbidrag till föräldrar med ett barn med handikapp. Jag har redogjort för dessa regler i anknytning till artikel 23.

Som jag nämnt i avsnitt 3.2 har underhållsbidragskommittén till uppgift att se över reglerna om underhållsbidrag, bidragsförskott och andra system som påverkar särlevande föräldrars ekonomi. I sitt nyligen avlämnade betänkande (SOU 1990:8) Samhällsstöd till underhållsberättigade barn presenterar kommittén tre idéskisser till olika modeller som tänkbara ersättningar till bidragsförskottssystemet. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

Bestämmelserna i socialtjänstlagen om rätt till bistånd är väl förenliga med artikeln. Jag vill särskilt hänvisa till föreskrifterna i 6 § om att den enskilde har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och sin livsföring i övrigt, om hans behov inte kan tillgodoses på annat sätt. Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans resurser att leva ett självständigt liv.

Såvitt avser *punkten 4* kan jag hänvisa till bestämmelserna i 17 § lagen om bidragsförskott som rör försäkringskassans skyldighet att vidta de åtgärder som blir erforderliga i fråga om krav eller annan indrivning av

bidragsförskott från den underhållsskyldige. Lämnas förskott på underhållsbidrag i förhållande till den förälder som inte har vårdnaden om barnet skall den underhållsskyldige, så länge bidragsförskott utgår, till den försäkringskassa där han är inskriven erlägga fastställt underhållsbidrag som svarar mot förskottet. Det ankommer på den försäkringskassan att vidta åtgärder för att driva in fordringen, om den underhållsskyldige inte fullgör sin betalningsskyldighet efter förmåga.

Sverige har tillträtt – utöver en nordisk konvention på området – 1956 års New York-konvention om indrivning av underhållsbidrag och såväl 1958 års som 1973 års Haagkonventioner om erkännande och verkställighet av avgöranden angående underhållsskyldighet. Sverige deltar också i s. k. reciprocitetsarrangemang för indrivning av underhållsbidrag med delstaten Kalifornien i USA sedan den 1 september 1988 och med Australien sedan den 1 april 1989 (jfr prop. 1987/88:106 och 1988/89:32). Diskussioner pågår med flera amerikanska delstater och med Kanada om liknande reciprocitetsarrangemang. Sverige har undertecknat 1988 års Luganokonvention om domstolsbehörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område. Denna konvention, som är öppen för den europeiska gemenskapens, EG:s och den europeiska frihandelsorganisationens, EFTA:s medlemsländer, innehåller bestämmelser om verkställighet av domar som avser underhållsbidrag. Frågan om en svensk ratificering av Luganokonventionen övervägs för närvarande inom justitiedepartementet.

Artikel 28 behandlar barnets rätt till utbildning. Jag har tidigare under *artikel 23* redovisat bestämmelserna om skolplikt och rätten till utbildning enligt 3 kap. skollagen.

Genom grundskolan erbjuds alla elever, oberoende av geografisk hemvist och sociala förhållanden, en likvärdig utbildning. Att eleverna får vissa grundläggande kunskaper och färdigheter är ett väsentligt krav på skolan. Läroplanen innehåller en till allra största delen gemensam kurs som omfattar samma ämnen och sakområden i alla landets skolor. Därigenom garanteras eleverna en gemensam referensram. Grundskolans utbildning omfattar inte bara kunskaper och färdigheter utan även vad som kan kallas social träning och skolning i övrigt. I läroplanen är fastlagt att skolans värderingar skall präglas av de grundläggande värderingar om demokrati, tolerans, jämlikhet m. m. på vilka det svenska samhället bygger. Skolans arbetssätt är så utformat att det skall befrämja vår demokratis samhällssyn och människosyn.

Den i *punkt 1 a)* förskrivna skyldigheten att göra grundutbildning obligatorisk och kostnadsfritt tillgänglig för alla uppfylls i svensk lagstiftning. Enligt föreskrifter i 4 kap. skollagen skall varje kommun anordna grundskola av den omfattning som krävs för att ta emot i riket bosatta barn, som enligt skollagen har rätt att gå där.

Utbildningen i grundskolan skall syfta till att ge eleverna de kunskaper och färdigheter och den skolning i övrigt som de behöver för att delta i samhällslivet. Den skall kunna ligga till grund för fortsatt utbildning i gymnasieskolan.

Utbildningen i grundskolan är kostnadsfri för eleverna. Dessa skall utan

kostnad ha tillgång till böcker, skrivmateriel, verktyg och andra därmed jämförliga hjälpmedel som behövs för utbildningen.

Punkt 1 b) och c). Gymnasieskolan är en frivillig skolform för ungdomarna att utnyttja och frivillig för kommuner och landstingskommuner att anordna. Någon ovillkorlig rätt att tas in i gymnasieskolan föreligger inte. I regeringens proposition om gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar föreslås dock en lagstadgad rätt till gymnasial utbildning vid specialanpassad gymnasieskola för svårt rörelsehindrade elever. Psykiskt utvecklingsstörda och barndomspyskotiska ungdomar har rätt till yrkes-särskola efter grundsärskolan eller träningskolan.

Gymnasieskolan är i princip tillgänglig för alla ungdomar som är bosatta i riket och som genomgått utbildning i grundskolan eller motsvarande. De har då rätt att få utbildning i gymnasieskolan "i mån av plats". Gymnasieskolan har successivt utökats och är nu dimensionerad så att hela årskullen 16-åringar numerärt kan beredas plats inom gymnasieskolorganisationen i riket. Men alla kan inte komma in på den studieväg de önskar i första hand. Av betydelse i sammanhanget är kommunernas/landstingskommunernas möjligheter att anordna olika slag av utbildning och hänsyn till läget på den arbetsmarknad som väntar efter utbildningen. Betygen avgör vid intagning till mer attraktiva studievägar. Kommunerna har dock ett uppföljningsansvar för ungdomar under 18 år som inte kommit in i gymnasieskolan eller har fast anställning eller på annat sätt har stadigvarande sysselsättning.

Gymnasieskolan omfattar såväl allmän utbildning som yrkesutbildning. Där finns olika studievägar, som bygger på grundskolan eller i vissa fall på någon ytterligare utbildning. Utbildningen i gymnasieskolan skall ligga till grund för yrkesverksamhet eller för fortsatt utbildning. Utöver de många studievägarna hör till gymnasieskolan också gymnasial lärlingsutbildning.

Utbildningen i gymnasieskolan är så gott som helt kostnadsfri för eleverna. De skall utan kostnad ha tillgång till böcker, skrivmateriel, verktyg och andra därmed jämförliga hjälpmedel som behövs för utbildningen. Huvudmannen får dock besluta att eleverna skall hålla sig med vissa egna sådana hjälpmedel. I verksamheten får också förekomma enstaka inslag som kan föranleda en obetydlig kostnad för eleverna i något annat avseende.

Alla elever i gymnasieskolan har rätt till studiehjälp enligt bestämmelserna i studiestödslagen (1973:349). Studiehjälpen utgör ett led i samhällets strävanden att bereda alla, oberoende av social och ekonomisk bakgrund samt bostadsort, möjligheter att genomgå önskad utbildning på gymnasial nivå. Stödet syftar också till att kompensera barnfamiljerna för kostnaderna för barnets utbildning.

Studiehjälp består av studiebidrag samt vissa tillägg. Studiebidraget beviljas med för närvarande 560 kr. per månad. Alla elever som har minst sex kilometer till skolan har dessutom rätt till fria dagliga resor mellan skolan och hemmet. En elev som måste flytta från föräldrahemmet för att genomgå en utbildning har rätt till ett särskilt inackorderingstillägg för att täcka merkostnaderna. För att göra det möjligt även för elever från fa-

miljer med särskilt svag ekonomi att genomgå utbildning beviljas i sådana fall även extra tillägg till studiebidraget och studielån.

Punkt 1 d). Studierådgivning och yrkesvägledning är obligatorisk i grundskolan. Eleverna skall få praktisk arbetslivsorientering i minst sex och upp till tio veckor totalt under grundskoletiden. Individuell vägledning och yrkesorientering i samband med undervisningen i alla ämnen skall finnas. Även i gymnasieskolan finns studie- och yrkesvägledning.

Skolan har ett uttalat ansvar vad gäller regelbunden närvaro i skolan (*punkt 1 e*). För grundskolan gäller att särskilda stödsatser skall sättas in för elev som har behov av särskilt stöd.

För skolan innebär *punkt 2* att aga eller annan för barnet kränkande behandling inte får förekomma. För grundskolan gäller att om en elev begått mindre förseelser eller uppträtt olämpligt läraren på lämpligt sätt skall framhålla för eleven vikten av att denne ändrar sitt uppförande. Samråd med vårdnadshavaren skall ske, om det behövs. Vid upprepade förseelser eller fortsatt olämplighet skall rektor tillsammans med eleven samt elevens lärare och vårdnadshavare försöka utreda orsaken till beteendet. Om inte eleven ändrar sitt beteende skall rektor göra en anmälan till skolstyrelsen för överväganden om lämplig åtgärd.

Punkt 3. Sverige har ett omfattande internationellt samarbete i utbildningsfrågor, bl. a. OECD-projekt, Europarådsprojekt, nordiska projekt och UNESCO-projekt och övriga internationella projekt. Samarbetet rör sig på många olika nivåer från forskarnivå till skolnivå som ASPRO-projekten (Associated School Projects). Bland projekten ingår delaktighet i och stöd till FN:s läskunnighetsår med särskild inriktning mot utvecklingsländernas svårigheter.

Med grund i läroplanerna för grundskola och gymnasieskola har ett program för skolans internationalisering upprättats. Flera statliga myndigheter samverkar här med varandra som skolöverstyrelsen, styrelsen för internationell utveckling och statens invandrarverk. Samverkan sker också med olika frivilligorganisationer som får bidrag för att kunna vända sig direkt till skolorna. Man uppmuntrar också elevinitiativ som Elevorganisationens Operation Dagsverke. Ett stort antal skolor har direkta internationella kontakter och får ekonomiskt stöd för sitt internationaliseringsarbete.

Artikel 29 om bl. a. syftet med utbildningen har god täckning i såväl grundskolans som gymnasieskolans läroplaner.

Bestämmelserna i *punkt 1 a)* är väl tillgodosedda i läroplanen för grundskolan: "Skolans insatser skall planeras och krav ställas utifrån varje barns aktuella förutsättningar. Skolan har skyldighet att ta väl hand om alla elever och att stödja och uppmuntra envar att utveckla sin förmåga och sina intressen. Ett särskilt ansvar har skolan för elever med svårigheter och för barn och ungdomar som tillhör olika minoriteter. Skolan kan därför inte ge alla lika mycket hjälp. Den måste speciellt och i samverkan med andra stödja dem som av olika anledningar har särskilda svårigheter." (Läroplanen för grundskolan s. 14.)

Punkt b) – e). Momenten finns föreskrivna såväl i de övergripande må-

len för skolans undervisning och verksamhet som i särskilda kursplaner, främst i de samhälls- resp. naturorienterande ämnena.

b). För grundskolan är undervisning om barnens rätt och de mänskliga rättigheterna föreskrivna som obligatoriska kursmoment på samtliga stadier inom de samhällsorienterande ämnenas ram. Kursplanen har som en av utgångspunkterna den rekommendation om utbildning för internationell förståelse som antogs vid UNESCO:s artonde generalkonferens 1974.

I målen för de samhällsorienterande ämnena uttrycks detta på följande sätt: "Undervisningen skall syfta till att stärka respekten för människans grundläggande fri- och rättigheter. Den skall ge en beredskap för fredsträvanden och öka förståelsen för behovet av internationell solidaritet."

c) uttrycker läroplanens anda. Undervisningen för de samhällsorienterande ämnena skall "hjälpa eleverna att utveckla en personlig uppfattning samt förståelse och respekt för andra människors kulturer och värderingar. Den skall samtidigt hävda vår demokratis väsentliga värden och klart ta avstånd från allt som strider mot dessa".

d). Detta uttrycks i såväl läroplanens allmänna mål som i särskilt de samhällsorienterande ämnenas kursplaner. I de allmänna målen för skolans undervisning står att skolan skall verka för jämställdhet mellan kvinnor och män. Den skall vidare söka grundlägga solidaritet med eftersatta grupper i vårt land och aktivt verka för att invandrarna i vårt land innefattas i samhällsgemenskapen.

e). Skolans undervisning i särskilt de naturorienterande ämnena skall "visa hur kunskap om naturmiljön kan användas i samhällsarbetet, göra eleverna medvetna om människans ansvar för sin och kommande generationers livsmiljö och väcka deras respekt för allt levande" (Ur läroplanen för grundskolan.)

Gymnasieskolans läroplan håller för närvarande på att arbetas om. I de stycken som gäller artikel 29 kommer de att stå i överensstämmelse med grundskolans läroplan enligt ovan.

Punkt 2. Som jag tidigare redovisat har samhället det övergripande ansvaret för barnens och ungdomarnas skolgång och utbildning och för genomförandet av samhällets önskan att ha ett enhetligt utbildningssystem. Mot detta står i vissa fall enskilda människors önskan att ordna skolgången för sina barn på annat sätt än genom det offentliga skolväsendet.

I överensstämmelse med de principer om friheter för enskilda individer som är en av grundpelarna i det svenska samhället och de internationella förpliktelser som Sverige har åtagit sig genom att tillträda olika konventioner får skolplikt fullgöras i fristående skolor, om dessa uppfyller erforderliga minimikrav.

Enligt bestämmelser i skollagen får såväl vanlig som särskild skolplikt fullgöras i en fristående skola om skolan är godkänd för ändamålet. Godkännande skall meddelas om skolans utbildning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan förmedlar och skolan även i övrigt väsentligen svarar mot grundskolans allmänna mål.

Kraven i *artikel 30* beträffande rättigheter för barn som tillhör minoriteter

eller en urbefolkning tillgodoses i allt väsentligt genom den grundlagsskyddade yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, föreningsfrihet och religionsfrihet som tillkommer såväl svenska medborgare som utlänningar här i riket. I målsättningsstadgandet i 1 kap. 2 § regeringsformen anges att etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas. Vidare innehåller 2 kap. 15 § regeringsformen en bestämmelse om att lag eller annan föreskrift inte får innebära att någon medborgare missgynnas därför att han med hänsyn till ras, hudfärg eller etniskt ursprung tillhör en minoritet.

År 1975 fastlade riksdagen riktlinjerna för den svenska invandrar- och minoritetspolitiken. De övergripande målen för denna politik sammanfattades i orden jämlikhet, valfrihet och samverkan. Målen har senare ytterligare fastställts och utvecklats, se prop. 1985/86: 98. Invandrar- och minoritetspolitiken har således till syfte att alla skall komma i åtnjutande av de nämnda grundlagsskyddade rättigheterna och torde således stå i god överensstämmelse med artikelns inriktning.

En särskild uppföljning för skolans del av 1975 års beslut om de invandrarpolitiska målen gjordes genom hemspråksreformen, vilken trädde i kraft år 1977.

Genom hemspråksreformen blev kommunerna skyldiga att anordna hemspråksundervisning för elever i grundskolan och gymnasieskolan när vårdnadshavaren eller vårdnadshavarna har ett annat språk än svenska som modersmål och använder det språket i sitt dagliga umgänge med barnet.

Samiska, tornedalsfinska eller zigenska elever har rätt att få hemspråksundervisning i och på det egna språket, även om det inte är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet. Detsamma gäller elever som är adoptivbarn och som har ett annat modersmål än svenska.

Syftet med hemspråksundervisningen är att stödja elevens allmänna språkutveckling och därigenom främja utvecklingen mot en aktiv tvåspråkighet. Rätten till hemspråksundervisning grundas på den enskilde elevens behov av språkstöd.

Vad gäller inhemska minoriteter har riksdagen vid flera tillfällen slagit fast att det så länge samerna själva önskar det skall finnas två likvärdiga utbildningsmöjligheter för samerna, nämligen sameskolan och kommunal grundskola.

Det finns sex sameskolor i landet. Sameskolorna ger undervisning i årskurserna 1–6. Vid sameskolorna tillämpas grundskolans läroplan, varvid dock undervisningen i vissa ämnen skall beröra även frågor som är av betydelse för samernas kultur och levnadsförhållanden. Undervisning sker på svenska och samiska. Ämnet samiska förekommer i samtliga årskurser. Utbildningen vid sameskolorna är kostnadsfri för eleverna.

Samiska elever som inte väljer att gå i sameskola fullgör sin skolplikt i kommunala grundskolor. Dessa elever har rätt att få hemspråksundervisning som förutom ämnet samiska även omfattar samisk kultur.

Hemspråksträning förekommer även i förskolan. Med stöd av förordningen (1977:628) om statsbidrag till hemspråksträning i förskolan lämnas sådana bidrag under vissa förutsättningar till kommunerna för hemspråksträning i daghem, kommunalt familjedaghem eller deltidsgrupp. Bidrag

lämnas även för hemspråksträning i annan förskola, om den bedrivs av en kommunalanställd hemspråkstränare och om förskolan ingår i den plan för barnomsorgen som har antagits av kommunfullmäktige.

Bidraget uppgår för närvarande till 3 375 kr. per år för varje barn. Det kan nämnas att ca 60 % av alla invandrabarn på detta sätt får hemspråksträning redan före skolåldern.

Artikel 31 behandlar barns rätt till lek och fritid och till att få och ta del i bl. a. kulturaktiviteter. Artikelnen innebär knappast några problem för svensk del.

I de pedagogiska programmen för förskola och fritidshem (Allmänna råd från socialstyrelsen 1987: 3 och 1988: 7) betonas lekens betydelse för barns inläring och utveckling. Att ge barnen inspiration, god tid, utrymme och material för deras lekar ses som en av barnomsorgens viktigaste uppgift.

Lekterapi för barn på sjukhus är vidare ett område inom vilket man i Sverige bedrivit ett långvarigt pionjärbete. De allra flesta barnkliniker har numera särskilda lekterapeuter anställda med uppgift att tillhandahålla lekmaterial, delta i barnens vård, aktivera och stimulera de sjuka barnens lekar och skapa en barnvänlig miljö på sjukhuset.

Barns lek som ett område för forskning och utvecklingsarbete har allt mer kommit att uppmärksammas. Forskningsprojekt pågår t. ex. om barn och leksaker, pojkar och flickors lekbeteenden och blinda barns lekutveckling.

Barnmiljörådet har till uppgift att verka för förbättringar i barns miljö, med särskild tonvikt på lekmiljön, och för en ökad säkerhet för barn och ungdomar.

Från skolans område kan jag nämna föreskrifterna om utbildningens organisation, vilka syftar till att värna om rätten till vila och fritid. Bestämmelserna finns i huvudsak i 2 kap. skollagen och 4 kap. grundskoleförordningen.

Läsåret skall således delas upp på en hösttermin och en vårtermin. Läsåret skall ha minst 178 skoldagar. Den tid som inte ingår i ett läsår utgör ferietid.

Läsåret skall börja i augusti och sluta senast i juni. Skoldagen får omfatta högst 5 timmar och 20 minuter för elever i årskurserna 1 och 2 samt högst 8 timmar för elever i årskurserna 3–9. Lördagar och söndagar är skolfria. Under läsåret skall eleverna få minst 12 lovdagar.

Även i fråga om gymnasieskolan finns regler om läsårets längd, antalet lektioner per vecka o. d. som syftar till att värna om rätten till vila och fritid.

De krav som uttrycks i artikeln om barns deltagande i kulturlivet är inte reglerade i särskilda lagar i Sverige. Riksdag och regering har emellertid i olika sammanhang betonat vikten av att barn ges möjlighet att delta i kulturlivet.

Sedan 1984 har ett omfattande utvecklingsarbete inom barnomsorgens olika verksamhetsformer bedrivits med stöd av särskilda medel. En stor andel av projekten har syftat till att utveckla det pedagogiska innehållet i förskola och fritidshem – barnkultur, drama, musik, sång, språk, dans och skapande verksamheter. Projekten har dokumenterats i rapporter,

utställningar, festivaler, video och presenterats vid barnomsorgsmässor och konferenser. Flera barnkulturcentra har startats på olika platser i landet under projekttiden, liksom musikverkstäder och bild- och formverkstäder som vänder sig till barn och personal inom barnomsorgen.

Ett framgångsrikt sätt att främja barn- och ungdomskulturen är också att arbeta genom skolan. Skolan har i dag långvariga erfarenheter av att ta emot teaterföreställningar och konserter, att samarbeta med konstnärer och att utnyttja folkbibliotek och museer. Sedan år 1985 pågår ett utvecklingsarbete med kultur i skolan med stöd av särskilda stimulansmedel. Den kommunala musikskolan har vidare betytt mycket för många barns musikaliska fostran och givit upphov till många musikgrupper.

När det gäller kulturinstitutionernas verksamhet är det en naturlig uppgift för dessa att tillgodose barns behov av och tillgång till teater, dans, musik, film, litteratur, konst m. m. I 1990 års budgetproposition (prop. 1989/90:100 bil. 10 s. 86) föreslås bl. a. ökade bidrag till tre teatrar för fortsatt konstnärlig utveckling av barn- och ungdomsteatern till gagn för hela landet.

I samma proposition (s. 83–88) anmäler regeringen att ett samlat program för barn- och ungdomskultur skall utarbetas. Programmet skall redovisa och informera om nuvarande och planerade insatser och bidragsformer på barn- och ungdomskulturens område.

Barnmiljörådet har i sitt remissyttrande framhållit barnens rätt till spontan och kreativ lek och att det är viktigt att det finns möjligheter till lek i närheten av barnens bostäder. Det finns enligt rådet ett gott stöd för sådana åtgärder i plan- och bygglagen (1987:10, PBL), men att tillämpningen trots detta i flera sammanhang visat sig vara till barnens nackdel.

Ett av den fysiska planeringens syften är att väga samman olika och ibland konkurrerande intressen till en fungerande helhet. Barnens behov och önskemål kan ses som ett sådant intresse. Det bör dock betonas att barnens speciella behov också många gånger sammanfaller med andra intressen. Jag tänker då särskilt på grupper som gamla och handikappade.

Enligt min uppfattning är barnens behov av lek väl tillgodosett i PBL. Inom eller i anslutning till områden med sammanhängande bebyggelse skall det finnas lämpliga platser för lek, motion och annan utevistelse (2 kap. 4 § PBL). Bestämmelserna om friytor för lek och utevistelse skall ses som ett uttryck för att det skall finnas möjligheter för dem som bor och verkar i eller i anslutning till bebyggelseområdet att få tillgång till sådana fritidsanläggningar och grönytor m. m. som människor i allmänhet anser nödvändiga för ett fullvärdigt samhällsliv. I 3 kap. 15 § föreskrivs att på tomter som tas i anspråk för bebyggelse, skall det finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för utevistelse och lek på tomten eller på utrymmen i närheten av denna. Om det inte finns tillräckligt utrymme för att anordna både parkering och friyta, skall i första hand friyta anordnas.

Mot denna bakgrund delar jag barnmiljörådets uppfattning att PBL ger ett tillräckligt stöd för att den fysiska planeringen skall kunna medverka till att skapa goda miljöer för barnen. Det torde samtidigt finnas visst fog för rådets uppfattning att åtgärder för barnen ibland får stå tillbaka för satsningar på andra områden. Jag vill dock understryka att det ankommer

på kommunerna att vid avvägningar mellan olika intressen se till att barnens behov tillgodoses. Det finns i det sammanhanget skäl att betona vikten av att barnens krav på miljön lyfts fram i all samhällsplanering.

Artikel 32, punkt 1 handlar om barns rätt till skydd mot ekonomiskt utnyttjande och mot vissa typer av arbete.

Flerparten ungdomar i Sverige går i skolan. Närmare 95 % av alla som går i grundskolan fortsätter vidare i någon form av gymnasieskola. När minderåriga förekommer i arbetslivet rör det sig därför framför allt om praktik eller feriarbete. Även för sådant arbete är det naturligtvis viktigt att det finns regler så att barn och ungdom inte utför arbete på ett sådant sätt att det kan ha negativa följder för dem.

Genom lagstiftning och andra åtgärder fullföljer Sverige en sådan politik som beskrivs i punkt 1.

Enligt 9 kap. 1 § föräldrabalken får den som är under 18 år inte själv ingå avtal. Undantagsvis får det dock förekomma med stöd av lag.

I 6 kap. 12 § föräldrabalken stadgas att barn får ingå avtal om anställning eller annat arbete, men endast om vårdnadshavaren samtycker till avtalet. Barnet får själv säga upp avtalet och, om barnet fyllt 16 år, utan nytt samtycke avtala om annat arbete av liknande art. Barnet eller vårdnadshavaren får säga upp avtalet med omedelbar verkan, om det behövs med hänsyn till barnets hälsa, utveckling eller skolgång. Har vårdnadshavaren sagt upp avtalet av detta skäl får barnet inte därefter träffa ett nytt avtal utan vårdnadshavarens samtycke.

Barn har ju vanligen mer än en vårdnadshavare. Av 6 kap. 13 § föräldrabalken framgår att båda skall samtycka.

Därutöver finns det regler för när och hur barn får bedriva egen form av näringsverksamhet. Enligt 15 kap. 13 § föräldrabalken får förmyndaren inte låta den minderåriga driva näring med mindre denne fyllt 16 år.

Regler om skydd för minderåriga i arbetslivet finns framför allt i 5 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160). Även sjömanslagen (1973:282), fartygssäkerhetslagen (1988:49), sjöarbetstidslagen (1970:105), lagen (1970:943) om arbetstid m. m. i husligt arbete samt strålskyddslagen (1988:220) innehåller regler till skydd för minderåriga. Lagreglerna kompletteras av förordningar från regeringen samt föreskrifter från berörda myndigheter. Här kan särskilt nämnas arbetarskyddsstyrelsens (ASS) kungörelse (AFS 1987:11) med föreskrifter om anlitande av minderåriga i arbetslivet.

I den av riksdagen nyligen antagna propositionen (1989/90:60, AU 16, rskr. 115) om minimiålder för tillträde till arbete har regeringen föreslagit att Sverige skall ratificera ILO:s konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete. I propositionen förklarar föredraganden bl. a. att Sverige helhjärtat ställer sig bakom ILO:s strävanden att bekämpa barnarbete i världen. Den svenska arbetsmiljölagstiftningen står till sin allmänna inriktning och uppläggning i god överensstämmelse med konventionen. Endast några mindre ändringar har därför behövt göras inför en svensk ratifikation. Chefen för arbetsmarknadsdepartementet har underrättat mig om att hon vid dagens regeringssammanträde ämnar föreslå att regeringen beslutar ratificera konventionen.

Punkt 2 a). Enligt 5 kap. 2 § arbetsmiljölagen är huvudregeln den att en

minderårig inte får anlitas till arbete före det kalenderår under vilket han eller hon fyller 16 år och inte heller innan han eller hon har avslutat sin obligatoriska skolutbildning. En minderårig får dock dessförinnan anlitas till lätt arbete som inte kan inverka menligt på hans eller hennes hälsa, utveckling eller skolgång.

Minderårigbestämmelserna i arbetsmiljölagen gäller i princip bara i anställningsförhållanden. Genom riksdagens ovan nämnda beslut har reglerna utvidgats till att fr. o. m. den 1 december 1990 även gälla minderåriga som anlitas till arbete utan att vara arbetstagare. Samtidigt har arbetsmiljölagen kompletterats med en bestämmelse som innebär en lägsta gräns vid 13 år för utförande av lätt arbete.

Arbetsmiljölagen är inte tillämplig på fartygsarbete och inte heller på arbete som utförs i arbetsgivarens hushåll.

För arbete som utförs ombord på fartyg finns särskilda regler i sjömanslagen och fartygssäkerhetslagen.

45 § sjömanslagen har samma innebörd som 5 kap. 2 § arbetsmiljölagen så till vida att en minderårig inte får anlitas till arbete före det kalenderår under vilket han eller hon fyller 16 år och inte heller innan han eller hon har avslutat sin obligatoriska skolutbildning. Denna bestämmelse tar endast sikte på anställningsförhållanden.

Samma minimiåldersregler som i arbetsmiljölagen kommer genom riksdagens antagande av den tidigare nämnda propositionen att bli tillämpliga på sådant arbete i yrkesmässig verksamhet till sjöss som utförs av minderåriga utan att det föreligger ett anställningsförhållande. Samtidigt införs en lägsta åldersgräns vid 13 år för utförande av sådant arbete.

Arbetsmiljölagen, sjömanslagen och fartygssäkerhetslagen innehåller särskilda minimiåldersregler för tillträde till farligt arbete.

Enligt 5 kap. 3 § första stycket arbetsmiljölagen skall arbetsgivare se till att den som är under 18 år inte anlitas till arbete på sätt som medför risk för olycksfall, överansträngning eller annan skadlig inverkan på den minderåriges hälsa eller utveckling. Denna bestämmelse gäller även elever, vårdtagare m. fl. Fr. o. m. den 1 december 1990 gäller bestämmelsen alla underåriga som deltar i arbete.

Enligt 45 § andra stycket sjömanslagen får den som är under 18 år användas i fartygsarbete som eldare endast om sjöfartsverket medger det. Med avseende på annat arbete ombord på fartyg gäller 7 kap. 3 § fartygssäkerhetslagen. Den bestämmelsen motsvarar nästan ordagrant 5 kap. 3 § första stycket arbetsmiljölagen.

Som arbetarskyddsstyrelsen påpekat i sitt remissvar finns det inte några regler om minimiålder för hushållsarbete. I samband med ratifikation av ILO:s konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete är det möjligt att undanta vissa kategorier av anställning eller arbete, för vilka speciella eller betydande tillämpningssvårigheter skulle uppstå, från tillämpningen av konventionen. Såvitt gäller arbete i arbetsgivarens hushåll har det ansetts lämpligt för Sverige att utnyttja denna möjlighet till förbehåll (prop. 1989/90: 60 s.15).

Hushållsarbete, som utförs av anställda, förekommer numera endast i begränsad utsträckning i Sverige. Några minimiåldersregler torde inte

behövas för att skydda barn från att utnyttjas på ett skadligt sätt i samband med sådant arbete. Lagen om arbetstid m. m. i husligt arbete innehåller särskilda regler för minderåriga. Deras arbetstid får inte vara lika lång som vuxna arbetstagares arbetstid (10 §). Vidare skall arbetsgivaren se till att minderåriga inte anlitas till farligt arbete (8 §).

Punkt 2 b). Med stöd av 5 kap. 2 och 5 §§ arbetsmiljölagen och 18 § arbetsmiljöförordningen (1977:1166) meddelar arbetarskyddsstyrelsen föreskrifter om arbetstidens längd och förläggning för minderåriga. Detaljerade arbetstidsbestämmelser för minderåriga i olika ålderskategorier finns i arbetarskyddsstyrelsens kungörelse (AFS 1987:11) med föreskrifter om anlitande av minderåriga i arbetslivet.

Bestämmelser om arbetstiden till sjöss finns i sjöarbetstidslagen (1970:105). De innehåller differentierade regler som beaktar de speciella förhållandena vid tjänstgöring i olika befattningar ombord på fartyg. I 12 § andra stycket föreskrivs att sjömän under 16 år varje dygn under tiden mellan kl. 20.00 och kl. 8.00 skall beredas tillfälle att vila under en sammanhängande tid av minst nio timmar.

Några särskilda bestämmelser angående arbetsvillkor i övrigt – såsom minimilön och liknande – finns inte i svensk lagstiftning. Det har ansetts tillräckligt med regler om minimiålder samt föreskrifter om arbetstidens längd och förläggning.

Punkt 2 c). Tillsyn över efterlevnaden av arbetsmiljölagen och med stöd av lagen meddelade föreskrifter utövas av arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen.

Den som bryter mot minimiåldersregeln i 5 kap. 2 § första stycket arbetsmiljölagen kan enligt 8 kap. 2 § dömas till böter. Detsamma gäller den som bryter mot föreskrifter som arbetarskyddsstyrelsen meddelat med stöd av 5 kap. 3–5 §§.

Yrkesinspektionen har enligt 7 kap. 7 § arbetsmiljölagen möjlighet att ingripa med föreläggande eller förbud mot en arbetsgivare som anlitar en minderårig till arbete på ett sätt som strider mot lagen. Enligt 8 kap. 1 § kan den som bryter mot ett sådant föreläggande eller förbud dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Om en arbetstagare anlitas till fartygsarbete i strid mot 45 § sjömanslagen kan såväl befälhavaren som den minderåriges vårdnadshavare dömas till böter. Sjömanslagen gäller bara när det föreligger ett anställningsavtal. För andra personer som anlitas till fartygsarbete gäller fr. o. m. den 1 december 1990 minimiåldersregler i fartygssäkerhetslagen. Enligt ansvarsbestämmelserna skall en befälhavare som bryter mot reglerna dömas till böter.

Sjöfartsverket kan enligt 11 kap. 5 § fartygssäkerhetslagen ingripa med föreläggande i fall då en minderårig anlitas till fartygsarbete i strid mot 7 kap. 3 § samma lag. Den som bryter mot ett sådant föreläggande kan enligt 12 kap. 1 § 3 dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

För överträdelse av 12 § andra stycket sjöarbetstidslagen kan bl. a. befälhavaren dömas till böter.

Innehållet i artikel 32 torde sålunda enligt min bedömning inte vålla problem för svensk del.

Artikel 33 behandlar bl. a. barns rätt att skyddas mot narkotika. Enligt narkotikastrafflagen (1968:64) är olika former av olovlig befattning med narkotika straffbelagd. Det gäller bl. a. överlåtelse av narkotika men även utbudande av narkotika till försäljning och förmedling av kontakter mellan köpare och säljare.

I 11 § socialtjänstlagen finns särskilda bestämmelser om åtgärder mot missbruk. Socialnämnden åläggs i paragrafen en skyldighet att arbeta för att förebygga och motverka missbruk av beroendeframkallande medel. Därvid bör insatser för barn och ungdomar ägnas särskild uppmärksamhet. Socialnämnden skall vidare genom information till myndigheter, grupper och enskilda och genom uppsökande verksamhet sprida kunskap om skadeverkningar av missbruk och om de hjälpmöjligheter som finns. Socialnämnden skall aktivt sörja för att den enskilde missbrukaren får den hjälp och vård som han behöver för att komma ifrån missbruket.

Sverige har biträtt två FN-konventioner beträffande narkotika, dels 1961 års allmänna narkotikakonvention (den s.k. Single Convention), med ändringsprotokoll år 1972, dels 1971 års konvention om psykotropa substanser. I listor som har fogats till konventionerna och som fortlöpande revideras finns upptagna de ämnen som är föremål för internationell kontroll. I särskild förordning (1983:366) anger regeringen vilka ytterligare substanser som skall anses som narkotika enligt den svenska narkotikastrafflagen. Socialstyrelsen skall upprätta och kungöra förteckningar över narkotika.

Sverige har också signerat 1988 års konvention mot illegal narkotikahandtering. Inom regeringskansliet pågår nu översyn av lagstiftningen för att Sverige skall kunna ratificera denna konvention.

Även om narkotikamissbruket bland unga synes ha gått ned, tyder, som jag berört i avsnitt 3.2, vissa rapporter på att denna positiva utveckling kan vara på väg att vändas i sin motsats. Riskerna synes också stora för ett ökat missbruk av kokain och andra nya preparat. Till detta kommer att den internationella narkotikasituationen är allvarlig. Tillgången på narkotika har aldrig varit större än idag och i många länder ökar missbruket. Den internationella narkotikahandeln utsätter också Sverige för ett växande tryck.

Under åren 1989 och 1990 genomförs en särskild satsning på drogförebyggande aktiviteter av organisationer och vissa myndigheter. Aktionen mot droger leds av en särskild arbetsgrupp, som tillsatts av regeringen, den s.k. ATHENA-gruppen.

Regeringen har under hösten 1989 tagit initiativet till en offensiv för att stärka den nationella kampen mot narkotikan. En aktionsgrupp mot narkotika har inrättats bestående av cheferna för berörda myndigheter, företrädare för kommun- och landstingsförbunden och ordföranden för den s.k. ATHENA-gruppen. I aktionsgruppen mot narkotika ingår också ordförandena i statens ungdomsråd och i regeringens samordningsorgan för narkotikafrågor.

Gruppen skall ta initiativ för att stärka det arbete mot narkotika som bedrivs av statliga myndigheter, kommuner, landsting och olika organisationer. Högsta prioritet skall ges åt preventiva åtgärder inom olika områ-

den. Insatser mot kokain och andra nya preparat liksom insatser mot narkotikahandlingen på gatunivå skall uppmärksammas särskilt. Gruppen skall också analysera hur samhällets samlade resurser används i kampen mot narkotika.

Inom den s. k. Pompidougruppen, som är en arbetsgrupp för narkotikafrågor inom Europarådet, genomförs ett europeiskt samarbetsprogram. Sverige arbetar vidare för ett ökat engagemang i narkotikafrågorna inom FN. Vid ett särskilt möte med FN:s generalförsamling i februari i år antogs, efter svenskt initiativ, ett globalt handlingsprogram mot narkotika. Programmet innebär bl. a. att FN skall utöka sina insatser för att i större utsträckning stödja länderna i deras ansträngningar att utveckla effektiva åtgärder mot narkotikaproduktion, narkotikahandel och narkotikamissbruk.

Av vad jag nu sagt torde framgå att artikeln inte innebär något hinder för godkännande.

Beträffande *artikel 34* som vänder sig mot sexuellt utnyttjande av barn, kan till en början beträffande *punkterna a) och b)* anmärkas att bestämmelserna om sexualbrott i 6 kap. brottsbalken innehåller flera stadganden som, oberoende av offrets ålder, föreskriver straff för den som genom tvång eller andra liknande otillbörliga förfaranden förmår någon till samlag eller annat sexuellt umgänge. Det gäller bestämmelserna om våldtäkt, sexuellt tvång och sexuellt utnyttjande.

Därutöver finns, som tidigare har påpekats, särskilda bestämmelser till skydd för barn och ungdomar. Oavsett om tvång förekommit eller inte, gäller enligt 6 kap. 7 § ett ovillkorligt förbud mot sexuellt umgänge med barn under 15 år. Som berörts tidigare gäller en högre åldersgräns, 18 år, i vårdnadssituationer och liknande. När det gäller barn under 15 år är också bestämmelsen i 6 kap. 7 § av betydelse. Enligt denna straffbeläggs såsom sexuellt ofredande att sexuellt beröra barn under 15 år eller förmå barnet att företa eller medverka i någon handling av sexuell innebörd.

Prostitution som sådan är inte kriminaliserad. Däremot kan den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar annans verksamhet som prostituerad straffas för koppleri enligt 6 kap. 8 § brottsbalken.

Den som mot ersättning skaffar sig sexuellt umgänge gör sig normalt inte skyldig till något brott. Är motparten under 18 år gäller dock särskilda regler. Enligt 6 kap. 10 § brottsbalken straffas för förförelse av ungdom den som genom att ge eller genom att utlova ersättning skaffar eller försöker skaffa sig sexuellt umgänge med någon som är under 18 år.

Punkt c). Enligt allmänna ordningsstadgan är offentliga pornografiska föreställningar förbjudna. Den som bryter mot förbudet kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader (10 och 29 §§).

I fråga om barn under femton år gäller den tidigare nämnda bestämmelsen om sexuellt ofredande i 6 kap. 7 § brottsbalken. Denna bestämmelse omfattar även förfaranden som innebär att barnet förmås till sexuell posering eller används som modell i pornografiska bilder.

Pornografi där barn är avbildade omfattas av 16 kap. 10 a § brottsbalken. Enligt denna bestämmelse döms den som skildrar barn i pornografiska bilder med uppsåt att bilderna sprids eller som sprider sådana bilder

för barnpornografibrott. I bestämmelsen uppställs inte någon bestämd åldersgräns när det gäller att bestämma vad som avses med barn. Med barn avses enligt förarbetena en person vars könsmognadsprocess ännu inte är avslutad. Motsvarande bestämmelse finns i tryckfrihetsförordningen.

Frågan om samhällets åtgärder mot prostitution och ungdomars inblandning i pornografisk verksamhet har nyligen varit föremål för riksdagsbehandling. I sitt av riksdagen godkända betänkande anför justitieukskottet bl. a. att prostitutionen i första hand skall motarbetas med sociala insatser. Enligt utskottets mening var det också främst en uppgift för socialtjänsten att med förebyggande åtgärder få unga människor att hålla sig borta från miljöer med anknytning till pornografisk verksamhet (1989/90:JuU 6).

Enligt min mening kan det inte råda någon tvekan om att Sverige uppfyller konventionens krav enligt artikel 34 punkterna a) och b).

I fråga om punkt c) har bl. a. Rädna Barnen under remissbehandlingen anfört att bestämmelserna om barnpornografibrott i 16 kap. 10 a § brottsbalken bör ändras med hänsyn till den 18-årsgräns som gäller enligt konventionen.

Anledningen till att man i den svenska lagstiftningen inte har någon bestämd åldersgräns är att en sådan i vissa fall skulle göra det nödvändigt att fastställa barnets identitet och att man velat undvika den ytterligare integritetskränkning som en sådan identifiering skulle innebära. Skillnaden mellan konventionens artonårsregel och definitionen av barn i 16 kap. 10 a § brottsbalken bör inte överdrivas. Skillnaden är huvudsakligen av formellt slag och i praktiken torde samma åldersgrupper avses.

Det måste vidare observeras att konventionen inte uppställer något direkt krav på straffrättslig lagstiftning. I första hand bör företceelser som avses i artikel 34 b) och c) motarbetas genom insatser på det sociala planet. Jag vill därvid åter hänvisa till vad riksdagen nyligen anfört om vikten av sådana åtgärder (se 1989/90:JuU6).

Konventionens krav på skydd mot sexuellt utnyttjande måste enligt min mening också anses tillgodosett genom föreskrifterna i socialtjänstlagen om samhällets skyldighet att verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden. Samhället har också en skyldighet att ingripa med vård enligt LVU i vissa fall när ett barn utnyttjas sexuellt av föräldrarna eller utnyttjas i pornografiskt syfte. Ett sådant ingripande skall under vissa förutsättningar också kunna ske om den unge prostituerar sig. I nya LVU klargörs vidare att barn och ungdomar som uppträder på en sexklubb kan komma i fråga för ingripande enligt lagen.

Anlitande av minderåriga för pornografiska föreställningar får vidare anses strida mot arbetsmiljölagen. Detsamma torde gälla om minderåriga utnyttjas som fotomodeller för pornografiskt material. Enligt 5 kap. 3 § arbetsmiljölagen får en minderårig inte anlitas till eller utföra arbete som medför risk för skadlig inverkan på den minderåriges hälsa eller utveckling.

Yrkesinspektionen har enligt 7 kap. 7 § arbetsmiljölagen möjlighet att ingripa med föreläggande eller förbud i fall då en minderårig har arbetsuppgifter av sådant slag som avses i 5 kap. 3 § i lagen. Enligt 8 kap. 1 §

lagen kan den som bryter mot ett sådant föreläggande eller förbud dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Min slutsats av det anförda är att en svensk anslutning till konventionen inte torde kräva lagändringar i frågor som berörs i punkt c). Samtidigt vill jag tillägga att detta inte utesluter att det kan finnas behov av en översyn av de nuvarande reglerna. Förnyade överväganden gällande de straffrättsliga reglernas utformning bör emellertid enligt min mening göras utifrån mera allmänna utgångspunkter än dem som följer av konventionen som sådan.

SACO har i sitt remissyttrande pekat på att det krävs insatser på olika nivåer när det gäller åtgärder mot sexuellt utnyttjande av barn. Enligt förbundet är det nödvändigt både med insatser som stöder föräldrarna och barnen och med insatser som påverkar strukturella förhållanden. Jag delar helt denna ståndpunkt och vill i detta sammanhang hänvisa till vad jag anført i anslutning till artikel 19.

Artikel 35 förpliktar staterna att vidta åtgärder för att förhindra bortförande och försäljning av eller handel med barn. Även om det i svensk rätt inte finns någon bestämmelse som direkt motsvarar vad som sägs i artikeln finns ett antal bestämmelser som riktar sig mot de olika företeelser som nämns i artikeln. Artikeln innebär därför inte några problem ur ratifikationssynpunkt.

Som exempel på svenska bestämmelser inom det aktuella området kan jag nämna 7 kap. 4 § brottsbalken om egenmäktighet med barn och 4 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken om människorov och olaga frihetsberövande. Även förbudet i 4 kap. 6 § föräldrabalken mot ersättning vid adoption får ses i detta sammanhang.

I anslutning till artikel 11 har jag vidare redogjort för de svenska internationella åtagandena när det gäller olovligt bortförande av barn. De båda konventionerna på området som Sverige har anslutit sig till, Europarådskonventionen den 20 maj 1980 och Haagkonventionen den 25 oktober 1989, har till syfte att i första hand komma till rätta med de problem som uppkommer när en förälder som inte har vårdnaden om ett barn olovligen för ut barnet ur ett land och på så sätt skiljer barnet från dess vårdnadshavare. Båda konventionerna har emellertid ett vidare tillämpningsområde. Konventionerna har införlivats med svensk rätt genom lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m. m. och om överflyttning av barn.

De grundläggande principerna i den svenska socialtjänstlagstiftningen överensstämmer också med artikelns bestämmelser.

Av vad jag redan anført om svenska regler och insatser för förhindrande av utnyttjande av barn framgår att det i *artikel 36* allmänna förbudet mot alla former av utnyttjande av barn inte torde medföra några problem för Sverige. Jag nöjer mig därför med att hänvisa till socialtjänstlagens allmänna föreskrifter om omsorger om barn och ungdomar och till bestämmelserna i LVU, som utgår från socialtjänstens ansvar för att skydda barn och ungdomar även i situationer när frivilliga åtgärder inte är möjliga.

Artikel 37 behandlar bl. a. frihetsberövande av barn. Bestämmelsen i *punkt a)*, som innebär förbud mot bl. a. tortyr, dödsstraff och viss form av

livstids fängelse kan inte innebära några svårigheter från svensk synpunkt. Handlingar som innebär tortyr och liknande faller i allt väsentligt under begreppet misshandel i brottsbalken. Enligt 2 kap. 4 § regeringsformen får dödsstraff inte förekomma i Sverige. Av 29 kap. 7 § brottsbalken följer att ingen får dömas till fängelse på livstid för brott som han begått innan han fyllt 21 år.

När det gäller *punkt b)* präglas den svenska lagstiftningen av en allmänt restriktiv hållning vid användande av frihetsberövande påföljder mot unga människor. Enligt 30 kap. 5 § brottsbalken gäller sålunda, som jag tidigare nämnt, att för brott som någon begått före 18 års ålder får dömas till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Det är alltså endast i speciella undantagssituationer som en person som är under 18 år döms till fängelse. I fråga om unga finns också en särskild straffnedsättningsregel i 29 kap. 7 § brottsbalken. Enligt denna bestämmelse får för brott som någon begått innan han fyllt 21 år dömas till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.

Vad som gäller enligt LVU och LSPV överensstämmer också väl med artikelns bestämmelse.

Statens ungdomsråd har i sitt remissyttrande påpekat att det finns krafter som strävar i en riktning som avviker från principen att LVU skall utnyttjas som en sista utväg och under kortast möjliga tid. Enligt min mening är det självklart att LVU endast skall utnyttjas när andra möjligheter att ta hand om den unge uttömts. Att vård enligt LVU skall fortgå endast så länge som den behövs och att denna fråga fortlöpande skall prövas framgår av vad jag sagt i anslutning till artikel 25.

När det gäller frihetsberövande av barn och unga med stöd av utlänningslagstiftningen accepterar Svenska röda korset att det i vissa speciella fall finns ett behov av att ta barn i förvar men anser att barnet aldrig någonsin får separeras från sina föräldrar. Sveriges Kristna Ungdomsråd har tagit fasta på vad som sägs i artikeln om att omhändertagande får användas endast som sista utväg och har menat att detta måste bli än tydligare i flyktingärenden. DO, Rädde Barnen och Svenska flyktingrådet anser att barn inte skall kunna tas i förvar över huvud taget.

Bestämmelserna om förvar av barn finns i den alltjämt gällande 50 § i 1980 års utlänningslag (1980:376).

I propositionen 1988/89:86 (s. 99) med förslag till ny utlänningslag uttalade invandrarministern att det är nödvändigt att även barn kan tas i förvar i vissa fall. Om förvarstagande av barn omöjliggjordes helt skulle detta få till resultat att avlägsnandebeslut rörande barnfamiljer i vissa fall inte skulle kunna verkställas. Detta kan inte vara en rimlig ordning.

I de vilande delarna av 1989 års utlänningslag finns förslag till ytterligare begränsningar av möjligheterna att ta barn i förvar (6 kap. 3 § andra stycket lagförslaget). Syftet är att förvarstagande av barn skall äga rum i ytterst få fall. Det finns en uttrycklig regel i lagförslaget om att barn under 16 år inte får tas i förvar om det är tillräckligt att de ställs under uppsikt, vilket innebär att de får lämna ifrån sig sina pass och regelbundet anmäla sig hos polisen.

Om förhållandena är sådana att det trots allt anses nödvändigt att ta ett

barn i förvar är det naturligtvis mycket viktigt att det sker på ett sådant sätt att barnet inte tar skada. Barnet bör få vistas under så normala förhållanden som möjligt. I propositionen 1988/89:86 (s. 99) framhåller invandrarministern att detta är angeläget. Hon poängterar framför allt förvarslokalernas utformning och betydelsen av att där finns personal med kunskap om barn och barns utveckling. Barnets rätt att vistas tillsammans med båda sina föräldrar stärks enligt förslaget genom att barnet får skiljas från sin vårdnadshavare eller, om det är flera, en av dem endast om det finns synnerliga skäl (6 kap. 3 § tredje stycket).

Genom successiva förändringar av reglerna om hur förvar av barn skall genomföras har kraven kommit att ställas allt högre. Den 1 februari 1982 infördes en bestämmelse om att utlänning under 16 år inte utan synnerliga skäl fick tas in i kriminalvårdsanstalt, allmänt häkte eller polisarrest. Den 1 juni 1987 infördes förbud mot att ta barn under 16 år i förvar i kriminalvårdsanstalt eller allmänt häkte. Enligt DO får barn tas in förvar i polisarrest. Så är inte fallet. Sedan den 1 juli 1989 finns det i 5 kap. 12 § utlänningsförrordningen (1989:547) ett absolut förbud mot detta. Förvarstagande skall ske i särskilt iordningställda lokaler, t. ex. lägenheter i anslutning till en utredningssluss.

Jag vill framhålla att något förbud mot att ta barn i förvar inte finns i konventionen. De ändamålssynpunkter som tidigare framförts till stöd för en förvarsbestämmelse med ett begränsat tillämpningsområde gör sig alltså jämt gällande. Enligt min mening finns det inte något moment i den svenska tillämpningen som strider mot konventionens bestämmelser.

I *punkt c)* föreskrivs bl. a. att ett frihetsberövat barn skall hållas åtskilt från vuxna, om det inte anses vara till barnets bästa att så inte sker. Barnet skall också ha rätt att utom i särskilda undantagsfall hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök.

Som redan påpekats är det endast i rena undantagsfall som personer under 18 år döms till fängelse. I fråga om unga intagna gäller enligt 8 § lagen om kriminalvård i anstalt (1974:203, KvaL) att vid anstaltsplaceringen den som är under 21 år normalt skall placeras så att han hålls åtskild från intagna som kan inverka menligt på hans anpassning i samhället.

De svenska reglerna för verkställighet av frihetsstraff innebär således inte något ovillkorligt förbud mot att personer under 18 år förvaras i anstalt tillsammans med vuxna. Ett sådant undantagslöst förbud skulle också i vissa fall kunna strida mot den unges eget intresse. Regeln i 8 § KvaL ger vissa garantier mot att de som trots allt döms till frihetsberövande påföljd utsätts för skadlig påverkan av vuxna intagna.

Bl. a. riksåklagaren och Svea hovrätt har under remissbehandlingen framfört uppfattningen att den svenska lagstiftningen inte uppfyller konventionens krav på denna punkt. Enligt min mening är innebörden av konventionsregeln inte alldeles klar. Även om den svenska lagstiftningen är utformad för att ge den unge skydd mot skadlig påverkan från äldre intagna, har jag emellertid förståelse för att tveksamhet kan föreligga.

Ett liknande, men mer långtgående, krav på att ungdomsbrottslingar skall hållas avskilda från vuxna intagna finns i artikel 10 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Vid ratificeringen av denna

konvention reserverade sig Sverige på den punkten. Motsvarande skäl som anfördes då (prop. 1971/72:125 s. 33) talar enligt min mening för att Sverige även nu bör göra ett förbehåll. Ytterligare ett skäl för detta är att det även i samband med frihetsberövanden enligt LSPV kan förekomma att personer under och personer över 18 år vårdas på samma inrättning och enhet. För vård enligt LVU, som kan avse ungdomar upp till 21 år, gäller f. ö. inte några särregler för olika ålderskategorier med avseende på vistelsen under vårdtiden.

En reservation såvitt avser åtskiljande av barn och vuxna torde vara möjlig. Enligt artikel 51 punkt 2 är visserligen reservationer som strider mot konventionens ändamål och syfte inte tillåtna. En reservation beträffande artikel 37 punkt c), i nu nämnt hänseende bör dock inte kunna anses vara stridande mot konventionens ändamål och syfte.

Enligt KvaL gäller att granskning och kvarhållande av brev och andra försändelser till eller från en intagen får ske endast om det är påkallat av säkerhetsskäl. Syftet med åtgärden skall vara att förebygga att den intagne under anstaltsvistelsen planerar och leder brottslig verksamhet eller sätter säkerheten vid anstalten i fara eller för att förhindra att den intagne tar emot narkotika eller andra otillåtna varor (26–28 §§).

I fråga om rätten att ta emot besök gäller enligt 29 § KvaL att intagen får ta emot besök i den utsträckning som det lämpligen kan ske. Undantag får göras för besök som är ägnat att äventyra säkerheten i anstalten eller som kan motverka hans anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom själv eller annan. De nu nämnda bestämmelserna torde stå i överensstämmelse med punkt c:s bestämmelser om det frihetsberövade barnets rätt till kontakt med sin familj.

Vad som anges under punkt c) tillgodoses vidare i socialtjänstlagen genom dess bestämmelser om respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet samt bestämmelser om vårdens innehåll och utformning samt i LVU genom denna lags motsvarande bestämmelser. Kraven enligt punkt c) uppfylls för den psykiatriska vårdens del dels genom föreskrifterna i 2 a § hälso- och sjukvårdslagen att hälso- och sjukvården skall vara av god kvalitet och tillgodose patientens behov av trygghet i vården och behandlingen samt bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet, dels genom vad som i övrigt föreskrivs i LSPV.

Beträffande bestämmelsen i *punkt d)* om rätt till juridiskt och annat lämpligt biträde kan jag i fråga om ungdomar som är frihetsberövade på grund av misstanke om brott hänvisa till den regel i rättegångsbalken (21 kap. 3 a §) som ger en anhållen eller häktad person en obetingad rätt att på begäran erhålla offentlig försvarare. När det gäller rätt till annat bistånd i denna situation finns regler om detta i KvaL och dess tillämpningsförfordning (förfordning, 1976:376, om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.). I fråga om frihetsberövanden med stöd av LVU, LSPV och utlänningslagstiftningen finns bestämmelser om rätt till biträde i rättshjälpslagen (1972:429). Oberoende av vilken lag som varit tillämplig vid den unges frihetsberövande föreligger vidare alltid socialnämndens skyldighet enligt socialtjänstlagen att sörja för att ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som behövs.

Rätten att få lagligheten av ett frihetsberövande prövat är tillgodosett av bestämmelserna i rättegångsbalken och i LVU och LSPV. Kravet på skyndsamhet är tillgodosett genom bestämmelser i rättegångsbalken (24, 51, 52, 55 och 56 kap.). Även i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare är kravet på skyndsamt handläggning starkt understruket. Föreskrifter om skyndsamt handläggning finns också i 9 § LVU (33 § nya LVU) och i 7 § förordningen (1966:566) med instruktion för utskrivningsnämnderna. Jag vill även i detta sammanhang nämna den nya lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 1988 (prop. 1987/88:138, JuU 36, rskr. 403, SFS 1988:820) genom vilken möjligheterna till ett snabbt förfarande när det gäller unga lagöverträdare har förbättrats. Den nya lagstiftningen utvärderas f. n. av brottsförebyggande rådet.

Med undantag för bestämmelsen i punkt c) om åtskiljande av frihetsberövade barn och vuxna skapar således inte vad som sägs i artikel 37 några problem för svensk del. Ett svenskt förbehåll beträffande den nämnda regleringen i punkt c) synes däremot motiverat.

Artikel 38 om barn i väpnade konflikter är en av de artiklar som Sverige och ett antal andra länder fäst stort avseende vid i konventionsarbetet. Från dessa länders sida har man strävat efter att förbättra skyddet för barn i förhållande till vad som stadgas i bl. a. 1977 års tilläggsprotokoll (I och II) till 1949 års Genèvekonventioner angående skydd för krigets offer, m. m. Sverige och ett antal andra länder lade under konventionsarbetet bl. a. fram förslag som innebar att åldersgränsen för barns deltagande i strid skulle höjas från den nuvarande femtonårsgränsen i artikel 77 i tilläggsprotokoll I till en artonårsgräns. Trots att detta förslag stöddes av ett överväldigande flertal av de i konventionsarbetet deltagande länderna visade det sig inte möjligt att uppnå någon förbättring av skyddet för barn i detta avseende. Artikel 38 återspeglar nu i stort redan gällande internationell norm på området men innehåller samtidigt några smärre förbättringar.

Svenska ekumeniska nämnden, Sveriges frikyrkoråd, De fria kristna samfundens råd, Svenska röda korset och Rädda Barnen har i sina remissvar föreslagit att Sverige i samband med ratificeringen skulle avge en ensidig förklaring beträffande barns deltagande i strid. Förklaringen borde gå ut på att Sverige åtar sig att tillämpa en åldersgräns som innebär att barn under 18 år inte får delta i strid i enlighet med Sveriges strävanden i konventionsarbetet att förbättra skyddet för barn. Några andra remissinstanser har också varit inne på tanken på en förklaring från svensk sida beträffande åldersgränsen. Syftet med en sådan förklaring skulle vara att man därmed skulle påverka utvecklingen av den allmänna folkrätten i riktning mot en högre åldersgräns än den som fastslagits i tilläggsprotokollen och som återfinns i konventionens artikel 38.

Förslagen väcker frågan om en ensidig svensk förklaring kan vara en lämplig metod att främja en högre standard i det folkrättsliga skyddet för barn i krig. Även om det finns exempel på hur ensidigt agerande fått betydelse för den folkrättsliga utvecklingen, bör frågan bedömas mot bakgrund av att Sverige traditionellt strävat efter att åstadkomma allmänt godtagna överenskommelser som reglerar staternas agerande. Multilaterala lösningar är av betydelse för att undvika att de mäktigaste staterna får

ett alltför stort inflytande på den folkrättsliga utvecklingen. För en stat som Sverige är detta av särskild betydelse. Inom ramen för arbetet på att utveckla de internationella normerna om de mänskliga rättigheterna har Sverige i konsekvens härmed verkat för överenskomna normer eftersom de har de största utsikterna att leda till efterrättelse. Ensidiga förklaringar på detta område skulle riskera att underminera de normer som redan fastställts. Reservationer och förklaringar som avgetts beträffande olika konventioner på detta område har nämligen varit avsedda att inskränka respektive stats åtaganden. En ensidig svensk förklaring om åldersgränsen för skydd av barn i krig skulle därför kunna uppmuntra andra länder att avge ensidiga förklaringar om att man avser att tillämpa en lägre, alltså inte en högre, åldersgräns än den som anges i konventionen om barnets rättigheter. Detta talar mot en ensidig svensk förklaring.

Om det emellertid visar sig att andra länder gör ensidiga förklaringar om en högre åldersgräns än den som anges i konventionen, kan det hävdas att en sedvanerättslig utveckling i riktning mot en högre åldersgräns kan skönjas. I så fall skulle en ensidig svensk förklaring kunna övervägas för att främja denna utveckling.

I dagsläget kan emellertid en sådan utveckling inte skönjas. Jag anser därför att övervägande skäl talar mot en ensidig svensk förklaring i samband med ratificeringen av konventionen. Däremot bör Sverige i lämpliga internationella organ fortsätta att verka för en höjning av den internationella standarden vad avser åldersgränsen för barns deltagande i strid.

För svensk del är åtagandet i *punkt 1* om att följa landets förpliktelser enligt internationell humanitär rätt när det gäller barn i väpnade konflikter uppfyllt. Sverige har ratificerat ett flertal konventioner inom den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter, däribland Genèvekonventionerna och de nämnda tilläggsprotokollen. Rent allmänt stadgar tilläggsprotokoll I att barn i krig skall vara föremål för särskild respekt och skyddas mot varje form av otillbörligt närmande. Parterna i konflikten skall ge barnen den vård och hjälp barnen behöver på grund av sin ålder eller av andra orsaker.

Punkterna 2 och 3 ålägger bl. a. konventionsstaterna att vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa att personer som inte uppnått 15 års ålder inte deltar direkt i fientligheterna och att avstå från att rekrytera en sådan person till sina väpnade styrkor. Vid rekrytering av personer mellan 15 och 18 år skall konventionsstaterna i första hand rekrytera dem som är äldst.

Åtagandena är uppfyllda i svensk rätt. När det gäller åldersgränserna för deltagande i strid och rekrytering är åtagandena uppfyllda genom bestämmelserna om värnplikt i 1 § värnpliktslagen (1941:967) som säger att svensk man är värnpliktig från och med det kalenderår under vilket han fyller arton år till och med det under vilket han fyller fyrtiosju år.

Vidare gäller enligt 9 § hemvärnskungörelsen (1970:304) att den som antas som ordinarie hemvärnsman skall vara svensk medborgare och under antagningsåret fylla minst 18 år. I detta sammanhang bör även omnämnas den ungdomsverksamhet som bedrivs inom hemvärnet. Enligt 11 § hemvärnskungörelsen i dess lydelse fr. o. m. den 1 mars 1990 (1990:17) skall den som antas som hemvärnsungdom vara svensk medborgare och ha fyllt 15 år.

Ytterligare kan jag hänvisa till kungörelsen (1970:301) om frivillig försvarsverksamhet, 13 a §, som säger att som personal för tjänstgöring inom totalförsvaret får den antas som är svensk medborgare och fyller minst 16 år eller, om tjänstgöringen avser försvarsmakten, minst 18 år under antagningsåret.

Svenska röda korset har i sitt remissyttrande föreslagit att en åldersgräns förs in i totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) när det gäller de grupper som enligt förordningen skall anses vara kombattanter. På detta sätt skulle den svenska inställningen till barnsoldater ytterligare klargöras. Jag kan hänvisa till att frågan prövades i lagstiftningsärendet rörande den nämnda förordningen. Det befanns därvid att denna förordning inte var den författning, i vilken frågan lämpligast borde regleras. I stället får åldersgränserna framgå av bl. a. värnpliktslagen och kungörelsen om frivillig försvarsverksamhet.

Att det varit möjligt att i ett internationellt sammanhang nå enighet om en bestämmelse med det innehåll *artikel 39* har i fråga om rehabilitering av barn får ses med särskild tillfredsställelse med hänsyn till barnens oerhört utsatta situation i vår värld och det därmed följande behovet av just rehabilitering och återanpassning. För svensk del tillgodoses kraven i artikeln genom vad som gäller enligt hälso- och sjukvårdslagen, LSPV, socialtjänstlagen och LVU.

SACO framhåller i sitt remissyttrande att resurserna för att hjälpa barn som på olika sätt varit illa måste stärkas såväl kvantitativt som kvalitativt. Svenska röda korset har i sitt yttrande erinrat om att organisationen bedriver en framgångsrik fysisk och psykisk rehabilitering av torterade flyktingar. I anslutning till denna erinran har Svenska röda korset framhållit som önskvärt att speciella rehabiliteringsinsatser även görs tillgängliga för barn. Barnmiljörådet har bl. a. betonat att det behövs krafttag för att ge flyktingbarn ett reellt stöd när de väntar på besked om att få stanna. Socialtjänstlagen och de allmänna råden till denna lag anger att dessa barns rättigheter skall tillgodoses, men tillämpningen har enligt rådet visat sig ha stora brister.

Jag vill hänvisa till vad jag anfört i anslutning till artikel 19. Vidare kan jag nämna att utredningen om service, stöd och vård till psykiskt störda (S 89:01) enligt sina direktiv (dir. 1989:22) skall överväga bl. a. behov och utformning av en samordnande funktion för tidigt störda barn och ungdomar.

I direktiven sägs bl. a. följande: "Inom de områden där primärkommunerna har ett vårdansvar som anknyter till den psykiatriska vården, dvs. framför allt beträffande vården av missbrukare och tidigt störda ungdomar, finns speciella problem. Inom ungdomsvården har särskilt påtalats brister när det gäller möjligheterna att skapa en fungerande vård som tidigt kan ge en effektiv behandling. — Sammantaget innebär bristen på sammanhållna arbetsformer och synsätt betydande risker för att många psykiskt störda hänvisas till en livssituation och ett livsinnehåll som inte främjar en psykisk hälsa. Därmed ökar riskerna för återfall i psykisk störning. Förutom välfärdsförluster för den enskilde medför således nuvarande förhållanden ett större behov av psykiatrisk vård än vad som varit

fallet om mer tillfredsställande arbetsformer hade kunnat etableras." Utredningen skall enligt direktiven slutredovisa sina förslag under år 1992.

Det har framkommit, bl. a. genom den utredning om flyktingbarns behov av stöd och hjälp som socialstyrelsen genomfört på uppdrag av regeringen och som jag nämnt i avsnitt 3.2, att det finns behov av att utveckla nya metoder inom socialtjänsten för stöd och hjälp till utsatta flyktingbarn och flyktingungdomar. Det föreligger också ett stort behov av att förstärka samarbetet mellan olika myndigheter. Det har också under senare tid framkommit att problemen är betydande även för invandrarungdomar som inte är flyktingar. Mot bakgrund härav föreslår regeringen i årets budgetproposition (prop. 1989/90:100 bil. 7) att ytterligare 2 milj. kr. ställs till socialstyrelsens förfogande för försöks- och utvecklingsverksamhet när det gäller barn och ungdomar, vars föräldrar är flyktingar eller invandrare.

Regeringen har vidare uppdragit åt socialstyrelsen att under år 1990 närmare följa utvecklingen av det psykiska och fysiska hälsoläget hos landets flyktingbarn och flyktingungdomar. Styrelsen skall även samla in information om förläggningars, kommuners, landstings och organisationers verksamhet i fråga om dessa barn och ungdomar. Uppdraget skall redovisas senast den 1 mars 1991.

Bestämmelserna i *artikel 40*, som reglerar behandlingen av barn och unga som misstänks för eller funnits skyldiga till att ha begått brott överensstämmer väl med vad som gäller för svenska förhållanden. Innehållet i artikeln motsvarar i stort vad som redan gäller för Sverige enligt bestämmelser i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna.

När det gäller *punkt 2 a)* kan hänvisning ske till 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken. Enligt denna bestämmelse får ingen dömas för gärning för vilken det inte var stadgat straff när den begicks. Principen är grundlagsfäst, se 2 kap. 10 § regeringsformen.

Regeln i *punkt 2 b I)* att den som misstänks för eller står åtalad för ett brott skall betraktas som oskyldig till dess skulden fastställts på ett lagligt sätt svarar mot en grundläggande princip i svensk rätt.

Enligt *2 b II)* har ett barn rätt att snarast få del av anklagelserna mot sig, om lämpligt genom sina föräldrar eller annan vårdnadshavare, samt juridiskt biträde eller annan lämplig hjälp vid sitt försvar. I 23 kap. 18 § rättegångsbalken stadgas att en person skall underrättas om misstanke om brott, sedan förundersökningen kommit så långt att han skäligen kan misstänkas för brottet. Gäller det en person som inte fyllt 18 år skall dessutom vårdnadshavaren enligt 6 c § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare omedelbart underrättas, om det inte finns särskilda skäl mot det. Om det kan bli aktuellt att döma en person under 18 år till annan påföljd än böter, skall enligt 11 § samma lag en offentlig försvarare förordnas för honom, om det inte är uppenbart att han saknar behov av försvarare.

När det gäller annan form av stöd till en ung person i brottmålsprocessen än sådant stöd som kan lämnas av en offentlig försvarare eller av en förälder är det närmast socialnämndens skyldighet enligt socialtjänstlagen

som kommer i fråga. Som jag nämnt i anslutning till artikel 37 har socialnämnden att bl. a. sörja för att ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som den behöver. I förundersökningskungörelsen finns regler som anknyter till denna skyldighet. Sålunda skall socialnämnden alltid underrättas om tid och plats för ett förhör under förundersökningen med barn under 15 år, när barnet misstänks för ett brott. Nämnden skall dessutom underrättas om någon under 20 år misstänks för ett brott när misstanken bör föranleda någon åtgärd från nämnden.

Beträffande skyndsamhetskravet i *punkten 2 b III* kan jag hänvisa till vad jag sagt i anslutning till artikel 37 om de regler vi har om skyndsamt handläggning när ett mål gäller unga personer.

Förutom att föräldrar eller vårdnadshavare enligt 6 c § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall underrättas redan vid misstanke om brott från den unges sida uppfylls konventionens krav i punkt III på föräldrarnas medverkan genom 9 § samma lag. Enligt denna bestämmelse får den som är under 18 år inte dömas till fängelse eller skyddstillsyn, om inte den som har vårdnaden om barnet har blivit hörd i målet, där så lämpligen kunnat ske.

I *punkt 2 b IV*) ställs krav på att ett barn, som misstänks för eller åtalas för brott, inte skall tvingas avge vittnesmål eller erkänna sig skyldigt och att barn skall ha rätt att höra vittnen och att själv kalla vittnen.

Ingen som misstänks eller åtalas för brott får enligt 36 kap. 1 § rättegångsbalken vittna mot sig själv. Enligt 36 kap. 6 § rättegångsbalken får vidare ett vittne vägra att yttra sig angående någon omständighet, om yttrandet skulle röja att vittnet själv begått en brottslig handling. Tvång för att åstadkomma erkännande är helt uteslutet i svensk rätt. Artikeln i nu aktuell del torde således kunna godkännas.

Även rätten att höra vittnen och att själv kalla vittnen enligt 45 kap. 10 och 17 §§ rättegångsbalken är i överensstämmelse med artikelns krav.

Konventionens krav i *punkt 2 b V*) på rätt till omprövning av beslut, varigenom ett barn anses ha begått brott, är bl. a. tillgodosett genom att alla brottmål kan överklagas till hovrätt (51 kap. 1 § rättegångsbalken).

Barns rätt till tolk enligt *punkt 2 b VI*) är uppfylld genom bestämmelser i bl. a. 5 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken.

Att barnet enligt vad som sägs i *punkt 2 b VII*) skall ha garantier för att få sitt privatliv respekterat under alla stadier i förfarandet är en princip som gällande svenska regler bygger på. Som riksåklagaren påpekat i sitt remissyttrande kan visserligen strängt taget varje straffprocessuellt ingripande sägas kränka den enskildes privatliv. Åtgärder som mera direkt berör den personliga integriteten är som regel aktualiserade för att den utredning skall kunna inhämtas som är nödvändig för ett åtgärds- eller påföljdsval som bäst motsvarar den enskildes individualpreventiva behov. Exempelvis är förutsättningarna för ett beslut om personundersökning att sådan undersökning bedöms vara erforderlig för att vinna utredning om den misstänktes personliga förhållanden och angående de åtgärder som må anses lämpliga för att främja hans anpassning i samhället och öka hans möjligheter till personlig utveckling. Åtgärder av detta slag, som visserligen i och för sig inkräktar på

den personliga integriteten, kan emellertid inte anses strida mot konventionens krav när avsikten med åtgärderna är att ta till vara den enskildes befogade intresse av att bli föremål för de åtgärder eller påföljder som är bäst förenliga med behandling, återanpassning eller den personliga utvecklingen. Det kan i sammanhanget nämnas att spridningen av uppgifter av personlig karaktär vid en domstolsförhandling kan begränsas när det gäller mål mot den som inte fyllt 21 år genom möjligheten till handläggning inom stängda dörrar (8 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare).

För svenskt vidkommande är det i *punkt 3 a)* uppställda kravet på en lägsta straffbarhetsålder uppfyllt genom bestämmelsen i 1 kap. 6 § brottsbalken om att det inte får dömas till påföljd för brott som någon har begått innan han eller hon har fyllt 15 år.

Det är en bärande princip i det svenska påföljdssystemet att unga lagöverträdare i första hand skall mötas med åtgärder inom socialtjänsten. Det är i detta sammanhang som man får se systemet med åtalsunderlåtelse och övriga åtgärder enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Vissa regeländringar gjordes år 1988 i syfte att gentemot den unge på ett tydligare sätt markera att brottslighet inte tolereras. Genom en särskild förordning (1988:217) har regeringen samma år tagit initiativet till en försöksverksamhet med enklare och smidigare samarbetsformer mellan myndigheterna i ärenden som rör unga lagöverträdare. Liksom när det gäller den i anslutning till artikel 37 nämnda nya lagstiftningen med förbättrade möjligheter till ett snabbt förfarande när det rör unga lagöverträdare utvärderas för närvarande även försöksverksamheten av brottsförebyggande rådet.

Enligt socialtjänstlagstiftningen har socialnämnderna ett särskilt ansvar för barn och ungdomar. Särskilda regler finns till skydd för underåriga. För ungdomar som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna finns socialtjänstens hem för vård eller boende. Vidare finns familjehem enligt socialtjänstlagen. Kan behövlig vård inte åstadkommas genom frivillig medverkan finns bestämmelser i LVU om tvångsmässiga ingripanden under vissa förutsättningar. För vård av unga som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn skall finnas hem som är anpassade för sådan särskild tillsyn (12 § LVU). Huvudmän för dessa hem är kommunerna och landstingen.

När det gäller hemmen för särskild tillsyn har riksdagen godkänt en överenskommelse om ett nytt statsbidragssystem, vilket bl. a. innebär en ökning av statsbidragen till de slutna avdelningarna från 250 000 kr. till 400 000 kr. per plats. I syfte att säkerställa tillgången på vård i hem för särskild tillsyn pågår för närvarande en översyn. Översynen görs av socialstyrelsen tillsammans med landstings- och kommunförbunden. Översynen tar bl. a. sikte på att åstadkomma en länsövergripande vårdresursplanering och en differentiering av verksamheten i hemmen.

Socialtjänstlagen ger möjlighet till ett antal insatser utöver placering utanför det egna hemmet. Som exempel kan nämnas frivilliga vårdinsatser i form av en kontaktperson eller en familj som skall hjälpa den enskilde. I 8 a § LVU (22 § nya LVU) ges socialnämnden också befogenhet att besluta om åtgärder som inte är så ingripande som placering av den unge utanför det

egna hemmet. Under vissa förutsättningar får socialnämnden besluta att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson eller delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

I 10 kap. 2 § skollagen finns grundläggande bestämmelser om utbildning vid hem som avses i 12 § LVU. Ytterligare föreskrifter om sådan utbildning finns i förordningen (1983:28) om undervisning av barn och ungdom som bereds vård med stöd av LVU.

Av den redogörelse som jag nu har lämnat framgår sålunda att de svenska principerna och reglerna när det gäller unga lagöverträdare står i överensstämmelse med vad som sägs i *punkt 3 b* och *punkt 4*.

Artikel 41, som innebär att konventionen inte utgör något hinder för en konventionsstat att gå längre än konventionen när det gäller att förverkliga barns rättigheter torde inte kräva någon särskild kommentar.

Av verkställighetsbestämmelserna i konventionens del II kommer jag att behandla *artikel 42* och *artikel 45* i följande avsnitt. I övrigt innehåller artiklarna i del II och III knappast något som behöver särskilt behandlas.

5 Internationellt utvecklingssamarbete

Artikel 4 i konventionen om barnets rättigheter ålägger konventionsstaterna att vidta alla lämpliga åtgärder för att genomföra de rättigheter som tillerkänns barnen i konventionen. Särskilt nämns det internationella samarbetet som komplement till utvecklingsländernas egna ansträngningar för att säkerställa de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. I *artikel 45* ges också den kommitté, som skall granska efterlevnaden av konventionen, en rätt att vidareförmedla, från en konventionsstat, en framställning om rådgivning och bistånd till bl. a. FN:s fackorgan, FN:s barnfond (UNICEF) och till frivilligorganisationer.

Enligt min mening är det internationella biståndets volym otillräcklig. Det är endast tre OECD-länder förutom Sverige, som nått upp till det av FN fastställda målet för det officiella biståndets andel (0,7 %) av bruttonationalprodukten. Det finns en klar överensstämmelse mellan de största bidragsgivarnas, inklusive Sveriges, inriktning i biståndssamarbetet och stadganden och anda i konventionen om barnets rättigheter.

De svenska biståndspolitiska målen rör i hög grad barnen, som ofta utgör mer än hälften av ett u-lands befolkning. Det svenska stödet till primärhälsovård inklusive AIDS-bekämpning och kontroll, familjeplanering och nutrition, till vatten och sanitet, primär- och yrkesskolor samt bostäder (jfr artiklarna 24, 28, 32, 34 och 39), syftar direkt till att ge mottagarländerna möjlighet att tillfredsställa basbehov hos befolkningen och utveckla de mänskliga resurserna. Detta stöd utgör en stor del av det bilaterala biståndet.

Med stöd av svenskt bistånd har sålunda tusentals primärskolor kunnat byggas, utbildningsmaterial har utvecklats och producerats i länderna själva, lärare har utbildats. Svenskt bistånd till vuxenutbildning, t. ex. enligt folkhögskoleprincipen samt till yrkesutbildning syftar också till att ge bar-

nens mödrar och fäder möjlighet att försörja sina barn och ge dem en god start i livet.

Inom hälsovårdsområdet har Sverige särskilt inriktat sitt bistånd till en primärhälsovård som också skall nå barnen med immunisering samt behandling av diarréer och andra för många u-landsbarn livshotande tillstånd. Samtidigt har stor vikt lagts vid utbildning av hälsovårdspersonal på alla nivåer för att på det sättet nå barn.

Det statliga stödet till enskilda organisationers arbete för barnen kanaliseras främst genom Rädda barnen, men även t. ex. genom missionen och Svenska röda korset.

På svenskt initiativ och med stöd av statligt såväl som enskilt bidrag, kunde Rädda barnen genomföra ett program för återförening av tusentals barn i Etiopien som skiljts från sina familjer under svältkatastrofen 1984-85. En enskild afrikansk organisation har genom bl. a. svenskt stöd kunnat intensivt sitta arbete och därigenom bidragit till att även frågan om kvinnlig omskärelse tagits upp i konventionen. Svenskt stöd har varit betydande för insatser som t. ex. Diakonia och Internationella Röda korset genomfört för vård och rehabilitering av krigsskadade barn.

Inom det multilaterala samarbetet har Sverige aktivt bidragit till utvecklingsinsatser på sociala områden; Sverige har t. ex. varit pådrivande i världsbanken när det gäller att ta hänsyn till de sociala aspekterna på ekonomisk strukturanpassning. Sverige är en av de största bidragsgivarna till flera organisationer engagerade i FN:s insatser för läskunnighet och utbildning till alla (jfr artikel 28 punkt 3).

En majoritet av världens flyktingar är kvinnor och barn. Inom ramen för det svenska samarbetet genom FN:s flyktingkommissarie har Sverige betonat flyktingbarnens situation. Särskilt stöd har t. ex. getts till FN:s hälsovårds-, nutritions- och utbildningsinsatser för namibiska flyktingbarn både under tiden i exil och omedelbart efter återkomsten till Namibia under den s. k. övergångsperioden.

Sveriges stöd till UNICEF var kalenderåret 1987 det största bidrag UNICEF någonsin erhållit från ett enskilt land. Sverige fortsätter att vara en av de största bidragsgivarna till barnfonden. Sverige stöder sedan några år den internationella barnrättsorganisationen Defence for Children International med ett bidrag som motsvarar drygt en tiondedel av organisationens budget.

Det svenska deltagandet i UNICEF:s styrelsearbete för att öka kunskapen och medvetandet om barns villkor och för ökade resurser har väckt respekt och genklang och bl. a. gjort det möjligt för flera länder att genomföra vaccinationsprogram i konfliktområden.

Sveriges statsminister är — som tidigare nämnts — en av sex stats- och regeringschefer som tagit initiativ till ett särskilt toppmöte om barn. Syftet med mötet, som äger rum i New York i höst, är att öka medvetenheten på högsta politiska nivå om barnens situation, dess betydelse för morgondagens värld och de möjligheter som redan finns till positiva insatser.

I *artikel 42* åtar sig konventionsstaterna att genom lämpliga åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn. Staten har sålunda en skyldighet att vidta åtgärder så att befolkningen erhåller information på lämpligt sätt om konventionen. Jag kommer nu att nämna något om de insatser som planeras när det gäller informationen om konventionen om barnets rättigheter. I mycket rör det sig emellertid om sådana frågor som får behandlas i det ordinarie arbetet på de berörda områdena. Det är därvid de ansvariga myndigheterna som i första hand har att vidta nödvändiga åtgärder. Jag tänker här på t. ex. socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, barnmiljörådet och statens ungdomsråd.

När det gäller information till vuxna och till barn och ungdomar i allmänhet har det visat sig att den mest effektiva informationen är den som sker genom att tidningar etc. i sin vanliga nyhetsförmedling behandlar saken i fråga. En annan informationsväg som visat sig effektiv är de organisationer som har direktkontakt med sina medlemsgrupper och genom dessa med större kretsar av befolkningen. Av särskild betydelse i detta sammanhang är naturligtvis de organisationer som behandlar barn- och ungdomsfrågor eller som direkt vänder sig till barn och ungdomar.

De frivilligorganisationer, Rädda barnen, Svenska röda korset m. fl., som spelat en viktig roll vid utarbetandet av konventionen, har uttryckt stort intresse för att medverka i arbetet med att sprida kunskap om konventionens innehåll i Sverige. Regeringen har därför den 15 februari i år beslutat att från allmänna arvsfonden anvisa 10 milj. kr. per år under en treårsperiod. Medlen skall användas för att bl. a. ge frivilligorganisationerna möjlighet att sprida kunskap om barnkonventionen.

Barnmiljörådet har i samarbete med Gruppen Barn – Föräldrar – Samhälle, Rädda barnen och den svenska NGO – gruppen för konventionen om barnets rättigheter ansökt om medel för att producera en film om konventionen. Filmen beräknas bli 25 minuter lång och skall göras direkt på video. Till filmen kommer kompletterande material att tas fram för vidare studier och diskussion. Filmen skall produceras i nära samarbete med olika intresseorganisationer och även spridas genom dessa, liksom genom skolorna. Medelsbehovet beräknas till 1 milj. kr.

Beslut om denna och övriga informationsinsatser som skall göras från regeringens och myndigheternas sida får anstå tills nödvändiga överläggningar hållits med berörda myndigheter och organisationer. Av vikt är att dubbelarbete och onödig spridning av insatserna undviks. Viss samordning och samråd måste därför ske mellan regeringen och myndigheterna inbördes och mellan regeringen och myndigheterna å ena sidan och organisationerna å andra sidan.

7 Hemställan

Prop. 1989/90: 107

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna konventionen om barnets rättigheter med angivet förbehåll mot artikel 37 punkt c).

8 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

Convention on the Rights of the Child

Preamble

The States Parties to the present Convention,

Considering that, in accordance with the principles proclaimed in the Charter of the United Nations, recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world,

Bearing in mind that the peoples of the United Nations have, in the Charter, reaffirmed their faith in fundamental human rights and in the dignity and worth of the human person, and have determined to promote social progress and better standards of life in larger freedom,

Recognizing that the United Nations has, in the Universal Declaration of Human Rights and in the International Covenants on Human Rights, proclaimed and agreed that everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth therein, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status,

Recalling that, in the Universal Declaration of Human Rights, the United Nations has proclaimed that childhood is entitled to special care and assistance,

Convinced that the family, as the fundamental group of society and the natural environment for the growth and well-being of all its members and particularly children, should be afforded the necessary protection and assistance so that it can fully assume its responsibilities within the community,

Recognizing that the child, for the full and harmonious development of his or her personality, should grow up in a family environment, in an atmosphere of happiness, love and understanding,

Considering that the child should be fully prepared to live an individual life in society, and brought up in the spirit of the ideals proclaimed in the Charter of the United Nations, and in particular in the spirit of peace, dignity, tolerance, freedom, equality and solidarity,

Konvention om barnets rättigheter

Inledning

Konventionsstaterna,

som anser att, i enlighet med de principer som proklamerats i Förenta nationernas stadga, erkännandet av den inneboende värdigheten hos alla medlemmar av mänskosläktet och av deras lika och oförtytterliga rättigheter utgör grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen,

som beaktar att Förenta nationernas folk i stadgan på nytt bekräftat sin tro på de grundläggande mänskliga rättigheterna och på den enskilda människans värdighet och värde och beslutat främja sociala framsteg och bättre levnadsvillkor under större frihet,

som erkänner att Förenta nationerna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och i de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter proklamerat och kommit överens om att envar är berättigad till alla de fri- och rättigheter som där anges, utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt,

som erinrar om att Förenta nationerna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna proklamerat att barn har rätt till särskild omvårdnad och hjälp,

som är övertygade om att familjen, såsom den grundläggande enheten i samhället och den naturliga miljön för alla dess medlemmars och särskilt för barnens utveckling och välfärd, bör ges nödvändigt skydd och bistånd så att den till fullo kan ta på sig sitt ansvar i samhället,

som erkänner att barnet, för att kunna uppnå en fullständig och harmonisk utveckling av sin personlighet, bör växa upp i en familjemiljö, i en omgivning av lycka, kärlek och förståelse,

som anser att barnet till fullo bör förberedas för ett självständigt liv i samhället och uppfostras enligt de ideal som proklamerats i Förenta nationernas stadga, och särskilt i en anda av fred, värdighet, tolerans, frihet, jämlikhet och solidaritet,

Bearing in mind that the need to extend particular care to the child has been stated in the Geneva Declaration on the Rights of the Child of 1924 and in the Declaration of the Rights of the Child adopted by the General Assembly on 20 November 1959 and recognized in the Universal Declaration of Human Rights, in the International Covenant on Civil and Political Rights (in particular in articles 23 and 24), in the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (in particular in article 10) and in the statutes and relevant instruments of specialized agencies and international organizations concerned with the welfare of children,

Bearing in mind that, as indicated in the Declaration of the Rights of the Child, "the child, by reason of his physical and mental immaturity, needs special safeguards and care, including appropriate legal protection, before as well as after birth",

Recalling the provisions of the Declaration on Social and Legal Principles relating to the Protection and Welfare of Children, with Special Reference to Foster Placement and Adoption Nationally and Internationally; the United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules"); and the Declaration on the Protection of Women and Children in Emergency and Armed Conflict,

Recognizing that, in all countries in the world, there are children living in exceptionally difficult conditions, and that such children need special consideration,

Taking due account of the importance of the traditions and cultural values of each people for the protection and harmonious development of the child,

Recognizing the importance of international co-operation for improving the living conditions of children in every country, in particular in the developing countries,

Have agreed as follows:

Part I

Article 1

For the purposes of the present Convention, a child means every human being below the age of 18 years unless, under the law applicable to the child, majority is attained earlier.

som beaktar att behovet att ge barnet särskild omvårdnad fastslagits i 1924 års Genève-deklaration om barnets rättigheter och i deklARATIONEN om barnets rättigheter, vilken antogs av generalförsamlingen den 20 november 1959, och erkänts i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (särskilt artiklarna 23 och 24), den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (särskilt artikel 10) samt i stadgar och tillämpliga instrument för fackorgan och internationella organisationer som ägnar sig åt barnens välfärd,

som beaktar att, såsom anges i deklARATIONEN om barnets rättigheter, "barnet på grund av sin fysiska och psykiska omognad behöver särskilt skydd och särskild omvårdnad, inbefattande lämpligt rättsligt skydd, såväl före som efter födelsen",

som erinrar om bestämmelserna i deklARATIONEN om sociala och rättsliga principer rörande skydd av och omsorg om barn, särskilt med hänsyn till nationell och internationell placering i fosterhem och adoption; Förenta nationernas minimistandardregler för rättsskipning rörande ungdomsbrottslighet (Pekingreglerna) samt deklARATIONEN om skydd av kvinnor och barn i nödsituationer och vid väpnad konflikt.

som erkänner att det i alla länder i världen finns barn som lever under exceptionellt svåra förhållanden och att sådana barn kräver särskild uppmärksamhet,

som tar vederbörlig hänsyn till vikten av varje folks traditioner och kulturella värden när det gäller barnets skydd och harmoniska utveckling,

som erkänner betydelsen av internationellt samarbete för att förbättra barns levnadsvillkor i varje land, särskilt i utvecklingsländerna.

har kommit överens om följande:

Del I

Artikel 1

I denna konvention avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller för barnet.

Article 2

1. States Parties shall respect and ensure the rights set forth in this Convention to each child within their jurisdiction without discrimination of any kind, irrespective of the child's or his or her parent's or legal guardian's race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national, ethnic or social origin, property, disability, birth or other status.

2. States Parties shall take all appropriate measures to ensure that the child is protected against all forms of discrimination or punishment on the basis of the status, activities, expressed opinions, or beliefs of the child's parents, legal guardians, or family members.

Article 3

1. In all actions concerning children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies, the best interests of the child shall be a primary consideration.

2. States Parties undertake to ensure the child such protection and care as is necessary for his or her well-being, taking into account the rights and duties of his or her parents, legal guardians, or other individuals legally responsible for him or her, and, to this end, shall take all appropriate legislative and administrative measures.

3. States Parties shall ensure that the institutions, services and facilities responsible for the care or protection of children shall conform with the standards established by competent authorities, particularly in the areas of safety, health, in the number and suitability of their staff, as well as competent supervision.

Article 4

States Parties shall undertake all appropriate legislative, administrative, and other measures for the implementation of the rights recognized in the present Convention. With regard to economic, social and cultural rights, States Parties shall undertake such measures to the maximum extent of their available resources and, where needed, within the framework of international co-operation.

Artikel 2

1. Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

Artikel 3

1. Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.

2. Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.

3. Konventionsstaterna skall säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal och lämplighet samt behörig tillsyn.

Artikel 4

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention. I fråga om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter skall konventionsstaterna vidta sådana åtgärder med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete.

Article 5

States Parties shall respect the responsibilities, rights, and duties of parents or, where applicable, the members of the extended family or community as provided for by local custom, legal guardians or other persons legally responsible for the child, to provide, in a manner consistent with the evolving capacities of the child, appropriate direction and guidance in the exercise by the child of the rights recognized in the present Convention.

Article 6

1. States Parties recognize that every child has the inherent right to life.
2. States Parties shall ensure to the maximum extent possible the survival and development of the child.

Article 7

1. The child shall be registered immediately after birth and shall have the right from birth to a name, the right to acquire a nationality, and, as far as possible, the right to know and be cared for by his or her parents.
2. States Parties shall ensure the implementation of these rights in accordance with their national law and their obligations under the relevant international instruments in this field, in particular where the child would otherwise be stateless.

Article 8

1. States Parties undertake to respect the right of the child to preserve his or her identity, including nationality, name and family relations as recognized by law without unlawful interference.
2. Where a child is illegally deprived of some or all of the elements of his or her identity, States Parties shall provide appropriate assistance and protection, with a view to speedily re-establishing his or her identity.

Article 9

1. States Parties shall ensure that a child shall not be separated from his or her parents against their will, except when competent authorities subject to judicial review determine, in accordance with applicable law and procedures, that such separation is necessary for the best interests of the child. Such determination may be necessary in a particular case such as one involving abuse or neglect of the

Artikel 5

Konventionsstaterna skall respektera det ansvar och de rättigheter och skyldigheter som tillkommer föräldrar eller, där så är tillämpligt, medlemmar av den utvidgade familjen eller gemenskapen enligt lokal sedvänja, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, att på ett sätt som står i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga ge lämplig ledning och råd då barnet utövar de rättigheter som erkänns i denna konvention.

Artikel 6

1. Konventionsstaterna erkänner att varje barn har en inneboende rätt till livet.
2. Konventionsstaterna skall till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

Artikel 7

1. Barnet skall registreras omedelbart efter födelsen och skall ha rätt från födelsen till ett namn, rätt att förvärva ett medborgarskap och, så långt det är möjligt, rätt att få vetskap om sina föräldrar och bli omvårdad av dem.
2. Konventionsstaterna skall säkerställa genomförandet av dessa rättigheter i enlighet med sin nationella lagstiftning och sina åtaganden enligt tillämpliga internationella instrument på detta område, särskilt i de fall då barnet annars skulle vara statslös.

Artikel 8

1. Konventionsstaterna åtar sig att respektera barnets rätt att behålla sin identitet, inbefattande medborgarskap, namn och släktförhållanden såsom dessa erkänns i lag, utan olagligt ingripande.
2. Om ett barn olagligt berövas en del av eller hela sin identitet, skall konventionsstaterna ge lämpligt bistånd och skydd i syfte att snabbt återupprätta barnets identitet.

Artikel 9

1. Konventionsstaterna skall säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja utom i de fall då behöriga myndigheter, som är underställda rättslig överprövning, i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden, finner att ett sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa. Ett sådant beslut kan vara nödvändigt i ett särskilt fall, t.ex. vid övergrepp mot eller

child by the parents, or one where the parents are living separately and a decision must be made as to the child's place of residence.

2. In any proceedings pursuant to paragraph 1, all interested parties shall be given an opportunity to participate in the proceedings and make their views known.

3. States Parties shall respect the right of the child who is separated from one or both parents to maintain personal relations and direct contact with both parents on a regular basis, except if it is contrary to the child's best interests.

4. Where such separation results from any action initiated by a State Party, such as the detention, imprisonment, exile, deportation or death (including death arising from any cause while the person is in the custody of the State) of one or both parents or of the child, that State Party shall, upon request, provide the parents, the child or, if appropriate, another member of the family with the essential information concerning the whereabouts of the absent member(s) of the family unless the provision of the information would be detrimental to the well-being of the child. States Parties shall further ensure that the submission of such a request shall of itself entail no adverse consequences for the person(s) concerned.

Article 10

1. In accordance with the obligation of States Parties under article 9, paragraph 1, applications by a child or his or her parents to enter or leave a State Party for the purpose of family reunification shall be dealt with by States Parties in a positive, humane and expeditious manner. States Parties shall further ensure that the submission of such a request shall entail no adverse consequences for the applicants and for the members of their family.

2. A child whose parents reside in different States shall have the right to maintain on a regular basis, save in exceptional circumstances personal relations and direct contacts with both parents. Towards that end and in accordance with the obligation of States Parties under article 9, paragraph 1, States Parties shall respect the right of the child and his or her parents to leave any country, including their own, and to enter their own country.

vanvård av barnet från föräldrarnas sida eller då föräldrarna lever åtskilda och ett beslut måste fattas angående barnets vistelseort.

2. Vid förfaranden enligt punkt 1 i denna artikel skall alla berörda parter beredas möjlighet att delta i förfarandet och att lägga fram sina synpunkter.

3. Konventionsstaterna skall respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa.

4. Då ett sådant åtskiljande är följden av åtgärder som en konventionsstat tagit initiativet till, t. ex. frihetsberövande, fängslande, utvisning, förvisning eller dödsfall (innefattande dödsfall oavsett orsak medan personen är frihetsberövad) gentemot den ena av eller båda föräldrarna eller barnet, skall den konventionsstaten på begäran ge föräldrarna, barnet eller, om så är lämpligt, någon annan medlem av familjen de väsentliga upplysningarna om den/de frånvarande familjemedlemmarnas vistelseort, såvida inte lämnandet av upplysningarna skulle vara till skada för barnet. Konventionsstaterna skall vidare säkerställa att framställandet av en sådan begäran inte i sig medför negativa följder för den/de personer som berörs.

Artikel 10

1. I enlighet med konventionsstaternas förpliktelse under artikel 9, punkt 1, skall ansökningar från ett barn eller dess föräldrar om att resa in i eller lämna en konventionsstat för familjeåterförening behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt av konventionsstaterna. Konventionsstaterna skall vidare säkerställa att framställandet av en sådan begäran inte medför negativa följder för de sökande och medlemmar av deras familj.

2. Ett barn vars föräldrar är bosatta i olika stater skall ha rätt, utom i undantagsfall, att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna. Konventionsstaterna skall för detta ändamål och i enlighet med sin förpliktelse under artikel 9, punkt 1, respektera barnets och dess föräldrars rätt att lämna vilket land som helst, innefattande sitt eget, och att resa in i sitt eget land. Rätten att lämna ett

The right to leave any country shall be subject only to such restrictions as are prescribed by law and which are necessary to protect the national security, public order (*ordre public*), public health or morals or the rights and freedoms of others and are consistent with the other rights recognized in the present Convention.

Article 11

1. States Parties shall take measures to combat the illicit transfer and non-return of children abroad.

2. To this end, States Parties shall promote the conclusion of bilateral or multilateral agreements or accession to existing agreements.

Article 12

1. States Parties shall assure to the child who is capable of forming his or her own views the right to express those views freely in all matters affecting the child, the views of the child being given due weight in accordance with the age and maturity of the child.

2. For this purpose, the child shall in particular be provided the opportunity to be heard in any judicial and administrative proceedings affecting the child, either directly, or through a representative or an appropriate body, in a manner consistent with the procedural rules of national law.

Article 13

1. The child shall have the right to freedom of expression; this right shall include freedom to seek, receive and impart information and ideas of all kinds, regardless of frontiers, either orally, in writing or in print, in the form of art, or through any other media of the child's choice.

2. The exercise of this right may be subject to certain restrictions, but these shall only be such as are provided by law and are necessary:

(a) For respect of the rights or reputations of others; or

(b) For the protection of national security or of public order (*ordre public*), or of public health or morals.

Article 14

1. States Parties shall respect the right of

land skall vara underkastad endast sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen (*ordre public*), folkhälsan eller den allmänna sedligheten eller andra personers fri- och rättigheter samt är förenliga med övriga i denna konvention erkända rättigheter.

Artikel 11

1. Konventionsstaterna skall vidta åtgärder för att bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet.

2. För detta ändamål skall konventionsstaterna främja ingåendet av bilaterala eller multilaterala överenskommelser eller anslutning till befintliga överenskommelser.

Artikel 12

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

Artikel 13

1. Barnet skall ha rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer.

2. Utövandet av denna rätt får underkastas vissa inskränkningar men endast sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga

(a) för att respektera andra personers rättigheter eller anseende; eller

(b) för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen (*ordre public*) eller folkhälsan eller den allmänna sedligheten.

Artikel 14

1. Konventionsstaterna skall respektera

the child to freedom of thought, conscience and religion.

2. States Parties shall respect the rights and duties of the parents and, when applicable, legal guardians, to provide direction to the child in the exercise of his or her right in a manner consistent with the evolving capacities of the child.

3. Freedom to manifest one's religion or beliefs may be subject only to such limitations as are prescribed by law and are necessary to protect public safety order health or morals, or the fundamental rights and freedoms of others.

Article 15

1. States Parties recognize the rights of the child to freedom of association and to freedom of peaceful assembly.

2. No restrictions may be placed on the exercise of these rights other than those imposed in conformity with the law and which are necessary in a democratic society in the interests of national security or public safety, public order (*ordre public*), the protection of public health or morals or the protection of the rights and freedoms of others.

Article 16

1. No child shall be subjected to arbitrary or unlawful interference with his or her privacy, family, home or correspondence, nor to unlawful attacks on his or her honour and reputation.

2. The child has the right to the protection of the law against such interference or attacks.

Article 17

States Parties recognize the important function performed by the mass media and shall ensure that the child has access to information and material from a diversity of national and international sources, especially those aimed at the promotion of his or her social, spiritual and moral well-being and physical and mental health. To this end, States Parties shall:

(a) Encourage the mass media to disseminate information and material of social and cultural benefit to the child and in accordance with the spirit of article 29;

barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.

2. Konventionsstaterna skall respektera föräldrarnas och, i förekommande fall, vårdnadshavares rättigheter och skyldigheter att på ett sätt som är förenligt med barnets fortlöpande utveckling ge barnet ledning då det utövar sin rätt.

3. Friheten att utöva sin religion eller tro får underkastas endast sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den allmänna säkerheten, ordningen, folkhälsan eller den allmänna sedligheten eller andra personers grundläggande fri- och rättigheter.

Artikel 15

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till föreningsfrihet och till fredliga sammankomster.

2. Utövandet av dessa rättigheter får inte underkastas andra inskränkningar än sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till den nationella säkerheten eller den allmänna säkerheten, den allmänna ordningen (*ordre public*), för skyddandet av folkhälsan eller den allmänna sedligheten eller av andra personers fri- och rättigheter.

Artikel 16

1. Inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende.

2. Barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Artikel 17

Konventionsstaterna erkänner den viktiga uppgift som massmedier utför och skall säkerställa att barnet har tillgång till information och material från olika nationella och internationella källor, särskilt sådant som syftar till att främja dess sociala, andliga och moraliska välfärd och fysiska och psykiska hälsa. Konventionsstaterna skall för detta ändamål

(a) uppmuntra massmedier att sprida information och material av socialt och kulturellt värde för barnet och i enlighet med andan i artikel 29;

(b) Encourage international co-operation in the production, exchange and dissemination of such information and material from a diversity of cultural, national and international sources;

(c) Encourage the production and dissemination of children's books;

(d) Encourage the mass media to have particular regard to the linguistic needs of the child who belongs to a minority group or who is indigenous;

(e) Encourage the development of appropriate guidelines for the protection of the child from information and material injurious to his or her well-being, bearing in mind the provisions of articles 13 and 18.

Article 18

1. States Parties shall use their best efforts to ensure recognition of the principle that both parents have common responsibilities for the upbringing and development of the child. Parents or, as the case may be, legal guardians, have the primary responsibility for the upbringing and development of the child. The best interests of the child will be their basic concern.

2. For the purpose of guaranteeing and promoting the rights set forth in the present Convention, States Parties shall render appropriate assistance to parents and legal guardians in the performance of their child-rearing responsibilities and shall ensure the development of institutions, facilities and services for the care of children.

3. States Parties shall take all appropriate measures to ensure that children of working parents have the right to benefit from child-care services and facilities for which they are eligible.

Article 19

1. States Parties shall take all appropriate legislative, administrative, social and educational measures to protect the child from all forms of physical or mental violence, injury or abuse, neglect or negligent treatment, maltreatment or exploitation including sexual abuse, while in the care of parent(s), legal guardian(s) or any other person who has the care of the child.

2. Such protective measures should, as appropriate, include effective procedures for

(b) uppmuntra internationellt samarbete vad gäller produktion, utbyte och spridning av sådan information och sådant material från olika kulturer och nationella och internationella källor;

(c) uppmuntra produktion och spridning av barnböcker;

(d) uppmuntra massmedier att ta särskild hänsyn till de språkliga behoven hos ett barn som tillhör en minoritetsgrupp eller en urbefolkning;

(e) uppmuntra utvecklingen av lämpliga riktlinjer för att skydda barnet mot information och material som är till skada för barnets välfärd, med beaktande av bestämmelserna i artiklarna 13 och 18.

Artikel 18

1. Konventionsstaterna skall göra sitt bästa för att säkerställa erkännandet av principen att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrar eller, i förekommande fall, vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa skall för dem komma i främsta rummet.

2. För att garantera och främja de rättigheter som anges i denna konvention skall konventionsstaterna ge lämpligt bistånd till föräldrar och vårdnadshavare då de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran och skall säkerställa utvecklingen av institutioner, inrättningar och tjänster för vård av barn.

3. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barn till förvärvsarbetande föräldrar har rätt att åtnjuta den barnomsorg som de är berättigade till.

Artikel 19

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildnings-syfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård.

2. Sådana skyddsåtgärder bör, på det sätt som kan vara lämpligt, innefatta effektiva

the establishment of social programmes to provide necessary support for the child and for those who have the care of the child, as well as for other forms of prevention and for identification, reporting, referral, investigation, treatment and follow-up of instances of child maltreatment described heretofore, and, as appropriate, for judicial involvement.

Article 20

1. A child temporarily or permanently deprived of his or her family environment, or in whose own best interests cannot be allowed to remain in that environment, shall be entitled to special protection and assistance provided by the State.

2. States Parties shall in accordance with their national laws ensure alternative care for such a child.

3. Such care could include, *inter alia*, foster placement, *kafalah* of Islamic law, adoption or if necessary placement in suitable institutions for the care of children. When considering solutions, due regard shall be paid to the desirability of continuity in a child's upbringing and to the child's ethnic, religious, cultural and linguistic background.

Article 21

States Parties that recognize and/or permit the system of adoption shall ensure that the best interests of the child shall be the paramount consideration and they shall:

(a) Ensure that the adoption of a child is authorized only by competent authorities who determine, in accordance with applicable law and procedures and on the basis of all pertinent and reliable information, that the adoption is permissible in view of the child's status concerning parents, relatives and legal guardians and that, if required, the persons concerned have given their informed consent to the adoption on the basis of such counseling as may be necessary;

(b) Recognize that inter-country adoption may be considered as an alternative means of child's care, if the child cannot be placed in a foster or an adoptive family or cannot in any suitable manner be cared for in the child's country of origin;

(c) Ensure that the child concerned by inter-country adoption enjoys safeguards and standards equivalent to those existing in the case of national adoption;

förfaranden såväl för upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och dem som har hand om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och för identifiering, rapportering, remittering, undersökning, behandling och uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att behandla barn illa samt, om så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.

Artikel 20

1. Ett barn som tillfälligt eller varaktigt berövats sin familjemiljö eller som för sitt eget bästa inte kan tillåtas stanna kvar i denna miljö skall ha rätt till särskilt skydd och bistånd från statens sida.

2. Konventionsstaterna skall i enlighet med sin nationella lagstiftning säkerställa alternativt omvårdnad för ett sådant barn.

3. Sådant omvårdnad kan bl. a. innefatta placering i fosterhem, *kafalah* i islamsk rätt, adoption eller, om nödvändigt, placering i lämpliga institutioner för omvårdnad om barn. Då lösningar övervägs skall vederbörlig hänsyn tas till önskvärdheten av kontinuitet i ett barns uppfostran och till barnets etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund.

Artikel 21

Konventionsstater som erkänner och/eller tillåter adoption skall säkerställa att barnets bästa främst beaktas och skall

(a) säkerställa att adoption av ett barn godkänns endast av behöriga myndigheter, som i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden och på grundval av all relevant och tillförlitlig information beslutar att adoptionen kan tillåtas med hänsyn till barnets ställning i förhållande till föräldrar, släktingar och vårdnadshavare och att, om så krävs, de personer som berörs har givit sitt fulla samtycke till adoptionen på grundval av sådan rådgivning som kan behövas;

(b) erkänna att internationell adoption kan övervägas som en alternativ form av omvårdnad om barnet, om barnet inte kan placeras i en fosterfamilj eller adoptivfamilj eller inte kan tas om hand på lämpligt sätt i sitt hemland;

(c) säkerställa att det barn som berörs av internationell adoption åtnjuter garantier och normer som motsvarar dem som gäller vid nationell adoption;

(d) Take all appropriate measures to ensure that, in inter-country adoption, the placement does not result in improper financial gain for those involved in it;

(e) Promote, where appropriate, the objectives of the present article by concluding bilateral or multilateral arrangements or agreements, and endeavour, within this framework, to ensure that the placement of the child in another country is carried out by competent authorities or organs.

Article 22

1. States Parties shall take appropriate measures to ensure that a child who is seeking refugee status or who is considered a refugee in accordance with applicable international or domestic law and procedures shall, whether unaccompanied or accompanied by his or her parents or by any other person, receive appropriate protection and humanitarian assistance in the enjoyment of applicable rights set forth in the present Convention and in other international human rights or humanitarian instruments to which the said States are Parties.

2. For this purpose, States Parties shall provide, as they consider appropriate, cooperation in any efforts by the United Nations and other competent intergovernmental organizations or non-governmental organizations co-operating with the United Nations to protect and assist such a child and to trace the parents or other members of the family of any refugee child in order to obtain information necessary for reunification with his or her family. In cases where no parents or other members of the family can be found, the child shall be accorded the same protection as any other child permanently or temporarily deprived of his or her family environment for any reason, as set forth in the present Convention.

Article 23

1. States Parties recognize that a mentally or physically disabled child should enjoy a full and decent life, in conditions which ensure dignity, promote self-reliance, and facilitate the child's active participation in the community.

2. States Parties recognize the right of the disabled child to special care and shall encourage and ensure the extension, subject to

(d) vidta alla lämpliga åtgärder för att vid internationell adoption säkerställa att placeringen inte leder till otillbörlig ekonomisk vinst för de personer som medverkar i denna;

(e) främja, där så är lämpligt, målen i denna artikel genom att ingå bilaterala eller multilaterala arrangemang eller överenskommelser och inom denna ram sträva efter att säkerställa att placeringen av barnet i ett annat land sker genom behöriga myndigheter eller organ.

Artikel 22

1. Konventionsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att ett barn som söker flyktingstatus eller anses som flykting i enlighet med tillämplig internationell eller nationell rätt och tillämpliga förfaranden, och oberoende av om det kommer ensamt eller är åtföljt av sina föräldrar eller någon annan person, erhåller lämpligt skydd och humanitärt bistånd vid åtnjutandet av de tillämpliga rättigheter som anges i denna konvention och i andra internationella instrument rörande mänskliga rättigheter eller humanitär rätt, som nämnda stater tillträtt.

2. För detta ändamål skall konventionsstaterna, på sätt de finner lämpligt, samarbeta i varje ansträngning som görs av Förenta nationerna och andra behöriga mellanstatliga organisationer eller icke-statliga organisationer, som samarbetar med Förenta nationerna, för att skydda och bistå ett sådant barn och för att spåra föräldrarna eller andra familjemedlemmar till ett flyktingbarn i syfte att erhålla den information som är nödvändig för att barnet skall kunna återförenas med sin familj. I fall då föräldrar eller andra familjemedlemmar inte kan påträffas, skall barnet ges samma skydd som varje annat barn som varaktigt eller tillfälligt berövats sin familjemiljö av något skäl, i enlighet med denna konvention.

Artikel 23

1. Konventionsstaterna erkänner att ett barn med fysiskt eller psykiskt handikapp bör åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället.

2. Konventionsstaterna erkänner det handikappade barnets rätt till särskild omvårdnad och skall, inom ramen för tillgängliga

available resources, to the eligible child and those responsible for his or her care, of assistance for which application is made and which is appropriate to the child's condition and to the circumstances of the parents or others caring for the child.

3. Recognizing the special needs of a disabled child, assistance extended in accordance with paragraph 2 of the present article shall be provided free of charge, whenever possible, taking into account the financial resources of the parents or others caring for the child, and shall be designed to ensure that the disabled child has effective access to and receives education, training, health care services, rehabilitation services, preparation for employment and recreation opportunities in a manner conducive to the child's achieving the fullest possible social integration and individual development, including his or her cultural and spiritual development.

4. States Parties shall promote, in the spirit of international co-operation, the exchange of appropriate information in the field of preventive health care and of medical, psychological and functional treatment of disabled children, including dissemination of and access to information concerning methods of rehabilitation, education and vocational services, with the aim of enabling States Parties to improve their capabilities and skills and to widen their experience in these areas. In this regard, particular account shall be taken of the needs of developing countries.

Article 24

1. States Parties recognize the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health and to facilities for the treatment of illness and rehabilitation of health. States Parties shall strive to ensure that no child is deprived of his or her right of access to such health care services.

2. States Parties shall pursue full implementation of this right and, in particular, shall take appropriate measures:

(a) To diminish infant and child mortality;

(b) To ensure the provision of necessary medical assistance and health care to all children with emphasis on the development of primary health care;

(c) To combat disease and malnutrition including within the framework of primary

resurser, uppmuntra och säkerställa att det berättigade barnet och de som ansvarar för dess omvårdnad får ansökt bistånd som är lämpligt med hänsyn till barnets tillstånd och föräldrarnas förhållanden eller förhållandena hos andra som tar hand om barnet.

3. Med hänsyn till att ett handikappat barn har särskilda behov skall det bistånd som lämnas enligt punkt 2 i denna artikel vara kostnadsfritt, då så är möjligt, med beaktande av föräldrarnas ekonomiska tillgångar eller de ekonomiska tillgångarna hos andra som tar hand om barnet och skall syfta till att säkerställa att det handikappade barnet har effektiv tillgång till och erhåller undervisning och utbildning, hälso- och sjukvård, habilitering, förberedelse för arbetslivet och möjligheter till rekreation på ett sätt som bidrar till barnets största möjliga integrering i samhället och individuella utveckling, innefattande dess kulturella och andliga utveckling.

4. Konventionsstaterna skall i en anda av internationellt samarbete främja utbyte av lämplig information på området för förebyggande hälsovård och medicinsk, psykologisk och funktionell behandling av handikappade barn, innefattande spridning av och tillgång till information om habiliteringsmetoder, skol- och yrkesutbildning, i syfte att göra det möjligt för konventionsstater att förbättra sina möjligheter och kunskaper och vidga sin erfarenhet på dessa områden. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 24

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering. Konventionsstaterna skall sträva efter att säkerställa att inget barn är berövat sin rätt att ha tillgång till sådan hälso- och sjukvård.

2. Konventionsstaterna skall sträva efter att till fullo förverkliga denna rätt och skall särskilt vidta lämpliga åtgärder för att

(a) minska spädbarns- och barnadödligheten;

(b) säkerställa att alla barn tillhandahålls nödvändig sjukvård och hälsovård med tonvikt på utveckling av primärhälsovården;

(c) bekämpa sjukdom och undernäring, däri inbegripet åtgärder inom ramen för pri-

health care, through, *inter alia*, the application of readily available technology and through the provision of adequate nutritious foods and clean drinking-water, taking into consideration the dangers and risks of environmental pollution;

(d) To ensure appropriate pre-natal and post-natal health care for mothers;

(e) To ensure that all segments of society, in particular parents and children, are informed, have access to education and are supported in the use of basic knowledge of child health and nutrition, the advantages of breast-feeding, hygiene and environmental sanitation and the prevention of accidents;

(f) To develop preventive health care, guidance for parents, and family planning education and services.

3. States Parties shall take all effective and appropriate measures with a view to abolishing traditional practices prejudicial to the health of children.

4. States Parties undertake to promote and encourage international co-operation with a view to achieving progressively the full realization of the right recognized in the present article. In this regard, particular account shall be taken of the needs of developing countries.

Article 25

States Parties recognize the right of a child who has been placed by the competent authorities for the purposes of care, protection or treatment of his or her physical or mental health, to a periodic review of the treatment provided to the child and all other circumstances relevant to his or her placement.

Article 26

1. States Parties shall recognize for every child the right to benefit from social security, including social insurance, and shall take the necessary measures to achieve the full realization of this right in accordance with their national law.

2. The benefits should, where appropriate, be granted, taking into account the resources and the circumstances of the child and persons having responsibility for the maintenance of the child, as well as any other consideration relevant to an application for benefits made by or on behalf of the child.

märhälsovården, genom bl. a. utnyttjande av lätt tillgänglig teknik och genom att tillhandahålla näringsrika livsmedel i tillräcklig omfattning och rent dricksvatten, med beaktande av de faror och risker som miljöförstöring innebär;

(d) säkerställa tillfredsställande hälsovård för mödrar före och efter förlossningen;

(e) säkerställa att alla grupper i samhället, särskilt föräldrar och barn, får information om och har tillgång till undervisning om barnhälsovård och näringslära, fördelarna med amning, hygien och ren miljö och förebyggande av olycksfall samt får stöd vid användning av sådana grundläggande kunskaper;

(f) utveckla förebyggande hälsovård, föräldrarådgivning samt undervisning om och hjälp i familjeplaneringsfrågor.

3. Konventionsstaterna skall vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa.

4. Konventionsstaterna åtar sig att främja och uppmuntra internationellt samarbete i syfte att gradvis uppnå det fulla förverkligandet av den rätt som erkänns i denna artikel. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 25

Konventionsstaterna erkänner rätten för ett barn som har omhändertagits av behöriga myndigheter för omvårdnad, skydd eller behandling av sin fysiska eller psykiska hälsa till regelbunden översyn av den behandling som barnet får och alla andra omständigheter rörande barnets omhändertagande.

Artikel 26

1. Konventionsstaterna skall erkänna rätten för varje barn att åtnjuta social trygghet, innefattande socialförsäkring, och skall vidta nödvändiga åtgärder för att till fullo förverkliga denna rätt i enlighet med sin nationella lagstiftning.

2. Förmånerna skall, där så är lämpligt, beviljas med hänsyn till de resurser som barnet och de personer som ansvarar för dess underhåll har och deras omständigheter i övrigt samt med hänsyn till varje annat förhållande som är av betydelse i samband med en ansökan om en sådan förmån från barnet eller för dess räkning.

Article 27

1. States Parties recognize the right of every child to a standard of living adequate for the child's physical, mental, spiritual, moral and social development.

2. The parent(s) or others responsible for the child have the primary responsibility to secure, within their abilities and financial capacities, the conditions of living necessary for the child's development.

3. States Parties, in accordance with national conditions and within their means, shall take appropriate measures to assist parents and others responsible for the child to implement this right and shall in case of need provide material assistance and support programmes, particularly with regard to nutrition, clothing and housing.

4. States Parties shall take all appropriate measures to secure the recovery of maintenance for the child from the parents or other persons having financial responsibility for the child, both within the State Party and from abroad. In particular, where the person having financial responsibility for the child lives in a State different from that of the child, States Parties shall promote the accession to international agreements or the conclusion of such agreements, as well as the making of other appropriate arrangements.

Article 28

1. States Parties recognize the right of the child to education, and with a view to achieving this right progressively and on the basis of equal opportunity, they shall, in particular:

(a) Make primary education compulsory and available free to all;

(b) Encourage the development of different forms of secondary education, including general and vocational education, make them available and accessible to every child, and take appropriate measures such as the introduction of free education and offering financial assistance in case of need;

(c) Make higher education accessible to all on the basis of capacity by every appropriate means;

(d) Make educational and vocational information and guidance available and accessible to all children;

(e) Take measures to encourage regular attendance at schools and the reduction of drop-out rates.

Artikel 27

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för varje barn till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling.

2. Föräldrar eller andra som är ansvariga för barnet har, inom ramen för sin förmåga och sina ekonomiska resurser, huvudansvaret för att säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets utveckling.

3. Konventionsstaterna skall i enlighet med nationella förhållanden och inom ramen för sina resurser vidta lämpliga åtgärder för att bistå föräldrar och andra som är ansvariga för barnet att genomföra denna rätt och skall vid behov tillhandahålla materiellt bistånd och utarbeta stödprogram, särskilt i fråga om mat, kläder och bostäder.

4. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa indrivning av underhåll för barnet från föräldrar eller andra som har ekonomiskt ansvar för barnet, både inom konventionsstaten och från utlandet. Särskilt i de fall då den person som har det ekonomiska ansvaret för barnet bor i en annan stat än barnet skall konventionsstaterna främja såväl anslutning till internationella överenskommelser eller ingående av sådana överenskommelser som upprätthållande av andra lämpliga arrangemang.

Artikel 28

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till utbildning och i syfte att gradvis förverkliga denna rätt och på grundval av lika möjligheter skall de särskilt

(a) göra grundutbildning obligatorisk och kostnadsfritt tillgänglig för alla;

(b) uppmuntra utvecklingen av olika former av undervisning som följer efter grundutbildningen, innefattande såväl allmän utbildning som yrkesutbildning, göra dessa tillgängliga och åtkomliga för varje barn samt vidta lämpliga åtgärder såsom införande av kostnadsfri utbildning och ekonomiskt stöd vid behov;

(c) göra högre utbildning tillgänglig för alla på grundval av förmåga genom varje lämpligt medel;

(d) göra studierådgivning och yrkesorientering tillgänglig och åtkomlig för alla barn;

(e) vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och minska antalet studieavbrott.

2. States Parties shall take all appropriate measures to ensure that school discipline is administered in a manner consistent with the child's human dignity and in conformity with the present Convention.

3. States Parties shall promote and encourage international co-operation in matters relating to education, in particular with a view to contributing to the elimination of ignorance and illiteracy throughout the world and facilitating access to scientific and technical knowledge and modern teaching methods. In this regard, particular account shall be taken of the needs of developing countries.

Article 29

1. States Parties agree that the education of the child shall be directed to:

(a) The development of the child's personality, talents, and mental and physical abilities to their fullest potential;

(b) The development of respect for human rights and fundamental freedoms, and for the principles enshrined in the Charter of the United Nations;

(c) The development of respect for the child's parents, his or her own cultural identity, language and values, for the national values of the country in which the child is living, the country from which he or she may originate, and for civilizations different from his or her own;

(d) The preparation of the child for responsible life in a free society, in the spirit of understanding, peace, tolerance, equality of sexes, and friendship among all peoples, ethnic, national and religious groups and persons of indigenous origin;

(e) The development of respect for the natural environment.

2. No part of the present article or article 28 shall be construed so as to interfere with the liberty of individuals and bodies to establish and direct educational institutions, subject always to the observance of the principles set forth in paragraph 1 of the present article and to the requirements that the education given in such institutions shall conform to such minimum standards as may be laid down by the State.

Article 30

In those States in which ethnic, religious or

2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att disciplinen i skolan upprätthålls på ett sätt som är förenligt med barnets mänskliga värdighet och i överensstämmelse med denna konvention.

3. Konventionsstaterna skall främja och uppmuntra internationellt samarbete i utbildningsfrågor, särskilt i syfte att bidra till att avskaffa okunnighet och analfabetism i hela världen och för att underlätta tillgång till vetenskaplig och teknisk kunskap och moderna undervisningsmetoder. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 29

1. Konventionsstaterna är överens om att barnets utbildning skall syfta till att

(a) utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga;

(b) utveckla respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna samt för de principer som uppställts i Förenta nationernas stadga;

(c) utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, eget språk och egna värden, för vistelselandets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen;

(d) förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämställdhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar;

(e) utveckla respekt för naturmiljön.

2. Ingenting i denna artikel eller i artikel 28 får tolkas så att det medför inskränkning i den enskildes och organisationers rätt att inrätta och driva utbildningsanstalter, dock alltid under förutsättning att de i punkt 1 i denna artikel uppställda principerna iakttas och att kraven uppfylls på att undervisningen vid dessa anstalter skall stå i överensstämmelse med vad som från statens sida angivits som minimistandard.

Artikel 30

I de stater där det finns etniska, religiösa

linguistic minorities or persons of indigenous origin exist, a child belonging to such a minority or who is indigenous shall not be denied the right, in community with other members of his or her group, to enjoy his or her own culture, to profess and practise his or her own religion, or to use his or her own language.

Article 31

1. States Parties recognize the right of the child to rest and leisure, to engage in play and recreational activities appropriate to the age of the child and to participate freely in cultural life and the arts.

2. States Parties shall respect and promote the right of the child to fully participate in cultural and artistic life and shall encourage the provision of appropriate and equal opportunities for cultural, artistic, recreational and leisure activity.

Article 32

1. State Parties recognize the right of the child to be protected from economic exploitation and from performing any work that is likely to be hazardous or to interfere with the child's education, or to be harmful to the child's health or physical, mental, spiritual, moral or social development.

2. States Parties shall take legislative, administrative, social and educational measures to ensure the implementation of the present article. To this end, and having regard to the relevant provisions of other international instruments, States Parties shall in particular:

(a) Provide for a minimum age or minimum ages for admission to employment;

(b) Provide for appropriate regulation of the hours and conditions of employment; and

(c) Provide for appropriate penalties or other sanctions to ensure the effective enforcement of the present article.

Article 33

States Parties shall take all appropriate measures, including legislative, administrative, social and educational measures, to protect children from the illicit use of narcotic

eller språkliga minoriteter eller personer som tillhör en urbefolkning skall ett barn som tillhör en sådan minoritet eller urbefolkning inte förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.

Artikel 31

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.

2. Konventionsstaterna skall respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och skall uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet.

Artikel 32

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till skydd mot ekonomiskt utnyttjande och mot att utföra arbete som kan vara skadligt eller hindra barnets utbildning eller äventyra barnets hälsa eller fysiska, psykiska, andliga, moraliska eller sociala utveckling.

2. Konventionsstaterna skall vidta lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i upplysningssyfte för att säkerställa genomförandet av denna artikel. För detta ändamål och med beaktande av tillämpliga bestämmelser i andra internationella instrument skall konventionsstaterna särskilt

(a) fastställa en minimiålder eller minimiåldrar som minderåriga skall ha uppnått för tillträde till arbete;

(b) föreskriva en lämplig reglering av arbetstid och arbetsvillkor;

(c) föreskriva lämpliga straff eller andra påföljder i syfte att säkerställa ett effektivt genomförande av denna artikel.

Artikel 33

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder, innefattande lagstiftningsåtgärder, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i upplysningssyfte, för att skydda

drugs and psychotropic substances as defined in the relevant international treaties, and to prevent the use of children in the illicit production and trafficking of such substances.

Article 34

States Parties undertake to protect the child from all forms of sexual exploitation and sexual abuse. For these purposes, States Parties shall in particular take all appropriate national, bilateral and multilateral measures to prevent:

- (a) The inducement or coercion of a child to engage in any unlawful sexual activity;
- (b) The exploitative use of children in prostitution or other unlawful sexual practices;
- (c) The exploitative use of children in pornographic performances and materials.

Article 35

States Parties shall take all appropriate national, bilateral and multilateral measures to prevent the abduction of, the sale of or traffic in children for any purpose or in any form.

Article 36

States Parties shall protect the child against all other forms of exploitation prejudicial to any aspects of the child's welfare.

Article 37

States Parties shall ensure that:

- (a) No child shall be subjected to torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. Neither capital punishment nor life imprisonment without possibility of release shall be imposed for offences committed by persons below 18 years of age;
- (b) No child shall be deprived of his or her liberty unlawfully or arbitrarily. The arrest, detention or imprisonment of a child shall be in conformity with the law and shall be used only as a measure of last resort and for the shortest appropriate period of time;
- (c) Every child deprived of liberty shall be treated with humanity and respect for the inherent dignity of the human person, and in a manner which takes into account the needs of persons of his or her age. In particular,

barn från olaglig användning av narkotika och psykotropa ämnen såsom dessa definieras i tillämpliga internationella fördrag och för att förhindra att barn utnyttjas i den olagliga framställningen av och handeln med sådana ämnen.

Artikel 34

Konventionsstaterna åtar sig att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. För detta ändamål skall konventionsstaterna särskilt vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra

- (a) att ett barn förmås eller tvingas att delta i en olaglig sexuell handling;
- (b) att barn utnyttjas för prostitution eller annan olaglig sexuell verksamhet;
- (c) att barn utnyttjas i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material.

Artikel 35

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra bortförande och försäljning av eller handel med barn för varje ändamål och i varje form.

Artikel 36

Konventionsstaterna skall skydda barnet mot alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet i något avseende.

Artikel 37

Konventionsstaterna skall säkerställa att

- (a) inget barn får utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Varken dödsstraff eller livstids fängelse utan möjlighet till frigivning får ådömas för brott som begåtts av personer under 18 års ålder;
- (b) inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Gripande, anhållande, häktning, fängslande eller andra former av frihetsberövande av ett barn skall ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid;
- (c) varje frihetsberövat barn skall behandlas humanit och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder. Särskilt skall varje frihetsberövat barn hållas

every child deprived of liberty shall be separated from adults unless it is considered in the child's best interest not to do so and shall have the right to maintain contact with his or her family through correspondence and visits, save in exceptional circumstances;

(d) Every child deprived of his or her liberty shall have the right to prompt access to legal and other appropriate assistance, as well as the right to challenge the legality of the deprivation of his or her liberty before a court or other competent, independent and impartial authority, and to a prompt decision on any such action.

Article 38

1. States Parties undertake to respect and to ensure respect for rules of international humanitarian law applicable to them in armed conflicts which are relevant to the child.

2. States Parties shall take all feasible measures to ensure that persons who have not attained the age of 15 years do not take a direct part in hostilities.

3. States Parties shall refrain from recruiting any person who has not attained the age of 15 years into their armed forces. In recruiting among those persons who have attained the age of 15 years but who have not attained the age of 18 years, States Parties shall endeavour to give priority to those who are oldest.

4. In accordance with their obligations under international humanitarian law to protect the civilian population in armed conflicts, States Parties shall take all feasible measures to ensure protection and care of children who are affected by an armed conflict.

Article 39

States Parties shall take all appropriate measures to promote physical and psychological recovery and social reintegration of a child victim of: any form of neglect, exploitation, or abuse; torture or any other form of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment; or armed conflicts. Such recovery and reintegration shall take place in an environment which fosters the health, self-respect and dignity of the child.

åtskilt från vuxna, om det inte anses vara till barnets bästa att inte göra detta, och skall, utom i undantagsfall, ha rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök;

(d) varje frihetsberövat barn skall ha rätt att snarast få tillgång till såväl juridiskt biträde och annan lämplig hjälp som rätt att få lagligheten i sitt frihetsberövande prövad av en domstol eller annan behörig, oberoende och opartisk myndighet samt rätt till ett snabbt beslut i saken.

Artikel 38

1. Konventionsstaterna åtar sig att respektera och säkerställa respekt för regler i internationell humanitär rätt som är tillämpliga på dem i väpnade konflikter och som är relevanta för barnet.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa att personer som inte uppnått 15 års ålder inte deltar direkt i fientligheter.

3. Konventionsstaterna skall avstå från att rekrytera en person som inte har uppnått 15 års ålder till sina väpnade styrkor. Då rekrytering sker bland personer som fyllt 15 men inte 18 år, skall konventionsstaterna sträva efter att i första hand rekrytera dem som är äldst.

4. Konventionsstaterna skall i enlighet med sina åtaganden enligt internationell humanitär rätt att skydda civilbefolkningen i väpnade konflikter vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa skydd och vård av barn som berörs av en väpnad konflikt.

Artikel 39

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att främja fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning av ett barn som utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande eller övergrepp; tortyr eller någon annan form av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning; eller väpnade konflikter. Sådan rehabilitering och sådan återanpassning skall äga rum i en miljö som befrämjar barnets hälsa, självrespekt och värdighet.

Article 40

1. States Parties recognize the right of every child alleged as, accused of, or recognized as having infringed the penal law to be treated in a manner consistent with the promotion of the child's sense of dignity and worth, which reinforces the child's respect for the human rights and fundamental freedoms of others and which takes into account the child's age and the desirability of promoting the child's reintegration and the child's assuming a constructive role in society.

2. To this end, and having regard to the relevant provisions of international instruments, States Parties shall, in particular, ensure that:

(a) No child shall be alleged as, be accused of, or recognized as having infringed the penal law by reason of acts or omissions which were not prohibited by national or international law at the time they were committed;

(b) Every child alleged as or accused of having infringed the penal law has at least the following guarantees:

(i) To be presumed innocent until proven guilty according to law;

(ii) To be informed promptly and directly of the charges against him or her, and, if appropriate, through his or her parents or legal guardians, and to have legal or other appropriate assistance in the preparation and presentation of his or her defence;

(iii) To have the matter determined without delay by a competent, independent and impartial authority or judicial body in a fair hearing according to law, in the presence of legal or other appropriate assistance and, unless it is considered not to be in the best interest of the child, in particular, taking into account his or her age or situation, his or her parents or legal guardians;

(iv) Not to be compelled to give testimony or to confess guilt; to examine or have examined adverse witnesses and to obtain the participation and examination of witnesses on his or her behalf under conditions of equality;

(v) If considered to have infringed the penal law, to have this decision and any measures imposed in consequence thereof reviewed by a higher competent, independent and impartial authority or judicial body according to law;

Artikel 40

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för varje barn som misstänks eller åtalas för eller befunnits skyldigt att ha begått brott att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla för värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och önskvärdheten att främja att barnet återanpassas och tar på sig en konstruktiv roll i samhället.

2. För detta ändamål och med beaktande av tillämpliga bestämmelser i internationella instrument skall konventionsstaterna särskilt säkerställa att

(a) inget barn skall misstänkas för eller åtalas för eller befinnas skyldigt att ha begått brott på grund av en handling eller underlåtenhet som inte var förbjuden enligt nationell eller internationell rätt vid den tidpunkt då den begicks;

(b) varje barn som misstänks eller åtalas för att ha begått brott skall ha åtminstone följande garantier:

(i) att betraktas som oskyldigt innan barnets skuld blivit lagligen fastställd;

(ii) att snarast och direkt underrättas om anklagelserna mot sig och, om lämpligt, genom sina föräldrar eller vårdnadshavare, och att få juridiskt biträde eller annan lämplig hjälp vid förberedelse och framläggande av sitt försvar;

(iii) att få saken avgjord utan dröjsmål av en behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ i en opartisk förhandling enligt lag och i närvaro av juridiskt eller annat lämpligt biträde och, såvida det inte anses strida mot barnets bästa, särskilt med beaktande av barnets ålder eller situation, barnets föräldrar eller vårdnadshavare;

(iv) att inte tvingas att avge vittnesmål eller erkänna sig skyldigt; att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas mot barnet samt att på lika villkor för egna räkning få vittnen inkallade och förhörda;

(v) att, om barnet anses ha begått brott, få detta beslut och beslut om åtgärder till följd därav omprövade av en högre behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ enligt lag;

(vi) To have the free assistance of an interpreter if the child cannot understand or speak the language used;

(vii) To have his or her privacy fully respected at all stages of the proceedings.

3. States Parties shall seek to promote the establishment of laws, procedures, authorities and institutions specifically applicable to children alleged as, accused of, or recognized as having infringed the penal law, and in particular:

(a) The establishment of a minimum age below which children shall be presumed not to have the capacity to infringe the penal law;

(b) Whenever appropriate and desirable, measures for dealing with such children without resorting to judicial proceedings, providing that human rights and legal safeguards are fully respected.

4. A variety of dispositions, such as care, guidance and supervision orders; counselling; probation; foster care; education and vocational training programmes and other alternatives to institutional care shall be available to ensure that children are dealt with in a manner appropriate to their well-being and proportionate both to their circumstances and the offence.

Article 41

Nothing in the present Convention shall affect any provisions which are more conducive to the realization of the rights of the child and which may be contained in:

(a) The law of a State Party; or

(b) International law in force for that State.

Part II

Article 42

States Parties undertake to make the principles and provisions of the Convention widely known, by appropriate and active means to adults and children alike.

Article 43

1. For the purpose of examining the progress made by States Parties in achieving the realization of the obligations undertaken in the present Convention, there shall be established a Committee on the Rights of the Child which shall carry out the functions hereinafter provided.

(vi) att utan kostnad få hjälp av tolk, om barnet inte kan förstå eller tala det språk som används;

(vii) att få sitt privatliv till fullo respekterat under alla stadier i förfarandet.

3. Konventionsstaterna skall söka främja införandet av lagar och förfaranden samt upprättandet av myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänks eller åtalas för eller befinns skyldiga att ha begått brott och skall särskilt

(a) fastställa en lägsta straffbarhetsålder;

(b) vidta åtgärder, då så är lämpligt och önskvärt, för behandling av barn under denna ålder utan att använda domstolsförfarande, under förutsättning att mänskliga rättigheter och rättsligt skydd till fullo respekteras.

4. Olika åtgärder som t.ex. vård, ledning och föreskrifter om tillsyn, rådgivning, övervakning, vård i fosterhem, program för allmän utbildning och yrkesutbildning och andra alternativ till anstaltsvård skall finnas tillgängliga för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välfärd och är rimligt både med hänsyn till deras personliga förhållanden och till brottet.

Artikel 41

Ingenting i denna konvention skall inverka på bestämmelser som går längre vad gäller att förverkliga barnets rättigheter och som kan finnas i

(a) en konventionsstats lagstiftning; eller

(b) för den staten gällande internationell rätt.

Del II

Artikel 42

Konventionsstaterna åtar sig att genom lämpliga och aktiva åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn.

Artikel 43

1. För att granska de framsteg som gjorts av konventionsstaterna i fråga om förverkligandet av skyldigheter enligt denna konvention skall en kommitté för barnets rättigheter upprättas, vilken skall utföra de uppgifter som föreskrivs i det följande.

2. The Committee shall consist of ten experts of high moral standing and recognized competence in the field covered by this Convention. The members of the Committee shall be elected by States Parties from among their nationals and shall serve in their personal capacity, consideration being given to equitable geographical distribution, as well as to the principal legal systems.

3. The members of the Committee shall be elected by secret ballot from a list of persons nominated by States Parties. Each State Party may nominate one person from among its own nationals.

4. The initial election to the Committee shall be held no later than six months after the date of the entry into force of the present Convention and thereafter every second year. At least four months before the date of each election, the Secretary-General of the United Nations shall address a letter to States Parties inviting them to submit their nominations within two months. The Secretary-General shall subsequently prepare a list in alphabetical order of all persons thus nominated, indicating States Parties which have nominated them, and shall submit it to the States Parties to the present Convention.

5. The elections shall be held at meetings of States Parties convened by the Secretary-General at United Nations Headquarters. At those meetings, for which two thirds of States Parties shall constitute a quorum, the persons elected to the Committee shall be those who obtain the largest number of votes and an absolute majority of the votes of the representatives of States Parties present and voting.

6. The members of the Committee shall be elected for a term of four years. They shall be eligible for re-election if renominated. The term of five of the members elected at the first election shall expire at the end of two years; immediately after the first election, the names of these five members shall be chosen by lot by the Chairman of the meeting.

7. If a member of the Committee dies or resigns or declares that for any other cause he or she can no longer perform the duties of the Committee, the State Party which nominated the member shall appoint another expert from among its nationals to serve for the

2. Kommittén skall vara sammansatt av tio experter med högt moraliskt anseende och erkänd sakkunskap på det område som denna konvention omfattar. Kommitténs medlemmar skall väljas av konventionsstaterna bland deras medborgare och skall tjänstgöra i sin personliga egenskap, varvid avseende skall fästas vid en rättvis geografisk fördelning och de viktigaste rättssystemen.

3. Kommitténs medlemmar skall väljas genom hemlig omröstning från en förteckning över personer som föreslagits av konventionsstaterna. Varje konventionsstat kan föreslå en kandidat bland sina egna medborgare.

4. Det första valet till kommittén skall hållas senast sex månader efter dagen för denna konventions ikraftträdande och därefter vart annat år. Senast fyra månader före dagen för varje val skall Förenta nationernas generalsekreterare skriftligen uppmana konventionsstaterna att inom två månader inkomma med sina förslag. Generalsekreteraren skall sedan upprätta och till konventionsstaterna överlämna en förteckning i alfabetisk ordning över samtliga föreslagna personer och ange vilka konventionsstater som föreslagit dem.

5. Val skall hållas vid möten med konventionsstaterna, som sammankallats av Förenta nationernas generalsekreterare, i Förenta nationernas högkvarter. Vid dessa möten, som är beslutsmässiga när två tredjedelar av konventionsstaterna är närvarande, skall de kandidater inväljas i kommittén som uppnår det högsta antalet röster och absolut majoritet av de närvarande och röstande konventionsstaternas röster.

6. Kommitténs medlemmar skall väljas för en tid av fyra år. De kan återväljas, om de föreslagits till återval. För fem av de medlemmar som utsetts vid det första valet skall mandattiden utlöpa efter två år. Omedelbart efter det första valet skall namnen på dessa fem medlemmar utses genom lottdragning av ordföranden vid mötet.

7. Om en kommittémedlem avlider eller avsäger sig sitt uppdrag eller förklarar att han eller hon av någon annan anledning inte längre kan fullgöra sitt uppdrag inom kommittén, skall den konventionsstat som föreslog medlemmen, med förbehåll för kommitténs god-

remainder of the term, subject to the approval of the Committee.

8. The Committee shall establish its own rules of procedure.

9. The Committee shall elect its officers for a period of two years.

10. The meetings of the Committee shall normally be held at United Nations Headquarters or at any other convenient place as determined by the Committee. The Committee shall normally meet annually. The duration of the meetings of the Committee shall be determined, and reviewed, if necessary, by a meeting of the States Parties to the present Convention, subject to the approval of the General Assembly.

11. The Secretary-General of the United Nations shall provide the necessary staff and facilities for the effective performance of the functions of the Committee under the present Convention.

12. With the approval of the General Assembly, the members of the Committee established under the present Convention shall receive emoluments from the United Nations resources on such terms and conditions as the Assembly may decide.

Article 44

1. States Parties undertake to submit to the Committee, through the Secretary-General of the United Nations, reports on the measures they have adopted which give effect to the rights recognized herein and on the progress made on the enjoyment of those rights:

(a) Within two years of the entry into force of the Convention for the State Party concerned,

(b) Thereafter every five years.

2. Reports made under this article shall indicate factors and difficulties, if any, affecting the degree of fulfilment of the obligations under the present Convention. Reports shall also contain sufficient information to provide the Committee with a comprehensive understanding of the implementation of the Convention in the country concerned.

3. A State Party which has submitted a comprehensive initial report to the Committee need not, in its subsequent reports submitted in accordance with paragraph 1 (b) of

kännande, utse en annan expert bland sina medborgare, som skall inneha uppdraget under återstoden av mandattiden.

8. Kommittén skall själv fastställa sin arbetsordning.

9. Kommittén skall välja sitt presidium för en tvåårsperiod.

10. Kommitténs möten skall vanligtvis hållas i Förenta nationernas högkvarter eller på en annan lämplig plats, som kommittén bestämmer. Kommittén skall i regel sammanträda varje år. Kommittémötenas längd skall bestämmas och, om det är nödvändigt, omprövas vid möte med konventionsstaterna, med förbehåll för generalförsamlingens godkännande.

11. Förenta nationernas generalsekreterare skall tillhandahålla erforderlig personal och övriga resurser för att möjliggöra för kommittén att effektivt utföra sitt uppdrag enligt denna konvention.

12. Medlemmarna av den enligt denna konvention upprättade kommittén skall med godkännande av generalförsamlingen erhålla ersättning från Förenta nationerna på sådana villkor som generalförsamlingen beslutar.

Artikel 44

1. Konventionsstaterna åtar sig att genom Förenta nationernas generalsekreterare avge rapporter till kommittén om de åtgärder som de vidtagit för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention och om de framsteg som gjorts i fråga om åtnjutandet av dessa rättigheter:

(a) inom två år efter konventionens ikraftträdande för den berörda staten,

(b) därefter vart femte år.

2. Rapporter enligt denna artikel skall ange eventuella förhållanden och svårigheter som påverkar i vilken utsträckning åtagandena enligt denna konvention har uppfyllts. Rapporterna skall även innehålla tillräcklig information för att ge kommittén en god uppfattning om genomförandet av konventionens bestämmelser i det berörda landet.

3. En konventionsstat som har tillställt kommittén en utförlig första rapport behöver inte i sina följande rapporter, som avges enligt punkt 1 (b) i denna konvention, upprepa

the present article repeat basic information previously provided.

4. The Committee may request from States Parties further information relevant to the implementation of the Convention.

5. The Committee shall submit to the General Assembly of the United Nations through the Economic and Social Council, every two years, reports on its activities.

6. States Parties shall make their reports widely available to the public in their own countries.

Article 45

In order to foster the effective implementation of the Convention and to encourage international co-operation in the field covered by the Convention:

(a) The specialized agencies, the United Nations Children's Fund, and other United Nations organs shall be entitled to be represented at the consideration of the implementation of such provisions of the present Convention as fall within the scope of their mandate. The Committee may invite the specialized agencies, the United Nations Children's Fund and other competent bodies as it may consider appropriate to provide expert advice on the implementation of the Convention in areas falling within the scope of their respective mandates. The Committee may invite the specialized agencies, the United Nations Children's Fund, and other United Nations organs to submit reports on the implementation of the Convention in areas falling within the scope of their activities;

(b) The Committee shall transmit, as it may consider appropriate, to the specialized agencies, the United Nations Children's Fund and other competent bodies, any reports from States Parties that contain a request, or indicate a need, for technical advice or assistance along with the Committee's observations and suggestions, if any, on these requests or indications;

(c) The Committee may recommend to the General Assembly to request the Secretary-General to undertake on its behalf studies on specific issues relating to the rights of the child.

(d) The Committee may make suggestions and general recommendations based on in-

tidigare lämnad grundläggande information.

4. Kommittén kan begära ytterligare information från konventionsstaterna om genomförandet av konventionens bestämmelser.

5. Kommittén skall vartannat år genom ekonomiska och sociala rådet tillställa generalförsamlingen rapporter om sin verksamhet.

6. Konventionsstaterna skall göra sina rapporter allmänt tillgängliga för allmänheten i sina respektive länder.

Artikel 45

För att främja ett effektivt genomförande av konventionens bestämmelser och internationellt samarbete på det område som konventionen avser gäller följande:

(a) Fackorganen, FN:s barnfond och andra FN-organ skall ha rätt att vara representerade vid granskningen av genomförandet av sådana bestämmelser i denna konvention som faller inom ramen för deras mandat. Kommittén kan inbjuda kompetenta organ och organisationer, som den finner lämpligt, att komma med expertråd angående genomförandet av konventionen på områden som faller inom ramen för deras respektive verksamhetsområden. Kommittén kan inbjuda fackorganen, FN:s barnfond och andra FN-organ att inlämna rapporter om konventionens tillämpning inom områden som faller inom ramen för deras verksamhet;

(b) Kommittén skall, såsom den finner lämpligt, till fackorganen, FN:s barnfond och andra kompetenta organ och organisationer överlämna rapporter från konventionsstaterna som innehåller en begäran om eller anger behov av teknisk rådgivning eller tekniskt bistånd jämte kommitténs synpunkter och eventuella förslag beträffande sådan begäran eller sådant behov;

(c) Kommittén kan rekommendera generalförsamlingen att framställa en begäran till generalsekreteraren om att för kommitténs räkning företa studier angående särskilda frågor som rör barnets rättigheter;

(d) Kommittén kan avge förslag och allmänna rekommendationer på grundval av

formation received pursuant to articles 44 and 45 of the present Convention. Such suggestions and general recommendations shall be transmitted to any State Party concerned and reported to the General Assembly, together with comments, if any, from States Parties.

Part III

Article 46

The present Convention shall be open for signature by all States.

Article 47

The present Convention is subject to ratification.

Instruments of ratification shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

Article 48

The present Convention shall remain open for accession by any State. The instruments of accession shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

Article 49

1. The present Convention shall enter into force on the thirtieth day following the date of deposit with the Secretary-General of the United Nations of the twentieth instrument of ratification or accession.

2. For each State ratifying or acceding to the Convention after the deposit of the twentieth instrument of ratification or accession, the Convention shall enter into force on the thirtieth day after the deposit by such State of its instrument of ratification or accession.

Article 50

1. Any State Party may propose an amendment and file it with the Secretary-General of the United Nations. The Secretary-General shall thereupon communicate the proposed amendment to States Parties, with a request that they indicate whether they favour a conference of States Parties for the purpose of considering and voting upon the proposals. In the event that, within four months from the date of such communication, at least one third of the States Parties

den information som erhållits enligt artiklarna 44 och 45 i denna konvention. Sådana förslag och allmänna rekommendationer skall tillställas varje konventionsstat som berörs samt rapporteras till generalförsamlingen tillsammans med eventuella kommentarer från konventionsstaterna.

Del III

Artikel 46

Denna konvention skall vara öppen för undertecknande av alla stater.

Artikel 47

Denna konvention skall ratificeras.

Ratifikationsinstrumenten skall deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare.

Artikel 48

Denna konvention skall förbli öppen för anslutning av vilken stat som helst. Anslutningsinstrumenten skall deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare.

Artikel 49

1. Denna konvention träder i kraft den trettionde dagen efter dagen för deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet hos Förenta nationernas generalsekreterare.

2. I förhållande till varje stat som ratificerar eller ansluter sig till konventionen efter deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter det att en sådan stat deponerat sitt ratifikations- eller anslutningsinstrument.

Artikel 50

1. En konventionsstat kan föreslå en ändring av konventionen och överlämna förslaget till Förenta nationernas generalsekreterare. Generalsekreteraren skall sedan översända ändringsförslaget till konventionsstaterna med en begäran om att dessa anger om de tillstyrker att en konferens med konventionsstaterna sammankallas för att behandla och rösta om förslagen. Om minst en tredjedel av staterna inom fyra månader efter förslagets översändande tillstyrker en sådan

favour such a conference, the Secretary-General shall convene the conference under the auspices of the United Nations. Any amendment adopted by a majority of States Parties present and voting at the conference shall be submitted to the General Assembly for approval.

2. An amendment adopted in accordance with paragraph 1 of this article shall enter into force when it has been approved by the General Assembly and accepted by a two-thirds majority of States Parties.

3. When an amendment enters into force, it shall be binding on those States Parties which have accepted it, other States Parties still being bound by the provisions of the present Convention and any earlier amendments which they have accepted.

Article 51

1. The Secretary-General of the United Nations shall receive and circulate to all States the text of reservations made by States at the time of ratification or accession.

2. A reservation incompatible with the object and purpose of the present Convention shall not be permitted.

3. Reservations may be withdrawn at any time by notification to that effect addressed to the Secretary-General of the United Nations, who shall then inform all States. Such notification shall take effect on the date on which it is received by the Secretary-General.

Article 52

A State Party may denounce the present Convention by written notification to the Secretary-General of the United Nations. Denunciation becomes effective one year after the date of receipt of the notification by the Secretary-General.

Article 53

The Secretary-General of the United Nations is designated as the depositary of the present Convention.

Article 54

The original of the present Convention, of which the Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

konferens, skall generalsekreteraren sammankalla konferensen i Förenta nationernas regi. Ändringsförslag som antagits av en majoritet av de vid konferensen närvarande och röstande konventionsstaterna skall underställas generalförsamlingen för godkännande.

2. En ändring som antagits enligt punkt 1 i denna artikel träder i kraft när den har godkänts av Förenta nationernas generalförsamling och antagits av konventionsstaterna med två tredjedels majoritet.

3. När en ändring träder i kraft skall den vara bindande för de konventionsstater som har antagit den, medan övriga konventionsstater fortfarande är bundna av bestämmelserna i denna konvention och eventuella tidigare ändringar, som de antagit.

Artikel 51

1. Förenta nationernas generalsekreterare skall motta och till alla stater sända texten till reservationer som staterna gjort vid ratifikationen eller anslutningen.

2. En reservation som strider mot denna konventions ändamål och syfte skall inte tillåtas.

3. Reservationer kan återtas vid vilken tidpunkt som helst genom notifikation till Förenta nationernas generalsekreterare, som därefter skall underrätta alla stater. Notifikationen skall gälla från den dag då den mottogs av generalsekreteraren.

Artikel 52

En konventionsstat kan säga upp denna konvention genom skriftlig notifikation till Förenta nationernas generalsekreterare. Uppsägningen träder i kraft ett år efter den dag då notifikationen mottogs av generalsekreteraren.

Artikel 53

Förenta nationernas generalsekreterare utses till depositarie för denna konvention.

Artikel 54

Originalen till denna konvention, vars arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter har lika giltighet, skall deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare.

Sammanställning av remissyttranden över FN:s konvention om barnets rättigheter

Prop. 1989/90: 107
Bilaga 2

Remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över FN:s konvention om barnets rättigheter avgetts av justitiekanslern (JK), riksåklagaren (RÅ), kriminalvårdsstyrelsen, Svea hovrätt, kammarrätten i Göteborg, brottsförebyggande rådet (BRÅ), överbefälhavaren (ÖB), socialstyrelsen, barnmiljörådet, statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA), statens handikappråd, skolöverstyrelsen (SÖ), statens kulturråd, statens biografbyrå, kabelnämnden, statens invandrarverk (SIV), arbetsmarknadsstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), jämställdhetsombudsmannen (JämO), statens ungdomsråd, allmänhetens pressombudsman, ILO-kommittén, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) genom Sveriges Psykologförbund, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Sveriges Advokatsamfund, Svenska Barnläkarföreningen, Svenska flyktingrådet (SvFR), Riksförbundet Barnens Rätt I Samhället (BRIS), Svenska OMEP-kommittén, Rädda Barnen, Svenska röda korset, samt Svenska ekumeniska nämnden, De fria kristna samfundens råd och Sveriges frikyrkoråd i ett gemensamt yttrande (Svenska ekumeniska nämnden m. fl.), Sveriges Kristna Ungdomsråd, Svenska UNICEF-kommittén, Svenska Samernas Riksförbund (SSR), Förbundet Adoptionscentrum (AC) och Familjeföreningen för Internationell Adoption (FFIA).

Ärkebiskopen har meddelat att han inte avger ett eget yttrande utöver det som sänds från Svenska ekumeniska nämnden och som han har undertecknat.

RÅ har överlämnat yttranden från åklagarmyndigheterna i Stockholms, Göteborgs och Malmö åklagardistrikt.

Ratificering av konventionen

Samtliga remissinstanser tillstyrker eller har ingen erinran mot att Sverige ratificerar konventionen. Många uttrycker sin tillfredsställelse över att konventionen har kommit till stånd. Flera finner det angeläget att Sverige snarast ratificerar den. En del remissinstanser anser dock att ändringar i svensk lagstiftning är påkallade. Några instanser anser att Sverige vid ratificeringen bör reservera sig i vissa avseenden.

Svea hovrätt påpekar att ett tillträde till konventionen inte enbart innebär att lagstiftningen skall överensstämma med konventionen utan också garantier för att den tillämpas i enlighet med åtagandena i konventionen. Även *BRIS* och *Svenska OMEP-kommittén* framför liknande synpunkter.

Artikel 1

Artikel 1 innehåller en definition av vad som avses med barn enligt konventionen. Med barn avses varje människa under 18 år, om inte myndighet uppnås tidigare enligt den lag som gäller för barnet.

Statens biografbyrå anser att åldersgränsen överensstämmer med vad biografbyrån länge hävdade borde vara den riktiga åldersgränsen för att särskilja barn/ungdomar från vuxna.

Om man hårddrar resonemanget en aning kan man säga att den svenska lagstiftningen om åldersgränser på bio skapar ett glapp i detta skydd för barn mellan 15 och 18 år i och med att varje femtonåring har rätt att ta del av sådant som måste anses tillåtet enbart för vuxna. Det gäller i vart fall en del av de filmer som nu godkänns som "barnförbjudna".

Biografbyrån menar att den "bokstavliga överensstämmelsen" skulle "bli ännu bättre om det infördes en kompletterande åldersgräns på 18 år för tillträde till vissa filmer".

DO anser att konventionens allmänna definition av barn måste få effekt på svensk utlänningslagstiftning och praxis, eftersom man för närvarande i dessa sammanhang som barn betraktar den som är under 16 år. *DO* pekar på att "det svenska kärnfamiljbegreppet innefattat man, hustru och ogifta barn under 16 år. Här måste en anpassning ske". *DO* återkommer under artikel 37 till den gräns på 16 år som finns i reglerna om förvarstagande. Även *SIV* och *SvFR* har ifrågasatt den nu gällande åldersgränsen för förvarstagande.

Svenska röda korset anser att det är viktigt att även den undre åldersgränsen för konventionens tillämpning är definierad.

Det måste klargöras för svensk del ifrån vilken tidpunkt barnet har rätt till de rättigheter konventionen stadgar om. Det är någorlunda klart att paragraf 9 i preambeln ej skall inverka på tolkningen av artikel 1 (se s. 11 i FN-dokumentet E/CN.4/1989/48 + annexet).

Artikel 2

Artikel 2 innehåller bestämmelser om att barn skall skyddas mot diskriminering.

DO vill utifrån sin erfarenhet kraftigt betona vikten av att öka all förskole- och skolpersonals medvetenhet, beredskap och förmåga att hantera frågor om rasism, diskriminering m. m.

Det handlar inte minst om att öka förmågan att ge adekvat stöd åt de barn, som trots samhällets ansträngningar, utsätts för trakasserier på grund av sitt etniska ursprung.

AC framför också liknande synpunkter. *AC* ifrågasätter vidare om inte flyktbarn och fosterbarn i vissa situationer är diskriminerade. *AC* före-

slår också att man utreder huruvida fosterföräldrar bör kunna adoptera fosterbarn med särskild anknytning till fosterföräldrarna.

Prop. 1989/90: 107
Bilaga 2

Artikel 3

Artikel 3 innehåller bestämmelser om att barnets bästa skall komma i första rummet.

RA

När ett barn i någon egenskap förekommer i den svenska brottmålsprocessen är barnets bästa en av de viktigaste omständigheter som skall beaktas. I 7 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare stadgas t.ex. att den som är under 18 år ej må häktas med mindre synnerliga skäl äro därtill. Bestämmelsen är tillämplig även beträffande anhållande och får betydelse även för reglerna om gripande. I 30 kap. 5 § brottsbalken stadgas att rätten inte får döma till fängelse för brott som någon begått innan han fyllt 18 år om det inte föreligger synnerliga skäl. Vidare kan nämnas de regler som gäller till skydd för barn som målsägande (se exempelvis lagen 1988:609 om målsägandebiträde) och som vittne (15–19 §§ förundersökningskungörelsen).

Om synnerliga skäl föreligger kan dock andra omständigheter än hänsynen till barnets bästa komma i främsta rummet. Det är således möjligt att frihetsberöva en person som är under 18 år om t.ex. det brottsutredande intresset kräver det. Om en samlad bedömning av ett brotts straffvärde medför att ett fängelsestraff framstår som den enda möjliga påföljden är det också möjligt att döma en person under 18 år till fängelse.

Enligt den engelska konventionstexten på denna punkt skall barnets bästa "be a primary consideration". Om detta uttryck översätts med exempelvis att barnets bästa alltid skall vara en av de viktigaste omständigheterna att beakta, kan den svenska lagstiftningen inte anses stå i strid med konventionen.

I ett hit under hand överlämnat förslag till översättning av konventionen översätts det aktuella textavsnittet med att ett barns bästa "vid alla åtgärder" på nu aktuella områden skall "komma i främsta rummet". Om konventionens innehåll skall tolkas i denna kategoriska form kan den svenska lagstiftningen inte sägas vara förenlig med konventionen.

BRÅ

Till att börja med föreskrivs i Artikel 3 att myndigheter och andra i ärenden som rör barn i första hand skall styras av hänsynen till barnets bästa. Detta är för svensk del en direkt uttalad princip när det gäller sociala myndigheters agerande. Vad gäller samhällets reaktioner mot unga lagöverträdare anses det vara i de ungas eget intresse att samhället markerar att brottslighet inte tolereras. Även om principen om barnets bästa inte är allenarådande i dessa sammanhang så gäller att unga lagöverträdare, framför allt de som är under 18 år, särbehandlas både i straffrättsligt och straffprocessuellt hänseende. Det är en sedan länge godtagen princip att unga lagöverträdare så långt möjligt inte skall ställas inför domstol och bli föremål för åtgärder inom kriminalvården. Det är i stället i första hand de sociala myndigheterna som skall vidta åtgärder beträffande ungdomar

som begår brott (lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga). Straff skall, i första hand, enligt 29 kap. 1 § brottsbalken bestämmas efter brottets straffvärde. Enligt 29 kap. 7 § brottsbalken skall dock om någon begått brott innan han fyllt 21 år hans ungdom beaktas vid straffmätningen. I paragrafens andra stycke föreskrivs att ingen får dömas till livstids fängelse för brott som han begått före 21 års ålder. Enligt 30 kap. 5 § brottsbalken får rätten döma till fängelse för brott som någon begått innan han fyllt 18 år endast om synnerliga skäl föreligger. Trots dessa särregleringar kan ifrågasättas om kravet på barnets bästa i 3 artikeln är tillgodosedd så länge det kvarstår en möjlighet att döma barn till fängelse.

Barnmiljörådet påpekar att barnaspekterna ofta glöms bort t. ex. i kommunala beslut om utbyggnad av befintliga eller nya bostadsområden, nya trafiklösningar och andra planfrågor.

Rådet vill därför allmänt betona innebörden av artikel 3 i konventionen där det anges att vid alla åtgärder som rör barn skall barnets bästa komma i främsta rummet vare sig det rör offentliga eller privata välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ.

Där anges också att det skall säkerställas att av behöriga myndigheter fastställda normer uppfylls vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal och lämplighet samt behörig tillsyn. Detta är enligt rådets uppfattning en angelägen målsättning.

Enligt *BRIS* kommer barnets bästa redan till uttryck i den svenska lagstiftningen.

Vad man kan hoppas genom barnkonventionen är en möjlighet till förstärkning så att även den praktiska tillämpningen faktiskt sätter barnens intresse före de vuxnas. *BRIS* möter alltför ofta motsatsen i sina kontakter med barn och ungdom; vuxnas intresse vinner över barnens. Det visar inte minst många beslut i vårdnads- och umgängesfrågor. Mycket sällan tar myndigheter här hänsyn till barns tankar och känslor när det gäller sådana beslut som har stor betydelse för deras framtid.

Motsvarande synpunkter framförs även av *Rädda Barnen*.

BRIS anser att det finns behov av en familjedomstol, där man skulle "kunna samla alla sådana mål som rör barn och som hittills varit upp-splittrade på olika domstolar".

Svenska OMEP-kommittén påpekar att texten i artikel 3 punkt 3 "vad gäller barnomsorg mera ser till föräldrarnas barntillsynsbehov än barns rätt till en bra omsorg".

Sveriges Kristna Ungdomsråd anser att artikel 3 är en oerhört viktig artikel och att den måste gälla i alla lägen, även då barnets intresse står i konflikt med föräldrarnas, skolans eller myndigheternas.

I vårt land går alla barn i skolan. Detta är en rättighet som också uttrycks i konventionen. Läroplanen för den svenska grundskolan uttrycker en positiv syn på människan, en människosyn som till stor del sammanfaller med den grundsyn som konventionen har på barnet. Denna människosyn måste få konsekvenser för hur barnet behandlas i skolan. Elever ska alltid bli

bemötta som aktiva, skapande och ansvarsfulla personer. Detta är inte bara en skyldighet för skolan. Barn har rätt att få utvecklas till ansvarsfulla och självständiga människor. För att se om elevernas rättigheter tas tillvara på rätt sätt, tror vi att barnets situation i dagens svenska skola behöver undersökas och utvärderas utifrån konventionen.

I alltför många av dagens svenska skolor är den inre fysiska miljön så dålig att elevernas hälsa hotas. Eftersom alla barn har skolplikt måste de gå till skolan, även om de blir sjuka av att vistas där. Skolpersonalen har utsedda skyddsombud som bevakar deras intressen, men denna möjlighet saknar eleverna. Detta överensstämmer inte med konventionens artikel 3:3 eller med artikel 24 om barnets rätt till hälsa. De kommunala skolstyrelserna måste snabbt åtgärda skollokalerna och regler måste utarbetas som utgår från elevernas fysiska och psykiska behov.

Svenska ekumeniska nämnden m.fl framför motsvarande synpunkter i fråga om skolans inre arbetsmiljö och anser att detta förhållande stämmer mycket dåligt med konventionens artikel 3 punkt 3. Nämnden har också synpunkter i fråga om barnomsorgen.

I kommunal barnomsorg har under de senaste åren en stor del av personalen vid daghem och förskolor lämnat sitt arbete. Anledningen har enligt forskningsrapporter från Stockholms barnomsorg varit låg lön, stora barngrupper, hög personalomsättning och bristande motivation. Ett av skälen var att "barnomsorgen drabbas av negativa politiska beslut". Inriktningen på kvalitet och resurser i verksamheten synes vara de insatser som borde kunna få personal att stanna kvar och att därigenom ge barnen den stimulans och omvårdnad artikel 3:3 talar om. Vi bedömer att en utvärdering av barnomsorgsverksamheten bör ske utifrån barnens behov och inte i första hand utifrån föräldrarnas barnpassningsbehov.

Artikel 4

Artikel 4 behandlar genomförandet av barnets rättigheter.

Statens ungdomsråd anger att konventionens skrivning på många punkter lämnar "utrymme för viss nationell 'handlingsfrihet' och möjligheter att med vissa argument (t.ex. ekonomiska, moraliska, statssäkerhetsmässiga) i praktisk tillämpning helt eller delvis avvika från intentionerna bakom artiklarna". Detta föranleder ungdomsrådet att framhålla innehållet i artikel 4 och att den "också måste inskräpas som en grundsten i det statliga, regionala och lokala arbetet med barn och ungdomsfrågor".

Ungdomsrådet ser således konventionen som uppfordrande på myndigheter och politiska insatser och att brister i aktivitet och ett i detta sammanhang negativt behandlande av frågor som t. ex. rörande §§ 2,1 (diskriminering), 3,3 och 18,3 (tillgänglighet till, och kvalitet på, barn och ungdomsinstitutioner), 15 och 30 (förenings- och församlingsfrihet, d:o för minoritetsgrupper), 27,1 (jämlig levnadsstandard), 28,1 (c) (tillgänglighet till högre utbildning) och 31 (stöd inom fritidsområdet) skulle innebära allvarliga avsteg från konventionens intentioner.

Svenska röda korset utgår från "att den svenska regeringen här kommer att tillämpa en generös tolkning av lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder".

Artikel 6

Prop. 1989/90: 107

Bilaga 2

Artikel 6 innehåller bestämmelser om barnets rätt till liv och överlevnad.

Svenska röda korset behandlar artikel 6 punkt 2.

Lagarna som reglerar invandringen till Sverige ger i dag, efter regeringens ändringar av praxis, enligt Svenska röda korset inte ett fullgott skydd för alla som är i behov av skydd. Det är Svenska röda korsets mening att, efter ratificering, svenska myndigheter helt måste avstå från att avvisa barn till områden där en konfliktsituation pågår.

Artikel 7

I artikel 7 behandlas barnets rätt till ett namn och nationalitet.

Svea hovrätt

Enligt konventionstexten skall barnet från födelsen bl. a. ha rätt att få en nationalitet. Enligt punkten 2 skall konventionsstaten säkerställa genomförandet av bl. a. denna rättighet, särskilt i de fall då barnet annars skulle vara statslöst.

Barn födda i Sverige av statslösa föräldrar bör i enlighet med detta konventionens krav erhålla svenskt medborgarskap vid födelsen. — Lagen (1950: 382) om svenskt medborgarskap bör kompletteras med en bestämmelse härom.

Även *SIV* behandlar frågan om ett barns rätt att förvärva medborgarskap.

Ett barn som föds i Sverige blir statslöst om det inte förvärvar någon av föräldrarnas medborgarskap. Detta gäller till exempel barn till chilenska medborgare men även i en del fall där fadern är svensk medborgare och inte är gift med barnets utländska moder. Enligt gällande praxis kan ett sådant barn inte självständigt naturaliseras om inte någon av föräldrarna (vårdnadshavarna) är svensk medborgare. Beträffande barn till svensk far och utländsk mor finns möjlighet till förvärv av svenskt medborgarskap genom anmälan enligt § 2a lagen om svenskt medborgarskap under förutsättning att fadern har del i vårdnaden om barnet enligt beslut av svensk domstol.

För att etablera överensstämmelse mellan konventionen och medborgarskapslagen bör den senare ändras, antingen så att barn som föds i Sverige förvärvar svenskt medborgarskap om det vid födseln inte förvärvar medborgarskap i utländsk stat, eller så att barn som föds statslöst i Sverige och inte heller senare kan antas få annat medborgarskap har rätt att förvärva svenskt medborgarskap efter anmälan av barnets rättsliga vårdnadshavare. Alternativet att åstadkomma den nödvändiga anpassningen till konventionen genom en ändring av nyssnämnda praxis förefaller inte realiserbart, eftersom det förfarandet inte ger den ovillkorliga rätt till medborgarskap, som konventionen synes förutsätta ("the right to acquire").

DO framhåller att ett särskilt och enligt hans mening "i stort sett försummat problem är hur det ska avgöras vem som skall registreras som statslös och inte".

Det är att märka att Sverige här är bundet dels av 1954 års FN-konvention om statslösa rättsliga ställning och dels av 1961 års FN-konvention om begränsning av statslöshet. I den första ges i art 1 en definition utsägende att med "statslös person" avses en person, som inte betraktas som medborgare av någon stat enligt dess lag. Eftersom de båda konventionerna ålägger de fördragsslutande staterna åtskilliga förpliktelse gentemot statslösa personer är det viktigt att dessa erkänns som sådana. Det kan vidare uppstå åtskilliga komplikationer om statslösa felaktigt registreras som medborgare i en stat som inte alls vill kännas vid dem som sådana.

Det kan inte tillkomma en svensk myndighet i dessa fall att besluta om främmande medborgarskap utan endast att fastställa i vilka fall ett sådant inte kan konstateras enligt kriterierna i ovannämnda traktatsdefinition. Även på detta område är det av stor vikt att registrering och statistik ger en riktig bild av verkliga förhållanden. Det finns anledning anta att så hittills inte varit fallet. Åtskilliga statslösa – inte minst barn – från Libanon torde således felaktigt ha registrerats som medborgare i Turkiet fastän de inte på generationer haft någon kontakt med detta land och någon utredning till stöd för antagandet om sådant medborgarskap inte förebragts.

DO betonar att asylsökande barn inte får registreras som medborgare i ett land utan att en rimlig utredning föreligger som visar att barnet betraktas som medborgare i den staten.

SvFR framför synpunkter liknande DO:s. *Sveriges Kristna Ungdomsråd* anser att Sverige borde "se över möjligheterna att tillförsäkra statslösa flyktingbarn en nationalitet när de kommer till vårt land".

SvFR hänvisar vidare till punkten 1 i artikeln och anger följande.

Principen om barnets bästa genomsyrar konventionen. Det händer att flyktingbarn som fötts i Sverige avlägsnas från Sverige trots att utredning om vem som är barnets far pågår. Det är angeläget att frågor som handlar om barnets betydelsefulla rättigheter, såsom namn, identitet och medborgarskap, inte äventyras genom ett avlägsnande under exempelvis pågående faderskapsprocess. Barnets bästa borde komma i första rummet och inte statsintresset av att avlägsna personer som ej har uppehållstillstånd.

Rädda Barnen

Det är viktigt att barns rätt till namn och vetskap om sina föräldrar följs upp även bland barn i Sverige. T.ex. vissa flyktingbarn. Det har t.ex. förekommit att det i handlingar som rör barnet har angivits "fader okänd" trots att fadern varit känd, men utvisad.

Det finns också barn i Sverige som lider svårt av att inte ha sin livshistoria tillgänglig eller levande, som inte känner sitt ursprung. Det gäller barn som flyttats mellan olika fosterhem och institutioner utan att information följt med dem om för dem viktiga personer och händelser.

Garantier för att det inte inträffar måste skapas både med bestämmelser och med information till berörda om de negativa effekterna för barnen av detta.

Svenska röda korset

I princip föreligger två situationer där ett barn i Sverige kan leva utan medborgarskap och således vara statslös:

1. genom födelsen, antingen av statslösa föräldrar eller av föräldrar vars hemlands lagstiftning inte automatiskt ger barnet medborgarskap så länge barnet är utanför landets gränser.

2. genom invandring.

För båda kategorierna finns det för närvarande olika tidsgränser för när det blir möjligt att söka svenskt medborgarskap. För personer med flyktingstatus är det fyra års hemvist i Sverige och för övriga fem år.

Konventionen stadgar att barnet från födelsen skall ha rätt till medborgarskap. Detta betyder att det behövs en översyn av svensk lagstiftning, för att konventionens krav skall uppfyllas.

Artikel 9

Artikel 9 behandlar barnets åtskiljande från sina föräldrar.

Svea hovrätt

Under punkten 2 anges att "alla berörda parter" skall beredas möjlighet att delta i förfarandet och lägga fram sina synpunkter.

Av skäl som utvecklas i det följande ifrågasätter hovrätten om regleringen i 6 kap. föräldrabalken och i lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) på ett tillfredsställande sätt tillvaratar möjligheten för den förälder som inte är vårdnadshavare att delta i en process där barn skiljs från föräldrar.

Enligt 6 kap. 7 och 8 §§ föräldrabalken kan rätten flytta över vårdnaden av barn till en särskilt förordnad förmyndare på talan av socialnämnden. I dessa fall är det oklart om den förälder som inte är vårdnadshavare är part i målet. Enligt 18 § får barn höras medan det saknas en uttrycklig bestämmelse om att den förälder som inte är vårdnadshavare skall höras.

Barn kan även skiljas från föräldrarna genom att domstol beslutar om vård enligt LVU. I dessa mål är vårdnadshavaren och barn över 15 år parter medan barn som inte fyllt 15 år företräds av offentligt biträde. Någon bestämmelse om att domstolen skall bereda den förälder som inte har vårdnaden om barnet tillfälle att yttra sig finns inte. Vanligen framgår denne förälders inställning av socialnämndens utredning. I undantagsfall kan det dock hända att föräldern är helt ovetande om att mål av ifrågavarande slag pågår.

Hovrätten har i detta sammanhang diskuterat barns talerätt i bl. a. vårdnadsprocesser men – med hänsyn särskilt till vad som framgår av artikel 12 – funnit att konventionstexten inte bör tolkas på annat sätt än att barnet skall ha rätt att yttra sig personligen eller genom ställföreträdare. Utöver att barn, som ovan angivits, får höras av rätten kommer barnets synpunkter regelmässigt till uttryck i den vårdnadsutredning som ligger till grund för domstolens avgörande. – Enligt hovrättens mening behöver således frågan om en eventuell utvidgning av barnens talerätt inte övervägas för ratificering av konventionen.

Kammarrätten i Göteborg tar också upp en diskussion om barnens talerätt, men känner en viss tveksamhet till om den svenska lagstiftningen helt överensstämmer med konventionen.

Såvitt kammarrätten förstår har artikeln betydelse framför allt för den svenska lagstiftningen om omhändertagande av barn (LVU). Den tar

emellertid också sikte på lagstiftningen om vårdnad om barn. En upplösning av föräldrarnas gemensamma vårdnadsansvar liksom en överflyttning av vårdnaden till särskilt förordnad förmyndare innebär ju att barnet skiljs från den ena eller båda föräldrarna.

Enligt p 2 i artikel 9 skall i såväl LVU-mål som vårdnads mål ("förfaranden enligt p 1") "alla berörda parter" beredas "möjlighet att delta i förfarandet". Kammarrätten kan inte tolka bestämmelsen på annat sätt än att begreppet "alla berörda parter" omfattar även barnet och att uttrycket "möjlighet att delta i förfarandet" innebär att barnet har talerätt i processen. När det gäller omhändertagandena enligt LVU uppfyller det svenska regelsystemet dessa krav, vilket framgår indirekt av 19 § (jfr också rättsfallet RÅ 832:19). Däremot är barnet inte part i vårdnadsprocessen enligt gällande svensk rätt. En förändring härvidlag har visserligen föreslagits av utredningen om barnets rätt i betänkandet SOU 1987:7, men förslaget har inte lett till lagstiftning ännu (se Ds Ju 1989:52 s. 38). Enligt kammarrättens mening bör likväl Sverige kunna ansluta sig till konventionen. Möjligen måste då ett förbehåll göras för att barnet inte har talerätt i vårdnadsprocessen.

Svenska Barnläkarföreningen

En annan skiljaktighet är att barn i Sverige idag inte för sin egen talan vid rättegångar. Föräldrarna är deras representant. Enligt konventionen skall barn ha rätt att deltaga i beslut som rör dem. Därmed måste man ändra lagstiftningen, vilket vi anser vara rimligt.

SIV

Artiklarna 9 och 10 berör SIV:s praxis när det gäller att bevilja uppehållstillstånd för familjeåterförening. I regel beviljar SIV uppehållstillstånd till den förälder som har den legala vårdnaden. Om den andre föräldern har umgängesrätt med barnet och kan visa att han/hon kan och vill umgås med barnet kan även denna förälder beviljas uppehållstillstånd. I sådana ärenden hör SIV parterna i den mån det är nödvändigt för ärendets handläggning och inte alltid som krävs i artikel 9.2. En ratificering av konventionen kräver ingen lagändring men får konsekvenser för SIV:s handläggningsrutiner.

Svenska ekumeniska nämnden m.fl. konstaterar att svensk praxis vid rättslig prövning rörande skilsmässa inte alltid utgår från barnets bästa.

Enligt artikel 9 ska konventionsstaterna säkerställa att inte barnet skiljs från sina föräldrar mot deras vilja, utom när myndigheterna med lagens hjälp bestämmer att så är nödvändigt. Föräldrar har rätt enligt lagen att förhandla om vårdnaden utifrån sina behov och inte barnens.

Flera remissinstanser tar upp de utländska barnens situation.

Rädda Barnen

Möjligheten som nu finns i den svenska lagstiftningen att ta utländska barn i förvar, t. ex. asylsökande flyktingbarn, skall, enligt Rädda Barnens uppfattning, tas bort. Barn skall inte skiljas från sina föräldrar mot sin vilja om det inte är för barnets eget bästa.

Svenska röda korset menar att det i en asylsituation, strider mot barnets bästa att separera barnet från sin familj. Därom torde en fundamental enighet råda både nationellt och internationellt. Det är vår förhoppning att konventionen kommer att ge en mer restriktiv tillämpning på detta område.

Vad det gäller förvarstagande, har Svenska röda korset i tidigare remisser, bl. a. angående nya Utlänningslagen, accepterat att det i vissa speciella fall kan finnas ett behov av att barn tas i förvar även i fortsättningen. Dock ställs vissa krav på hur detta förvarstagande skall utformas:

- barnet får aldrig någonsin separeras från sina föräldrar
- lokalerna måste vara utformade så att barnet inte tar skada

I dag kan polisen verkställa av-/utvisningar även om det innebär att familjer splittras, t. ex. när en asylsökande har gömt sig. Svenska röda korset inser att det ur myndigheternas synvinkel är ett problem när berörda personer försvårar sin egen verkställighet. Dock kommer det uppenbarligen att bli nödvändigt, för att klara konventionens krav, genom lagstiftning, förhindra polisens möjligheter att i framtiden verkställa av-/utvisningar som innebär att barnet skiljs från sina föräldrar.

Svenska ekumeniska nämnden m.fl framhåller att Sverige när det gäller flyktingbarn har gjort undantag från principen att ett barn inte skall skiljas från sina föräldrar mot sin vilja, om det inte är för barnets bästa. Nämnden anser att sådana undantag i princip är oacceptabla. *Sveriges Kristna Ungdomsråd* framför liknande synpunkter.

Tre remissinstanser uttalar sig i fråga om artikelns punkt 4.

Svea hovrätt

Under punkten 4 anges bl. a. att, då ett barn skiljs från föräldrarna eller en av dem till följd av t. ex. "avvisning" eller "utvisning" av förälder eller barn, skall den konventionsstat som vidtagit åtgärden på begäran ge föräldrarna, barnet eller annan familjemedlem de väsentliga upplysningarna om den/de frånvarande familjemedlemmarnas vistelseort, såvida det inte skulle vara till skada för barnet. Vidare skall konventionsstaterna säkerställa att framställandet av en sådan begäran inte i sig medför skadliga följder för den/de personer som berörs.

Hovrätten ifrågasätter om svensk lagstiftning uppfyller konventionens krav i detta avseende.

Rädda Barnen

I artikel 9.4 ges bl. a. barnet rätt att få veta var den/de frånvarande familjemedlemmarna vistas. Svensk sekretesslagstiftning hindrar sannolikt en sådan information i vissa fall. Utgångspunkten för en eventuell ändring härvidlag måste vara barnets bästa.

Svenska ekumeniska nämnden m. fl.

Artikel 9:4 ger föräldrarna resp. barnet rätt till information om var den/de frånvarande familjemedlemmarna vistas. Även om det i svensk lagstiftning finns hinder härför på grund av sekretessbestämmelser, anser vi det viktigast att också i detta fall framför allt se till barnets bästa.

Artikel 10

Artikel 10 behandlar familjeåterföreningar.

Svenska röda korset

Vid handläggning av familjeåterföreningsfall vill Svenska röda korset markera vikten av ett humant och snabbt förfarande och att handläggande-myndighet skall ha tillit till tillgängliga fakta.

Sveriges Kristna Ungdomsråd

Artikel 10 menar att konsekvensen av att inte skilja barnet från sina föräldrar måste bli att alla familjeåterföreningsfall ska bemötas positivt och humant av de statliga myndigheterna. Vi anser inte att svenska myndigheter tar tillräcklig hänsyn till barnets bästa när man i flyktingärenden bedömer sådana fall, särskilt nu när striktare tillämpning införts av asyl-reglerna.

Svenska ekumeniska nämnden m. fl. framför motsvarande synpunkter. Nämnden anser att det är viktigt att samhället verkar för att underlätta återförening av föräldrar och barn mellan olika stater.

Svenska OMEP-kommittén anser att kränkningar sker i Sverige av framför allt flyktingbarns rättigheter enligt artikeln.

Artikel 11

Artikel 11 behandlar olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet.

AC

I artikel 11 uppmanas staterna verka för att barn inte lämnar landet olagligt. Kontrollen vid internationella adoptioner bör helst ske i ett tidigare steg än vid utresa/inresa, men en viss kontroll är nödvändig även här för att förhindra barnhandel. Sverige medverkar inte idag till att förhindra olagliga utresor från annat land eftersom kontrollen av uppehållstillstånd för små barn som reser in med svenskar är i stort sett obefintlig.

Artikel 12

Artikel 12 reglerar barns rätt till åsiktsfrihet och rätt att bli hörd.

Enligt artikeln har barn rätt att bli hörda. Alla asylsökande barn har därför rätt att få bli hörda och ges reella möjligheter till att föra fram sina skäl inför bedömningen om de är berättigade till att få uppehållstillstånd i Sverige, som flyktingar, krigsvägrare, de factoflyktingar eller på humanitär grund. De barn som kommer till Sverige med sina föräldrar eller en av dem har rätt att bli hörda särskilt och inte bli bedömda enbart efter den vuxnes skäl. Den rätten till att bli hörd för barnet ska även respekteras om fråga uppkommer om s. k. omedelbar verkställighet. Vad som nu anförts menar SvFR följer av konventionens bestämmelser. Rättstillämpningen är för närvarande sådan att barn inte annat än undantagsvis hörs i ovan angivna situationer.

DO och Rädda Barnen framför liknande synpunkter.

BRIS anger att många "av de barn, som BRIS kommer i kontakt med, upplever att de inte blir lyssnade på och ej heller blir tagna på allvar." BRIS framhåller att olika grupper i Sverige sedan länge har försökt påverka lagstiftarna kring frågor om barns talerätt och att det nu är "dags för Sverige att göra den förändring, som innebär en talerätt och processbehörighet för barn. Processbehörigheten personligt utövad över femton års ålder".

Även *Rädda Barnen* anser det nödvändigt med ett förnyat övervägande beträffande barns talerätt och processbehörighet.

Svenska röda korset

Det är av stor vikt att barnet hörs i frågor rörande barnet. Svenska röda korset vill påtala vikten av att detta förfaringssätt i högre utsträckning utnyttjas i framtiden. I detta sammanhang är det betydelsefullt att barnet hörs av speciellt utbildad personal.

Svenska ekumeniska nämnden m. fl.

Artikel 12 fastställer barnets rätt att fritt få uttrycka sin åsikt, men också att självständigt få komma fram till sin egen åsikt. Konventionen nöjer sig dock inte med detta utan hävdar också att konsekvensen av detta måste bli att barnet får tillgång till en mängd olika typer av information. Slutligen krävs också att barnet får möjlighet att uttrycka sin åsikt på olika sätt, både muntligt och skriftligt, genom media eller konstnärlig verksamhet.

Denna rättighet att få uttrycka sina egna åsikter innebär en pedagogisk utmaning för skolan. Det gäller att finna undervisningsmetoder, vilka stimulerar de enskilda eleverna till att ifrågasätta och ta ställning. Det krävs också att läroböckerna kompletteras med en mängd annat material som belyser och diskuterar frågor på olika sätt. Slutligen handlar det om att skapa en sådan atmosfär av respekt och ömsesidigt förtroende att eleverna vågar säga vad de tänker och känner.

Svenska OMEP-kommittén anser att kränkningar sker i Sverige av framför allt flyktingbarns rättigheter enligt artikeln.

Artikel 13

Artikel 13 innehåller bestämmelser om barnets rätt till yttrande- och informationsfrihet.

Prop. 1989/90: 107

Bilaga 2

Sveriges Kristna Ungdomsråd

Denna rättighet innebär en pedagogisk utmaning för skolan. Det gäller att finna och arbeta efter undervisningsmetoder som stimulerar eleverna till att ifrågasätta och ta ställning, men också att skapa en sådan atmosfär av respekt och ömsesidigt förtroende att eleverna vågar säga vad de tänker och känner. Men det är också en utmaning för oss i barn- och ungdomsorganisationerna. Detta måste vi ta på allvar i vårt arbete.

Artikel 14

Artikel 14 behandlar barnets rätt till tanke-, samvets- och religionsfrihet.

Svea hovrätt

I artikeln anges att konventionsstaterna skall respektera barnets rätt till bl. a. religionsfrihet samt att friheten att utöva religion eller tro endast får underkastas sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den allmänna säkerheten, ordningen, hälsan, sedligheten eller andra personers grundläggande fri- och rättigheter.

I religionsfrihetslagen (1951:680) ges – utöver regler om religionsfrihet – regler om medlemskap i svenska kyrkan. Enligt 12 § göres anmälan om in- och utträde till svenska kyrkan av vårdnadshavaren.

Med beaktande av respekten för barnets rätt till religionsfrihet och den målsättning konventionen ger uttryck för anser hovrätten att åtminstone den som fyllt 15 år skall anses ha nått sådan mognad att hon eller han själv skall ha rätt att ansöka om in- och utträde till svenska kyrkan.

Även *Rädda Barnen* tar upp frågan om utträde ur den svenska kyrkan.

Vad gäller svensk lagstiftning som medger utträde ur kyrkan först vid 15 års ålder kan det förorsaka problem som bör övervägas vid översynen.

Rädda Barnen anger vidare.

Formuleringen i artikeln, att förälder etc. skall ge barnet ledning då det utövar sin rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet, torde bli mycket svårtolkad. De problem som artikeln rör är också mycket olika och komplexa.

Även *Svenska ekumeniska nämnden m.fl.* anser att artikel 14 i vissa situationer kan bli svårtolkad.

Risken är stor att barnets rättigheter kringskärs. Skulle barnet ha en annan livsåskådning än föräldrarnas torde risken vara stor att tolkningen av konventionen blir till föräldrarnas förmån. Konflikter uppstår när barnet t. ex. under tonårsperioden gärna söker sig till olika livsåskådningar och

kanske väljer någon som inte överensstämmer med föräldrarnas övertygelse.

I vårt sekulariserade samhälle är det en utmaning för kyrka och samfund att ge barn verktygen så att de kan få en personlig livsåskådning. Det är viktigt att övertygelsen är väl grundad. Normer som bottnar i ett inlärt mönster och som inte är personligt förankrade håller inte i längden.

Sveriges Kristna Ungdomsråd

Artikel 14:1 slår fast barnets rätt till tanke-, samvets- och religionsfrihet, men i 14:2 hävdas föräldrarnas rätt "to provide direction to the child in the exercise of his or her right in a manner consistent with the evolving capacities of the child". I Sverige har detta främst diskuterats i samband med utformningen av religionsämnet i skolan, men det är aktuellt också när det gäller barns önskan att delta i olika samfunds barn- och ungdomsverksamhet.

Skolans undervisning ska bedrivas på ett sådant sätt att alla elever ska kunna delta oberoende av kulturell eller religiös bakgrund. Undervisningen ska vara saklig och allsidig och inte propagera för en viss livsåskådning, och därför ska alla föräldrar kunna känna förtroende för att skolan inte påverkar deras barn i en viss riktning. Men barnets rätt att självständigt komma fram till en egen livsåskådning har inte fokuserats på samma sätt.

I artikel 14:2 kringskärs denna barnets rätt drastiskt. Det är föräldrarna som ska bestämma i vilken riktning barnet ska tänka, känna och tro. Det är också föräldrarna som ska avgöra när barnet är moget för vissa tankar och känslor. I dagens svenska religionsundervisning är barnets rätt att hävda och komma fram till en egen livsåskådning bättre förankrad i läroplanerna än i konventionen. Detta måste försvaras så att vi inte får en återgång till föräldrarnas rätt att ensamma bestämma vilken livsåskådning deras barn ska omfatta.

Artikel 17

Artikel 17 tar upp massmediers roll.

Barnmiljörådet

Artikel 17 tar upp massmediers roll och betonar bl. a. barns rätt till skydd mot skadlig information. Här vill rådet framhålla att barn borde ha ett bättre skydd än f. n. är fallet i förhållande till våldsförhållande videofilmer och TV-program som sänds via satellit. Det förekommer till och med att Sveriges television sänder den oklippta versionen av filmer som klippts av filmcensuren.

Massmedier i övrigt t. ex. serietidningar för barn har likaså alltmer börjat innehålla våldsförhållande berättelser och illustrationer för att locka fler läsare. Här sätter tryckfrihetslagstiftningen vissa hinder i vägen för att skydda barn mot våldsskildringar i trycksaker och rörliga bilder eftersom det kan visa sig svårt att få fram de bindande bevisen för att skildringen är skadlig för barn. Vi finner det angeläget att man även beaktar våldsskildringar i tecknade bilder för barn i kommersiellt sammanhang eftersom de kan vara till skada för barn.

Statens biografbyrå

Eftersom det i artikel 17 också finns en hänvisning till artikel 18, som handlar om att föräldrar/vårdnadshavare är de som har det främsta ansvaret för barns uppfostran och utveckling, vill vi framhålla att vi ser det kommande lagförslaget om att barn i viss utsträckning i föräldrars sällskap skall få tillträde till filmer som de annars anses för unga för, ligger väl i linje med denna formulering. Det innebär ju en kombination av generella regler och föräldrars eget ansvarstagande.

SSR ifrågasätter "om Sverige idag uppfyller det som stadgas i artikel 17 (d). Avtalet med Sveriges Radio kan i vart fall knappast sägas uppfylla konventionens förpliktelser i denna del".

Artikel 18

Artikel 18 innehåller bestämmelser om barnets uppfostran och utveckling. Tre remissinstanser uttalar sig i fråga om punkten I i artikeln.

JämO

Enligt 4 kap. 6 § sista st sista meningen lagen om allmän försäkring gäller olika regler för kvinnor och män beträffande viss beräkning av föräldrapenningens storlek. Detta innebär i praktiken att föräldrarna inte har fritt val beträffande vem som ska ta ut föräldraledighet. Därmed får föräldrarna olika ansvar för ett barns utveckling.

På svensk arbetsmarknad har det varit en allt starkare tendens mot att centrala löneförhandlingar fortsätter långt in i den tidsperiod löneavtalen är tänkta att gälla. Föräldrapenningens konstruktion medför att någon retroaktiv ersättning ej betalas ut. Även detta förhållande påverkar rent faktiskt föräldrars fria val.

JämO anser det nödvändigt att förhållandet mellan reglerna om föräldrapenning samt föräldraledighet och reglerna om ATP kartläggs. JämO får ofta anmälningar från enskilda angående dessa reglers bristande samstämmighet och då ofta till den ena förälderns nackdel.

BRIS

Med det ökande antalet skilsmässor och separationer möter BRIS många barn från splittrade familjer. Barn vars föräldrar, som pga. egna sinsemellan ouppklarade konflikter, inte förmår att ta ett gemensamt föräldraansvar.

"Barnets bästa skall komma i främsta rummet för föräldrarna" fastställes i konventionen. Att så ofta inte är fallet kan bero på föräldrars bristande insikt om barns behov och rättigheter. BRIS har tidigare väckt förslag om obligatoriska s. k. föräldrasamtal, där alla föräldrar, som separerar och har barn under femton år, skall kunna vända sig till närmaste socialkontor för samtal. Målsättningen med dessa skall vara att ge information kring föräldrars gemensamma ansvar och barns behov vid separationer. Dessa samtal skall inte förväxlas med samarbetsamtalen, som bör vara frivilliga.

BRIS vill också i detta sammanhang framhålla vikten av att resurser till föräldrautbildningen förstärks. Innehållet i barnkonventionen skulle här kunna användas som en viktig bit i informationen.

Sveriges Kristna Ungdomsråd

Artikel 18:1 talar om båda föräldrarnas ansvar för barnet. Detta är en fråga som på ett särskilt sätt handlar om de barn som inte bor med båda sina biologiska föräldrar. Barnets rätt att ha kontakt med dem båda måste ses över, speciellt idag då andelen barn, som aldrig träffar den förälder, oftast pappan, som inte har vårdnaden, ökar.

Artikel 18 punkt 3 reglerar förvärvsarbetande föräldrars rätt att åtnjuta barnomsorg.

JämO

Utformningen av 11 § föräldraledighetslagen är allt för svag för att garantera föräldrar de rättigheter som ges dem i lagen. JämO tar ofta emot anmälningar rörande detta problem. JämO hänvisar också till den hos arbetslivscentrum pågående undersökningen om föräldralediga i arbetslivet.

Sveriges Kristna Ungdomsråd anser att svenska kommunala myndigheter bör se över sin barnomsorg så att den fungerar enligt punkten 3.

SSR

Frågor om samisk barnomsorg har varit föremål för belysning i skilda sammanhang under senare år. Riksförbundet hänvisar till den särskilda skrivelse som överlämnades till regeringen vid statsrådet Lindqvists besök i Jokkmokk den 1 november 1989.

Artikel 19

Artikel 19 behandlar barnets rätt till skydd mot övergrepp.

BRÅ

Fördragsslutande stater förbinder sig att vidta alla lämpliga åtgärder för att skydda barnet från bl. a. övergrepp från vårdnadshavaren eller annan som har barnet i sin vård. Sådana bestämmelser finns redan i svensk rätt i flera olika sammanhang t. ex. i socialtjänstlagen, föräldrabalken, brottbalken. Det ligger emellertid i sakens natur att ett sådant reformarbete aldrig kan anses avslutat och att svensk lag förmodligen kan förbättras på flera punkter.

BRIS

Sverige fick som första land i världen en antiagalag. Den har påverkat inställningen och förståelsen för varför barn inte ska utsättas för fysiskt och psykiskt våld. Trots denna minskade toleransnivå kommer övergrepp och våld mot barn att finnas i vårt samhälle. Den faktiska statistiken visar inte någon ökning av fysisk barnmisshandel men har inte heller under den senaste tioårsperioden visat någon minskning. Samhällets ansträngningar måste öka, när det gäller att förbättra barnfamiljens villkor, samt förstärka hjälpen till familjer med problem som t. ex. missbruk och psykisk sjuk-

dom. Viktigt är också att förstärka rätten och möjligheten för barn att själva söka och få hjälp i utsatta situationer. Ökade resurser till sociala myndigheter och frivilligorganisationer, som arbetar med dessa frågor, är nödvändigt.

Artikel 20

Artikel 20 innehåller bestämmelser om alternativ omvårdnad.

Svenska ekumeniska nämnden m.fl

Artikel 20 behandlar barnets rätt om han/hon har blivit placerad i fosterhem. Om barnet kommer från en minoritetsgrupp skall man ta hänsyn till att det blir en kontinuitet för barnet beträffande dess etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund. Risken är stor att vi i det sekulariserade Sverige bortser från barnets behov att komma till en familj med samma kultur och religion och därför endast uppmärksammar barnets hemspråk.

Sveriges Kristna Ungdomsråd framför liknande synpunkter.

AC

Av artikel 20 framgår att placering på institution endast bör ske då inga andra möjligheter finns. I vissa fall, t. ex. för äldre barn eller barn med sjukdom eller handikapp, kan en institution dock vara den bästa lösningen.

AC föreslår att Sverige skall vara berett att kraftfullt och systematiskt stödja de rörelser för nationella adoptioner som nu börjar växa fram i u-länderna. I sådana projekt ingår som en naturlig del också åtgärder för att förhindra övergivanden. AC har initierat biståndsprojekt i Latinamerika vars ändamål varit att främja nationell adoption. Liknande biståndsprojekt behövs på flera håll i världen. AC kommer att ansöka om ytterligare bistånd av detta slag och har utan tvivel goda möjligheter att bedöma denna typ av projekt.

AC föreslår att andra bilaterala och multilaterala vägar för sådant bistånd undersöks.

Artikel 21

Artikel 21 innehåller bestämmelser om adoption.

NIA har jämfört konventionstexten med ”nu gällande lagstiftning om adoption, 4 kap. föräldrabalken, FB, 25 § socialtjänstlagen (1980:620), SoL, lagen (1971:796) om internationella rättsförhållanden rörande adoption, lagen (1979:552) om internationell adoptionshjälp, LIA, och förordning (1988:1128) med instruktion för statens nämnd för internationella adoptionsfrågor”. NIA hänvisar även till vissa ändringar i lagstiftningen som förslagits av förmynderskapsutredningen (Ju 1984:07) i dess slutbetänkande (SOU 1989:100) Adoptionsfrågor.

I konventionen sägs — enligt det förslag till översättning som föreligger — att den stat som tillåter adoption skall säkerställa att barnets bästa beaktas i högsta grad. I föräldrabalkens 4 kap. 6 § sägs att ”Tillstånd får ges endast om adoptionen är till fördel för barnet”.

I fråga om artikel 21 (a) anför NIA bl. a. följande.

I Sverige ger domstol tillstånd till adoption och utländska adoptionsbeslut som inte är automatiskt giltiga i Sverige kan godkännas av NIA.

Enligt FB skall rätten inhämta yttrande från socialnämnderna i de kommuner där den som har vårdnaden om barnet och där de blivande adoptivföräldrarna är kyrkobokförda. Föräldrarna skall ge sitt samtycke till adoptionen, såvida de inte är sinnessjuka, sinnesslöa, utan del i vårdnaden eller på okänd ort, då förmyndare skall lämna sitt tillstånd. Förälder som inte behöver lämna sitt samtycke skall höras av rätten. Den som fyllt tolv år skall själv samtycka till adoptionen. FB:s regler beaktas även vid NIA:s prövning av utländska adoptionsbeslut.

Det ligger i socialnämndernas uppgifter att vid inhemsk adoption ge de biologiska föräldrarna adekvat rådgivning i samband med adoptionen.

Om artikel 21 (b) uttalar NIA bl. a. detta.

Texten överensstämmer med Sveriges policy inom området. I svensk lagstiftning finns ingenting som hindrar att ett svenskt barn adopteras i ett annat land om det är till fördel för barnet.

Artikel 21 (c) bemöts bl. a. enligt följande.

4 kap. i FB gäller vid såväl inhemsk som internationell adoption.

När ett utländskt beslut om adoption skall gälla i Sverige — automatiskt eller efter beslut av NIA — anses adoptivbarnet som adoptantens barn i äktenskap i fråga om vårdnad, förmynderskap och underhåll.

I fråga om artikel 21 (d) anför NIA i huvudsak detta.

I FB sägs att ansökan om adoption inte får bifallas om det getts eller utlovats ersättning eller om det avtalats om bidrag till barnets underhåll.

LIA reglerar vem som får lämna internationell adoptionshjälp. NIA auktoriserar ideella organisationer för att ge adoptionshjälp och ett krav enligt LIA är att sådan hjälp skall lämnas utan vinstintresse. Annan förmedling är i princip förbjuden. NIA har även ålagt organisationerna att följa kostnadsutvecklingen hos sina utlandskontakter så att inte heller där otillbörlig ekonomisk vinst skall förekomma.

Sverige tillåter adoptioner utanför organisationerna men i dessa fall skall socialnämnden pröva förmedlingssättet och därvid i allmänhet inhämta yttrande från NIA. Kan det befaras att förmedlingssättet inte är tillförlitligt får medgivande inte beviljas. Ett exempel på fall där man har anledning befara detta är att förmedlingen sker mot oskäligen betalning. Det finns alltså här en möjlighet att från svensk sida förhindra att olämpliga adoptioner sker i andra länder.

Artikel 21 (e) kommenteras på följande sätt.

I sin instruktion har NIA fått uppdraget att förhandla med myndigheter och organisationer i andra länder om avtal inom nämndens verksamhetsområde och ingå sådana avtal. Avtal har ingåtts med myndighet eller organisation i Republiken Korea, Filippinerna, Ecuador och Grekland. De auktoriserade adoptionsorganisationerna arbetar endast med myndigheter eller med institutioner som av respektive lands myndigheter tillåts att arbeta med internationella adoptioner.

NIA konstaterar avslutningsvis följande.

Som framgår av ovanstående genomgång av artikel 21 och jämförelse med svensk lagstiftning uppfyller Sverige de krav konventionen ställer då det gäller adoption.

AC

I artikel 21 framhålls vikten av att tillstånd att adoptera ges av vederbörande myndigheter i enlighet med gällande lagar och förordningar samt att då så erfordras barnets vårdnadshavare samtycker. Vidare fastställer konventionen att internationell adoption skall komma ifråga först då alla möjligheter att bereda barnet en adekvat omvårdnad i det egna landet har uttömts (fosterhem, adoption eller annat lämpligt omhändertagande).

Auktoriserade adoptionsorganisationer ställer självklart kravet på sig att leva upp till denna princip. Men i fråga om enskilda adoptioner är det ofta svårt att veta om alternativa lösningar har prövats. Enligt nuvarande adoptionslagstiftning prövas inte denna fråga vid adoption i Sverige av ett utländskt barn.

Vid enskilda adoptioner skall Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA) yttra sig till sociala centralnämnden om det planerade förfarandet är tillförlitligt. Det är utomordentligt komplicerat att bedöma tillförlitligheten i ett förmedlingssätt i vilket en enskild familj uppdragit åt en enskild person eller en advokat att hitta ett barn och genomföra en adoption.

AC fortsätter därför att ha uppfattningen att lagen om internationell adoptionshjälp bör ändras så att förmedling av adoption genom enskilda personer inte tillåts och att medgivande för adoption från andra länder ges endast för adoption genom organisation. — — — Enligt AC, kan inte mottagarländerna ensidigt kräva att ursprungsländerna skall komma till rätta med barnhandel och olämpliga förfaranden.

Med nuvarande adoptionslagstiftning ser AC inte heller hur Sverige skall kunna efterleva kravet under punkten e. Då det är tillåtet för enskilda personer i Sverige att adoptera på egen hand (se ovan), torde NIA, vid överläggningar om bilaterala avtal, svårligen kunna aktivt tala för att placeringar av barn endast skall ske genom myndigheter eller organisationer.

Internationella adoptioner har blivit ett erkänt begrepp. Sverige och övriga mottagarländer måste ta en betydande del av ansvaret för hur adoptionerna genomförs. Barnhandel och andra oegentligheter är inte enbart ursprungsländernas problem. Sverige bör, enligt AC:s mening, bl. a. bidra till ökad tillförlitlighet i adoptionsförfarandet genom att i socialtjänstlagen och i lagen om internationell adoptionshjälp införa krav på att alla adoptioner skall förmedlas av auktoriserad organisation.

Sverige bör, som ett av de stora mottagarländerna för barn som adopte-

ras internationellt, också vara berett att bidra till att de nationella adoptionsnämnderna ökar i ursprungsländerna. AC efterlyser svenska biståndsinsatser med denna inriktning.

FFIA

Den 1 januari 1985 ändrades lagen (1979:552) om internationell adoptionshjälp i syfte att göra den förmedling som föregår en adoption och som sker utan medverkan av auktoriserad organisation säkrare än den varit. Ändringen innebär att Socialnämnden fick möjlighet att kunna vägra medgivande till att ta emot utländskt barn för adoption, om det kunde befaras att barnet inte blivit tillgängligt för adoption på ett tillförlitligt sätt.

Fem års tillämpning av de nya bestämmelserna ger följande erfarenheter:

1. Ett antal privata adoptioner genomförs varje år på grundval av medgivande som gäller för auktoriserad organisation.

Ytterligare ett antal privata adoptionsansökningar med medgivande för en viss privat kontakt återfinnes i utlandet hos annan kontakt än den i ansökan angivna. FFIA har vid flera tillfällen påträffat sådana ansökningar hos sina samarbetskontakter i Brasilien.

Det är inte rimligt att förvänta sig att utländska beslutsinstanser skall utföra kontroll av att villkoren i de svenska medgivandena följs. Det är vår uppfattning att familjer som förfar på ovan nämnda sätt inte i någon större utsträckning drabbas av rättslig påföljd i Sverige.

Det framgår inte heller alltid av barnets adoptionshandlingar från vilken kontakt barnet förmedlats. Det kan på så sätt vara svårt för socialnämnden att kontrollera att den uppgivna kontaktvägen verkligen är den, för vilken nämnden givit medgivande.

Den förhandskontroll som NIA idag har möjlighet att göra av privata adoptioner, begränsar sig i stor utsträckning till att bedöma beslutsfattarens behörighet. Uppgifter i form av beräknade kostnader, vem som föreslagit placeringen o.dyl. är svårkontrollerade och efterhandskontroll är inte heller möjlig. Man kan därför inte vara säker på att privatadopterande familjer inte blivit utsatta för ekonomiskt utnyttjande i utlandet vid genomförandet av adoptionen.

Det förekommer också att utlandet gör en annorlunda bedömning av en familjs kapacitet och möjlighet att ta emot ett äldre barn än vad som angivits i familjens medgivande. Detta förekommer även inom de auktoriserade organisationernas verksamhet. Det finns i NIA:s handbok för adoptionsorganisationer noggrant angivet, hur de skall förfara i sådana fall (sid. 17). Endast i vissa undantagsfall får familjen genom en organisation föreslås ett barn som avviker från ramarna för medgivandet, och då endast efter kontakt med utredare och nytt beslut i organisationens Förmedlingsutskott. Det anges att "Det är viktigt att den sökande inte känner sig utsatt för press." Man kan ifrågasätta riktigheten i att det får förekomma vid privat adoption.

2. I NIA:s handbok finns också angivet att organisationerna i samband med att ett barn utsetts, bör infordra en skriftlig förklaring från de blivande adoptivföräldrarna att de är beredda att ta emot det aktuella barnet, att de så snart som möjligt kommer att fullfölja adoptionen enligt svensk lag, att de under alla förhållanden kommer att sörja för barnet från dagen då det kommer till familjen samt att de kommer att rapportera till utlandet i den omfattning som överenskommits mellan organisationen och utlandskontakten. Någon motsvarighet finns inte vid privat adoption.

Av ovan nämnda skäl anser FFIA att lagändringar bör göras för att Sverige skall uppfylla konventionens intentioner (artikel 21 punkterna d och e), på så sätt att privata adoptioner inte tillåts.

Vidare anser FFIA att Sverige i större utsträckning bör stödja projekt i utlandet som syftar till att främja nationella adoptioner samt projekt för rehabilitering av fysiskt och psykiskt handikappade barn. Adoptionsorganisationerna kommer ofta i kontakt med dessa behov och skulle kunna utgöra en resurs vid genomförandet av sådana projekt.

Sverige bör också verka för att svenska familjer får förbättrad information om och möjligheter till adoption av äldre och handikappade barn från utlandet, med hänsyn tagen till deras särskilda behov.

Artikel 22

Artikel 22 handlar om flyktingbarn.

DO

I denna artikel berörs flyktingbarnens situation och särskilt de flyktingbarn som kommer ensamma till ett annat land, dvs. utan föräldrar eller annan laglig ställföreträdare. Att vi här har att göra med en mycket sårbar och skyddsvärd grupp förtjänar att understrykas. Ett inte ringa antal sådana barn kommer varje år till Sverige. Statistiken är dålig, men från juli 1987 till januari 1988 passerade 156 ensamma barn förläggningen Carlslund utanför Stockholm ("Ensamma flyktingbarn" Rädda Barnen 1988). För barn i en sådan situation bör en god man genast förordnas för att tillvarata deras rättigheter. Nu fungerar detta enligt min erfarenhet inte särskilt bra. Det kan ta mycket lång tid innan god man förordnas. Den gode mannen är också ofta en släkting som kan ha svårt att företräda barnet i det svenska samhället. Ibland kan konflikter uppstå mellan den gode mannen och barnet. Ibland bor den gode mannen alltför långt bort från barnets vistelseort.

God man bör förordnas omedelbart efter barnets ankomst och det bör inte vara samma person som barnet bor hos. Den gode mannen skall tillvarata barnets rätt och intressen i fråga om familjeåterförening och i händelse av konflikt mellan barnet och den eller de som utöver den faktiska vårdnaden i familj eller grupphem. En annan viktig uppgift för den gode mannen är att befullmäktiga barnets rättshjälpsbiträde. Jag har uppgift om att det hänt att ensamma barn har avvisats utan att någon god man förordnats, som kunnat befullmäktiga ett biträde att överklaga beslutet.

Reglerna om god man enligt 18 kap. föräldrabalken anses i vissa trängande fall kunna tillämpas även när det gäller utländska medborgare som saknar hemvist här (4 kap. 3 § 2 st lag (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, jfr också NJA 1955 s. 377). Vidare är svensk domstol behörig att med tillämpning av svensk lag fatta vissa interimistiska beslut. Annars bygger lagen i princip på nationalitetsprincipen.

SvFR och *Rädda Barnen* betonar också det väsentliga i att en god man förordnas så snart som möjligt efter barnets ankomst till Sverige. Båda påpekar att institutet med god man fungerar otillfredsställande.

DO

För barnet måste också offentligt biträde alltid och genast förordnas. Det är av synnerlig vikt att redan det första polisförhøret med barnet sker i närvaro av ett biträde. Enligt vad jag erfarit måste polis och rättshjälpsnämnder bättra sig i beaktande av uttalandet i förarbetena till ny utlänningslag om att offentligt biträde alltid bör förordnas då det är fråga om asylsökande som till följd av minderårighet inte kan förväntas utföra sin talan på ett ur rättssäkerhetssynpunkt betryggande sätt (prop. 1988/89: 86 s. 135). Att barnet har tillgång till offentligt biträde redan vid första förhøret får anses följa av konventionens princip att i alla judiciella förfarande sätta barnets bästa i första rummet.

SIV, SvFR och Rädda Barnen framför liknande synpunkter.

DO

När det gäller flyktingbarnen och de asylsökande barnen har FN:s flyktingkommissarie (UNHCR) genom sin exekutivkommitté i augusti 1988 antagit riktlinjer, Guidelines on refugee children. Sverige har medverkat i det arbetet. Jag kommer nedan att referera till dessa som UNHCR:s riktlinjer.

UNHCR:s riktlinjer säger att en expert med kunskaper om barns psykologiska, känslomässiga och fysiska utveckling skall tillkallas för att bedöma barnets flyktingskapsgrundande skäl och då ta hänsyn till att barnets fruktan uttrycks på ett annat sätt än vuxnas. Experten skall tala barnets språk och om möjligt ha samma kulturella bakgrund (§ 15).

SvFR

Artikeln handlar om flyktingbarnens situation, såväl de som kommer för att söka asyl med familjen, som de ensamstående flyktingbarnen. SvFr vill understryka barnens rätt till att bli hörda och att barnen möts av kvalificerad personal med barnkunskap. Utan ett sådant bemötande finns det risk för att barnens rätt inte säkerställs. Särskilt de ensamstående barnen är utsatta. Staten ges i artikeln ett ansvar för att säkerställa att flyktingbarnen erhåller lämpligt skydd och humanitärt bistånd vid åtnjutandet av de tillämpliga rättigheterna.

Även *Rädda Barnen* tar upp de frågor som DO och SvFr behandlar.

Statens ungdomsråd

Texten i §22 säger att konventionens skrivning också ska gälla de som söker flyktingstatus. Detta innebär att flykting- och asylsökande barn och ungdomar skall höras i samband med myndigheternas utredande enligt konventionens §12.

SACO

De flesta flyktingbarn kommer till Sverige tillsammans med sin familj men många barn kommer också ensamma. Dessa barn har i många fall svåra upplevelser bakom sig. Mycket sällan blir dock barnens situation föremål för utredning. Vår utlänningslag ger möjlighet till direktavvisning och att ta barn i förvar, vilket ytterligare innebär en risk för att barnet drabbas av

psykiska men eller störningar. Dessa barn liksom deras familjer är i stort behov av psykologiskt stöd och hjälp att bearbeta svåra upplevelser.

Här krävs att man ändrar flyktmottagandet så att barnens situation och barnets bästa lyfts fram. Många gånger får familjen vänta länge innan man får besked om man får stanna eller inte. För barn med annorlunda tidsuppfattning än vuxna är ett eller två år en mycket lång tid att leva i ovisshet. Avvisning efter en så lång tid är helt oacceptabelt utifrån barns behov av en trygg uppväxt. Man måste också mer direkt se till barnets behov vid asylsökandet. Här är det dock viktigt att vara medveten om att man aldrig kan "förhöra" barn. Utredning avseende barnets situation måste göras av barnpsykologiskt kompetent person.

På några håll i landet arbetar man på att förbättra flyktbarnens situation inom t. ex. barnomsorg och skola. Sådana projekt bör stödjas och kunskaperna spridas till alla kommuner.

Sveriges Kristna Ungdomsråd

Artikel 22:1 fastslår att ett barn som söker flyktningstatus ska få skydd och hjälp oavsett om det kommer i sällskap med föräldrarna eller inte. Det medför att även ett barn ska behandlas som en självständig individ på flykt. I Sverige har man hittills snarare behandlat barn som en del av föräldrarnas bagage, och inte tagit reda på om barnet har egna behov eller motiv för att fly. Detta måste snarast förändras.

Artikel 22:2 hävdar att barn har rätt till all hjälp för att återförenas med föräldrar eller andra medlemmar av familjen. Detta måste i ännu högre grad bli vägledande för den svenska flyktningpolitiken. Artikeln menar också att ett barn på flykt ska ha samma rätt till omvårdnad och stöd som alla andra barn.

Svenska ekumeniska nämnden m. fl. framför motsvarande synpunkter.

Svenska röda korset

Med hänvisning till artikel 3 och 20, bör det betonas att flyktningbarn i första hand är barn med särskilda behov av stöd och stimulans.

Detta leder till att det blir viktigt med en fungerande och bra barnverksamhet på exempelvis utredningsslussar och förläggningar som kan tillgodose barnens behov av stabilitet, trygghet och kontinuitet. Detta gäller oavsett korta eller långa väntetider.

Under 1989 genomförde Statens invandrarverk en kartläggning av barnverksamheten på landets utredningsslussar och förläggningar. Denna påvisade generellt stora brister när det gäller att tillgodose flyktningbarnens behov.

Svenska OMEP-kommittén anser att kränkningar sker i Sverige av flyktningbarnens rättigheter enligt artikeln.

Artikel 23

Artikel 23 innehåller bestämmelser om handikappade barn.

Svenska ekumeniska nämnden m. fl.

Konventionens text om insatser för barn med psykiskt eller fysiskt handikapp täcker till stor del de behov av meningsfullt liv, insatser för habilite-

ring, rehabilitering, hälso- och sjukvård, möjlighet till integrering i samhället, som svensk lagstiftning via kommuner, landsting och stat vill förmedla till dessa grupper. Det är glädjande att det givits så stort utrymme i konventionstexten för dessa grupper. Artikel 23:4 som tar upp behovet av internationellt samarbete på detta område visar på ett ansvar för att sprida kunskaper och vidta hjälpinsatser från svensk sida.

Artikel 24

Artikel 24 handlar om barns rätt till hälso- och sjukvård.

Barnmiljörådet

När det gäller svenska förhållanden vill vi från rådets sida peka på behoven av t. ex. barnkunnig personal och barnvänliga lokaler inom hälso- och sjukvården. Det gäller t. ex. för barn på sjukhus om de placeras på vuxenavdelning för specialistvård. Det gäller också att väntrummen inom sjukvården är anpassade för barn liksom att barnens speciella behov av barnkunnig personal tillgodoses inom den öppna distriktsvården.

Vidare vill vi framhålla att hälsoskyddsaspekter bör utgå från riskerna för påverkan på barn och inte enbart från riskerna för påverkan på vuxna. Det gäller t. ex. att gränsvärden för miljögifter, strålningsdoser m. m. bör fastställas utifrån att barn är mycket känsligare än vuxna för påverkan av olika miljöförorenande ämnen.

Miljö- och hälsoskyddsnämndernas ansvar för miljöfrågorna borde också preciseras mer tydligt i lagstiftningen framför allt när det gäller miljöfrågor som rör barn.

DO

För närvarande har asylsökande barn i Sverige endast rätt till akut sjukvård. Det är en grannliga bedömning om sjukvårdsbehovet är akut eller inte. Skilda läkare bedömer behovet olika och det kan inte uteslutas att inställningen till flyktingar spelar in på bedömningen. Olika organisationer, bl. a. Svenska barnläkarföreningen, har krävt att alla asylsökande barn ska få tillgång till ordinär barnhälsovård. Jag delar den uppfattningen. UNHCR:s riktlinjer fastslår att asylsökande barn ska ha rätt till existerande hälsovård.

Svenska röda korset vill också "ifrågasätta om asylsökande barn i Sverige enbart har rätt till akut sjukvård och akut tandvård".

Svenska ekumeniska nämnden m. fl.

Artikel 24 reglerar barnets rätt till hälsovård och sjukvård. Den hör också intimt samman med rätten till liv. (Artikel 6) Tonvikten ligger i texten på förebyggande vård. Vi vill peka på vikten av att barn inte isoleras på sjukhus och andra institutioner utan om möjligt integreras i samhället i största möjliga utsträckning för att förebygga institutionsskador. Det är viktigt att avvecklingen av de stora institutionerna får fortsätta, så att barn och ungdom får chansen till bästa möjliga utveckling. Detta innefattar också barnets rätt till social trygghet, där föräldrar, skola och samhälle

tillsammans skall verka för en gynnsam utveckling hos barnet, fysiskt, psykiskt, andligt, moraliskt och socialt. (Artikel 26 och 27)

Prop. 1989/90: 107
Bilaga 2

Nämnden tar i sammanhanget också upp barnens skolmiljö.

Den dåliga skolmiljö som erbjuds alltför många barn står alltså i klar motsättning till alla barns rätt till bästa möjliga hälsa. De kommunala skolstyrelserna måste snabbt åtgärda hälsovådliga skollokaler och regler måste utarbetas, som utgår från elevernas fysiska och psykiska behov.

Även *Sveriges Kristna Ungdomsråd* behandlar denna fråga.

I alltför många av dagens svenska skolor är den inre fysiska miljön så dålig att elevernas hälsa hotas. Eftersom alla barn har skolplikt måste de gå till skolan, även om de blir sjuka av att vistas där. Skolpersonalen har utsedda skyddsombud som bevakar deras intressen, men denna möjlighet saknar eleverna. Detta överensstämmer inte med konventionens artikel 3:3 eller med artikel 24 om barnets rätt till hälsa. De kommunala skolstyrelserna måste snabbt åtgärda skollokalerna och regler måste utarbetas som utgår från elevernas fysiska och psykiska behov.

Svenska röda korset har följande synpunkter på punkten 2 (e).

Svenska röda korset instämmer helt i denna paragraf, speciellt med tanke på att olycksfall fortfarande är den största enskilda dödsorsaken i Sverige för barn över 1 år och att dödsfall och olycksfall i trafiken åter ökat. Det är vår förhoppning att Svenska röda korset, andra frivilligorganisationer och statliga institutioner får ökat stöd för information och utbildning av föräldrar och barnomsorgspersonal.

Rädda Barnen anför följande beträffande punkten 3.

1984 utsåg FN:s Kommission för de Mänskliga Rättigheterna en arbetsgrupp kallad "UN Working Group on Traditional Practices affecting the health of women and children". Deras slutrapport till MR Kommissionen E/CN.4/1986/42 samt resolution 1986/28 antogs. Häri angavs skadliga traditionella sedvänjor som:

1. Female circumcision
2. Traditional birth practices
3. Preferential treatment for male children

Kvinnlig omskärelse är emellertid huvudfrågan och normen skall tolkas som ett förbud mot kvinnlig omskärelse.

Artikel 26

Artikel 26 behandlar barns rätt till social trygghet.

JämO hänvisar beträffande artikel 26 till vad hon har anfört under artikel 18.

Artikel 28

Artikel 28 reglerar barnets rätt till utbildning.

SÖ anser att de krav som konventionen anger är täckta av den

lagstiftning som gäller för skolan och att ytterligare reglering sålunda inte behövs.

1. De primära bestämmelserna om skolväsendet finns i skollagen (1985:1100). I förordningar och läroplaner avseende olika skolformer har regeringen härutöver meddelat närmare bestämmelser.

Alla barn och ungdomar har enligt denna lagstiftning *rätt* till utbildning inom det offentliga skolväsendet. Detta omfattar grundskolan, gymnasieskolan, särskolan (för elever med en psykisk utvecklingsstörning), specialskolan (för elever med syn-, hörsel- eller talsvårigheter) samt sameskolan.

a) *Primary education*

Grundläggande undervisning, i princip 9 läsår, är obligatorisk för alla barn som är bosatta (folkbokförda) i Sverige och varaktigt vistas här. De har 'skolplikt'. Skolplikten motsvaras av en rätt till utbildning. Även barn som väntar på uppehållstillstånd skall tas emot i grundskolan så snart det är lämpligt för dem.

Undervisningen är kostnadsfri. Eleverna får också utan kostnad de läromedel och den skolskjutsning som de behöver.

b) *Secondary education*

Gymnasieskolan omfattar ett stort antal studievägar med såväl teoretisk som praktisk inriktning. Dessa är, i mån av plats, öppna för var och en som uppfyller föreskrivna behörighetsvillkor. Villkoren baseras på genomgång av grundskolan eller motsvarande utbildning.

Utbildningen i gymnasieskolan är kostnadsfri för eleverna. En elev har möjlighet att genom studiestödssystemet få tillräcklig ekonomisk hjälp för att fullfölja utbildningen.

c) *Higher education accessible*

Det är möjligt för alla ungdomar att vinna inträde i högskolan på basis av gymnasieskolan eller motsvarande utbildning samt i vissa fall viss tids praktik.

d) *Educational and vocational information*

Alla elever inom det offentliga skolväsendet får studie- och yrkeslivsorientering och vägledning i sådana frågor. Hemkommunerna har vidare ett uppföljningsansvar i fråga om ungdomar under 18 år, som inte går i skolan eller är i arbete. I uppföljningen ingår studie- och yrkesvägledning.

Regular attendance

Det ankommer på skolstyrelsen att se till att alla skolpliktiga elever i grundskolan fullgör sin skolgång och dessutom att andra skolpliktiga barn, som är kyrkobokförda i kommunen, på något annat sätt får föreskriven utbildning.

Eleverna i grundskolan och i gymnasieskolan är skyldiga att delta i undervisningen om de inte har giltig orsak att vara borta. Skolan har noggrann närvarokontroll och det är skolans uppgift att stävja eventuell olovlig frånvaro genom åtgärder för barnets eller den unges bästa.

Skolan skall ge stöd och vägledning åt elever med studiesvårigheter.

2. *School discipline*

Enligt 6 kap 1 § föräldrabalken skall barn behandlas med aktning för sin person och egenart och ett barn får heller inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

Detta är grundläggande också för skolan. Skolan skall i första hand inta en fostrande och hjälpande attityd, när det gäller att komma tillrätta med barns disciplinsvårigheter, inte en bestraffande. I de regler om tillrättaförande av elever som finns i författning, beaktas elevens integritet, egenvärde och rättssäkerhet.

3. *International co-operation*

Svenska OMEP-kommittén

Det har i ett antal undersökningar under de senaste åren kunnat konstateras att fysisk och psykisk stimulans är av lika stor betydelse för ett barns överlevnad och positiva utveckling som behovet av föda. Det är dessutom så att ett barn som inte tillerkänns stimulans har små överlevnadschanser, ty det kan inte tillgodogöra sig den mat det får. Det är således enligt vår uppfattning av största betydelse att ett arbete för att i artikel 28 paragraf 1 före nuvarande (a) i konventionstexten infoga något om nödvändigheten att staterna förbinder sig att tillgodose "early childhood care and stimulation" i någon form av förskoleverksamhet efter lokala möjligheter.

Sveriges Kristna Ungdomsråd anser att den svenska skolan inte alltid uppfyller kraven i artikel 28. Ungdomsrådet påpekar att det därför finns behov av en översyn av skolan utifrån konventionens rättigheter.

Artikel 29

I artikel 29 anges syftet med barns utbildning.

SÖ anser att lagstiftningen för skolan täcker kraven i artikeln.

1. a) - e) De målinriktningar som anges i punkterna finns inskrivna i aktuella läroplaner.

2. Även en fysisk eller enskild juridisk person har rätt att anordna skola. Skolor för barn i skolpliktig ålder skall godkännas av och stå under tillsyn av offentlig myndighet. För godkännande krävs bl. a. att skolan svarar mot sådana grundläggande demokratiska och mänskliga värderingar, som anges i punkten 1. Godkännandet kan återkallas om skolan inte iakttar föreskrivna minimikrav.

SIV hävdar att en "ratificering av konventionen kan komma att påverka Sveriges policy i utbildningsfrågor, särskilt med avseende på artikel 29.2".

Sveriges Kristna Ungdomsråd

I artikel 29 påpekas att skolans utbildning ska syfta till att utveckla respekt för barnets kulturella identitet, språk och värderingar. Detta gäller både de infödda och invandrade barnens identitet. För oss i Sverige handlar det därför också om samernas rättigheter. Konventionen hävdar att samhället har skyldighet att ge varje barn möjlighet att utveckla sin egen kulturella identitet.

Rätten till respekt för den egna kulturen är livsviktig för alla. Därför måste läromedel i skolan och annan information som sprids till barn ses över så att missvisande eller helt utelämnade beskrivningar om barnets kultur inte längre förekommer. Skolan och det övriga samhället måste också använda sig av och ta hänsyn till barns kunskaper och erfarenheter av sin kultur på ett helt annat sätt än hittills.

Svenska ekumeniska nämnden m.fl. framför liknande synpunkter men betonar särskilt invandrar- och flyktingbarnens rättigheter.

SSR ifrågasätter "om Sverige uppfyller förpliktelserna i denna del av konventionen".

Prop. 1989/90: 107
Bilaga 2

Artikel 30

I artikel 30 finns bestämmelser om barn som tillhör en minoritet eller en urbefolkning.

DO anser att artikeln "får betydelse för de svenska samernas levnadsförhållanden och möjlighet att bevara och utöva sin kultur".

I flera kommuner finns samiska förskolor. De har ofta startats som statligt finansierad projektverksamhet men sedermera permanentats inom den reguljära kommunala förskoleverksamheten. Behovet av samiska förskolor är emellertid inte tillgodosett.

Sveriges Kristna Ungdomsråd och SSR hänvisar också till artikelns betydelse för samerna.

Artikel 31

Artikel 31 behandlar barnets rätt till vila och fritid.

Barnmiljörådet

Det är enligt rådets uppfattning mycket välkommet att det finns en särskild artikel (nr 31) som tar upp barns rätt till bl.a. lek och rekreation. Denna rättighet är särskilt viktig i ett internationellt perspektiv eftersom alla barn har behov av att få leka för sin utveckling. Samtidigt finns det idag många barn som måste ta ett totalt försörjningsansvar för sig själva och sina anhöriga för att kunna överleva.

Från barnmiljörådets sida vill vi framhålla att vi värnar om barns rätt till spontan och kreativ lek. Det är viktigt att möjligheterna till lek finns i närheten av barnens bostäder. Ibland får de enkla men viktiga åtgärderna för barn stå tillbaka för satsningar på dyrbara ishallar, badanläggningar eller parkeringshus. Här finns ett lagligt stöd i den nya Plan- och bygglagen, men tillämpningen har i flera sammanhang visat sig vara till barnens nackdel. Vi hoppas konventionen skall medverka till att lyfta fram barns krav i planeringssammanhang och vill peka på att man i Norge har fört in tydliga krav på detta i sin bygglagstiftning. Där anges det att konsekvenserna för barn av olika planförslag alltid skall belysas.

JämO

Artikel 31

Punkt 2

Enligt flera anmälningar till JämO satsar såväl statliga som kommunala myndigheter mer resurser på aktiviteter vilka utövas mestadels av pojkar. Här behövs en kartläggning av förhållanden, inriktad bl. a. på hur kommunala beslut står i överensstämmelse med den här konventionspunkten.

I artikel 32 regleras barnets rätt till skydd mot ekonomiskt utnyttjande.

Åklagarmyndigheten i Stockholm påpekar att det enligt svensk arbetsmiljö- och arbetarskyddslagstiftning inte finns några bestämmelser som anger en bestämd nedre åldersgräns för barns arbete.

Arbetarskyddsstyrelsen

Bestämmelserna i 5 kap. arbetsmiljölagen bör — om de av regeringen i propositionen 1989/90: 60 framlagda ändringsförslagen antas av riksdagen — vara tillräckliga för att uppfylla kraven i artikel 32, såvitt angår arbetsmiljölagens tillämpningsområde.

När det gäller punkt 1 i artikeln kan man särskilt peka på 5 kap. 2 § som förbjuder arbete innan skolplikten har fullgjorts och 5 kap. 3 § som förbjuder arbete som medför risk för olycksfall eller överansträngning eller annan skadlig inverkan på hälsa eller utveckling.

I punkt 1 nämns även "economic exploitation". Det synes något oklart vad som ligger i detta begrepp. Sannolikt avser det omständigheter som inte faller inom arbetsmiljön. Det förefaller antagligt att föräldrabalkens regler om omyndigas ekonomiska förhållanden utgör tillräckligt skydd i detta avseende. Denna fråga ligger dock utanför arbetarskyddsstyrelsens verksamhetsområde.

I fråga om andra punkten i artikeln kan man under a) hänvisa till reglerna om minimiålder i 5 kap. 2 §, under b) till 5 kap. 5 § och arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter med stöd av denna bestämmelse samt under c) till straffbestämmelserna i 8 kap. 2 § arbetsmiljölagen.

Det bör nämnas att arbetsmiljölagen inte är tillämplig på fartygsarbete och arbete i arbetsgivarens hushåll. Dessa slag av arbete regleras i särskilda lagar. I lagen om arbetstid m. m. i husligt arbete — över vars efterlevnad arbetarskyddsstyrelsen har central tillsyn — finns regler om arbetstid, skydd mot ohälsa och sanktioner. Däremot finns ej några regler om minimiålder för arbete.

ILO-kommittén

ILO-kommittén vill först påpeka att i den mån barn eller ungdomar träder ut i arbetslivet, innan de uppnått den i konventionen angivna 18-årsåldern, omfattas de av ILO:s generella instrument, som inte känner någon nedre åldersgräns.

Internationella arbetsorganisationen (ILO) har som ett viktigt mål att avskaffa barnarbetet i världen. Utöver de generellt gällande instrumenten har ILO under årens lopp antagit ett tjugotal konventioner och rekommendationer, som fastställer regler för barns och ungdomars anställnings- och arbetsvillkor. År 1973 antog internationella arbetskonferensen en konvention (nr 138) och en rekommendation (nr 146) om minimiålder för tillträde till arbete, vilka reviderar de tidigare antagna instrumenten. Sverige har hittills inte ansett sig kunna ratificera konventionen på grund av vissa smärre avvikelser i svensk lagstiftning från de regler konventionen uppställer.

I propositionen 1989/90: 60 om minimiålder för tillträde till arbete har regeringen dock, efter behandling i ILO-kommittén, föreslagit att Sverige skall ratificera ILO:s konvention nr 138. I propositionen förklarar föredra-

ganden att Sverige helhjärtat ställer sig bakom ILO:s strävanden att bekämpa barnarbete i världen.

Den svenska arbetsmiljölagstiftningen står till sin allmänna inriktning och uppläggning i god överensstämmelse med konventionen. Endast några mindre ändringar behöver göras inför en svensk ratifikation. Förslag till sådana ändringar lämnas i propositionen. Propositionen behandlas av riksdagen i början av våren 1990. Ett beslut om svensk ratifikation kan därför väntas föreligga till ratifikationen av FN-konventionen.

Även *Svenska ekumeniska nämnden m.fl.* hänvisar till arbetet med anslutning till "ILO-konventionens bestämmelser om förbud mot arbete för barn under 13 år".

JämO

Punkt 2 (a)

Existerande sanktioner i arbetsmiljö- och arbetstidslagstiftningarna samt tillämpningen av dessa sanktioner kan näppeligen sägas vara "appropriate" för uppnåendet av en effektiv tillämpning av reglerna om arbetstider och minimiåldrar för arbetstagare.

SAF "har inget att invända mot den föreslagna konventionens stadganden vad gäller barns anlitande i arbete".

Artikel 33

Artikel 33 handlar om skydd mot narkotika.

BRÅ

Fördragsslutande stater skall vidta alla lämpliga åtgärder för att skydda ungdomar från att hamna i ett narkotikamissbruk. Sedan den 1 juli 1988 är även konsumtion av narkotika kriminaliserat. Det finns enligt BRÅs uppfattning inte behov av ytterligare skärpning av narkotikastrafflagen för att tillgodose konventionens krav.

Svenska röda korset

Ytterligare resurser bör ges till det förebyggande arbetet för barn och ungdomar i riskzonen för eller i aktivt användande av narkotiska eller psykotropa ämnen.

Artikel 34

Artikel 34 innehåller bestämmelser om skydd mot sexuellt utnyttjande.

Enligt *BRÅ* "tillgodoser svensk strafflagstiftning och kriminalvårdslagstiftning" kraven i artikeln.

JämO "anser det oklart om reglerna i brottsbalken och i allmänna ordningsstadgan uppfyller de krav som här ställs särskilt vad avser barn mellan 15 och 18 år".

SACO anser att det i dessa sammanhang krävs åtgärder som stöder föräldrar och barn och åtgärder som påverkar strukturella förhållanden.

Under 80-talet har sexuella övergrepp mot barn uppmärksammats på allvar i Sverige. Hur många barn som utnyttjas sexuellt vet vi inte då mörkertalet vid dessa brott är stort. Redan antalet fall som anmäls visar dock att många barn i vårt land saknar skydd mot dessa övergrepp.

För att på allvar komma åt problemen krävs att man skapar förutsättningar för en vuxenvärld som på ett bättre sätt än i dag tar vara på psykologisk kunskap, t.ex. mekanismer och dynamik som påverkar familjeförhållanden. Samtidigt är det nödvändigt att åstadkomma sådana insatser som rymmer trygghet och som konkretiseras i stödresurser åt enskilda familjemedlemmar.

När det gäller samhällets handläggning av ärenden där barn utsatts för sexuellt överväld pågår ett aktivt arbete bl. a. genom socialstyrelsen. Förutom detta delvis långsiktiga arbete kan ökade psykologiska insatser på det strukturella planet exemplifieras med att utbilda åklagare och/eller inrätta specialdomstolar. Åklagare med intresse för och kunskaper om barn skulle kunna bidra till att betydligt fler anmälda övergrepp klarades upp, något som är angeläget. I dag är det tämligen riskfritt för en vuxen att förgripa sig sexuellt på ett barn. Många fall polisanmäls inte. De flesta fall som verkligen polisanmäls leder inte till åtal och många åtalade fälls inte.

Svenska ekumeniska nämnden m. fl.

Årligen polisanmäls i Sverige 600 sexuella övergrepp på barn, men det faktiska antalet övergrepp är mycket större. Detta redovisar Brottsförebyggande rådet i Projektet sexuella övergrepp mot barn (1989:1). Enligt utredningen är det svårt att bedöma vilka skador som ett barn som utsatts för övergrepp kan få. Beteendestörningar tas upp som en direkt följd. Barnet störs i sin utveckling, får minskat självförtroende, skäms över sig själv och får en misstro mot vuxna. Ju mer närstående gärningsmannen är desto mer traumatiserande blir övergreppet.

Detta är ett område som är svårt att hantera. Det är viktigt att handläggningen blir så litet kränkande som möjligt för barnet. Att bära på hemligheter kan vara tungt och svårt för ett barn. Därför uppmanas dessa barn att tala med någon vuxen som de har förtroende för.

Vi anser det viktigt att denna forskning följs upp och mynnar ut i utbildning och fortbildning av barnomsorgspersonal och lärare, för att följas upp av lämpligt föräldrastöd och -utbildning.

LO

Det krävs både nationella och internationella insatser för att bekämpa olagliga adoptioner, barnprostitution och barnpornografi, som i så hög grad drabbar u-ländernas barn.

Fattigdom och social orättvisa, som fördjupas av den pågående skuld-krisen i tredje världen, tvingar ut barnen på gatorna. Uppgifter om att det kan finnas upp till tio miljoner barn, pojkar och flickor, som drivits ut i prostitution, talar sitt tydliga språk.

AC

Sexuellt utnyttjande av minderåriga förekommer på många håll i världen. Så kallade sexresor anordnas från de rika länderna till länder som Thailand, Filippinerna m. fl. Detta drabbar inte bara de barn som direkt utnyttjas utan också invandrabarn och adoptivbarn i Sverige och annor-

städes, som får uppleva att deras ursprungsland har ett belastat rykte. AC anser att kraftfulla åtgärder måste vidtas från svensk sida mot denna typ av reseverksamhet. Vi kan inte ensidigt kräva av u-länderna att de skall komma tillrätta med denna allvarliga organiserade exploatering. De länder där utnyttjarna finns måste också vara beredda att bidra med de åtgärder som de kan vidta.

Även *statens ungdomsråd* hänvisar till de s. k. sexresorna till Thailand och menar att här krävs insatser från det svenska samhällets sida.

Flera remissinstanser behandlar frågor rörande barnpornografi.

JK

Mot bakgrund av artikelns allmänna åtagande av konventionsstaterna att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp krävs enligt punkten c att konventionsstaterna särskilt skall företa alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att hindra att barn utnyttjas i pornografiska föreställningar och material.

Enligt 7 kap. 4 § 12 tryckfrihetsförordningen skall som tryckfrihetsbrott anses barnpornografibrott, när brottet begås genom tryckt skrift. Med barnpornografibrott avses att någon skildrar barn i pornografisk bild med uppsåt att bilden sprides, om inte gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig. Av förarbetena till denna bestämmelse och till brottsbalkens bestämmelse i 16 kap. 10 a § om barnpornografi (prop. 1978/79: 179 s. 9) framgår att med barn avses en person vars könsmodningsprocess inte är avslutad. Någon åldersgräns föreligger således inte. Införandet av en sådan avvisades i lagstiftningsärendet med hänvisning till de olägenheter en sådan gräns skulle medföra. Bl. a. angavs att förekomsten av en åldersgräns skulle medföra att det avbildade barnets identitet skulle behöva fastställas.

Med barn avses i FN-konventionen enligt artikel 1 en person under 18 år, såvida inte myndighetsåldern inträtt tidigare. Detta innebär att med barn i artikel 34 avses för svensk del alla personer under 18 år. Fråga uppstår då om frånvaron av en åldersgräns när det gäller barnpornografibrottet skulle innebära att den svenska lagstiftningen i denna del inte motsvarar konventionens krav.

De krav som ställs i artikel 34 på en konventionsstat är allmänt formulerade. Genom att det i artikeln anges att det är fråga om en lämplighetsbedömning när det gäller de åtgärder som skall företas mot bl. a. utnyttjande av barn i pornografiskt material torde en viss rätt ha överlämnats åt landet i fråga att självt avgöra vad som får anses lämpligt. Det torde kunna hävdas att denna lämplighetsbedömning skett vid införandet av lagstiftningen om barnpornografi. Bedömningen har därvid lett till att någon åldersgräns inte ansetts lämplig, bl. a., som det anges i förarbetena, med hänsyn till den ytterligare kränkning av barnets integritet som ett fastställande av dess identitet skulle innebära.

En viss skillnad i inriktning torde vidare föreligga mellan konventionens artikel 34 och tryckfrihetsförordningens och brottsbalkens bestämmelser mot barnpornografi. Medan tryckfrihetsförordningen riktar sig mot utgivandet av barnpornografi och brottsbalken mot spridandet av sådant material tar konventionens artikel i första hand sikte på själva utnyttjandet (exploitative use) av barn. Emellertid är det grundläggande syftet med tryckfrihetsförordningens och brottsbalkens bestämmelser att förhindra den kränkning och skadliga inverkan på ett barn som ett utnyttjande av

barn i dessa sammanhang innebär. De nämnda bestämmelserna får därför ses som sådana nationella åtgärder som faller under konventionsartikeln.

Med hänsyn till vad jag nu sagt om artikelns förstahandsinriktning torde det emellertid vara nödvändigt att även pröva brottsbalkens övriga bestämmelser utifrån kravet att hindra att barn utnyttjas i pornografiskt material. Uifrån de synpunkter jag har att företräda saknar jag anledning att gå in på en sådan prövning.

Sammanfattningsvis finner jag att innehållet i den nu berörda bestämmelsen i tryckfrihetsförordningen inte utgör något hinder mot en svensk ratificering av konventionen och tillstyrker en sådan.

Jag vill emellertid tillägga att det kan vara lämpligt om konventionsarbetet tas till intäkt för en översyn av frågan om en åldersgräns när det gäller barnpornografi. Såsom ensam åklagare i tryckfrihetsmål rörande barnpornografi är jag väl medveten om de problem som en sådan gräns skulle medföra. Emellertid leder bristen på en sådan gräns till otillfredsställande resultat i vissa fall. Lagstiftningen skyddar nu i huvudsak unga människor vars köns-mognadsprocess inte är avslutad. Önskvärt vore att skyddet i vart fall kunde utvidgas till att omfatta även unga människor vars köns-mognadsprocess är avslutad men som uppenbarligen i övrigt fortfarande befinner sig i den utvecklingsprocess i stort som utgör motiv för lagstiftningens skyddsbestämmelser på det nu aktuella området.

Barnmiljörådet anser att det "krävs en lagändring från svensk sida eftersom det i Sverige är möjligt att visa barn under 18 år i pornografisk bild och konventionen torde utesluta denna möjlighet".

Svenska Barnläkarföreningen och *Rädda Barnen* har samma uppfattning och anser att en 18-årsgräns bör införas.

Svenska ekumeniska nämnden m. fl.

Svensk lagstiftning har ett absolut förbud mot barnpornografi. Ändå förekommer barnpornografi i Sverige. Barnkonventionen erbjuder ett medel i den internationella kampen mot att utnyttja barn i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material.

Statens biografbyrå

Vi vill också särskilt understryka betydelsen av ett globalt gällande förbud mot barns medverkan i pornografiska framställningar av olika slag, artikel 34. Även här är det av särskilt intresse att notera att barn fortfarande är definierade som personer under 18 år. Den praxis som biografbyrån har haft när det gäller att bedöma vad som är "barnpornografi" har närmast utgått från en gräns på 15 år. Det innebär inga svårigheter för oss att anpassa bedömningarna till konventionens definition av barn.

Artikel 35

Artikel 35 reglerar förhindrande av handel med barn.

LO

Om inte u-ländernas lokala ansträngningar att stoppa handeln med barn möts av liknande åtgärder i våra länder, blir deras uppgift omöjlig.

Artikel 37 innehåller bestämmelser om skydd mot godtyckliga frihetsberövanden, tortyr och dödsstraff.

Svenska ekumeniska nämnden m. fl.

Även om tortyr inte förekommer i Sverige som ett samhällets maktredskap, kommer varje år c:a 5.000 flyktingar till Sverige, bland dem även barn och ungdomar, som torteras i sina hemländer. En del av dem hamnar i Röda korsets centra för vård. Tortyr bryter ner människan både fysiskt och psykiskt, krossar hennes identitet och kränker hennes integritet. Det är konsekvenser som redovisats efter samtal med personal på Stockholms-centret. Vi bedömer det viktigt att kunskap om tortyrens konsekvenser förmedlas till vårdpersonal och andra som får kontakt med dessa flyktingar.

Artikel 37 handlar också om att barn inte får utsättas för annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling. Vi vill fästa uppmärksamheten på att samhället också på denna punkt måste vara observant på vad som sker i myndighetsutövning och i situationer där våld mer eller mindre tydligt förekommer.

Ett par remissinstanser tar upp frågan om möjligheten att ta utländska barn i förvar.

DO

Jag vill i samband med denna artikel som berör frihetsberövande upprepa min många tidigare gånger framförda uppfattning att möjligheten att ta utländska barn i förvar bör utmönstras ur den svenska utlänningslagen. Skälen härför är många varav några ganska uppenbara. Förvarstagandet av barn torde vara en av de punkter, som föranlett den mesta och mest engagerade kritiken mot svensk utlänningspolitik och lagstiftning. Det har sagts många gånger, ehuru någon närmare undersökning inte är känd av mig, att det endast är Sverige och något enstaka ytterligare land bland de västerländska demokratierna, som överhuvudtaget tar barn i förvar på detta sätt.

Humanitära instanser finner det stötande och det hedrar inte vårt land. Sedan den 1 juni 1987 finns ett absolut förbud att ta barn under 16 år i förvar i kriminalvårdsanstalt eller allmänt häkte (utlänningsförordningen 5 kap. 12 §). Emellertid får barn tas i förvar i polisarrest, något som är förbjudet för ett brottsmisstänkt svenskt barn under 15 år. Med hänvisning till 18-årsgränsen i konventionens första artikel menar jag i vart fall att utlänningslagens 6 kap. 3 och 5 §§ och utlänningsförordningens 5 kap. 12 § skall ändras att gälla alla under 18 år.

UNHCR:s riktlinjer säger (§ 26, i) att det är UNHCR:s policy, att asylsökande barn ej skall tas i förvar.

SvFR framför liknande synpunkter.

Sveriges Kristna Ungdomsråd anser att det måste bli än tydligare i vår behandling av flyktingar i Sverige att arrestering av barn skall användas som en absolut sista utväg.

Statens ungdomsråd hänvisar till artikelns bestämmelser om att inspärning, fängelse eller andra tvångsmetoder endast skall utnyttjas som en sista

utväg och under kortast möjliga tid. Rådet anser dock att det bl. a. i efterdyningarna av den s. k. ungdomsvårdsdebatten finns krafter som strävar i en delvis annan riktning och att detta också gäller i tillämpningen av bl. a. lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Några remissinstanser har synpunkter på bestämmelserna under (c) om att varje frihetsberövat barn i regel skall hållas åtskilt från vuxna.

RA

3 § 2 st lagen (1976:371) om behandling av häktade och anhållna m. fl. stadgar att en häktad person skall, särskilt om han är under 21 år, förvaras så att han inte utsätts för olämpligt inflytande av annan häktad. Lagen gäller häktade, anhållna och gripna personer. Nämnda lag är dock inte tillämplig på barn som gripits enligt 16 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare m. m. Sistnämnda stadgande avser de fall att ett barn under 15 år begått ett brott på vilket fängelse kan följa och anträffas på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen. Barnet kan då gripas av envar. Polismyndigheten eller åklagaren skall i dessa fall bestämma om barnet skall frigges eller hållas kvar för förhör. Varaktigheten av ett sådant frihetsberövande torde vara så kort att frågan om barnets förvaring tillsammans med annan inte aktualiseras.

8 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt stadgar att vid placering av intagen som är under 21 år skall särskilt beaktas att han, om ej särskilda skäl föranleder annat, hålles åtskild från sådana intagna som kan inverka menligt på hans anpassning i samhället.

Konventionen tycks således gå något längre än den svenska lagstiftningen i kravet på att unga frihetsberövade personer skall hållas åtskilda från vuxna så till vida att konventionen utgår från presumtionen om sådan förvaring.

Åklagarmyndigheten i Stockholm och Svenska OMEP-kommittén anser att den svenska lagstiftningen inte uppfyller kravet i artikel 37 (c).

Åklagarmyndigheten i Stockholm

Då en person under 18 år döms till fängelse har kriminalvården ingen organisation för att hålla de unga fångarna åtskilda från vuxna fångar. På samma sätt förekommer inte någon differentiering då unga mellan 15- 18 år häktas. Gruppverksamhet och samsittning sker därför med vuxna.

Svea hovrätt hänvisar, liksom *RA*, till 8 § lagen om kriminalvård i anstalt.

Även om man enligt bestämmelsen skall göra vissa överväganden vid placering av ungdomar kan bestämmelsen inte enligt hovrättens mening anses uppfylla konventionens krav på att barn som regel skall hållas åtskilda från vuxna; se också konventionens artikel 40 punkten 3 vari konventionsstaterna åläggs att främja införandet av institutioner, som är speciellt anpassade för barn som befinns skyldiga att ha begått brott.

Hovrätten anser vidare att bestämmelserna om rätt för barnet att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök syns stå i strid med svensk gällande rätt, såvitt avser ungdomar intagna i kriminalvårdsanstalt. Hovrätten anger att det i lagen om kriminalvård i anstalt saknas bestäm-

melser som särskilt reglerar ungdomars speciella behov av kontakt med familjen under den tid de är intagna i kriminalvårdsanstalt.

Svenska röda korset ”anser det viktigt att uppmärksamma situationen för häktade ungdomar. För att uppfylla konventionens intentioner bör resurserna utökas för det stöd som ges till frihetsberövade ungdomar”.

SvFR, som anser att asylsökande barn inte skall kunna tas i förvar, framhåller att om förvarsmöjligheten skulle bestå, det är ”nödvändigt att barnet snarast får tillgång till ett rättsligt biträde. Nuvarande regler ger en rätt till offentligt biträde efter tre dagars förvar. En större flexibilitet krävs från myndigheternas sida. Tre dagar kan inte anses möta konventionens bestämmelse om att snarast (prompt access to) få tillgång till ett juridiskt biträde i beaktande av principen om barnets bästa”.

Också *Svenska röda korset* betonar vikten av att flyktningbarn har tillgång till ett juridiskt biträde vid asyldiskussioner.

En ratificering av konventionen, innebär enligt Svenska röda korset, att offentligt biträde alltid skall förordnas ensamma barn (under 18 år) som söker asyl här, då fråga väcks om antingen avvisning eller tagande i förvar.

BRÅ, som anser att svensk straff- och kriminalvårdslagstiftning tillgodoser kraven i artikeln, vill därmed inte ha sagt att förbättringar inte kan eller bör genomföras.

Framför allt för att försäkra sig om att det i praktiken finns ekonomiska och andra förutsättningar för att handläggningen av brottmål skall bli så snabb som möjligt och för att ett eventuellt frihetsberövande skall bli så skonsamt som möjligt för den unge. Vid *BRÅ* utvärderas f. n., hur handläggningen enligt lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare fungerar och effekterna av förordningen (1988:217) om försöksverksamhet med snabbare utredningar rörande unga lagöverträdare. Preliminära resultat av denna utvärdering visar att handläggningstiden generellt sett är för lång. Detta tycks bero på bristande samverkan mellan berörda myndigheter. Tidigare har inte vårdnadshavaren konsekvent underrättats när ungdomar gjort sig skyldiga till brott. (Här har dock redan en lagändring skett, 6 c § LUL (1988:822).) Vidare framgår att det i praktiken saknas adekvata former för omhändertagande av de socialt och kriminellt mest belastade ungdomarna. Dessa kan därför komma att dömas till fängelse trots att det inte kan anses lämpligt.

Artikel 38

Artikel 38 innehåller bestämmelser om skydd i väpnade konflikter. Barn under 15 år skall inte delta direkt i fientligheter och inte heller rekryteras till väpnade styrkor.

Samtliga remissinstanser som yttrar sig över artikeln är negativa till den angivna åldersgränsen på 15 år.

ÖB hänvisar till att han tidigare tagit upp frågan om att barn under 15 år inte skall få delta i militär utbildning.

Barnmiljörådet

Det är positivt att Sverige arbetat för en åldersgräns på 18 år och det är viktigt att man från svensk sida även fortsättningsvis markerar denna hållning, t. ex. genom en särskild deklaration. Även om artikeln inte är tillräckligt långtgående har rådet förståelse för att den lösning som anges i artikeln är en kompromiss mellan flera länder.

DO "beklagat att denna artikel, som handlar om väpnade konflikter, inte återspeglar gällande standard i den internationella humanitära rätten. Inget barn, dvs. person under 18 år, borde kunna rekryteras till väpnade styrkor eller tvingas delta direkt i strid".

Enligt *Svenska Barnläkarföreningen* skall barn under 18 år inte kunna rekryteras till militärtjänstgöring.

LO anser det viktigt att Sverige fortsätter att arbeta med frågan i FN:s kommission för mänskliga rättigheter.

Även *Svenska OMEP-kommittén* uttrycker sin förhoppning om att "det berömvärda arbete som den svenska regeringen lagt ned" på att förbättra innehållet i artikeln "kommer att fortsätta och att den svenska regeringen i samband med ratificeringen deklarerar detta utan att därför reservera sig".

Svenska röda korset

Svenska röda korset finner det mycket beklagligt att skyddet för barn i krig, så som det kommer till uttryck i artikel 38, är svagare än motsvarande regler i 1977 års tilläggsprotokoll till 1949 års Genèvekonventioner. Syftet med att skapa nya folkrättsregler måste alltid vara att föra folkrätten framåt och att förstärka och förbättra skyddet för den enskilda människan.

Vi är medvetna om det goda arbete som lades ner från svenska regeringens sida att inte bara behålla skyddet för barn i krig på tidigare överenskomna nivå, utan att också förbättra detta skydd genom att höja åldersgränsen för kombattanter från 15 till 18 år.

Svenska röda korset förutsätter att regeringen fullföljer detta sitt åtagande om förbättrat skydd för barn i krig även efter ratificeringen.

Rädda Barnen, Svenska röda korset och Svenska ekumeniska nämnden m. fl. önskar att Sverige i samband med ratificeringen avger en deklaration om att avsikten för Sveriges del är att respektera en åldersgräns på 18 år för deltagande i väpnade konflikter.

Artikel 39

Artikel 39 handlar om rehabilitering och social återanpassning av barn.

Barnmiljörådet vill "betona att det behövs krafttag för att ge flyktingbarn ett reellt stöd när de vistas i Sverige, dvs. även när de väntar på besked om att få stanna. Socialtjänstlagen och de allmänna råden till denna lag anger att dessa barns rättigheter skall tillgodoses, men tillämpningen har visat sig ha stora brister. Lagen skulle därför behöva kompletteras för att situationen för barnen skulle kunna förbättras".

SACO framhåller att många barn far illa i Sverige liksom i världen i övrigt och anser att resurserna för att hjälpa barn som på olika sätt farit illa

måste stärkas såväl kvantitativt som kvalitativt. SACO anser att det behövs psykologer både som utredare, behandlare och som handledare till personal som möter barn.

Svenska röda korset

Det är, enligt Svenska röda korsets mening, viktigt att flyktingbarn garanteras möjligheter till fysisk och psykisk rehabilitering. Svenska röda korset bedriver idag framgångsrikt fysisk och psykisk rehabilitering av torterade flyktingar. Det vore önskvärt att speciella rehabiliteringsinsatser även gjordes tillgängliga för barn. Vi vill påminna om det åtagande konventionsstaterna tagit på sig, enligt artikel 4, att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention.

Sveriges Kristna Ungdomsråd anser att artikeln för Sveriges del måste innebära att flyktingbarn generöst tillåts att stanna och att de får den hjälp som anges i artikeln.

Artikel 40

Artikel 40 innehåller bestämmelser om straffprocess och kriminalvård.

Enligt punkten 2 (b) skall varje barn som misstänks eller åtalas för att ha begått brott ha åtminstone de garantier som anges under punkterna (i) – (vii).

Svea hovrätt

(ii) – Hovrätten ifrågasätter om man inte bör kunna ge de garantier som anges gälla förundersökning lämpligen bör införa särskilda bestämmelser härom för den som inte fyllt 18 år. Härvid bör också beaktas vad som anges under punkten 3 i artikeln.

Utöver vad som, beträffande den som är under 15 år, föreskrivs i 23 kap. 9 § 2 st och 10 § 4 st rättegångsbalken samt i 15 – 19 §§ förundersökningskungörelsen saknas särskilda bestämmelser.

(iii) – I 2 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare stadgas att fråga om beslut om åtalsunderlåtelse skall handläggas skyndsamt och att om sådant beslut inte fattas åtal skall väckas utan dröjsmål. (Se också förordningen om försöksverksamhet med snabbare utredningar rörande unga lagöverträdare, SFS 1988:217).

Det är hovrättens erfarenhet att själva förundersökningen av brott begångna av underåriga ofta tar avsevärd tid. Hovrätten anser därför att man, för att undvika att alltför lång tid passerar från det att brott har begåtts av den som är under 18 år till dess saken avgörs av domstol, bör överväga att – i likhet med vad som gäller för domstolarnas handläggning – införa en tidsfrist för åtals väckande. Tidsfristen bör lämpligen kunna bestämmas till två månader, med rätt till förlängning efter domstols beslut.

(iv) Artikel 40 handlar om de rättigheter som för brott misstänkta, åtalade eller dömda barn skall tillerkännas. Mot denna bakgrund torde föreskriften att barn inte skall "be compelled to give testimony" tolkas på så sätt att den som är tilltalad för brott inte skall tvingas lämna uppgifter under ed. Hovrätten finner att stadgandet i fråga väl överensstämmer med svensk lag. Enligt svensk lag har tilltalad nämligen rätt att vägra att

överhuvudtaget uttala sig. – Det kan nämnas att den som är under 18 år enligt 36 kap. rättegångsbalken kan höras som *vittne* och hämtas till rätten. Om den som åberopats som vittne är under 15 år prövar dock rätten om han må höras (4 §). Den som är under 15 år må inte heller avlägga ed (13 §).

(v) – Enligt svensk lag ges garantier för omprövning av högre instans efter hemställdan härom, vilket enligt hovrättens mening borde vara tillräckligt för att uppfylla konventionens krav.

RÅ anför i fråga om punkten 2 (b) (vii).

Det kan ifrågasättas om inte flera av de nödvändiga åtgärder som vidtas i samband med ett processuellt förfarande kränker den misstänktes privatliv. Detta gäller exempelvis den personutredning, som ibland behövs för att fastställa en adekvat påföljd för en ung lagöverträdare. Därunder inhämtas kanske personliga upplysningar om den unge från hans närmaste omgivning. Vidare kan en läkarundersökning bli erforderlig. Strängt taget varje straffprocessuellt ingripande kan sägas kränka den enskildes privatliv. Avsikten med konventionen kan inte vara att hindra att sådana åtgärder vidtas mot unga personer. Bestämmelsen kan därför tyckas vara alltför kategoriskt utformad för att överensstämma med den svenska lagstiftningen.

Under punkten 3 anges att konventionsstaterna skall söka främja införandet av lagar och förfaranden samt upprättandet av myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänks eller åtalas för eller befinns skyldiga att ha begått brott.

Svea hovrätt ”anser att ett svenskt tillträde till konventionen bör ge anledning att på nytt överväga behovet av särskilda ungdomsdomstolar och ungdomsanstalter för unga lagöverträdare”.

Svenska ekumeniska nämnden m.fl. ”hävdar att den svenska grundsynen med ingripande enligt socialtjänstlagen och LVU så långt som möjligt skall bibehållas”. Nämnden anser att ett sådant förhållningssätt stöds av punkten 3 (b) i artikel 40.

1989 misstänktes c:a 900 ungdomar i åldern 15–17 år för mord, misshandel, diverse sexualbrott eller olaga hot. I svensk debatt har man talat om strängare straff för misshandel och rån, skärpta regler för villkorlig frigivning, möjlighet att döma till samhällsarbete osv.. Den svenska grundsynen innebär att barn inte skall utsättas för straffprocessuella ingripanden, såsom gripande, anhållande, häktning och fängelse. Ungdomsfängelserna har avskaffats. I stället använder man sig i största möjliga utsträckning av beslut enligt socialtjänstlagen och LVU.

Punkten 4 handlar om tillgänglighet av olika lämpliga åtgärder.

Svenska röda korset framhåller att ”ökade resurser bör ges till barn- och ungdomsvård, framför allt så att det skapas lämpliga alternativ till omhändertagande”.

Artikel 41

Artikel 41 handlar om förhållandet till mer långtgående bestämmelser än konventionens.

Svenska röda korset anser att det är en viktig princip att, om en konventionsstat är bunden av en bestämmelse som ger barnet mer långtgående rättigheter än vad konventionen ger, den mer långtgående bestämmelsen skall tillämpas.

Artikel 42

Artikel 42 behandlar skyldigheten att informera om konventionen.

Socialstyrelsen förklarar att man avser att medverka till lämpliga informationsinsatser för de yrkesgrupper som styrelsen har fortbildningsansvar för.

Statens handikappråd "vill fästa uppmärksamhet på att informationen måste utformas så att människor med funktionshinder kan ta del av den. Informationen bör därför finnas bl. a. på ljudkassett, i punktskrift, på teckenspråk och i lättläst form. Det är viktigt, att informationen utformas i samråd med handikapporganisationerna".

DO förutsätter att man beaktar alla de språkliga minoriteter som finns i vårt land och noga överväger vilka översättningar som krävs.

LO anser att det är angeläget att ratificeringen följs upp med informations- och utbildningsinsatser.

SACO

I konventionen ingår att de stater, som ratificerar konventionen, också tar på sig att sprida kunskap om innehållet till såväl vuxna som barn. Detta är mycket viktigt och helt nödvändigt för att konventionen inte bara ska bli ett ideal utan också en verklighet för barnen.

I detta informationsarbete bör också inkluderas de djupare psykologiska förhållanden som konstituerar goda villkor för barns utveckling och miljö och som i korthet berörts här.

Rädda Barnen

Det är mycket viktigt att kännedom om konventionen sprids till alla dem den berör, inte minst till barn och unga. Den primära informationskyldigheten åvilar statsmakterna. Rädda Barnen är dock tillsammans med övriga berörda frivilligorganisationer beredda att diskutera ett samarbete för spridning av konventionen. Det utgör en del av den ovan nämnda dialogen.

Svenska röda korset

Vid konventionens praktiska tillämpning är det angeläget att hålla i minnet att konventionen gäller även ungdomar. En aktiv medverkan från både barn och ungdomar att sprida kunskap och information om konventionen är betydelsefullt i implementeringen av densamma.

BRIS

En bred informationsinsats måste göras för att konventionen ska få någon betydelse och bli den nödvändiga rättigheten och möjligheten för barn att

hävda sina rättigheter. BRIS föreslår att en broschyr utarbetas, som sänds ut till samtliga hushåll och skolor; en broschyr liknande den Justitiedepartementet gjorde inför antiagalagen. Den informationskampanjen hade stor genomslagskraft i Sverige och fick stor internationell uppmärksamhet. I informationsarbetet har också frivilligorganisationer som t. ex. BRIS, med sina redan upparbetade kanaler till barn, en viktig roll att spela både som informations- och hjälporgan.

Svenska ekumeniska nämnden m. fl.

Information om innehållet i konventionen måste spridas till både barn och vuxna i hela landet via massmedia, som hittills behandlat denna viktiga fråga mycket summariskt, via frivilligorganisationerna, dit under tecknarna av detta yttrande hör, såväl som via de fackliga organisationerna. I första hand ligger ansvaret för informationen dock på officiella myndigheter enligt de bestämmelser som konventionen stadgar.

SSR anser att en särskild plan för arbetet med informationen bör upprättas i samråd med riksförbundet och Saminuorra.

Artikel 43

Artikel 43 innehåller bestämmelser om upprättandet av en kommitté för barnets rättigheter inom FN.

SACO

I den mån Sverige har möjlighet att påverka rekryteringen av dessa personer bör man verka för att de representerar gedigna psykologiska kunskaper om *dels* barns och vuxnas behov och situation, *dels* om samhällsstrukturernas psykologiska och sociala konsekvenser för barns villkor.

Rädda Barnen ”anser det nu ytterst angeläget med en snabb ratificering av konventionen vilket är av största betydelse för att Sverige skall kunna påverka sammansättningen av kommittén för barnets rättigheter”.

SSR uppfattar att den i artikeln angivna kommittén kommer att få en stor betydelse för uppföljningen av konventionen.

Riksförbundet utgår från att minoritets- och urbefolkningsfrågor lyfts fram i kommitténs arbete. Härmed avses inte enbart frågor som sammanhänger med minoritets- och urbefolkningsbarn utan också de insatser till motverkande av främlingsfientlighet som är nödvändiga att sätta in i förhållande till barn från majoritetsbefolkningen.

Artikel 44

Artikel 44 innehåller bestämmelser om implementeringsrapporter.

Socialstyrelsen, LO, BRIS, Svenska OMEP-kommittén, Rädda Barnen, Svenska röda korset och Svenska ekumeniska nämnden m. fl. förordar att en särskild nationell kommitté tillsätts för att övervaka att bestämmelserna i konventionen efterlevs.

Frågan hur och av vem konventionen följs upp ser styrelsen som mycket viktig. Styrelsen anser att en nationell kommitté med uppgift att följa konventionen bör upprättas. Ett oeftergivligt krav är att bred barnkompetens är företrädd inom den kommitté som har till uppgift att följa upp konventionen i Sverige.

Den 1 januari 1990 fick socialstyrelsen en ny organisation. I regeringens proposition 1988/89: 130 om socialstyrelsens framtida roll, uppgifter och inriktning framhålls att socialstyrelsen i egenskap av högsta tillsynsmyndighet för socialtjänsten har ett förstahandsansvar för att ta initiativ till och bevaka att samverka med andra centrala statliga myndigheter som arbetar med barn- och ungdomsfrågor kommer till stånd. Det får därför anses följdriktigt att styrelsen i nämnda kommitté får ett stort ansvar för att tillsammans med andra myndigheter och frivilliga organisationer följa upp konventionen i Sverige. Styrelsen bör även noga följa utvecklingen av konventionens tillämpning i andra länder.

Svenska OMEP-kommittén anser att det skall vara fråga om en kommitté med en bred kompetens och speciell barnkompetens och att där skall finnas företrädare för såväl myndigheter som frivilligorganisationer.

Rädda Barnen

Konventionen är helt grundläggande för Rädda Barnen som barnrättsrörelse. Därför önskar vi en fortlöpande dialog med regeringskansli och ansvariga myndigheter om barns situation i Sverige och ute i världen utifrån konventionen.

Rädda Barnen föreslår, som ett första steg i den fortlöpande dialog som önskades inledningsvis, att en diskussion om implementeringen av konventionen hålls mellan frivilligorganisationer, regeringskansli och myndigheter. Det bör lämpligen kunna ske i samband med ratificeringen.

En sådan dialog är en förutsättning för förverkligandet av grundtanken i konventionen om att barnets bästa skall komma i främsta rummet. Dialogen måste bygga på att den kunskap om barn som finns på många olika håll sammanförs och används till gagn för barnets bästa.

Formen för denna fortlöpande dialog bör diskuteras. En möjlig form är en nationalkommitté för barns rätt som bl. a. Rädda Barnen föreslagit till regeringen i november 1989.

Svenska röda korset föreslår att "en nationalkommitté för Barnets rättigheter inrättas".

Dess övergripande mål skall vara att verka för Barnets rättigheter i Sverige, främst genom information och utbildning genom t. ex.

- sprida allmän kännedom om konventionen,
- informera barn och ungdomar om deras rättigheter enligt konventionen,
- informera och utbilda yrkesgrupper vilka arbetar för och med barn och ungdom,
- tillse att erforderliga kunskaper om barn ges till berörda myndigheter.

Kommittén skulle också kunna ta initiativ till diskussioner utifrån rege-

ringens rapportering till FN:s kommitté för Barnets rättigheter och vara ett diskussionsforum för Barnets rättigheter.

Kommittén bör bestå av företrädare för frivilligorganisationerna, däribland Röda korsets ungdomsförbund, Rädda Barnen, Sveriges kristna ungdomsråd, de politiska partierna, departementen, myndigheter, intresseorganisationer och i övrigt bland annat BRÅ, Statens Ungdomsråd och Barn- och ungdomsdelegationen.

Kommittén bör vara fristående, den bör utses av regeringen och stödjas rent praktiskt av regeringkansliet.

Svenska ekumeniska nämnden m.fl. anser att det är av största vikt att tillämpningen av konventionens bestämmelser bevakas av ett särskilt organ inom landet.

Konsekvenserna härav blir en fortlöpande utvärdering av barns och ungdomars livssituation i Sverige. I den kommitté som bildas bör bl. a. ingå representanter för frivilliga organisationer, politiska partier, departement, myndigheter, fackliga organisationer och Unicef.

Enligt *BRIS* skulle den nationella kommittén ”vara grunden till ett institut – ett barnens Rättsinstitut – där syftet skulle vara att arbeta med barnens rättsfrågor. *BRIS* ser detta institut som en naturlig plattform för en svensk barnombudsman”.

Även *barnmiljörådet* och *Svenska Barnläkarföreningen* förordar inrättandet av en barnombudsmannatjänst.

Barnmiljörådet

Som anges i artiklarna 42 och 44 är det viktigt med ett fortsatt intensivt arbete för att sprida information kring konventionen och följa upp efterlevnaden såväl nationellt som internationellt. *Barnmiljörådet* anser att detta för Sveriges del skulle kunna vara en väsentlig uppgift för en barnombudsman knuten till barnmiljörådets kansli.

Svenska Barnläkarföreningen

När de olika artiklarnas innehåll till barnens skydd skall komma till användning måste någon person kraftfullt kunna föra barnens talan mot myndigheter, i massmedia och i allmän debatt. Som bekant har Svenska Barnläkarföreningen vid upprepade tillfällen agerat för att få igenom en barnombudsmannatjänst. Hittills har detta ej lyckats vilket är utomordentligt beklagligt. En barnombudsmannatjänst knuten till exempelvis *Barnmiljörådet* skulle ha en utomordentlig betydelse för att skydda barn mot övergrepp i vidaste bemärkelse och för att kunna bevaka barnens och ungdomarnas intressen med FN:s barnkonvention som grund. I alla sammanhang är barnen en politiskt svag grupp, vilket verkligen konventionen om barns rätt framhäver. Varje land måste härvidlag, var för sig, arbeta fram handlingsplaner för övervakning, lagändringar etc. För Sveriges del är inrättandet av en nationell barnombudsmannatjänst ett logiskt beslut för att kunna övervaka FN-konventionens praktiska tillämpning för svenska förhållanden och för att vi internationellt skall vara trovärdiga i vårt arbete för barns och ungdomars bästa.

ILO-kommittén vill inför en framtida rapportering om konventionens tillämpning erinra om den omfattande rapportering till ILO som förekommer om tillämpningen av vissa i remissyttrandet uppräknade ILO-instrument, som särskilt berör barns villkor.

Svenska UNICEF-kommittén hoppas få återkomma med synpunkter på konventionens tillämpning och kontrollen av den så snart den har ratificerats och svensk lagstiftning har anpassats till den.

Artikel 50

Artikel 50 behandlar ändringar av konventionen.

Socialstyrelsen

Att konventionen nu antagits får ses som startpunkt. Det är viktigt att uppföljningsarbetet med barnkonventionen i Sverige för fram och initierar de förbättringar och förändringar som bör göras. Artikel 50 förutsätter att konventionsstater kan föreslå ändringar i konventionen.

AC anser att konventionen ”borde förespråka att adoptivbarn skall ha samma ställning som barn födda i familjen och att detta är en förbättring som Sverige bör verka för när det blir aktuellt”.

Övriga synpunkter

LO, SACO och *Svenska ekumeniska nämnden m. fl.* framhåller att konventionen påverkar Sveriges relation till andra länder.

LO

Sverige bör på olika sätt medverka till att via t. ex. FN-organen rapportera om barns situation i u-länder tas fram, och också i vårt biståndssamarbete med våra mottagarländer speciellt uppmärksamma barnens situation och föreslå lämpliga åtgärder för att åstadkomma förbättringar.

SACO hävdar att man vid överväganden om bistånd till olika länder måste låta barns rättigheter i dessa länder vara av avgörande betydelse.

Svenska ekumeniska nämnden m. fl.

Det internationella perspektivet är ofta förekommande i konventionstexten. Den svenska välfärdsstaten har ett stort ansvar att förmedla kunskap och bistånd av olika slag också när det gäller barnets rättigheter i u-länder. Av sådant arbete har den kristna missionen stor erfarenhet.

Svea hovrätt förordar en komplettering av 2 kap. regeringsformen.

Beträffande barnens grundläggande rättigheter, artiklarna 12–16, är att notera att de grundlagsskyddade rättigheterna i 2 kap. regeringsformen (RF) avser varje medborgare, således också barn. Hovrätten har därför inte funnit skäl att yttra sig i frågan om svenskt tillträde till konventionen

bör föranleda att barnens rättigheter erhåller särskilt grundlagsskydd. Det bör emellertid under alla förhållanden övervägas att komplettera 2 kap. RF med ett särskilt stadgande om skydd för privat- och familjeliv.

Barnmiljörådet vill peka på behovet av en samlande översikt över vilka lagar som på olika sätt berör barns villkor.

En lagbok av detta slag har tagits fram i Norge. Den har dessutom skrivits så att den skall kunna läsas och förstås av barn. Detta skulle också ligga i linje med de intentioner som anges i konventionen om att barn skall bli mer delaktiga i olika beslut och kunna höras och uttala sig i olika frågor. Då måste de också kunna ta del av och förstå den lagstiftning som gäller dem.

Svenska ekumeniska nämnden m. fl. tar upp det ofödda barnets rätt.

I konventionsinledningen påminns särskilt om barndeklarationens (1959) beaktande av att "the child, by reason of his physical and mental immaturity, needs special safeguards and care, including appropriate legal protection, before as well as after birth". Med hänsyn till den debatt och forskning som pågår angående fosterdiagnostik och gen-etik, bedömer vi det angeläget att en översyn av vår nuvarande abortlagstiftning kommer till stånd. I en sådan översyn bör vikt läggas vid frågan om fostrets integritet.

Nämnden anser också att barnets "situation i skolan bör undersökas och utvärderas utifrån konventionen om barnets rättigheter beträffande arbetsmiljö, åsiktsfrihet, tanke- och religionsfrihet". Nämnden uttalar vidare att man bedömer att föräldrautbildningen, med hänsyn till konventionens tryck på föräldrarollen, behöver intensifieras och byggas ut.

Nämnden anför ytterligare följande.

Svenska Ekumeniska Nämnden har i skrivelse den 17 november 1989 inför Kyrkornas världsråds möte i Seoul i mars 1990 föreslagit bildandet av en global fredstjänst på ekumenisk bas. Den skulle förutom att gå in i kampen för Mänskliga rättigheter också verka för barnets rättigheter mot barns deltagande i väpnade konflikter, mot barnprostitution, barnarbete etc. Vi anser att alla goda krafter bör medverka till att barnets rättigheter blir väl tillgodosedda både i Sverige och världen.

AC hänvisar till vissa internationella dokument som kompletterar konventionen om barnets rättigheter.

AC vill också nämna att International Social Service (ISS) planerar inrätta ett rådgivnings- och resurscentrum för internationell adoption. Själva utformningen är ännu öppen för diskussion. Avsikten är att centret skall fungera som ett led i strävandena att förverkliga principerna i de artiklar i ovan nämnda dokument om internationell adoption, och de artiklar i barnkonventionen som berör detta område. AC anser att det finns behov av ett sådant centrum, som kan informera om oriktiga förfaranden och behöriga organ i olika länder.

Innehåll

Prop. 1989/90: 107

Propositionens huvudsakliga innehåll	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 mars 1990 ...	4
1 Inledning	4
2 Konventionens innehåll	6
2.1 Inledningen	6
2.2 De enskilda bestämmelserna	7
3 Konventionen och barns villkor	19
3.1 Allmänt	19
3.2 Konventionen och den svenska barn- och familjepolitiken ...	22
4 Godkännande av konventionen	27
4.1 Allmänna överväganden	27
4.2 De enskilda artiklarna och svenska förhållanden	29
5 Internationellt utvecklingsarbete	89
6 Övriga frågor	91
7 Hemställan	92
8 Beslut	92
Bilaga 1 Konventionen i engelsk lydelse och i svensk översättning ..	93
Bilaga 2 Sammanställning av remissyttrandena	117